

שבוע פרשת חיי שרה

ט"ז – כ"ב מרחשון ה'תשס"ח (28 Oktober–03 November 07)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:

א הַלְלוּהָ | הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלֹל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ:
ג אֲשֶׁר־י שְׁמִרִי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרָצוֹן עֲמָךְ פִּקְדֹנֵי בִישׁוּעַתְךָ:
ה לְרָאוֹת | בְּמִוֶּכֶת בַּחֲרִיד לְשִׁמְח בְּשִׂמְחַת גִּוִּיךָ לְהַתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטָאנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ
הַעֲוִינוּ הִרְשַׁעְנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיֹּמְרוּ עַל־יָם
בֵּים־סוּף: ח וַיִּוְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בֵּים־סוּף וַיַּחַבֵּד וַיִּזְלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
בַּמִּדְבָּר: י וַיִּוְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיִּנְאַלֵּם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צָרִיהֶם אַחַד מֵהֶם לֹא נֹתַר:
יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרֵי יִשְׁרָאוֹ תְהִלָּתוֹ: יג מָה־רוּ שָׁכְחוּ מַעֲשֵׂיו לֹא־חָפוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר
וַיִּנְסוּ־אֶל בִּישְׁמִימֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׁאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רִצּוֹן בְּנִפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לֹא־הָרָן
קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן וְאֶת־חֶמֶד עַל־עֲדַת אֲבִירָם: יח וַתִּבְעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכָּה
תַּלְהֵט רָשָׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֲרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסַּכָּה: כ וַיֹּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
עֵשֶׂב: כא שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נִפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם גְּזֵרָאוֹת עַל־יַם־סוּף:
כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹלֵי מֹשֶׁה בַּחֲרִיו עֲמַד בַּפָּרָן לִפְנֵי לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמָּאֶסוּ
בָּאָרֶץ חֲמֻדָּה לֹא־הָאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאֹהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם
לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: כז וַלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזֹרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לִבְעַל פֶּעֹר וַיֹּאכְלוּ
זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרֹץ־אֲפָם מִגִּפְתָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיִּפְלֹל וַתַּעֲצֹר הַמַּגִּפָּה:
לא וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְכּוּא בִּשְׁפָתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
לה וַיִּתְּעֲרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצֻבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם לְשִׁדִּים: לז וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצֻבֵי כְנָעַן
וַתַּחֲנֹף הָאָרֶץ בַּדָּמִים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְּעַב
אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנֵאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנֻעוּ תַּחַת יָדָם:
מג פְּעָמִים רַבּוֹת יֵצְלִים וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בָצָר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם בְּרַב חֲסִדָּיו: מז וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מח הוֹשִׁיעֵנו |
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהִשְׁתַּבַּח בְּתְהִלָּתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אֲמֵן הַלְלוּהָ:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים לתודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר:
ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב
ה מִצָּאוֹ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם
מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו
וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ שְׁקָקָה וְנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֹשֶׁךְ
וּצְלָמוֹת אֲסִירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיּוֹן נֶאֱצָו: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם
כָּשְׁלוּ וְאִין עֹזָר: יג וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד וַיִּצִּיאֵם מִחֹשֶׁךְ
וּצְלָמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹזל גִּדְּעַ: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כָּל־אֶחָד תִּתַּעֲב
נַפְשָׁם וַיִּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מָוֶת: יט וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח
דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ
זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֲנִיּוֹת עָשִׂי מְלָאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד הִמָּה
רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וְתִרְוֹמָם גָּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ
שָׁמַיִם יִרְדּוּ תַהוֹמֹת נַפְשָׁם בָּרַעַה תִּתְמוּגֵג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ כִּשְׁפּוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְבַּלַּע:
כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סַעְרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם:
ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתָּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מְחוֹז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
לב וַיִּרְוּמָמוּהוּ בְּקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹכוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרֵעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִּרְמִים וַיַּעֲשׂוּ
פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֱמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעְצָר רָעָה
וַיִּגְזֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־גְּדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתַהוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֹאֵן
מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהֶם: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמֹר־אֱלֹה וַיִּתְּבוֹנְנוּ
חֲסִדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ב
- ב) מאמר ד"ה ויהיו חיי שרה ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו ה'תש"ל ה
- ג) משיחת ש"פ חיי שרה כ"ב מרחשון ה'תנשי"א יא
- ד) לקוטי שיחות חיי שרה (בלה"ק) כ
- ה) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת חיי שרה כז
- ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת חיי שרה לז
- ז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם לט
- ח) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת חיי שרה מא
- ט) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת חיי שרה סד
- י) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת חיי שרה עב
- יא) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת חיי שרה פח
- יב) לוח זמנים לשבוע פרשת חיי שרה קג

מתורת נשיאי חב"ד:

- יג) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן עה
- יד) תורה אור מבואר - ד"ה רני ושמחי - אדמו"ר הזקן עו
- טו) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי עט
- טז) דרך מצותיך - שרש מצות התפילה – אדמו"ר ה"צמח צדק" פ
- יז) קונטרס והחרים - מאמרי אדמו"ר מוהר"ש פב
- יח) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב פג
- יט) ספר המאמרים - תרצ"ב – אדמו"ר מוהרי"צ פג
- כ) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ פד
- כא) רשימת המאסר - אדמו"ר מוהרי"צ פו

בס"ד. ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו ה'תש"ל*

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה¹, ומדייק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בעל יום ההולדת דכ"ף מרחשון במאמרו ד"ה זה², הרי כבר נאמר ויהיו חיי שרה, ולמה נכפל עוד פעם שני חיי שרה. וממשיך בהמאמר, שבזהר³ עה"פ ויהיו חיי שרה מבאר תחלה את הפסוק⁴ ויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד, ולאח"כ⁵ אומר דענין ויהיו חיי שרה הוא ששרה זכתה לחיין עילאין. ומבאר בהמאמר השייכות דויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד לויחיו חיי שרה, דארץ ושדה הם בחינת מלכות, וענין יתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד הוא המשכת האורות שלמעלה ממלכות, בחינת כל ובחינת מלך, במלכות. וזוהי השייכות דויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד לויחיו חיי שרה, כי שרה היא בחינת מלכות (דוגמת ארץ ושדה), וזה ששרה זכתה לחיין עילאין הוא שנמשכו בה האורות שלמעלה ממלכות. ומבאר בארוכה ד' הענינים שבפסוק ויתרון ארץ גו', שתי הבחינות שבמלכות, ארץ ושדה, ושתי הבחינות בהאורות שלמעלה מהמלכות הנמשכים במלכות, בחינת כל ובחינת מלך. ומבאר, דעשרים שנה ושבע שנים הוא ע"ד בחינת כל, ומאה שנה הוא ע"ד בחינת מלך⁶. ולאחרי זה מבאר (בסיום המאמר), דויהיו חיי שרה הוא המשכת החיין עילאין (מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים) במלכות, ושני חיי שרה הוא, שהחיין עילאין נמשכו בבי"ע. וצריך להבין, דבכדי לבאר ההוספה דשני חיי שרה על ויהיו חיי שרה נוגע לכאורה רק שויהיו חיי שרה הוא המשכת חיין עילאין במלכות, דעפ"ז יש לבאר שההוספה דשני חיי שרה היא ההמשכה בבי"ע, ומזה שביאור זה בא (בהמאמר) לאחרי ביאור הפסוק ויתרון ארץ גו' ושייכותו לויחיו חיי שרה, משמע, שעי"ז מיתוסף ביאור בהענין דשני חיי שרה (ההמשכה בבי"ע).

(ב) ויובן זה ע"פ המבואר בהמאמר החילוק בין ארץ ושדה, דארץ הוא כללות העולם, ושדה (המובחר שבארץ) הוא הגן עדן. וחילוק זה שבין כללות העולם לג"ע (שכללות העולם נקרא ארץ וג"ע שדה) הוא בשרשם. דהתהוות העולם הוא מבחינת חיצוניות המלכות שנק' ארץ, והג"ע הוא מבחינת פנימיות המלכות שנק' שדה. וממשיך בהמאמר, דכמו שמעלת השדה כפשוטה היא שהוא מקום הראוי לזריעה, עד"ז הוא בנוגע לג"ע, שהוא מקום מוכשר להמשכת הגילוי דאוא"ס (צמיחה) שעי"י זריעת המצוות.

(* יצא לאור בקונטרס * כ"ף מרחשון – תשנ"ב, "לקראת כ"ף מרחשון הבעל"ט, יום הולדת את כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע . . מוצש"ק פ' וירא ה'תשנ"ב".

(1) ריש פרשתנו.

(2) דשנת פר"ת – נדפס בסה"מ פר"ת ס"ע קמ ואילך. וכנראה שהוא מיוסד על מאמר ד"ה זה בסה"מ תר"ל ע' יט ואילך.

(3) פרשתנו (קכב, א).

(4) קהלת ה, ח.

(5) זהר שם (קכב, ב).

(6) כדלקמן סעיף ט.

(7) בכמה ענינים דלקמן ראה גם ביאורו"ז לאדהאמ"צ בהוספות קכט, ד ואילך. וראה גם ד"ה נחמו עת"ר (בסה"מ עת"ר ע' ריח. ע' רכב ואילך). לקמן ח"ד ע' קסח ואילך.

(* קונטרס זה חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכאור"א מאנשים נשים וטף.

[וכמבואר במק"א⁸ עה"פ⁹ ויקח ה' אלקים את האדם ויניחם בגן עדן לעבדה ולשמרה וארז"ל¹⁰ לעבדה זה רמ"ח מ"ע ולשמרה זה שס"ה מל"ת, דהטעם על זה שהניחם בג"ע (דוקא) לעבדה ולשמרה, הוא, כי ג"ע הוא מקום מוכשר להגילוי שנמשך ע"י קיום המצוות. וזה שנמשך הגילוי ע"י קיום המצוות בכללות העולם (לאחרי שגורש האדם מג"ע) הוא כמ"ש¹¹ וישלחם ה' אלקים מגן עדן לעבוד את האדמה גו', דענין לעבוד את האדמה הוא לעשות המקום דעולם שיהי' מוכשר להגילוי¹²]. וזהו ויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד, שהיתרון דארץ [כללות העולם, שהתהוותו היא מחיצוניות המלכות] היא בכל, שנמשך בה בחינת כל, היא ספירת היסוד שנקראת כל¹³. ומלך לשדה נעבד הוא המשכת הגילוי דאוא"ס (שלמעלה מבחינת כל) שע"י קיום המצוות. כדאיתא בזהר שם, מאן מלך דא מלך עילאה דאתחבר לשדה כד איהו נעבד, שע"י העבודה בג"ע (שדה נעבד) שהיא העבודה דקיום המצוות (לעבדה רמ"ח מ"ע ולשמרה שס"ה מל"ת), נמשך גילוי אוא"ס (מלך עילאה), שלמעלה מהגילוי דבחינת כל.

(ג) וביאור ג' מדריגות הנ"ל [המלכות כמו שהיא מצד עצמה, המשכת הגילוי דבחינת כל (יסוד), והמשכת הגילוי דבחינת מלך עילאה ע"י קיום המצוות], הנה החילוק בין יסוד ומלכות הוא¹⁴, שמלכות היא שרש הנבראים. שלכן נקראת המלכות בשם דיבור (מלכות פה¹⁵), דכמו שהדיבור הוא בשביל הזולת. דנוסף לזה שהדיבור שמדבר בפועל הוא נשמע לזולתו (דזה שהוא נשמע לזולתו הוא ע"י שיוצא לחוץ ונעשה נפרד מהאדם המדבר), הנה גם כח הדיבור שבהאדם עצמו, ענינו הוא זה שבכחו לדבר לזולתו. ועד"ז הוא במלכות, שגם בהיותה באצילות (לפני שיורדת להחיות הנבראים) היא שורש ומקור הנבראים. ויסוד הוא סיום האצילות (סיומא דגופא¹⁶), בדוגמת המדות שבאדם, דהגם שהם שייכים להזולת, הרי ענינם הוא¹⁶ שהאדם מתעורר ומתפעל. וזהו ויתרון ארץ בכל היא, שהיתרון דארץ (מלכות, שרש הנבראים) הוא שנמשך בה בחינת כל, יסוד (סיום האצילות).

ויש לומר, דזה שהמשכה זו נקראת יתרון ארץ, הגם שהמלכות מקבלת תמיד מז"א (מדות), הוא, כי ההמשכה מז"א למלכות היא (בדרך כלל) באופן שע"י שהמלכות מקבלת בתוכה את האורות דז"א היא משתנית¹⁷ [וע"ד כשאדם מדבר דברי אהבה, דכיון דזה שהוא מדבר דברי אהבה הוא כדי לגלות האהבה לזולתו, הרי האהבה שנמשכת

(8) סה"מ עת"ר ע' רטו ואילך.

(9) בראשית ב, טו.

(10) אוה"ת בראשית (כך ו תתרמא, סע"ב – בשם ארז"ל).
וראה לקו"ת שה"ש (מח, ד). יל"ר עה"פ בראשית שם. זח"א
כז, א. תקו"ז תכ"א (סב, א). שם תנ"ה (פח, ב).

(11) בראשית ג, כג.

(12) אבל מ"מ "אין זה דומה כלל לכמו שהי' קודם" (סה"מ
עת"ר שם).

(13) ראה זח"ג רנז, סע"ב (ברע"מ). פרדס שער יג (שער

השערים) ספ"ו. הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ג ע' רמג הערה 26.

(14) ראה תו"א ס"פ תרומה (פא, ב). המשך תרס"ו ע' רפד
ואילך. ובכ"מ.

(15) תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו") יז, א.

(16) ראה גם סה"מ הי"ש ע' 24 (דזהו החילוק בין מדות
למלכות). לקו"ש ח"ו ע' 114 ואילך.

(17) ע"ד הלבנה (ששרשה היא מהמלכות), שע"י שהיא
מקבלת את אור השמש (ז"א) היא משנית את האור, שנעשה
אור הלבנה ולא אור השמש.

בהדיבור היא ירידה ושינוי לגבי האהבה עצמה], והיתרון דארץ (מלכות) הוא בכל (יסוד ז"א), שהמלכות מקבלת בחינת היסוד (כמו שהוא בעצמותו¹⁸) – סיום האצילות. והנה זה שהמשכת הגילוי דבחינת כל הוא יתרון בהמלכות, הוא דוקא בנוגע לחיצוניות המלכות, ארץ. דכיון שחיצוניות המלכות (הדיבור דמלכות) ענינה הוא שהיא שרש הנבראים, לכן, זה שנמשך בה הגילוי דבחינת כל, (סיום ה)אצילות שלמעלה משרש הנבראים, הוא יתרון (חידוש). אבל בנוגע לפנימיות המלכות, הרי אדרבה, ענינה של פנימיות המלכות (ג"ר דמלכות) הוא שהיא מקבלת מהיסוד. וזהו שהג"ע נקרא בשם כל [כמארז"ל¹⁹ שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין עולם הבא, אלו הן, אברהם יצחק ויעקב, אברהם דכתיב ב"י²⁰ בכל, יצחק דכתיב ב"י²¹ מכל, יעקב דכתיב ב"י²² כל], כי כל הוא ספירת היסוד (כנ"ל), והג"ע הוא מבחינת פנימיות המלכות שמקבלת מהיסוד. והמבואר בהמאמר, דזה שהיסוד נקרא בשם כל הוא על שם נו"ן שערי בינה שנמשכים בו (כל בגימטריא נו"ן²³). ומזה מובן, דהיתרון בארץ (מלכות) ע"י בחינת כל הוא בשני ענינים. שנמשך בה היסוד, שהוא סיום המדות דאצילות, ויתירה מזו, שע"י היסוד נמשכים בה נו"ן שערי בינה, מוחין שלמעלה ממדות. ויש לומר, דשני ענינים אלה שייכים זה לזה. והענין הוא, דמדות הם שייכים להזולת. דהגם שהמדות הם ענין שנוגע להאדם עצמו (ולא כהדיבור שהוא גילוי להזולת), מ"מ, הם בדרגת האדם כמו ששייך אל הזולת, והמוחין הם בדרגת האדם כמו שהוא לעצמו, מובדל מהזולת. ולכן, כשהמשכה היא רק מבחינת המדות דז"א שהם שייכים לזולת, אזי, ע"י שהמלכות מקבלת בתוכה את המדות דז"א נעשה בה שינוי (כנ"ל סעיף ג), וזה שהמלכות מקבלת את המדות דז"א כמו שהם [דזהו"ע יתרון ארץ בכל היא, שגם בארץ מאיר הגילוי דבחינת כל כמו שהוא בעצמותו], הוא ע"י ששרש המשכה הוא מהמוחין, דכיון שהמוחין הם למעלה משייכות לזולת (ענין הדיבור, מלכות), לכן, גם כשהמשכה באה בדיבור, אין ביכולת הדיבור לפעול בה שינוי.

ו) והנה גם המוחין שלמעלה משייכות לזולת הם בכלל סדר ההשתלשלות. והגילוי דבחינת מלך עילאה שע"י קיום המצוות (מלך לשדה נעבד) שלמעלה מבחינת כל, הוא למעלה מהשתלשלות. ולהוסיף, דע"פ המבואר במק"א²⁴ דכל הוא בחינת סובב²⁵, וזה שהיסוד נקרא בשם כל הוא לפי שהיסוד הוא בקו האמצעי שמגיע בכתר (סובב) [וזהו מ"ש²⁶ כי כל בשמים ובארץ ותרגם דאחיד בשמיא ובארעא, כי לגבי הסובב שמים וארץ הם בשוה], צריך לומר, שהגילוי דבחינת מלך עילאה (שע"י קיום המצוות) הוא למעלה

(22) וישלח לג, יא.

(23) ראה פרדס שבהערה 13. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ב ע' תרפז. וש"נ.

(24) ראה שערי אורה פה, ב.

(25) ראה גם לקו"ת שבת שובה סז, ד.

(26) דברי הימים-א כט, יא.

(18) וע"ד והי' אור הלבנה כאור החמה (ישעי' ל, כו), דהגם

שגם אז תקבל הלבנה מהחמה, מ"מ "לא יהי' שינוי האור כלל בהלבנה מכמו שהוא בהחמה" (המשך תרס"ו ע' רצא).

(19) ב"ב טז, סע"ב ואילך.

(20) חיי שרה כד, א.

(21) תולדות כז, לג.

גם מבחינת סובב. דסובב הוא שייך לעולמות אלא שהוא למעלה מהם וכולל את כולם כאחד. וזהו כי כל בשמים ובארץ, שגם לגבי סובב יש שמים וארץ, אלא שהוא מחברם ומאחדם – דאחיד בשמיא ובארעא. וע"י המצוות הוא המשכת גילוי עצמות אוא"ס שלמעלה משייכות לעולמות, למעלה גם מסובב. וכמבואר בהמאמר, דהמשכה שע"י קיום המצוות היא מפנימיות הכתר. והחילוק שבין אריך (חיצוניות הכתר) לעתיק (פנימיות הכתר) הוא, דאריך הוא שרש ומקור הנאצלים אלא שהוא מקיף עליהם – סובב²⁷, ועתיק הוא בחינה תחתונה שבמאציל – אוא"ס שלמעלה משייכות לעולמות.

ומבואר בהמאמר, דמלך עילאה הוא ת"ת [כדאיתא בזהר שם מלך דא קוב"ה, וקוב"ה הוא בחינת ת"ת] ות"ת ממשיך מפנימיות הכתר. ויש לומר, דזה שהת"ת (דוקא) ממשיך מפנימיות הכתר, אף שגם היסוד הוא בקו האמצעי, הוא, כי חג"ת הם עצם המדות ונה"י הם שעל ידם היא ההשפעה (דהמדות חג"ת)²⁸, ולכן, הגילוי דכתר שע"י היסוד (שעל ידו היא ההשפעה) הוא בחינת שרש הנאצלים, והגילוי דכתר שע"י הת"ת (שלמעלה מהשפעה) הוא בחינת פנימיות הכתר.

ז) והנה ידוע²⁹ ששני הענינים דממלא וסובב שרשם הוא באוא"ס שלפני הצמצום, דאור הגבול (שלפני הצמצום) הוא השרש דאור הממלא, ואור הבלי גבול הוא השרש דאור הסובב. והחילוק בין פעולת הצמצום באור הגבול (שרש הממלא) ופעולת הצמצום באור הבלי"ג (שרש הסובב) הוא, דפעולת הצמצום באור הגבול היא בהאור עצמו, שע"י הצמצום בא במדה וגבול לפי ערך העולמות, ממלא כל עלמין. ופעולת הצמצום באור הבלי"ג היא (לא בהאור עצמו, אלא) שלא יאיר במקום החלל. ומזה נעשה הענין דסובב, שהאור אינו מאיר (בעולמות, מקום החלל) בגילוי ובפנימיות אלא בבחינת מקיף והעלם. ועפ"ז יש לומר, שב' הענינים שבבחינת כל [שעל ידי היסוד הוא המשכת המדות והמוחין, ושע"י היסוד הוא המשכת הכתר] בשרשם באוא"ס שלפני הצמצום הם אור הגבול ואור הבלי"ג, וע"י קיום המצוות נמשך³⁰ אור חדש שלא האיר גם קודם הצמצום.

וזהו שלע"ל יהיו שמים חדשים וארץ חדשה³¹, כי אז יתגלו כל הענינים שנמשכים ע"י מעשינו ועבודתנו עכשיו³², כולל האור חדש שנמשך ע"י קיום התומ"צ עכשיו, ועי"ז תהי' התחדשות גם בעולם, שמים חדשים וארץ חדשה. דזה שלע"ל יומשך בעולם גילוי אור הבלי"ג שהאיר קודם הצמצום, אין זה חידוש אמיתי. דכיון שאור זה הי' כבר בגילוי במקום החלל אלא שע"י הצמצום נסתלק האור, לכן, כשהאור חוזר ונמשך, אין זה חידוש אמיתי. וזה שלע"ל יהיו שמים חדשים וארץ חדשה הוא, כי אז יהי' גילוי האור חדש (שנמשך ע"י קיום התומ"צ עכשיו) שלא הי' גם קודם הצמצום.

27) ראה ע"ח שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א. לקו"ת

בחוקותי מו, ג. ובכ"מ.

28) ראה תניא אגה"ק סט"ו (קכב, סע"א). סהמ"צ להצ"צ יב,

ב ואילך. המשך תרס"ו ע' רפט. ובכ"מ.

29) ראה בארוכה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקלד ואילך. סה"מ

תרפ"ז ע' לט ואילך. ובכ"מ.

30) כמפורש בהמאמר (סה"מ פר"ת ע' קמה).

31) ישע"י סו, כב. וראה בארוכה בהמאמר שם (ע' קמו).

32) תניא פל"ז.

ח) והנה³³ ידוע, דזה שהבריאה היא בשביל ישראל³⁴, הכוונה בזה היא לא רק לבריאת העולם אלא גם לכל הגילויים, גם לגילויים הכי נעלים. ומזה מובן גם בנוגע לאור הנ"ל שלא האיר גם קודם הצמצום, דזה שנעשה (כביכול) אור זה (שלמעלה מגדר המשכה וגילוי) הוא בכדי שע"י עבודתם של ישראל יהי' אח"כ בהמשכה וגילוי, ושהמשכה והגילוי שלו יהיו בעולם [וכנ"ל שע"י האור חדש, השמים והארץ יהיו חדשים], ועי"ז תושלם הכוונה דדירה בתחתונים. ועפ"ז יש לקשר פירוש הזהר במלך לשדה נעבד (שנעבד קאי על שדה) עם הפירוש (הפשוט) שנעבד קאי על מלך, שגם עצם האור שלמעלה מגדר המשכה וגילוי (מלך עילאה) נעבד כביכול לעבודת השדה (שדה נעבד), קיום המצוות. ויש להוסיף בביאור לשון הכתוב לשדה נעבד, כי הכוונה דדירה בתחתונים היא שהגילוי אלקות שנמשך בהתחתונים יהי' מצד ענין התחתונים עצמם. ויש לומר, דזהו הטעם על זה שהגילוי שע"י המצוות הוא ע"י שהמקום שבו נעשית המצוה הוא מוכשר להגילוי [וכנ"ל (סעיף ב) דזה שגן עדן נק' בשם שדה הוא לפי שהגן עדן הוא מקום מוכשר להגילוי שעל ידי זריעת המצוות. ועד"ז הוא בנוגע להמקום דכללות העולם, דזה שוישלחו גו' לעבוד את האדמה הוא לעשות המקום דעולם להיות מוכשר להגילוי שע"י המצוות], כי ע"י שהמשכת הגילוי בעולם שע"י המצוה היא גם לפי שה(מקום ד)עולם מוכשר לזה, הגילוי בעולם הוא מצד ענינו דהעולם עצמו. וזהו מלך לשדה נעבד, כי שלימות הכוונה דדירה בתחתונים היא שהגילוי בעולם יהי' (לא רק מצד קיום המצוה, אלא גם) מצד העולם, שדה, וכיון דזה שנעשה כביכול בחינת עצם האור, מלך עילאה, הוא בשביל כוונה זו, לכן מלך לשדה נעבד.

ולהוסיף, דהטעם (בפנימיות הענינים) על זה שהאדם גורש מגן עדן הוא, כי הכוונה דדירה בתחתונים היא שהדירה תהי' בהתחתון שאין תחתון למטה ממנו³⁵, ושהדירה בו תהי' מצד ענינו (דתחתון זה), ולכן וישלחו ה' אלקים מגן עדן לעבוד את האדמה גו', לעשות המקום דעולם (תחתון ביותר³⁶) מוכשר להגילוי, בכדי שגם התחתון שאין תחתון למטה ממנו יהי' דירה לו ית', ושהדירה בו תהי' מצד ענינו. ועד"ז הוא בענין שדה וארץ דלמעלה, דתכלית הכוונה בהמשכת הגילוי דבחינת מלך עילאה בשדה, פנימיות המלכות, הוא, שע"י יומשך הגילוי בארץ³⁷, חיצוניות המלכות (ועי"ז בבי"ע, עד בעוה"ז

(33) ראה עד"ז ספר המאמרים מלוקט ח"ד ע' שסט.

(34) פרש"י ר"פ בראשית.

(35) תניא פל"ו.

(36) דנוסף לזה שגם בתחילת הבריאה המקום דכללות העולם הי' "תחתון"*, הרי שע"י חטא עה"ד נעשה תחתון עוד יותר. ויש לומר, דשני הענינים שבה"תחתון" דעולם [שמצד עצמו ושע"י חטא עה"ד] הם ע"ד שני הענינים דלקמן בפנים ובהערה הבאה – ארץ, ושדה דלעו"ז.

(37) להעיר, שבזהר שם יש עוד פירוש במלך לשדה נעבד (הובא גם במאמר הנ"ל ע' קמו ואילך), שהמלכות דקדושה נעבדת לשדה דלעו"ז. ויש לומר (וראה עד"ז ספר המאמרים מלוקט ח"ג ע' רמו), דזה שפירוש זה במלך לשדה נעבד בא לאחר ובהמשך להפירוש דמלך לשדה נעבד הוא מלך עילאה דאתחבר לשדה כד איהו נעבד, הוא, כי הכוונה בשדה דלעו"ז הוא שיתהפך לקדושה, והגילוי דמלך עילאה יומשך גם לשם [ובאופן נעלה יותר, ע"ד המעלה בתשובה].

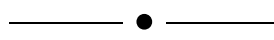
* דנוסף לזה שלא הי' מוכשר להגילוי שע"י מצוות דקדקע הג"ע, הי' "צ"ל תיקון בכללות העולם" (אלא שלולי חטא עה"ד הי' התיקון בדרך ממילא)

– ראה סה"מ עת"ר שבהערה 8.

התחתון), ובאופן שהגילוי בארץ יהי' (לא כמו דבר נוסף עליו, אלא שזה) יהי' ענינה של הארץ, בדוגמת פנימיות המלכות (שדה³⁸) שענינה הוא זה שמקבלת את הגילויים שלמעלה ממנה.

ט) וזהו ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, ומבאר בהמאמר, דמאה שנה הוא פנימיות הכתר, בחינת מלך עילאה. עשרים שנה ושבע שנים הם מוחין ומדות (שנמשכים ע"י היסוד), בחינת כל. וצריך ביאור, הרי זה שזכתה שרה לחיין עילאין הי' באופן דמלמטה למעלה, בתחילה בחינת כל ואח"כ בחינת מלך עילאה, והסדר בכתוב הוא מאה שנה ואח"כ עשרים שנה ושבע שנים. ויש לומר הביאור, שהוא בכדי לרמז שהמשכה דבחינת מאה שנה, מלך עילאה, המשיכה אח"כ גם בבחינת עשרים שנה ושבע שנים, בחינת כל. ועי"ז, הגילוי דבחינת מאה שנה שנמשך תחלה בבחינת שדה (פנימיות המלכות) נמשך אח"כ גם בבחינת ארץ (חיצוניות המלכות)³⁹. ולאח"ז נאמר שני חיי שרה, שהמשיכה גילוי זה גם בבי"ע.

ולהוסיף, דע"י המשכת בחינת מאה שנה (מלך עילאה) בחיצוניות המלכות ובפרט בבי"ע, נעשה בו עלי'. דמלך עילאה מצד עצמו הוא אור (אלא שהוא אור שלמעלה מהמשכה וגילוי), וע"י המשכתו למטה, מתגלית בו כוונת העצמות. ועפ"ז, סדר הענינים שבכתוב הוא מלמטה למעלה, הן בנוגע לשרה, דכל מה שנתעלתה לדרגא עליונה יותר המשיכה בחינת מאה שנה למטה יותר, וגם בנוגע להענין דמאה שנה עצמו, שע"י המשכתו למטה נעשה בו עלי'. וזהו שני חיי שרה כולן שוין לטובה⁴⁰, דהאור מצד עצמו הוא בחינת מאה שנה, מאה הו"ע התחלקות פרטים אלא שכולם הם מתאחדים כאחד, שנה לשון יחיד, ולאח"ז נאמר שני חיי שרה ולא נזכר מספר, למעלה מגדר התחלקות. וממשיך הכתוב בקרית ארבע היא חברון, דלאחרי המשכת בחינת מאה שנה בבי"ע, נמשך גילוי זה בגוף הגשמי שמחובר (חברון) מארבע יסודות⁴¹, ועי"ז מיתוסף בהחיבור דהנשמה והגוף⁴² לאריכות ימים ושנים טובות, תורה ומצוות יאָרן⁴³, חסידישע יאָרן, ובאופן דהרחבה עד למרחב העצמי, והולכים לקראת משיח צדקנו, ובאופן דשמחת עולם על ראשם⁴⁴.

(40) פרש"י עה"פ (ריש פרשתנו).

(41) זהר פרשתנו קכב, ב (במדרש הנעלם).

(42) דכל שהגוף מזדכך יותר, רוצה הנשמה להיות בהגוף, וזה שבשרה הי' ההיפך מזה, הוא מפני סיבה צדדית, ראה פרש"י עה"פ.

(43) ראה "היום יום" ו' חשון.

(44) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

(38) ועפ"ז יומתק לשון הזהר "מלך עילאה דאתחבר לשדה", דנוסף לזה שתחלת ההמשכה היא בשדה ועי"ז נמשכת גם בארץ, יש לומר שבזה מרמז שגם ההמשכה בארץ היא באופן ד"שדה".

(39) להעיר ממ"ש בהמאמר (ע' קמז) דעשרים שנה ושבע שנים "הו"ע ויתרון ארץ בכל היא" – אף שלכאורה הול"ל שהוא בחינת כל.

בס"ד. משיחות ש"פ חיי שרה, כ"ב מרחשון ה'תנש"א.

עונשין) ומיעוט היופי, שלכן צריכים לשלול (זה מצינו ש(גם) בפועל לא היו כל שנותי שוין בענין היופי והחטא, כמפורש בכתוב² שהי' אצלה מצב ד"כלותי" (ירידה בשלימות היופי), ועד"ז המצב ד"ותצחק שרה"², "ותכחש שרה"³ (ירידה בהעדר החטא לגמרי)?

ובנוגע להשוואת שנים הראשונות לשנים האחרונות - כיון שבמשך שנות חיי' היתה עבודתה באופן ד"מעלין בקודש"⁴, "צדיקים . . ילכו⁵ מחיל אל חיל"⁶, ועד לעילוי שבאיך ערוך לדרגא הקודמת [ולדוגמא: העילוי כשהיתה עם אברם (שאו התחילה (עיקר) עבודתה ב"הנפש אשר עשו בחרן"⁷, "אברם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים"⁸) לגבי שנות חיי' שלפנ"ז; העילוי בהליכתה עם אברם מחרן, "ויקה אברם את שרי אשתו וגו'⁷; ועד להעילוי דקריאת השם "שרה", "שרה על כל"⁹, ו(בהמשך לזה) לידת יצחק¹⁰] - איך יתכן לומר שהשנים הראשונות בהתחלת עבודתה שוין ממש לשנים האחרונות בגמר ושלמות עבודתה?

ג) ע"פ הידוע¹¹ שכל עניני התורה (גם הסיפורים שבתורה) הם הוראות (תורה מלשון הוראה¹²), ובפרט הסיפורים ע"ד דברי ימי חיי ה"אבות" וה"אמהות" (ועצאכו"כ ראשון שבאבות וראשונה שבאמהות) דכל אחד ואחת מבני¹³, שהם הוראות בנוגע לימי חייו של כאו"א מישראל, "מעשה אבות סימן (הוראה ונתינת-כח) לבנים"¹⁴ - צריך להבין מהו הלימוד וההוראה בעבודת כאו"א מישראל מ"שני חיי שרה" ש"כולן שוין לטובה", דלכאורה, כיון שזוהי מעלה מיוחדת שנתפרשה בכתוב בנוגע לשרה דוקא¹⁵, איך יתכן לומר

א. על הפסוק "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" (שבהתחלת פרשתנו) - מפרש רש"י: "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל א' נדרש לעצמו, בת ק' כבת כ' לחטא . . ובת כ' כבת ז' ליופי".

ולאחרי שהכתוב מפרט מספר השנים דחיי שרה - מוסיף ומסיים "שני חיי שרה", ומפרש רש"י: "כולן שוין לטובה".

וצריך להבין:

א) ב' חלקי הכתוב (ופירוש רש"י בפשוטו של מקרא) הם לכאורה בסתירה זל"ז - כי, בחציו הראשון של הפסוק נאמר ש"כל א' נדרש לעצמו" (אלא שדומין זל"ז, "בת ק' כבת כ' . . ובת כ' כבת ז'", בכ"ף הדמיון), ואילו בחציו השני של הפסוק נאמר "כולן שוין לטובה", שוין ממש?

ב) ועיקר: ההוספה ד"כולן שוין לטובה" לגבי "בת ק' כבת כ' . . ובת כ' כבת ז'", היא - בשתיים: (א) לא רק "בת ק' כבת כ' . . ובת כ' כבת ז'" בכ"ף הדמיון בלבד, אלא "כולן שוין לטובה", שוין ממש. (ב) לא רק שהשנים האחרונות שוין לשנים הראשונות (במעלת היופי דבת ז' והעדר החטא דבת כ'), אלא גם לאידך גיסא - שהשנים הראשונות שוין לשנים האחרונות (שבהם הוסיפה בעבודתה בעילוי אחר עילוי).

ולכאורה תמוה - איך אפשר לומר ש"כולן שוין לטובה", שכל שנותי היו שוין ממש:

בנוגע להשוואת שנים האחרונות לשנים הראשונות (שלא נגרע במעלת היופי והעדר החטא) - הרי (נוסף על השינוי שנעשה מצד השייכות לגדר של חטא (בת

- (1) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 92 ואילך. 336 ואילך.
- ח"כ ע' 325 ואילך.
- (2) וירא יח, כב.
- (3) שם, טו. וראה בארוכה לקו"ש ח"ה שם.
- (4) ברכות כח, א. וש"נ.
- (5) תהלים פד, ח.
- (6) ברכות בסופה וש"נ.
- (7) לך לך יב, ה.
- (8) פרש"י עה"פ (מב"ר פל"ט, יד).
- (9) לך לך יז, טו ובפרש"י.
- (10) ראה לקוטי לוי"צ על פסוקי תנ"ך (פרשתנו ע' יג): "ויהיו חיי שרה, שעיקר חיי שרה היו ל"ז שנים מספר ויהיו משעה שנולד יצחק

- שהיתה בת צ' שנה, כמ"ש בזה"ק פ' חיי שרה דקכ"ג ע"א ע"ש, כי אשה כשאין לה בנים נחשבת כמתה, כמו שאמרה רחל (אחת מהאמהות (ברכות טז, ב)) הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, חיי שרה ה"ה משנולד לה* בן יצחק, והוא ל"ז שנה".
- (11) ראה זח"ג קנב, א. מכתבי תורה (להרגוצ'ובי) מכתב צט.
- (12) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. זח"ג נג, ב.
- (13) ולכן אמרו חז"ל (ברכות שבהערה 10) "אין קורין אבות אלא לשלשה, ואין קורין אמהות אלא לארבע" - ראה תו"א ר"פ וראר. ובכ"מ.
- (14) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ.
- (15) ועד שאפילו באברהם שנאמר בו (בסוף הפרשה (כה, ז)) "ואלה

(* להעיר ממדו"ל (ברכות ס, א. וש"נ) אשה מזרעת תחלה יולדת זכר.

ושלימות עבודתה) נעשה עילוי ושלמות גם בהפעולה בעולם - כמודגש בפרטי הענינים שבפרשה (לאחרי ההקדמה הכללית ד"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים), ומהם:

(א) בהתחלת הפרשה - קניית מערת המכפלה, כמ"ש²³ "ויקם שדה עפרון גו' והמערה אשר בו גו' לאברהם למקנה לעיני בני חת גו'", דיש לומר, שבזה התחיל כיבוש ארץ ישראל (בירור העולם) בפועל²⁴, ובתכלית השלימות, באופן ש"אין אומות העולם יכולים... לומר גזולים הן בידכם"²⁵ - שענין זה הי' בקשר ובשייכות לקבורת שרה.

(ב) בסיום הפרשה - "ויוסף אברהם (לאחרי ש"ותמת שרה") ויקח אשה ושמה קטורה ותלד לו וגו'"²⁶, "ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה לאברהם גו' וישכנו גו' על פני כל אחיו נפל"²⁷ - שבזה מודגשת הפעולה באומות העולם, תולדותיו של אברהם מהגר (הן "בני קטורה", "זו הגר"²⁸, והן "תולדות ישמעאל גו' אשר ילדה הגר") ששייכותה לאברהם אינה אלא מפני היותה שפחת שרה²⁹.

בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 38 ואילך). ובפרטיות יותר (בשייכות לפסוק "ויהיו חיי שרה גו' ושבע שנים") - ע"י יפ' של שרה ("בת ז' ליופי"), כמ"ש "ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את גו' אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך", "יתנו לי מתנות" (שם יב, יא-יג), וכך הי' בפועל, "ויהי כבוא אברם* מצרימה ויראו המצרים את האשה כי יפה היא מאד גו' ותוקח האשה בית פרעה ולאברם היטיב בעבורה גו'" (שם, יד-טז).

(23) כג, יז-יח. (24) נוסף על ההבטחה "לזרעך נתתי את הארץ הזאת", "אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויה" (לך לך טו, יח ובפרש"י), ופגולת אברם "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה" (שם יג, יז) כדי לקנותה (ראה ב"ב ק, א).

(25) ב"ר פ"ט, ז. ושי"ג.

(26) כה, א"ב.

(27) שם יב, ואילך.

(28) פרש"י שם, א.

(29) ובפרטיות יותר: נוסף לכך ששילוחם של "בני הפלגשים" מעל יצחק ("וישלחם מעל יצחק בנו" (כה, ו)) הוא תוצאה והשפעה מדברי שרה "גרש את האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש גו' עם בני עם יצחק" (וירא כא, יד), יש לומר, שגם המצב ד"תולדות ישמעאל" כשלעצמם ("וישכנו גו'") קשור עם שרה*, שלכן מדגיש הכתוב "ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית שפחת

על זה "סימן לבנים", ששנות חייו של כא"א מיראזל צריכים להיות באופן ש"כולן שוין לטובה"?!

ב. ויש לומר הביאור בזה¹⁶:

בפסוק "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" - שבו נכללים כל מעשי' ועבודתה של שרה במשך כל שנות חי' - נרמזת גם כללות עבודת האדם, כי, הכחות שבנפש האדם¹⁷ נחלקים (בכללות) לג' חלקים: (א) מדות, (ב) מוחין (שכל), (ג) רצון ותענוג (למעלה מהשכל), המרומזים במספר שנות חיי שרה - "מאה שנה עשרים שנה ושבע שנים", כמבואר בדרושי חסידות¹⁸ ש"מאה שנה" קאי על כתר (רצון ותענוג), "עשרים שנה" קאי על חכמה בינה (מוחין), ו"שבע שנים" קאי על שבע המדות.

ונוסף על העבודה בנפש האדם ("מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים"), מודגשת ב"חיי שרה" גם הפעולה בעולם¹⁹.

ובהקדים המבואר במק"א²⁰ החילוק שבין האבות לאמהות, שהפעולה דהמשכת הקדושה בעולם נעשית בעיקר ע"י האמהות, החל משרה²¹ (הראשונה שבאמהות), ולכן, בסיום שני חיי שרה²² (גמר

ימי שני חיי אברהם מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים, "בן ק' כבן ע' וכן ע' כבן ה' בלא חטא" (פרש"י עה"פ) - לא נתפרש עזה"פ "שני חיי אברהם" (כמו בשרה), ש"כולן שוין לטובה".

(16) בהבא לקמן - ראה בארוכה ד"ה ויהיו חיי שרה שנאמר בהתועדות.

(17) האדם האמיתי - "אתם קרוין אדם" (יבמות סא, רע"א), ע"ש אדמה לעליון (ראה של"ה ג, רע"א. ועוד). - ויש לומר, שבשביל ענין הבחירה נעשה כן גם באוה"ע (ראה עה"ז סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט).

(18) לקו"ת ר"פ ברכה. ביאור ותו"ח ואוה"ת ריש פרשתנו. ועוד (ראה הנסמן בסה"מ מלוטק ח"ב ע' קנא). ד"ה ויהיו חיי שרה הנ"ל. (19) נוסף לכן ששבע המדות ("שבע שנים") הם המקור שמהם ועל ידם נמשכת העבודה במעשה בפועל, גם בחלקו בעולם, ועי"ז בכל העולם.

(20) ראה לקו"ש ח"ה ע' 339 ואילך. ושי"ג.

(21) להעיר, שאברהם ושרה הם דוגמת נשמה וגוף (זהר פרשתנו קכב, ב. ועוד).

(22) נוסף על פעולתה במשך שנות חי', החל מהעשירות דאברהם בכסף וזהב (שבזה מודגשת הפעולה בבירור ניצוצות הקדושה שבעיני העולם) שבאה לו ע"י שרה, כמ"ש "ולאברם היטיב (פרעה) בעבורה ויהי לו צאן ובקר וגו'" (לך לך יב, טז), עד שבעלותו ממצרים הי' "כבוד מאד במקנה בכסף ובהב" (שם יג, ב), היינו, שברכתו של הקב"ה בממון נ"לך לך מארצך גו' ואברכך גו'", "שלשה ברכות כו' על הממון כו'" (ר"פ לך לך ובפרש"י) נתקיימה בפועל ע"י שרה (ראה

(*) והחידוש שבדבר - שגם "כבוא אברם" (ולא "כבואם") לבדו, "שהטמין אותה בתיבה" כדי שלא יראו המצרים, מ"מ, "פתחו וראו אותה" (פרש"י שם) - דיח לומר (ע"ד הרמז) ש"מזליהו חזי" את יפ' שבקע את (מן) התיבה.

(**) ויתירה מזה: גם בנוגע לישמעאל עצמו, הלימוד שעשה תשובה הוא ממ"ש "יצחק וישמעאל", שישמעאל "הולך את יצחק לפניו" (כה, ט ובפרש"י) - מתאים לדרישת (והשפעת) שרה.

הטוב להיטיב³³, ומזה נמשך בכל אופני העבודה כפי שבאים בהתחלקות לפרטים, מן הקצה אל הקצה, מרצון ותענוג, עד ל(מדות ו)מעשה בפועל בחלקו בעולם (ובלשון הידוע³⁴ למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית)³⁵, שכולם חדורים בה"טוב" דעצם הנשמה, ולכן "כולן שוין לטובה", שמשותוין ב"טובה" שמצד גילוי ה"טוב" דעצם הנשמה.

ועפ"ז מתורצות ב' השאלות האמורות (הסתירה בין "כל א' נדרש לעצמו" ל"כולן שוין לטובה", והתמיהה שלמרות חילוקי הדרגות במשך שנות חיי "כולן שוין לטובה") - כי, חילוקי הדרגות במשך שנות חיי הם מצד פרטי העבודה שהם באופן של התחלקות, אבל מצד גילוי עצם הנשמה³⁶ שלמעלה מהתחלקות נעשים גם כל פרטי העבודה באופן ש"כולן שוין לטובה", ובשני הקצוות: שהמעלות דשנים הראשונות (כת כ' בלא חטא ובת ז' ליופי) נמשכות גם בשנים האחרונות³⁷, והמעלות שנוספו בשנים האחרונות עד לגמר ושלמות עבודתה פועלות גם על העבר עד להתחלת ימי חיי³⁸.

ד. והנה, ע"פ האמור לעיל, "שני חיי שרה" ("כולן שוין לטובה") הוא ענין נוסף (דרגא נעלית יותר) לגבי "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", ולכאורה, מפשטות הלשון משמע ש"שני חיי שרה" ("כולן שוין

נועפ"ז מתורצת התמיהה בנוגע לשם הפרשה, "חיי שרה", אף שרק בפסוק הראשון נזכר אודות "שני חיי שרה", משא"כ הפסוק שלאח"ז, "ותמת שרה גו'", וכן הפסוקים שלאח"ז אודות קבורתה במערת המכפלה, והמשך המאורעות שהיו לאחר וכתוצאה ממימת שרה - כיון שבמאורעות אלה שהיו בגמר עבודתה מודגשת השלימות דעבודת שרה לפעול בעולם³⁹].

ג. ולאחרי שהכתוב מונה פרטי הענינים שבעבודת שרה (ובכללות העבודה), "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", שמחולקים זמ"ז [שהרי בודאי אינה דומה העבודה שמצד המדות (שבע שנים) לעבודה שמצד המוחין (עשרים שנה), ועד לשלימות העבודה מצד הרצון והתענוג (מאה שנה)] - מוסיף ומסיים "שני חיי שרה", "כולן שוין לטובה":

ויובן בהקדים דיוק הלשון "כולן שוין לטובה" - דלכאורה, פשיטא שההשתוות ד"שני חיי שרה" היא למעליותא (שכל מעלה שמצינו בא' ממספר שנותי היתה בכל שנות חיי), ומאי קמ"ל ההוספה ד"כולן שוין לטובה"?

ויש לומר הביאור בזה - שההשתוות ("כולן שוין") היא מצד ה"טוב" שבנשמתו של כאו"א מישראל שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"³¹, חלק מן העצם (שעל ידו תופסים בהעצם כולו³²) שהוא עצם ומקור הטוב וטבע

שרה לאברהם", שילדי הגר השפחה הם נכסי שרה.

(30) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 145 ואילך. ועוד.

(31) תניא רפ"ב.

(32) ראה כש"ט הוספות סקט"ז. וש"נ.

(33) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה.

(34) ראה תקו"ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט - מ, ב). ז"ח יתרו לר, סע"ג.

(35) ע"ד ב' הפירושים ב"חלק אלקה ממעל ממש" - אלקות ממש (שמורה על אמיתת הענין), וממש מלשון ממשות (ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' תד"ז).

(36) ויש לומר, שענין זה (גילוי עצם הנשמה) מודגש בשרה יותר מאשר באברהם (שלא נאמר בו "כולן שוין לטובה", וראה לקמן הערה 38) - דכיון שאצלה מודגשת יותר הירידה למטה לפעול בעולם (כנ"ל ס"ב), לכן מודגשת יותר גם העלי' (שנעשית ע"י ירידה זו) דהתגלות עצם הנשמה.

(37) ומשי"צ "בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז'", בכ"ף הדמיון (מצד השייכות לגדר של חטא ומיעוט היופי, כנ"ל ס"א) - יש לומר

שהכוונה בזה היא למעליותא, שבשנים שלאח"ז ניתוסף חידוש גדול יותר, הן בנוגע לשלילת החטא - ע"י עבודתה, והן בנוגע לשלימות היופי - חידוש ושינוי טבע הגוף (ראה לקו"ש ח"כ ע' 326). ויתירה מזה - שגם זמני הירידה ("בלותי", "ותצחק שרה", כנ"ל ס"א) הם "לטובה", כיון שירידה זו היא בשביל עלי' גדולה יותר לגבי המצב שלפני הירידה (ראה לקו"ש ח"ה ע' 353).

(38) ועוד יותר מאשר באברהם (ראה לעיל הערה 36), שאף שימי חייו היו קצ"ה שנה ("בן ק' כו' כבן ה' לחטא"), מ"מ, נאמר עליו "עקב אשר שמע אברהם בקולי (כמנין עק"ב שנים שמע אברהם בקולי), חושבני מאה ושבעין ותרין" (קצ"ה חסר שלש שנים), כיון ש"בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו" * [משא"כ בג' שנים הראשונות שבהם "התחיל" לשוטט בדעתו וכו'***], אף שהתעסק בהכשר והכנה להכרת בוראו (שדורשת משך זמן), ולכן היו כל ימי בשלימות, "בא בימים", "יומין שלימין", מ"מ, אין זה בכלל דרגת העבודה ד"שמע אברהם בקולי", דלא כבשרה שכל קצ"ז שנותי (מהרגע הראשון שיצאה לאויר העולם) "שוין לטובה".

(* נדרים לב, טע"א - ולהעיר מהדעה שבן מ"ח שנים הכיר אברהם את בוראו (ב"ד פ"ח, ז. וש"נ), "גמר התיכרא" (כס"מ לרמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג),

שנעפ"ז היו מספר השנים שנבד את בוראו לאחר גמר ושלמות ההכרה - קצ"ז שנה, כמספר שני חיי שרה.

(** רמב"ם שם - שיעור יומי דערב ש"ק זה.

(*** ויש לומר, ש"התחיל לשוטט בדעתו" מיד בצאתו לאויר העולם - ע"ד שמצינו שלפני המבול "כשהיתה אחת מהם יולדת . . היתה אומרת לבנה צא והבא לי צור לחתוך טבורא כו'" (ב"ד פל"ז, א. ויק"ר פ"ה, א). וראה שבט מוסר פנ"ב: "אמר המגיד . . עד שהי' אברהם בן עשרה ימים התחיל ללכת בארץ . . וכשבא השמש ויצאו הכוכבים אמר אלו הם האלקים, אח"כ כשעלה עמוד השחר . . אמר אינם אלקים וכו'".

ועפ"ז מובן ש"שני חיי שרה" ("כולן שוין לטובה") הוא פירוש וביאור (סיכום) ד"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" (ולא ענין נוסף) - כי, גם ב"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" מודגש התוכן ד"כולן שוין לטובה", כיון שה"כלל" ד"מאה שנה" נמשך וחדר בהפרטים ד"עשרים שנה ושבע שנים".

ו. וביאור הענין ד"מאה שנה כלל דכולא" בעבודת האדם - ע"פ המבואר בהמשך דברי הזהר שזהו"ע "רזא דמאה ברכאן דכל יומא":
איתא בגמרא⁴² "חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר⁴³ ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך", "קרי בי" מאה"⁴⁴. והובא להלכה בשו"ע⁴⁵, ובארוכה ובפרטיות בשו"ע של רבינו הזקן⁴⁶, שמבאר טעמי הדבר⁴⁷ (הלכות בטעמיה⁴⁸), ומוסיף גם לפרט כל המאה ברכות שבכל יום (גם ביום התענית, ושבת (ויו"ט) ויוהכ"פ)⁴⁹.

ותוכן הענין דמאה ברכות בכל יום - מובן מדברי רבינו הזקן בשולחנ⁴⁶ "וסמך לדבר מן התורה, ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה', אל תקרי מה אלא מאה, והן מאה ברכות שהן ליראה את ה' ולאבהה אותו ולזכרו תמיד⁵⁰ על ידי הברכות שמברך תמיד ערב ובוקר וצהרים בג' תפלות וברכות השחר ושאר ברכות הקבועות בכל יום ובכל עת והן ק' ברכות":

בפסוק שממנו למדים החיוב דמאה ברכות נתבאר ה"כלל" דעבודת האדם - "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' וגו'". ומזה מובן שהענין ד"מאה ברכות" (א"ת מה אלא מאה ה' אלקיך שואל מעמך) הוא "כלל דכולא", היינו, שאין זה (רק) ריבוי ענינים פרטיים, ברכה על כל פרט ופרט, אלא (גם) בעיקר) שבזה מתבטאת כללות העבודה⁵¹ ("ליראה

לטובה") הוא פירוש וביאור (סיכום) ד"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", ולא ענין נוסף.

ולכן, יש לומר הפירוש ד"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" באופן אחר קצת (כדלקמן), שעפ"ז יובן ש"שני חיי שרה" ("כולן שוין לטובה") הוא פירוש וביאור (סיכום) ד"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים".

ועפ"ז יובן גם הלימוד וההוראה מכללות הענין ד"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה", "כולן שוין לטובה" - באופן השייך לכאו"א מישראל, בני אברהם (יצחק ויעקב) ושרה (רבקה רחל ולא³⁹), כדלקמן.

ה. והביאור בזה - ע"פ מאמר הזהר⁴⁰ "מאה שנה כלל דכולא":

"מאה שנה" רומז (לא רק לא' מאופני העבודה הפרטיים, עבודה שמצד רצון ותענוג, אלא גם) לכללות העבודה, "כלל דכולא", הנקודה הכללית שבכל עניני העבודה, ש"כלל" זה נמשך וחדר בכל פרטי העבודה ד"עשרים שנה ושבע שנים", מוחין מדות.

וימתק יותר ע"פ פירוש רש"י ש"כל א' נדרש לעצמו", "פירוש כל כלל מתפרש לעצמו ואינו מתחבר עם הכללים האחרים עד שיהיו שלשתן יחד סך אחד . . משום דשנה שנה לחלק משמע . . כאילו אמר בת מאה שנה ובת עשרים שנה ובת שבע שנים, דהשתא הוו להו שבע שנים דקרא אותן שבע שמשנולדה עד שהיתה בת ז', וכ' שנה דקרא אותן כ' שמשנולדה עד שהיתה בת כ', וק' שנה דקרא אותן מאה שמשנולדה עד שהיתה בת ק'⁴¹ - שעפ"ז נמצא שעיקר שלימות השנים היא "מאה שנה", "כלל דכולא", ומאה שנה אלה קשורים גם עם ה"עשרים שנה ושבע שנים" (בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז'), היינו, שהכלל נמשך וחדר בהפרטים.

(39) ולהעיר ממ"ש בזהר דפרשתנו (קכב, סע"ב) "שרה זכתה לחיין עלאין לה ולבעלה ולבנהא בתורא, הה"ד הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם, ועל דא ויהיו חיי שרה כו'".

(40) שם קכג רע"א. הובא ונת' בדרושים שבהערה 18.

(41) פירוש הרא"ם.

(42) מנחות מג, סע"ב.

(43) עקב יו"ד, יב.

(44) פרש"י מנחות שם. ובתורה שואל מעמך - "בקונטרס פירש אל תקרי מה אלא מאה" (וראה חדא"ג מהרש"א שם).

(45) או"ח סמ"ו ס"ג.

(46) שם ס"ג.

(47) "שתיקן דוד המלך עה"ש ע"י מעשה כו' וסמך לדבר מן התורה וכו'".

(48) לשון הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר לשו"ע אדה"ז.

(49) ועד"ז ברמב"ם (הל' תפלה פ"ז הי"ד), משא"כ בשו"ע דהב"י. - ולהעיר מהשינויים במנין המאה ברכות בין הרמב"ם לרבינו הזקן (המג"א ועוד). ואכ"מ.

(50) ועד"ז ברמב"ם (הל' ברכות פ"א ה"ד) "לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו".

אבל, הרמב"ם כתב זה רק בנוגע ל"ברכות הודאה" (מבין ג' מיני הברכות: "ברכות הגי' וברכות מצוות וברכות הודאה"), ואילו רבינו הזקן (א) כתב זה בנוגע לכל המאה ברכות, (ב) ושינה מלשון הרמב"ם ("לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו") והקדים "ליראה את ה'" (ואח"כ "לזכור תמיד"), והוסיף "ולאהבה אותו".

ויש לומר שהא בהא תליא - כי, בהמשך הפסוק שממנו למדים החיוב דמאה ברכות ("ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך") נאמר "כי אם ליראה את ה' . . ולאבהה אותו".

(51) וימתק יותר ע"פ השינוי בשו"ע של רבינו הזקן לגבי הרמב"ם

הפעולה בעולם בגמר ושלמות "שני חיי שרה"⁵⁸ כמבואר בהמשך הפרשה⁵⁹, כנ"ל ס"ב).

ושני ענינים אלה (העבודה בנפש האדם והעבודה דפעולה בעולם) מודגשים גם בתוכן ענין הברכה - כידוע⁶⁰ ש"ע"י הברכה ממשיך ברכה והמשכה להיות גילוי אור א"ס בנפש כלל ישראל שתתחזק אמונת ה' בלבם בבחי' גילוי כאילו רואה כו", לכל לראש - להמברך עצמו, כולל גם להעומדים מסביבו⁶¹ ששומעים הברכה ועונים⁶² "אמן"⁶³, שמורה על קיום הדבר ואמיתותו⁶⁴, ועי"ז נמשך גם למטה בעולם.

וכמודגש גם בנוסח הברכה "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם" - שלכל לראש נעשית ההמשכה (ברוך

את ה' וגו'⁵²) כפי שנמשכת בכל פרטי הברכות, "הברכות שמברך תמיד . . ק' ברכות"⁵³ - ע"ד "מאה שנה כללא דכולא" שנמשך וחודר בפרטי הענינים ד"עשרים שנה ושבע שנים"⁵⁴.

ז. ובפרטיות יותר:

ב"מאה ברכות" ("כללא דכולא") נכללת הן העבודה בנפש האדם - "ליראה את ה' ולאחבה אותו ולזכרו תמיד", והן העבודה דפעולה בעולם⁵⁵ - כמודגש בתוכנם של המאה הברכות ש(רובם) קשורים עם עניני העולם ("סדר העולם והנהגתו")⁵⁶, הן "ברכות הנני"⁵⁷, והן "ברכות הודאה שהן דרך שבח והודי' ובקשה" בנוגע לדברים הגשמיים שבעולם (ע"ד הדגשת

ואת חוקותיו גו" - מצות וחוקים שעיקרם בנוגע להנהגת האדם בעניני העולם**.

(56) ועד שביום השבת שאין בו שאלת צרכיו (בי"ב ברכות), וביה"כ (יום התענית) שאין בו אכילה ושת', יש צורך בהשתדלות מיוחדת להשלים המנין דמאה ברכות.

(57) ולהעיר, ש"כל הנהגה מעוה"ז בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר לה' הארץ ומלואה", "לאחר ברכה הרי היא לבני אדם" (ברכות לה, סע"א ובפרש"י) - דיש לומר, ש"ע"י הברכה (לא נתבטל ח"י העילוי ד"קדשי שמים", אלא) נעשים "קדשי שמים" שלו, היינו, שהדברים הגשמיים שנהנה מהם חדורים בקדושה ד"קדשי שמים".

(58) ולהעיר, שגם עבודת אברהם (ושרה) לפרסם אלקות בעולם היתה ע"י ענין הברכות - "לאחר שאוכלים ושותים אמר להם ברנו למי שאכלתם משלו, כסבורים משלי אכלתם, משל מי שאמר והי' העולם אכלתם", ועי"ז "נקרא שמו של הקב"ה אלקה לכל העולם***" (פרש"י וירא כא, לג), ועד שנעשה "אלקי הארץ", "שהרגלתיו כפי הבריות" (פרש"י פירשנו כד, ז).

(59) וענינו בעבודת כאו"א מיישראל "לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטו בני נח" (רמב"ם הל' מלכים ס"ח).

(60) ד"ה להבין ענין הברכות בתו"א בראשית ו, א ואילך. ועם הגהות באוה"ת שם (כרך ג) תקנא, א ואילך. ד"ה חייב אדם לברך תרל"ח.

(61) ויש לומר, שמצד הענין דאהבת ישראל ואחדות ישראל - כל בניי בכלל "העומדים מסביבו".

(62) ויתירה מזה - "גדול העונה אמן יותר מן המברך" (ברכות ג, ב. וש"נ).

(63) להעיר, ש"אמן" הוא גם מלשון אמונה (ראה אוה"ת עקב ע' תקיח. וש"נ). וראה גם ד"ה ויהיו חיי שרה תרל"א ותרמ"ג: "וענין הברכה הוא להמשיך כח וחיות באמונה, כמ"ש וצדיק באמונתו יחי', דהיינו, ש"ע"י צדיק, שהוא בחי' ק' ברכות וצ' אמונים**** ויר"ד קדישים וד' קדושות, עי"ז ממשיכים חיות באמונה . . שיהי' נתאמת בעיניו כאילו הוא ראה ממש".

(64) חדא"ג מהרש"א לסנהדרין ק', סע"ב.

וש"ע הב"י - שברמב"ם ובשו"ע דהב"י נתבארו תחילה פרטי ברכות השחר (אלקי נשמה, הנותן לשכוי בינה וכו'), ואח"כ מובא החיוב דמאה ברכות בהלכה (וענין) בפ"ע, משא"כ בשו"ע של רבינו הזקן, אף שמתחיל בהחיוב הכללי דברכות השחר, ש"תקנום חכמים על סדר העולם והנהגתו מה שהבריות נהנין בכל יום שיברכו להקב"ה כו"י ממשיך מיד שתקנה זו היא כדי "להשלים מנין המאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום ויום**" (ורק לאחר שמפרט המאה ברכות מבאר תוכן ברכות השחר, אלקי נשמה, הנותן לשכוי וכו') - שבזה מודגש שברכות השחר הם פרטים שמסתעפים מהחיוב הכללי דמאה ברכות, שתוכנו "ליראה את ה' ולאחבה אותו ולזכרו תמיד".

(52) ראה חדא"ג מהרש"א (מנחות שם): "אל תקרי מה כו', דלפי פשוטו (מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה) . . קשה וכי יראה מילתא זוטרתא היא . . וע"כ דרשו א"ת מה אלא מאה, וה"פ דקרא, מה ה' אלקיך שואל וגו', מאה ברכות ששואל הקב"ה מעמך אין כונתו כי אם ליראה וגו', שהיא ודאי מילתא רברבי', היינו, ש"מאה ברכות זהו בנקל לאדם לקיים, ועי"ז יבוא ליראה את ה'" (אוה"ת ויחי שצ, א).

(53) נוסף לכך שיש ביניהם ברכות שמברכים רק "בפעם ראשונה שנהנין הנאה זו בכל יום יום", שהיא באופן של "כלל" על פרטי הנאה זו במשך כל היום.

(54) ויש לקשר זה עם האמור לעיל ש"שני חיי שרה" ("כולן שוין לטובה") רומז על העבודה שמצד עצם הנפש שלמעלה מהתחלקות - כי, ההמשכה ד"מאה ברכות" ("מה" בתוספת אל"ף שרומז על הכתר) נעשית ע"י הביטול ד"מה" (א"ת מה אלא מאה), ענין הקבלת עול שבו מתגלה עצם הנפש שלמעלה מהתחלקות. - וראה חדא"ג מהרש"א שם: "ע"פ דעת חכמי האמת . . דלכך היו ק' ברכות שמעשר מן המעשר מהם יבוא לחלק הנשמה ברכה אחת שהיא חלק אלקה ממעל, ורמז על זה חסר הא' ממאה שהיא הברכה האחת ממאה הברכות היא בסוד הנשמה ממעל ליראה את ה' וגו'".

(55) ויש לומר, שנרמז בחלוקה לשני הפסוקים: הפסוק הראשון, "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאחבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך" - העבודה בנפש האדם, והפסוק השני, "לשמור את מצות ה'

(* ועד"ז בטור: "תקנו חכמים ז"ל אלו הברכות על סדר העולם והנהגתו להשלים ק' ברכות בכל יום", אבל בטור כותב זה לאחר שמבאר פרטי ברכות השחר (אלקי נשמה, הנותן לשכוי וכו'), וגם אינו כותב שהמאה ברכות הן ליראה את ה' וכו' (כבשו"ע אדה"ז).

(** ומסיים "לשוב לך", "ואף היא . . לשוב לך שתקבלו שכר" (פרש"י שם), היינו, שגם ע"י העבודה בעולם ניתוסף עילוי בעבודה בנפש האדם.

(*** ויתירה מזה - "אל עולם", ולא "אל העולם"), שאין העולם מציאות בפ"ע, אלא המציאות דאלקות, כולא חד (לקו"ת תבוא מב, ד. מג. ג ובכ"מ).

(**** ובתרמ"ג שם: "דאמן מתחיל באל"ף, והיינו, שאפילו מבחי' אל"ף בחי' פלא עליון יומשך ג"כ, והוא ענין א' עם ענין הברכה" - כמודגש ב"מאה ברכות" ש"ע"י הביטול ד"מה" ממשיכים מבחי' האל"ף (מאה).

ועוד ועיקר - שגם אם בעבר הי' איזה חסרון (עכ"פ בהשלימות ש) בענין זה, הרי, יהודי הוא בעה"ב גם על העבר, ובכחו וביכלתו לתקן גם את העבר שיהי' בתכלית השלימות, "כולן שוין לטובה".

וההדגשה בזה היא ש"כולן שוין לטובה", גם השנים הראשונות דהתחלת העבודה, התחלת החינוך, ועד להרגע הראשון⁷⁰ שיצא לאויר העולם⁷¹ - כיון שהחינוך "ליראה את ה' ולאהבה אותו ולזכרו תמיד" מתחיל מהרגע שיוצא לאויר העולם⁷², ע"י המזוזה שבפתח חדרו, "שיר המעלות" וכיו"ב, וכן עי"ז שאביו ואמו וכל העומדים סביבו ורואים אותו (תנועות ידיו ורגליו והתפתחותו כו') מתפארים בו⁷³ ונותנים ברכה ושבח והודי' להקב"ה (תוכן ענין הברכות), ועי"ז ניתוסף עוד יותר בברכתו של הקב"ה שיזכו לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ביחד עם כל בניהם ובנותיהם, כולל גם אלה שיוולדו לאחר"ז, משפחה גדולה מרובה בבנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות.

ט. ויש להוסיף ולקשר זה עם הפרשה שלאח"ז (שמתחילין לקרוא במנחה) - פרשת תולדות: בפירוש כפל הלשון שבהתחלת הפרשה, "ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" - מפרש רש"י: "קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק". ועד כדי כך הי' קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, שלא היו יכולים להבחין ביניהם, כדאיתא בגמרא⁷⁴ "מאן דהוה בעי

מלשון ברכה והמשכה) לישראל להיות "הוי' אלקינו", אלקה שלנו, כוחינו וחיותנו, ועי"ז נעשית גם ההמשכה להיות "מלך העולם"⁶⁰.

ח. עפ"ז יש לבאר הענין ד"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה", "כולן שוין לטובה" - בשייכות לעבודת כאו"א מישראל:

הענין ד"מאה ברכות בכל יום" הוא דבר השייך ובנקל⁶⁵ לכאו"א מישראל, הן אנשים והן נשים, וגם טף, שהרי גם לפני בר-מצוה (ובת-מצוה) מחנכים אותם באמירת מאה ברכות בכל יום, וגם הקטנים יותר שלא הגיעו לגיל חינוך⁶⁶, עד לתינוקות שמתחילים לדבר - מחנכים אותם באמירת ברכות⁶⁷ (ועניית אמן⁶⁸) עד שאמירת הברכות נעשית אצלם דבר הרגיל ובדרך ממילא (ע"ד "מנפשי כרע"⁶⁹), ולא רק אמירת הברכות בפה, אלא גם (ובעיקר) באופן שחודר בכל מציאותו, חפצו ורצונו שכלו ומדותיו - ע"י החינוך בתוכן הברכות, "ליראה את ה' ולאהבה אותו ולזכרו תמיד על ידי הברכות שמברך תמיד".

ומזה מובן שע"י ההשתדלות בקיום החיוב דמאה ברכות בכל יום נדבעי נעשים כל ימיו ושנותיו באופן ש"כולן שוין לטובה" - כיון ש"על ידי הברכות שמברך תמיד ערב ובוקר וצהרים . . בכל יום ובכל עת . . ק' ברכות" (שבהם כלולים כל עניניו במשך כל היום), נעשים כל ימיו ושנותיו (וכל מציאותו) "שוין לטובה", להיותם חדורים בהנקודה הכללית שהיא תכלית כל העבודה - "ליראה את ה' ולאהבה אותו ולזכרו תמיד".

(65) ראה אוה"ת (בפירוש דברי המרש"א) שבהערה 52.

(66) ובכללות - "בר שית" (ראה כתובות נ, א. ועוד), אף שבפרטיות יותר, "שיעור החינוך במ"ע הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו בכל דבר לפי עניינו" (שו"ע אדה"ז או"ח סש"ג ס"ג).

(67) לא רק שמקפידים עליהם ומזהירים אותם שלא יאכלו בלא ברכה ח"ו, אלא גם עי"ז שנותנים להם מיני מתיקה כדי להרגילם בריבוי ברכות.

(68) להעיר ממאד"ל (סנהדרין שם) "קטן מאימתי בא (זוכה) לעוה"ב . . משעה שיאמר אמן, שנאמר (ישעי' כו, ב) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים, א"ת שומר אמונים אלא שאומר אמן" (וראה חד"א מהרש"א שם).

(69) ראה ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד. הובא בתוס' שבת קיח, סע"ב. ועוד.

(70) ואדרבה - הרגע הראשון שיצא לאויר העולם יש לו מעלה יתירה, להיותו בסמיכות ממש לזמן ש"נר דלוק לו על ראשו . .

ומלמדין אותו כל התורה כולה" (נדה ל, ב), שמהוה נתינת-כח לעבודתו לאחר שיוצא לאויר העולם (אף ש"כיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטר . . ומשכחו כו") - ראה לקו"ת שלח מד, א. ובכ"מ. (71) ומ"ש רבינו הזקן בשו"ע (או"ח (מהדו"ת) סוף ס"ד) ש"תחלת כניסת נפש זו הקדושה היא בחינוך לתורה ומצוות שחייבו חכמים לחנך, גם במצוות מילה" - ה"ז פרטי דרגות בכניסת נפש הקדושה לגוף עד שיעשה הגוף בפ"ע קדוש*, אבל בודאי שנפש זו הקדושה נמצאת ונכנסת בו ברגע שיוצא לאויר העולם**. - ולהעיר שעבודתו של אברהם אבינו במשך רוב שנותיו (תשעים ותשע שנים) היתה לפני המילה.

(72) ועוד לפני"ז - בזמן העיבור ("משעה שנזרע" - ראה בשוה"ג להערה הקודמת).

(73) ובאופן שאין נתינת-מקום כלל לענין דעינא בישא כו'. - ולהעיר ממנהגי נשים זקנות בישראל (ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט) בענין זה. (74) ב"מ פז, א.

(* גם בעת השינה, כמובן מתוכן ההלכה ע"ד הזהירות מנגיעת קטן קודם נט"י, כי, בחזרת הנשמה לגוף בכל בוקר מסתלקת רוח השומאה מכל הגוף ונשארת על הידים, עד לאחר נט"י.

(** ולהעיר מחילוקי הדעות בסנהדרין שבהערה 68: "קטן מאימתי בא לעה"ב . . משעה שנולד . . משעה שסיפר . . משעה שנזרע . . משעה שנימול . . משעה שיאמר אמן" - דכיון ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים", יש לומר שהם חילוקי דרגות בהשייכות לעוה"ב.

*

י. בהאמור לעיל ניתוסף הדגשה יתירה בקשר ובשייכות ליום ההולדת דכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בכ"ף מרחשון - דמיני' אזלינן, בתוך ג' ימים (יום חמישי כ"ף מרחשון, עש"ק א"ך (טוב) מרחשון ויום הש"ק כ"ב מרחשון) שנחשבים (בכמה ענינים בהלכה⁸³) למציאות אחת:

מהחידושים העיקריים של בעל יום ההולדת דכ"ף מרחשון - התייחסות ישיבת תומכי תמימים, שתכלית ומטרתה (כפי שמבאר בקונטרס עץ החיים⁸⁴ "תכלית יסוד אגודתינו"⁸⁵) "אשר הבחורים העוסקים בתורה הנגלית יהיו יהודים (אידען) יראים ושלמים עם ה' ותורתו . . . לנטוע בהם איזה הרגש פנימי ביראת ה' ואהבת ה' . . . עיקר ויסוד הדבר הוא הלימוד בדא"ח שידעו את ה' ומתוך כך יבואו אל יראת ה' ואהבת ה' . . . ובזה דוקא יחיו בלימוד התורה הנגלית כו" (ועד"ז בשאר הקונטרסים הידועים שלו⁸⁶), היינו, שההתעסקות בלימוד החסידות, "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם"⁸⁷, תהי' יסוד ועמוד גם בחינוך הצעירים⁸⁸, תלמידי הישיבות.

ועוד ועיקר - שהחינוך ברוח זו ("לנטוע . . . הרגש פנימי ביראת ה' ואהבת ה'") צריך להיות גם בנוגע לילדים קטנים, כפי שלמדים מהסיפור הידוע⁸⁹ שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו אודות בעל יום ההולדת, שבקטנותו (בהיותו בן ד' או ה' שנים) השתוקק לגילוי אלקות עד כדי כך שבנה על זה שה' אינו נראה אליו כמו שנראה לאברהם!...

וענין זה חודר ופועל גם בכל עניניו הגשמיים ובחלקו בעולם, כמודגש גם בשמו של בעל יום ההולדת, שחתם שמו (בגכ"ק) בסוף הקונטרס⁹⁰ - "שלום דובער", שענין ה"שלום" (שרומו על התורה

למשתעי בהדי אברהם משתעי בהדי יצחק, בהדי יצחק משתעי בהדי אברהם", עד ש"אתא אברהם בעא רחמי והוה זקנה, שנאמר⁷⁵ ואברהם זקן בא בימים"⁷⁶.

ומזה למדים הוראה בענין החינוך - שצריך להיות באופן ש"העידו הכל אברהם הוליד את יצחק", שכאשר מסתכלים על ילד יהודי רואים ומכירים ("כל רואיהם יכירום"⁷⁷) שהוא בנו⁷⁸ של אברהם ("אחד⁷⁹ הי' אברהם"⁸⁰), ו"קלסתר פניו . . . דומה לאברהם", שרואים ומכירים שהוא בנו של חסיד ותמים כו', עד כדי כך, שההבדל בינו לבין אביו אינו אלא בענין הזקנה, שלאביו יש כבר זקן שיבה, ואצלו לא התחיל לצמות זקן להיותו ילד קטן... שענין זה נעשה עי"ז שהתחלת החינוך (משעה שיוצא לאור העולם) היא באופן שמחדירים בו הנקודה הכללית שבכללות העבודה ("ליראה את ה' ולאהבה אותו ולזכרו תמיד"), שמצד נקודה זו "כולן (מגדול ועד קטן) שוין לטובה".

ועפ"ז יש לבאר סדר הפרשיות - שבפרשת חיי שרה מדובר אודות השלימות ד"כולן שוין לטובה" בנוגע לעצמו, ובפרשת תולדות מדובר אודות השלימות ד"כולן שוין לטובה" גם ביחס ל"תולדות" שלו, "יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק".

ועוד ועיקר - שע"י שלימות העבודה באופן ד"כולן שוין לטובה" (לא רק בנוגע לעצמו, אלא) גם בנוגע לה"תולדות", החל מהולדת ריבוי בנים ובנות ("תולדות" כפשוטם), ממזהרים ומזרזים עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה, דכיון ש"אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף" ("אוצר ששמו גוף"⁸¹), הרי לידת כל ילד יהודי נוסף ממהרת הזמן שיכלו כל הנשמות באוצר ששמו גוף, ויבוא בן דוד, ואז יתגלה שכל בני"הם "תולדות יצחק", כיון שיאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו"⁸².

(75) פרשתנו כד, א.

(76) וראה גם ב"ר פס"ה, ט: "אברהם תבע זקנה, אמר לפניו, רבון העולמים אדם ובנו נכנסין למקום ואין אדם יודע למי מכבד (ובפרט כפי שאירע אצלו בגלל הדמיון בינו לבנו), מתוך שאתה מעטרו בזקנה אדם יודע למי מכבד . . . נתן לו זקנה כו".

(77) ישע"י סא, ט.

(78) שירוש הכל, ועד שעומד במקום המוריש ממש (ראה שו"ת צפע"נ דוונסק ח"א סק"ח. ועוד), ויתירה מזה - "יפה כח הבן מכח האב" (שבוועות מח, סע"א. וש"נ).

(79) ודוגמתו בכאו"א מישראל - שהוא כמו בן יחיד שנולד להורים זקנים לעת זקנתם (כש"ט הוספות סק"ג).

(80) יחזקאל לג, כד.

(81) יבמות סב, סע"א (ובפרש"י). וש"נ.

(82) ישע"י סג, טז. שבת פט, ב.

(83) ראה לדוגמא - פסחים ק, סע"א. ועוד.

(84) פרקים כ"ב,ג.

(85) ויש לומר, שבהתחלת הקונטרס, "כי נר מצוה ותורה אור", מרומז תפקידם העיקרי של תלמידי התמימים - להיות "נרות להאיר" (ראה לקו"ש ח"ב ע' 484. וש"נ).

(86) ראה גם המכתב שבהתחלת הקונטרס (ע' 5) ע"ד ארבעת הקונטרסים.

(87) דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב. ובכ"מ.

(88) כפי שמקדים ש"הדבר אשר הביאנו לייסד אגודתנו אשר ראה ראינו אשר . . . הרבה מהצעירים הלומדים תורה אין בהם יראת שמים כו".

(89) "היום יום" ט' חשון. ובכ"מ. הובא ונת' בלקו"ש ח"א ע' 23 ואילך. ח"ה ע' 86 ואילך. חט"ו ע' 129 ואילך. ח"כ ע' 161 ואילך. ועוד.

(90) חידוש שלא מצינו דוגמתו בשאר הקונטרסים שלא חתם שמו בסיום הקונטרס (כמו באגרת).

השלישי יקימנו ונחיי לפניו⁹⁹.

וכדי להוסיף בזה עוד יותר - הרי, כיון שבהשגחה פרטית נתגלה בסמיכות לכ"ף מרחשון מאמר חדש של בעל יום ההולדת¹⁰⁰ (שאמרו בשנת תרע"ח, ואעפ"כ, נתעלם במשך עשיריות שנים, ונתגלה בימים אלה דוקא¹⁰¹), ידפיסו ויחלקו לכאן"א (כלי נדר) גם מאמר זה¹⁰², שעיי"ז יתוסף עוד יותר בלימוד החסידות (ובלימוד התורה בכלל), ובאופן דלימוד המביא לידי מעשה.

יב. ויה"ר שההוספה בלימוד והפצת תורת החסידות, ביחד עם ההוספה בלימוד נגלה דתורה, שכמה עניני נגלה דתורה נמצאו במאמר זה, והפצת התורה והיהדות, כולל ובמיוחד ע"י הקמת מוסדות חדשים, וביסוס וחיזוק והרחבת המוסדות הקיימים¹⁰³, בתי תורה, בתי תפלה (עבודה) ובתי גמילות חסדים - ימהרו ויזרזו ויביאו תיכף את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו" - "תולדות יצחק" (כנ"ל ס"ט).

ובהדגשה יתירה מצד השייכות לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - ששמו השני (סיום וחיות שמו) יצחק, אשר, עוד בזמנו העיד שנשלמו כל עניני העבודה, גם "צחצוח הכפתורים"¹⁰⁴, ולכן ציווה (ונתן כח) "עמדו הכן כולכם"¹⁰⁵ לקבל פני משיח צדקנו, ועאכו"כ בימינו אלה.

ובפרט כשרואים המאורעות שבתקופה האחרונה בנוגע ל"תולדות ישמעאל" (שבסיום פרשתנו) - אשר, נוסף לכך שכללות הענין ד"מלכיות מתגרות זו בזו" הוא מסימני הגאולה, כמארז"ל¹⁰⁶ "אם ראית מלכיות

שניתנה לעשות שלום בעולם⁹¹) נמשך וחודר גם ב"דוב" (וגם כפי שנקרא בלע"ז - "בער"⁹²) ש"מסורבל בבשר"⁹³, שנעשה "מסורבל בבשר" למעלותא.

ובסגנון האמור לעיל - שהנקודה הכללית דעבודת האדם "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם) ליראה את ה' גו' ולאבהה אותו גו'", צריכה לחדור בכל ימיו ושנותיו של כאו"א מיראל (גם בצעירותו ובקטנותו, "חנוך לנער גו' גם כי יזקין גו'"⁹⁴) באופן שנעשים "כולן שוין לטובה".

יא. וזהו גם א' הטעמים להדפסת קונטרס עץ החיים בהוצאה מיוחדת וחלוקתו לכאן"א מאנשים נשים וטף בסיום וחיות יום ההולדת כ"ף מרחשון (התחלת ערב שבת זה),

- אשר, למותר לפרש שהכוונה היא שילמדו בקונטרס זה, ובאופן דלימוד המביא לידי מעשה⁹⁵, וכמ"ש בסיום וחיות הקונטרס⁹⁶: "ואחר כל הדברים האלה הנני מבקש אתכם שימו לבבכם אל כל הדברים הנאמרים בקונטרס הזה, והיו הדברים האלה על לבבכם תמיד, כי כבד עלי הדבר מאד להגיד ולחזור ולהגיד, ולזאת יהיו הדברים האלה תמיד נגד עיניכם ולא ישכחו מאתכם, והיא חייכם ואורך ימיכם ובה תחיו חיי עולם כו'" -

כדי להדגיש שכל הדברים האלה נמשכים בתקפם ובשלימותם (וביתר שאת) ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ה"מנהל-פועל" דשיבת תומכי תמימים, ובפרט לאחר מלאות ארבעים שנה להסתלקותו, ש"קאי איניש אדעתא דרביי"⁹⁷, ובמילא נשלמה כבר העבודה דדור השלישי (לאדנ"ע)⁹⁸, דור הגאולה, "ביום

(91) רמב"ם הל' חנוכה בסוף.

(92) ובהו גופא ב' אופנים: (א) "דוב בער", ב' שמות, (ב) "דובער", שם אחד, ועד שהאות ב' משמשת הן לסיום ד"דוב" והן להתחלה ד"בער" (כפי שרואים בחתימת יד קדשו).

(93) מגילה יא, רע"א. וש"נ.

(94) משלי כב, ו.

(95) ראה גם קונטרס הנ"ל פל"ג.

(96) ונדפס גם בראש הקונטרס - צילום העתקה הראשונה בגכת"ק של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, בנו יחידו וממלא מקומו של בעל הקונטרס.

(97) ע"ז ה, רע"ב.

(98) ראה גם ספר השיחות תנש"א, משיחות ש"פ וירא ס"ז.

(99) הושע ו, ב. וראה מצו"ד עה"פ.

(100) להעיר, שתוכן המאמר הוא שבעבודת האדם שהיא בהגבלה ובהתחלקות נמשך בחי' בלי גבול האמיתי ("שכר הרבה מאד", שנמשך מבחי' "אנכי מגן לך") - שזהו התוכן ד"כולן שוין לטובה", שפירטי העבודה שהם באופן של התחלקות חדורים בנקודה הכללית

שמצד עצם הנפש שלמעלה מהתחלקות, כנ"ל בארוכה.

(101) וההסברה בזה נדלכאורה, כיון שמאיו סביה לא הי' מאמר זה בכל המשך הזמן דלאחרי כתיבתו בגלוי, מהי הסיבה שנתגלה עכשיו - כיון שעומדים בסמיכות ממש להגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ניתוסף גם בהפצת המעיינות חוצה (שעי"ז אתי מר דא מלכא משיחא - כמ"ש באגה"ק דהבעש"ט הידועה), עד להתגלות חדשה, מאמר חדש (כולל גם תוספת ביאור וחיודש במאמר שנתגלה עתה) בפנימיות התורה*.

(102) באור ליום ג' (שהוכפל בו כי טוב) כ"ה מרחשון נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאן"א מהאנשים והנשים והטף, מאמר ד"ה אנכי מגן לך תרע"ח, בצירוף שטר של דולר לצדקה (המו"ל).

(103) ובאופן ש"כולן שוין טובה" - שהמוסדות החדשים מוסיפים חיות ומרץ מחודשים בפעולות דהמוסדות הקיימים, והמוסדות הקיימים מוסיפים ידע ונסיון בפעולות דהמוסדות החדשים.

(104) שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(105) אג"ק שלו ח"ד ריש ע' רעט.

(106) ב"ר פמ"ב, ד. מדרש לקח טוב לך לך יד, א.

(* להעיר שבסיום המאמר מבאר ש"לעתיד יהי' גילוי טעמי תורה, שזהו עיקר הגילוי דמשיח וזהו עיקר הקבלת שכר האמתי כו").

ענוים הגיע זמן גאולתכם" - כפי שהכריזו ומכריזים במיוחד לאחרונה.

וכן תהי' לנו - שכל בני יוצאים מהגלות, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹⁰⁹, כולל גם התינוקות שנולדו (או יולדו) ביום הש"ק זה (ובסמיכות לו), וכולם יחדיו (כולל גם בני שבכל הדורות שלפנ"ז, ו"הקיצו"¹¹⁰ ורננו שוכני עפר"¹¹¹) באים ("עם ענני שמיא"¹¹²) לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולהר הקודש ולבית המקדש השלישי, וזוכים לשמוע "תורה חדשה"¹¹³ מאתי תצא"¹¹⁴, תיכף מיד ממש.

מתגרות זו בזו צפה לרגליו של משיח", ה"ז בהדגשה יתירה בנוגע ל"תולדות ישמעאל", כדאיתא בילקוט שמעוני¹⁰⁷ "שנה שמלך המשיח נגלה בו . . מלך פרס מתגרה במלך ערבי . . כל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים" (כפי שרואים במוחש הבלבול דאזה"ע שלא יודעים מה לעשות, ומחפשים עצות שונות כו'), והקב"ה אומר לישראל "בני אל תתייראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם . . הגיע זמן גאולתכם", וממשיך, ש"מלך המשיח . . עומד על גג בית המקדש"¹⁰⁸ והוא משמיע להם לישראל ואומר

מבין ומרגיש ומתפעל מהשגה אלקית, ה"ז "דער אמת'ער תחיית המתים".* ועפ"ז יש לבאר גם הענין ד"הקיצו ורננו שוכני עפר" בעבודה הרוחנית - שהענין דתחיה"מ נעשה ע"י הקדמת הביטול באופן ש"נעשה שכן לעפר" (ראה סוטה ה, א).

(112) דניאל ז, יג.
(113) כולל גם תורה חדשה (מאמר חדש) מבעל יום ההולדת דכ"ף מרחשון*,* ובתוספת ביאור ע"י בנו יחידו ממלא מקומו כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

(114) ישע' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(107) ישע' רמז תצט.

(108) להעיר מדיוק לשון המדרש "עומד על גג בית המקדש" - שגנין לא נתקדשו (פסחים פה, סע"ב. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו ה"ז), דיש לומר, שבזה מרומז שההכרזה "ענוים הגיע זמן גאולתכם" באה מחוץ לארץ שלא נתקדשה בקדושת ארץ ישראל, בדוגמת החילוק שבין גג המקדש להתוך דהמקדש עצמו.

(109) בא יו"ד, ט.

(110) ישע' כו, יט.

(111) להעיר מפתגם כ"ק אדנ"ע ("היום יום" י"א סיון) בביאור הענין דתחיית המתים בעבודה הרוחנית - שכאשר המוח הקר (כמו מת)

(*) ויש לומר, שהחידוש שבדבר מודגש ביותר אצל כ"ק אדנ"ע, כי, במאמרי החסידות שלו (הרמב"ם דתורת החסידות) מודגשת ביותר ההבנה וההשגה בחב"ד דשכל אנושי (שכל הקר), ובמילא, מודגש יותר החידוש דהרגש וההתפעלות מההשכלה, תחיית המתים.

(**) נוסף על לימוד המאמר הנ"ל כאילו שומעים ממנו בעצמו ("כאילו בעל השמועה עומד כנגדו" - ירושלמי שבת פ"א ה"ב. ועוד), ובפרט ע"פ פתגמו הידוע (אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח א"ע קיג) "איך גיי אין הימל און די כתבים לאז איך אייך", שע"י לימוד הכתבים (שבהם "נפשי כתבית יהבית" (שבת קה, א) הכנים עצמותו) נמצא בעצמו (בהיותו "אין הימל") גם למטה.

לקוטי שיחות חיי שרה כרך ה'

מתורגם ללשון הקודש

"בת כ'" היא היתה באותה "שלימות" כבהיותה "בת ז'", ובגיל "מאה שנה" היתה לה אותה שלימות כבהיותה⁷ בת "עשרים שנה"⁸.

וצריך להבין:

(א) מלשון המדרש "כשם שהן תמימים, כך שנותם תמימים" מובן, ש"הן תמימים" ו"שנותם תמימים" הם שני ענינים שונים, אלא שהמדרש לומד מן הפסוק "יודע ה' ימי תמימים", שאצל מי שהוא תמים בעצמו, גם שנותיו "תמימים".

אך לפי זה קשה כאן:

לגבי התואר של "תמימות" בענינים רוחניים, כפי שמוזכר בענינו בפרט של "בת ק' כבת כ' לחטא", אי אפשר כלל, לכאורה, להפריד בין "הן תמימים" לבין "שנותם תמימים", כי אם עובר אצל מי שהוא יום, ואף חלק של יום, לבטלה, הרי אין זה פגם רק בשלימות שנותיו וימיו, אלא אף בתמימות שלו עצמו⁹, וכיצד מציין זאת המדרש כשני ענינים¹⁰?

שנה הוא (א) רק לחטא אבל לא ליופי. (ב) שרק בהיותה בת מאה היתה כבת כ' (ולא שבכל משך המאה שנה היתה בהמצב כמו שהיתה בהיותה בת כ'). משא"כ להפ' שכל המאה שנה הם כלל אחד שאינו מחולק, עכצ"ל שבכל משך המאה שנה היתה כבת כ' וכבת ז' (וצע"ק ממ"ש בגו"א שם לפנ"ז). וראה הערה הבאה.

(7) ומכיון שכשהייתה בת כ' היתה כבת ז', הרי מובן שהכוונה ב"בת ק' כבת כ'" היא שהיתה אז גם כבת ז'. ועפ"י יומתק לשון המדרש "בת ק' כבת כ' שנה" – דלכאורה תיבת שנה מיותרת. וכפרט שלפנ"ז כותב "בת כ' כבת ז'" (ולא "כבת ז' שנה") – כי בזה בא לרמז, שהכוונה ב"בת ק' כבת כ'" היא לא רק כבת כ', סתם, אלא כ"עשרים שנה" שבפסוק (דשרה) שהוקשו ל"שבע שנים"**.

(8) ביפ"ת, שכוונת המדרש ב"שנותם תמימים" הוא מה שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום. ולפ"ז צ"ל (ראה בעץ יוסף) שגורס "בת כ' כבת ז' כו" – בפירוש חשני שבמדרש "שהיתה תמימה כו". אבל במדרש שלפנינו (וכ"מ בפרש"י שם. וכ"ה גם בילקו"ש ריש פרשתנו וכתהלים שם), "בת כ' כבת ז' כו" הוא הפירוש ד"שנותם תמימים", וכמפורש בגו"א (סד"ה הנ"ל). ולהעיר, שבילקוט לתהלים שם מוסיף (לאחרי "כשם כו" שנותיהן תמימים בת ק' כו") "בר חטאי אמר כל מי שנאמר בו תמים השלים שניו אפילו למדת שבוע", ומה מוכח שהוא פ"י אחר. וראה לקמן הערה 42.

(9) ראה זח"א רכד, א. תו"א טז, א. עט, ב.

(10) אין לומר שבאם חטא מקודם ואח"כ עשה תשובה, אזי האדם הוא תמים אף שאין שנותיו תמימים – כי ממה נפשך: אם תשובתו היא מיראה –

א.

"ויהיו חיי שרה מאה שנה..."

על הפסוק שבתחילת הפרשה, "ויהיו חיי שרה מאה שנה", נאמר במדרש¹: "יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה², כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים. בת כ' כבת ז' לנוי, בת ק' כבת כ' שנה לחטא". ובגירסא אחרת³: "בת מאה כבת עשרים לנוי, בת עשרים כבת ז' לחטא".

לדברי המפרשים⁴, כוונת המדרש היא לבאר: מדוע מזכירה התורה שלש פעמים את המלה "שנה" – "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", כאשר היה מספיק לומר "מאה ועשרים ושבע שנים"⁵?

וכדי ליישב זאת, מובא במדרש הפסוק "יודע ה' ימי תמימים", ומבואר בו שהמלה "תמימים" מתייחסת גם למלה "ימי" – שהימים עצמם, של התמימים, אף הם "תמימים". דבר זה, מבאר המדרש, נרמז בכך שהמלה "שנה" מופיעה בפסוק שלוש פעמים, שכל שנותיה של שרה היו שלימות ומושלמות, ומשווים את ה"שנה" של ה"מאה" ל"שנה" של ה"עשרים", וכן הלאה⁶: בהיותה

(1) רבה ריש פרשתנו.

(2) תהלים לז, יח. ולהעיר מלקו"ד ח"א לה, ב.

(3) פרש"י לב"ר שם. וכ"ה בילקו"ש תהלים רמז תשל. אבל בילקו"ש ריש פרשתנו ובפרש"י עה"ת – בגירסא הראשונה.

(4) פרש"י לב"ר שם. וכ"ה גם בפירושו עה"ת. וכרמב"ן עה"ת ש"לא דרשו כן אלא מיתור הלשון שחזר ואמר שני חיי שרה. עיי"ש ובמפרשי רש"י. ואכ"מ. (5) ברא"ם ריש פרשתנו, שהדיוק הוא ממה שאינו מונה "האחדים עם העשרות לחוד והמאות לאחר". אבל בפרש"י לב"ר: "הי' לו לומר מאה ועשרים ושבע שנה". וראה גו"א (ד"ה שכל א' כו' – קרוב לסופו), שגם כוונת רש"י בפירושו עה"ת כן היא. כי מכיון שהכתוב מקדים "ויהיו חיי שרה", לא הי' לו לכתוב שנה בכל כלל בפ"ע – כי "דוקא השנים הם מחולקים אבל אין החיים מחולקים, והו"ל למכתב הכל ביחד לומר מאה ועשרים ושבע שנים". וע"פ פירוש הגו"א, יומתק מה שרש"י מעתיק לפני פירושו גם התיבות "ויהיו חיי שרה".

(6) כ"ה ברא"ם שם. אבל בגו"א שם מפרש, שלימוד זה הוא (לא בדרך היקש, כ"א) שמכיון "שכל אחד נדרש לעצמו", היינו שכל ה"מאה שנה" (וכן ה"עשרים שנה") הם "כלל אחד שאינו מחולק" – הרי א"א לחלק בין שנים הראשונות שבכלל זה (עשרים ושבע שנים הראשונות) להשנים שנתינוספו על כ' חי, ובמילא שמעיין שבת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז'.

וי"ל שיש נפק"מ בין ב' פ'י אלו לא רק באופן הלימוד, אלא גם בהענין הנלמד: להפ' שהלימוד הוא בדרך היקש, י"ל שההיקש דמאה שנה לעשרים

(*) וגם להפ' שהלימוד הוא בדרך היקש, הרי כתב הרא"ם עצמו (בהט"ד שלו) ש"אין דיקש למחצה". ומה שמסיק "כיון דהכתוב גילה בפירושו שבהיותה כבת ז' היתה כזקנה... על כרחו לומר דבת ק' כבת כ' אינו אלא לחטא אבל לא ליופי" – אי"ו מוכרח כ"כ, שהרי אפ"ל שאחרי ש"הייתה לי עדנה" כבת ז', והרי להפ' שהלימוד הוא בדרך היקש מסיק שנאמר שרק בהיותה בת מאה היתה כבת כ' אבל לא באמצע המאה (וכפ' הגו"א שכל המאה שנה הם כלל אחד שאינו מחולק – ראה להלן הערה 29). וכן מוכרח לכאורה להגירסא "בת מאה כבת עשרים לנוי".

(**) וי"ל, שזוהו גם הטעם למה שהמדרש מקדים "בת כ' כבת ז'" ל"בת ק' כבת כ'" (אף שהדיקש דמאה שנה לעשרים שנה נזכר בכתוב לפני *) הדיקש דכ' לז' – כי (נוסף למה ש"ל טמונה לפי סדר השנים) בהדיקש "בת ק' כבת כ'" נגע לדעת איך שהיתה בת כ'.

ה' ימי תמימים – זו שרה שהיתה תמימה במעשיה. אמר רבי יוחנן כהדא עגלתא תמימתא" (=כעגלה תמימה זו).

במבט ראשון נראה, שההבדל בין הפירוש הראשון לבין הפירוש השני הוא בשני פרטים: א) לפי הפירוש הראשון מתייחסת המלה "תמימים" גם למלה "ימי", כדלעיל בתחילת סעיף א', ואילו לפי הפירוש השני "זו שרה..." משמעות המלה "תמימים" היא כפשוטה: הכוונה היא לתמימות האנשים. ומשמעות הצירוף "ימי תמימים" היא: הימים של התמימים. ב) לפי הפירוש הראשון יוצא, שהתואר "תמימים" מבטא שלימות בכל המעלות, עד למעלת הנוי שאיננה, לכאורה¹⁴, ענין רוחני, ואילו לפי הפירוש השני, "זו שרה שהיתה תמימה במעשיה", מתייחס התואר "תמימים" רק למעשים הטובים.

אך לפי זה קשה להבין:

א) מובן בפשטות, שגם בפירוש השני מחדש המדרש משהו בהסברת הפסוק "יודע ה' ימי תמימים". ולכאורה: מהו החידוש בפירוש השני, שבתואר "תמימים" הכוונה היא רק לאלו המושלמים במעשיהם? והרי דבר זה מובן אף ללא דברי המדרש.

ב) מה אינו מובן במלים "תמימה במעשיה", אשר משום כך צריך רבי יוחנן להביא דוגמא – "כהדא עגלתא..." ואף אם חסר משהו בהבנת התואר "תמימה במעשיה" – כיצד מתבאר הדבר על ידי דוגמא זו?

ג) מובן, שעל ידי הפירוש "זו שרה..." מתכוון המדרש לבאר גם את הפסוק "ויהיו חיי שרה מאה שנה..." שעליו הוא מופיע, ולא רק את הפסוק "יודע ה' ימי תמימים". ואם כך, מהו ההסבר הנוסף לפי פירוש זה לפסוק "ויהיו חיי שרה"?

ג.

"שני חיי שרה" – "ונחלתם לעולם תהיה"

לאחר שמבאר המדרש מדוע מופיעה המלה "שנה" שלש פעמים, באמצעות פירושו על הפסוק "יודע ה' ימי תמימים", הוא ממשיך ומבאר את סיום פסוקו – "שני חיי שרה", על ידי ביאור סופו של הפסוק שצוטט לפני כן ("יודע ה'..." – "ונחלתם לעולם תהיה". ואלה דבריו: "ונחלתם לעולם תהיה, שנאמר ויהיו חיי שרה, מה צורך

ואילו, כאשר מזכירים את התואר "תמימים" בקשר לענינים גשמיים, אינו מובן, מצד שני: כיצד קושר המדרש בין "הן תמימים" לבין "שנותם תמימים", והרי ייתכן בכל זאת שהאדם עצמו "תמימים" במעלה גשמית, כגון "נוי", למרות ששנותיו לא היו "שלימות" בכך, כי בתקופה קודמת חסרה בו מעלה זו באופן זמני, כפי שאנו מוצאים אצל שרה עצמה, שבהיותה "בת מאה" היא היתה מושלמת ב"נוי" כבת כ', וכבת ז', למרות שלפני כן, בתקופת בנינים, היה אצלה זמן של "בלותי"¹¹?

ואף אם המדרש יכול בכל זאת לקשור בין הדברים, באופן כלשהו, עדיין קשה: כיון שהכרחי לומר, שבהשוואה שבין "מאה שנה" לבין "עשרים שנה" אין הכוונה לתמימות של השנים עצמן, שבמשך כל התקופה של "מאה שנה" היא היתה מושלמת בנוי, שהרי היה באמצע מצב הפוך¹² – כיצד ייתכן בכלל להביא כאן את הפסוק "יודע ה' ימי תמימים", שממנו נלמד ש"שנותם" אף הן "תמימים"?

ב) מדוע מתבטא המדרש במלים "שנותם תמימים", שעוסקות, כלשון המשנה¹³ על "שנה תמימה" – "להביא את חודש העיבור", בתמימות של השנים כשלעצמן, בתור תקופה וזמן, כאשר כוונת המדרש היא לתמימות של האנשים, במעלה גשמית או רוחנית, כפי שהיא נמשכת במשך כל תקופת שנותיהם?

ג) כיון שבפסוק נאמר "ימי תמימים", צריך היה המדרש לומר, בהתאם לכך: "כך ימיהם תמימים". מדוע הוא משנה ואומר: "כך שנותם תמימים"?

אמנם, על ידי הלימוד "כך שנותם תמימים" מתכוון המדרש לבאר מדוע נאמרת המלה שנה שלש פעמים בפסוקו, אך כיון שכל המסקנה "כשם..." נלמדת מן הפסוק "ימי תמימים", כמוסבר לעיל בתחילת הסעיף, שלפי המדרש מתייחסת המלה "תמימים" גם למלה "ימי", היה מתאים יותר להשתמש בלשון הפסוק שממנו נלמד ענין זה, מאשר בלשון הפסוק שרק מתבאר על ידי דרש זה?

ב.

פירוש שני: "זו שרה שהיתה תמימה במעשיה"
לאחר מכן נאמר במדרש פירוש נוסף: "דבר אחר, יודע

להביאור שבהשיחה.

(11) וירא יח, יב.

(12) ומ"ש "בת ק' ככת כ' לטו", בהכרח לפרש לכאורה שזה ה' רק בהיותה בת ק' (ראה לעיל הערה הא' להערה 7).

(13) ערכין לא, א.

(14) אבל ראה לקמן הערה 19.

הרי גם האדם אינו תמים, מכיון ש"מקצת שמו עליו" (רש"י יומא פו, א); ואם התשובה היא מאהבה, שלכן האדם הוא "תמים" כי לא נשאר בו שום רשע מהחטא, ובלשון רש"י שם "נעקר עונו מתחלתו" – הרי אז גם שנותיו הם תמימים, שהרי התשובה פועלת גם אלמפרע ועד שגם חזונו נעשים כזכיות (יומא פו, ב. וראה לקמן סו"ס ז'). – וראה לקמן בשה"ג להערה 29, החידוש ב"שנותם תמימים" על "הן תמימים"

לומר שני חיי שרה באחרונה, לומר לך שחביב חייהם של צדיקים לפני המקום בעולם הזה ולעולם הבא".

גם על כך מתעוררים קשיים:

(א) ידוע, שיש לצדיקים עולם הבא. מדוע יש להסיק זאת מ"ונחלתם לעולם תהיה"? הכרחי אם כן לומר, שהחידוש של המדרש מפסוק זה הוא בענין של "חביב" חייהם... ולעולם הבא". אך גם על כך נדרש הסבר: באותו אופן מובן, שהקדוש-ברוך-הוא נותן את השכר לצדיקים ברצון ובסבר פנים יפות, ומהו אפוא החידוש ב"חביב חייהם... ולעולם הבא"?

(ב) אמנם, בכך שהתורה חוזרת שוב על המלים "שני חיי שרה", לאחר שכבר נאמר לפני כן "ויהיו חיי שרה", נרמזים שני סוגי "חיים" של שרה – חיי עולם הזה וחיי עולם הבא. אך מנין נלמדת כאן המשמעות של "חביב חייהם...". ובמיוחד כאשר, כאמור לעיל, חידושו של המדרש הוא דוקא בענין של "חביב"?

(ג) כבר הוסבר פעמים רבות¹⁶, שכל הפירושים המופיעים על אותו פסוק בתורה קשורים זה לזה. ולפי זה יש להבין: מהו הקשר בין הפירוש הפשוט של "שני חיי שרה", שהכוונה היא לשנותיה של שרה בעולם הזה – כפי שמבאר רש"י לפי פשוטו של מקרא, ש"כולן שווין לטובה", לבין פירוש המדרש שבמלים "שני חיי שרה" הכוונה היא לחיי העולם הבא?

ד.

שלוש סיבות לאי-השפעת הסביבה

ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

כאשר אדם נמצא, למשל, בסביבה מסוימת שונה או שלילית, ובכל זאת אין הוא מושפע ואין הוא משתנה בגלל הסביבה, הרי הדבר אפשרי מפני שלוש סיבות שונות:

(א) על ידי כך שהוא מתגבר על עצמו, שלא יושפע מסביבתו. במקרה זה, אי-השינוי בהתנהגותו אינו מצביע על שלימות, כי הרי הימצאותו בסביבה זו היא באופן העלול להשפיע עליו, לולא התגברותו, וזה מצביע על ירידה¹⁷ ושינוי לעומת מצבו הקודם, לפני הגיעו לסביבה זו, כאשר לא היתה קיימת אצלו אפשרות להשפעה

שלילית.

(ב) על ידי כך שהוא מנותק ונעלה מסביבתו. גם דרך זו אינה מצביעה על שלימות: כיון שאי-השתנותו נובעת רק מהיותו מנותק מן הסביבה, הרי ייתכן, שאילו היה לו קשר עם הסביבה, הוא היה מושפע ממנה. כלומר, בעצם קיימת בו אפשרות של השתנות.

(ג) על ידי כך שכל שתהא סביבתו ירודה, הוא משפיע עליה¹⁸ ומעלה אותה לדרגתו שלו – וזהו האופן המושלם ביותר של העדר השינוי. כי כאשר בכוחו לרומם את סביבתו אליו, בכל מקום שבו הוא נמצא, לא ייתכן שמשוהו עלול להשפיע עליו לרדת מדרגתו.

ה.

שלושה אופנים של אי-השתנות הגוף

כך גם לגבי אי-השינוי ב"חטא" וב"יופי" שאינם "מושפעים" על ידי השנים והזקנה, וזאת מפני שרוחניות הנשמה מגינה על האדם בכל, ואף על גשמיות הגוף¹⁹, מפני שינויים, כבענינו – שרה – אשר היתה "בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז'", הרי דבר זה אפשרי בשלושת האופנים שהוזכרו לעיל:

(א) אדם שלפי מצבו הרוחני אין מופרך אצלו קשר לחטא, ומצד גשמיות הגוף אף יותר: הוא נתון להשפעות הגיל, ולפי הטבע הוא צריך לאבד את יופי נעוריו, ולמרות זאת הוא מתגבר בעבודתו הרוחנית, ואף עד כדי השפעה אף על גשמיות הגוף, כך שהגוף נשאר ביופיו, כפי שהיה בצעירותו.

לפי אופן זה של העדר השינוי, הרי "בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז'" הוא רק בכ"ף הדמיון. כי עצם האפשרות להיכשל בחטא, לולא ההתגברות בעבודתו, בשנותיו המאוחרות, שלא כבהיותו "בת ז'", קיימת. ובמיוחד כאשר לפי מצב גופו "צריכה" הזקנה לגרום להעדר היופי. וזהו כבר ירידה ושינוי¹⁶ לעומת צעירותו ("בת ז'"), כאשר לא היה קשור כלל לאפשרות של חטא ולסיבה של העדר היופי.

(ב) על ידי כך ש"מאיר" אצלו חלק הנשמה הנעלה מ"התלבשות" בגוף, ולכן הוא איננו נתון לשינויים של גיל, הנובעים מצד הגוף.

מ"ח: לקטו לאוכלין.

(18) כי האדם וסביבתו להיותם מושפעים זמ"ז (ראה רמב"ם הל' דעות רפ"ו. ובכ"מ) א"א אשר סו"ס לא תהי' השפעה מאחד על השני.

(19) שלכן משבח הכתוב את שרה שהיתה כבת ז' ליופי – אף ש"שקר החן והבל היופי" – כי יופי זה בא מצד הנשמה, ככפנים. וכמבואר בגו"א כאן.

(15) וי"ל, שהמדרש כאן ס"ל שפירוש "ידוע (ה' ימי תמימים)" הוא נלא כפשוטו – דהרי הקב"ה יודע ימי כל אחד, ולא רק "ימי תמימים" – כי אם לשון חיבה (ראה רש"י וירא יח, יט), וקאי גם על סיום הכתוב "ונחלתם לעולם תהי'".

(16) ראה בארוכה לקו"ש ח"ג (המתורגם) ע' 35.

(17) להעיר, ממה שאין מסככין בדבר שראוי לקבל טומאה, אפילו כשלא הוכשר לטומאה (סוכה יא, א. שו"ע או"ח ר"ס תרכ"ט). וראה ג"כ פרה פ"א

מבטא שרצונו הפנימי הוא דוקא ליישם את ה"בלי גבול" של העדר השינוי של הנשמה – שאי-השתנות של הנשמה תשפיע גם עליו.

ו.

"כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים"

זוהי הסיבה לכך שהמדרש אומר "בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז'" רק לאחר צטטו את הפסוק "יודע ה' ימי תמימים", ולא מיד, והוא מפרש "כשם שהן תמימים, כך שנותם תמימים" – כי רק לאחר לימוד זה מוכן הפירוש של "בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז'":

בהוספת המלה "שנה" באופן נפרד לגבי כל כמות משנותיה של שרה, מתכוונת התורה להשוות כמות אחת לאחרת – שבחיותה בת ק' היא היתה באותו מצב ממש כבחיותה בת כ' ובת ז', כפי שאומר רש"י "כולן שווין לטובה"²⁶. ואם כך, מוכן שאף בחיותה בת ק' ובת כ' לא היה לה שום קשר לחטא ולהעדר יופי, כי אם לא כן, הרי ההשוואה ל"בת ז'" אינה מושלמת.

הרי מה שבפועל הם "חזקים כיום הבראם" אי"ז מתייחס להנבראים עצמם, ומצד ענינם הם – הם נפסדים.

ובזה יובן מ"ש בד"ה אתה הוא ה' לברך תש"א בתחלתו "ההפסדות שבהם בלתי ינכרת כלל והם נראים חזקים כיום הבראם... וכשעלה רצון הבורא ב"ה שיתבטלו... אז תוכר ההפסדות שה' בהם כל משך קיומם" – דלכאורה, זה סותר להמבואר בכ"מ (ראה בהנסמן בהערה 21) שקיומם עכשיו הוא כקיום דבר הנצחי ומה שיפסדו לע"ל הוא רק מצד רצון הבורא ב"ה – כי מכיון שהנצחיות שבהם הוא מצד כח הא"ס שאינו מלוכש בפנימיותם, נמצא שמצד ענינם הם, הם נפסדים.

(24) ובדוגמת הידוע (ד"ה החדש הזה תרס"ו. והר סיני תש"ח פ"ו. ועוד), שביטול גופו דמשה ה' מצד נשמתו ולא מצד הגוף עצמו. וזה – מעלה באיליו (נשמה דב"ן), שהביטול שלו ה' מצד הגוף עצמו, עיי"ש בארוכה.

ו"ל שעד"ו הוא גם בנוגע לשרה (ראה לקמן בפנים), כי גם שרה היא נשמה דב"ן.

(25) ראה תו"א ד, ב. ד"ה זה היום תש"י פ"ב. ועוד.

(26) אלא שרש"י מפרש ענין זה ב"שני חיי שרה", ו"ל (ע"פ "יינה של תורה" שבפרש"י) שזהו מה שהכתוב מוסיף ב"שני חיי שרה" על "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" – כי הכוונה ב"בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז'" (בכ"ף הדמיון) בפרש"י הוא רק מה שבפועל היתה כבת כ' ח' (וג"ז – רק בחיותה בת ק' ולא לפני"ז – ראה הערה הא' להערה 7). ולכן מפרש שההוספה ד"שני חיי שרה" היא – "כולן שווין לטובה" (שהיו שוין ממש, ו"כולן" – כדלקמן הערה 29). משא"כ במדרש שמקדים לפני"ז "כך שנותם תמימים". ולכן מפרש שם שב"שני חיי שרה" מרמז הכתוב ל"חביב חייהם כר' ולעוה"ב", כדלקמן סעיף ט'.

כשם שכך הוא אצל כל יהודי ככלל, שמשום שעצם הנשמה נעלית מהתלבשות בגוף, לכן היא אצלו ללא שינויים מרגע שנולד ועד לרגע האחרון²⁰, כך ייתכן שאצל יהודים שעצם הנשמה מאירה אצלם בגלוי היא מגינה עליהם מפני שינויים גם בכוחות הגלויים ובגוף²¹, ואף ביופי, מפני היותם קשורים לעצם הנשמה, שלמעלה מהתלבשות²².

אך כאמור לעיל, גם אופן זה אינו מצביע על שלימות: כיון שהעדר השינוי נובע מעצם הנשמה שלמעלה מהתלבשות בגוף, הרי יוצא, שמצד הגוף עצמו קיימת בכל זאת²³ אפשרות לשינויים²⁴.

ג) על ידי כך שהעדר השינוי אינו רק מצד הנשמה, אלא גם מצד הגוף עצמו, כאשר הגוף חש בכל פרטיו, שכל מטרתו היא לבטא את מעלת הנשמה, כפי שהיא בלתי מוגבלת ויכולה להתחבר אפילו לגוף גשמי²⁵, שהוא מטבעו משתנה ונפסד.

ואז העדר השינוי הוא מושלם ביותר, כי הגוף עצמו

(20) ראה ד"ה זה היום תש"ח פ"ז – לענין בחי' "חי בעצם" (אף שהיא רק בחי' העצמות דנר"ג, שהיא בכלל הארת הנשמה שנמשכת למטה בהגוף – שהרי משכנה והשראה היא במוחין שבראש). ומכ"ש שכ"ה בנוגע לבחי' עצם הנשמה (ח"י) שנשרת למעלה.

(21) ובדוגמת ענין הנצחיות בנבראים – מה שצבא השמים קיימים באיש וצבא הארץ קיימים במין, ועד שצבא השמים הם חזקים כיום הבראם (ירוש' ריש ברכות עה"פ (בראשית ב, ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם*) – דאף שזהו מצד כח הא"ס הבלתי בעל גבול שאינו מתלבש בהם ונכידוע, שבגוף מוגבל א"א שיהי' מלוכש חיות בלתי מוגבל (ס' האמונות ודעות מ"א פ"א. מו"נ ח"ב הקדמה יב). וראה ד"ה אמר רבא כל המעביר תש"י פ"ז, שמאופן הקיום דצבא השמים אנו יודעים בחי' אור הסובב, בכ"ז, הרי כח זה פועל על הנבראים שהם עצמם קיימים באופן נצחי, ועד – שמה שלע"ל יופסדו הוא רק מצד רצון הבורא (ראה בארוכה ס' החקירה להצ"צ בתחלתו. שם ע' קא ואילך. ד"ה אין ערוך (הב') תרצ"ד. תקעו תש"ז בתחלתו. ועוד). וראה לקמן הערה 23.

(22) ו"ל, שמשמע זה נאמר במשה "לא כהתה עינו ולא נס לחה" (ברכה לד, ז), כי האיר בו בחי' ח"י שלמעלה מהתלבשות (סד"ה עשר תעשר תש"א), ומכיון שבחי' עצם נשמתו האירה גם בגופו [שזהו"ע ותרא אותו כי טוב הוא, שכשנולד נתמלא הבית כולו אורה (שמות ב, ב). פרש"י שם משמור" פ"א, כ), שגם "בית" הוא הגוף, נתמלא מאור הנשמה (ד"ה ויבא עמלק תרפ"ח בתחלתו)], לכן גם בגופו "לא כהתה עינו ולא נס לחה". וראה הערה 24.

(23) ועד"ז הוא גם בנוגע להנצחיות דצבא השמים כר' (ראה לעיל הערה 12), שמכיון שהנצחיות שבהם הוא מצד כח הא"ס שבהם (כבהערה הנ"ל) –

(*) מסיים פסוק זה למדים (חגיגה יב, א) שהארץ נבראת תחלה. ויש לקשר דרשת הירוש' עם הדרשה שבחגיגה שם (ראה לעיל סוס"ג ובהנסמן שם): מובאר בכ"מ (ראה תו"א ותו"ח ר"פ ויגש. ד"ה כי המצוה הזאת תרס"ו. ועוד) שדעת ב"ש שמים נבראו תחלה, הוא מצד בחי' הגילויים וסדר השתלשלות, ודעת ב"ה ארץ נבראת תחלה הוא – מצד כח העצמות, שכח העצמות מתגלה בארץ דוקא (ראה אגה"ק סי' כ' (קלב, רע"א)) – והרי גם ענין הנצחיות שבנבראים הוא מצד כח הא"ס שבהם (בפנים ההערה). ואמיתית ענין הא"ס ובל"ג הוא בעצמות דוקא.

ואין מזה סתירה למה שצבא השמים קיימים באיש וצבא הארץ קיימים (רק) במין – אף שכח העצמות מתגלה בארץ דוקא כנ"ל – כי ב' ענינים בגילוי כח העצמות: ענין ה"אין סוף" שבו (שבנצחיותו ית' נופא הוא כביכול ענין ה"גילוי" שבו) – וענין זה מתגלה בעיקר בבחי' האור, שמה שזוא א"ס הוא להיותו מעין המאור (ראה ד"ה ויולך ה' תרס"ו. תקעו תש"ז). ועוד, ולכן, גם בנבראים הוא בעיקר בצבא השמים: ומה ש"אין לו תחלה" – שיה מתבטא בהכח להיות יש מאין (ראה אגה"ק שם (קל, ריש ע"ב) שהכח להיות יש מאין הוא מצד הענין ד"מציאותו מעצמותו" – "אין לו תחלה" – וענין זה הוא בעיקר בבחי' המלכות ובארץ. וענין ד"ה מצוה זו תש"ו פ"ב.

שהעבודה הרוחנית שלהם בנעורם אינה יחסית כלל לדרגה שאליה הגיעו בבגרותם.

ולפיכך מתעוררת השאלה מצד שני: כיצד אפשר להשוות בין "מאה שנה", "עשרים שנה" ו"שבע שנים", ולומר שהן "כולן שווים" – והרי העבודה בשנים הראשונות אינה ניתנת כלל להשוואה לעבודה בשנים המאוחרות?

על כך נאמר במדרש בפירוש השני (ובכך הוא החידוש והתוספת בפירוש השני לעומת הראשון): "זו שרה שהיתה תמימה במעשיה", שבזמן הסתלקותה, אשר על כך מדובר בפסוק זה "ויהיו חיי שרה...", כאשר הגיעה לשיא המעלה בעבודתה הרוחנית, היא היתה "תמימה במעשיה" – כלומר, היתה אצלה "תמימות" כזו שחדרה והשפיעה על כל מעשיה ועבודתה בכל שנותיה³³,

שהרי בשעת ההסתלקות של צדיקים ותמימים, הנשמה עולה לשרשה ולמקורה עד לדרגה הגבוהה ביותר, והדבר משפיע על כל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו³⁴. במלים אחרות, אז מתקיים הענין של "הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" – עיקר התשובה³⁵. ובכוחה של התשובה לשנות גם את העבר, בדומה לתשובה על חטאים³⁶, המשנה גם את העבר³⁷, עד אשר "זדונות נעשים לו כזכיות"³⁸.

שמעך הגוף. (ב) ממינוט הירח (שהו הסיבה להחסרון דשנת הלבנה), דעם היות שצריך "כפרה" (ראה חולין ס, ב. הובא בפרש"י עה"ת פנחס כח, טו), הרי מכיון שזהו מה שהקב"ה מיעט את הירח, מוכן (ראה לקו"ש ח"ה ע' 64) שזהו בשביל העלי' (כמו צמצום הראשון שהוא בשביל הגילוי) – בדוגמת ה"חטא" ד"ותצחק שרה" (ראה שוה"ג להערה 29).

(31) תהלים פד, ח. סוף מס' ברכות. סוף מס' מו"ק נושם הלשון ת"ח. אבל בתי' לתהלים שם (שמעם למדים בברכות ומו"ק ש"אין להם מנוחה כו'): "אזלין צדיקא"***[.

(32) כמובן מהלשון "ולכו", שהליכה מורה על עלי' שבאין-ערוך (ד"ה צאינה וראינה תר"ס. ובכ"ח).

(33) ועפ"י יש לומר ש"עשרים שנה ושבע שנים" הם השנים שלאחרי המאה שנים (כפשוטו הכתוב), מכיון שהעליות הם תמיד.

(34) ראה סידור שער הל"ג בעומר (דף דש, סע"ב. שז, סע"ב). אגה"ק סי' כח. (35) לקו"ת ר"פ האזינו.

(36) ואף שהמדובר בנדוד (בנוגע לשרה) הוא בנוגע להעדר (שלימות) העבודה, שהוא בדוגמת העדר האור שע"י ביטול מ"ע – הרי מבואר בכ"מ (ראה לקו"ת אחרי כו, ג. נצבים נד, א. ועוד) שגם על זה מועיל תשובה (ואין סתירה לזה מהמבואר באגה"ת בתחלתו – כי כמה מדרגות בתשובה).

(37) יומא פו, א וברש"י שם נעקר עונו מתחלתו. ונתבאר בלקו"ש ח"ו ע' 54. (38) יומא פו, ב.

אך נשאלת השאלה: כיון שלפני היותה "בת מאה" היתה אצלה תקופה של "בלות", כדלעיל בסעיף א', להיפך מהיופי, הרי יופיה היה בכל זאת נתון לשינויי הזמן. ואם כך הנוי ששב אליה לא היה מאותו סוג ובאותה רעננות, כבשנות נעורות, כאשר לא היה עדיין כלל מקום להיפך מהיופי אצלה²⁷, ואם כך, כיצד משווה התורה בין "בת ק" לבין "בת ז"?

על כך מקדים המדרש ומצטט "יודע ה' ימי תמימים... כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים", שלמרות שגם התמימים נתונים למגבלות ולשינויי הזמן, בכל זאת אין זה שינוי בפנימיותם – כי גם "שנותם" (אשר אחד הטעמים לשם "שנה" הוא מלשון שינוי²⁸), שינויים אלו עצמם הם "תמימים". כלומר, הירידות והשינויים המתרחשים מדי פעם מגלים ומביאים לידי העדר השינוי הבלתי רגיל: שלמרות, ועל ידי, השינויים שהתרחשו בפועל בגוף²⁹, מתגלית באותו גוף עצם הנשמה שמעל לשינויים³⁰.

ז.

תשובה משנה את העבר

כבר הוסבר פעמים רבות, שכאשר נאמר על צדיקים "ילכו מחיל אל חיל"³¹ הכוונה היא לעליות שבהן כל דרגה אינה בערך יחסי כלל לאחרת³². ואם כך יוצא,

(27) ושני ענינים בזה: א) אפילו באם בפועל לא הי' "בלות", מכיון שמצד טבע הגוף ישנה עלוליות לזה, הרי היופי דבת ק' אינו כהיופי דבת ז' (כבפנים, וראה בארוכה לעיל ס"ה). וירידה (ושינוי) זה הוא גם בנוגע לחטא. ב) ע"י שלפנ"ז הי' אצלה הענין ד"בלות"*** בפועל, הרי זה ירידה ושינוי גם בנוגע להזמן שלאח"ז – בדוגמת דבר שהי' ראוי לקבל טומאה שעה אחת, שגזרו חכמים שלא לסכך בו, גם כשנטוה אח"כ מלקבל טומאה (אור"ח ר"ס תרכ"ט). (28) אה"ת מקץ שלה, סע"ב.

(29) ועפ"י מובן "בת מאה כבת עשרים כו" גם להפירוש שכל המאה שנה הם "כלל אחד שאינו מחולק", שבכל משך המאה שנה היתה כבת כ' ובת ז' (ראה לעיל הערה 6. ולהעיר גם מלשון רש"י "כולן שוין לטובה", וראה לעיל הערה 26) – כי מכיון שגם השינוי ד"בלות" ענינו הפנימי הוא לגלות הבל"ג האמיתי שמצד עצם הנשמה, הרי בפנימיותו אינו שינוי***.

ומה שאמרו "בת ק' כבת כ' כו" (ולא "מאה שנה כעשרים שנה" וכיו"ב) – כי זה מה שגם "בלות" אינו שינוי, נתגלה רק לאח"ז.

(30) ויש לקשר זה עם "שנה תמימה" – להביא את חדש העיבור" (ערכין לא, א – ראה קושיא הב' בסעיף א') – כי גם ענין העיבור, עם היות שהוא בכדי להשוות שנת הלבנה עם שנת החמה, מ"מ ע"ז שנת העיבור יתירה היא גם משנת החמה.

ולהעיר (א) מזה שימי הלבנה הם שנה, כי ענינה הוא מה שהיא משנה את אור החמה (אוה"ת שם שלט, רע"א) – דוגמת ענין "שנותם" (שינויים)

(*) אפילו באם נפרש ש"ותצחק שרה" אינו ענין של חטא כלל (ראה רמב"ן וירא יח, טו. כלי יקר שם. יב. ועוד) – מכיון שלאחרי כ' שנה ישנה עלוליות לחטא עכ"פ. אבל לפי פרש"י (לך יו, יז) "זוהי לא האמינה ולגלגה" – גם בנוגע לחטא הוא שינוי בפועל. וראה שוה"ג להערה 29.

(**) גם ההוכחה לענין הראשון הוא מ"בלות", דאלו"ז זאת הי' אפ"ל שמצד אור הנשמה לא הי' שייך בה שינויים, ע"ז אופן הב' דלעיל סעיף ה, וכמבואר לעיל הערה 22. אלא שבענין הראשון נתגה הענין ד"בלות" בכדי להוכיח ששייך בה שינוי, משא"כ בענין השני.

(***) ועד"ז הוא גם בנוגע ל"ותצחק שרה" – כי לנפשו לזה, שמכיון שש"י תשובה מהפכים גם את העבר – נמצא שבכל משך שנותיו גם האדם הוא תמים (כ"ל הערה 10) מכיון שבצדיקים ה"חטאים" (חסרון האור, במדרגות דקדושה גופא – ראה לקו"ש ח"ה ע' 63-4 הם בשביל העלי' שלאח"ז (ראה שם הערה 66). הרי ה"שנים" (שינויים) עצמם הם "תמימים".

(****) נת' בלקו"ש ח"ו ע' 137 ואילך.

הרגעים, שהיא תמצא בגוף – בהתאם לעבודה שהנשמה צריכה לבצע בעולם⁴¹.

מתעוררת כאן השאלה: כיון ששרה נפטרה לפני הזמן⁴², כפי שמספרים חז"ל ש"פרחה נשמתה" עקב הבשורה על "עקידת יצחק"⁴³, הרי היא לא היתה יכולה לבצע במשך מאה ועשרים ושבע השנים אותה העבודה שנקבע עבורה זמן ארוך יותר. ואם כך, כיצד היא יכולה להיקרא "תמימה"?

על כך משיבה התורה על ידי הוספת המלים "שני חיי שרה", כדי להבהיר לנו, ש"חביב חייהם של צדיקים לפני המקום בעולם הזה ולעולם הבא", שלא זו בלבד שהקדוש-ברוך-הוא נותן לצדיקים את העולם הבא, אלא אף "חייהם לעולם הבא" הם "חביב לפני המקום" כמו "חייהם בעולם הזה". כלומר, הצדיקים המסתלקים לפני הזמן יכולים להשלים "לעולם הבא" את מה שלא עשו בעולם הזה.

ולדוגמא: אם זיכה את הרבים – זכות הרבים תלוי בו⁴⁴, אפילו לאחר זמן רב. וכן, בן מזכה את אביו⁴⁵ וכדומה⁴⁶.

זהו הקשר שבין פירוש המדרש על "שני חיי שרה", שהכוונה היא לחיי העולם הבא, לבין הפירוש הפשוט של הפסוק, שב"שני חיי שרה" הכוונה היא לשנים שחייתה שרה בעולם הזה, כי חיי העולם הבא של שרה, ככל הצדיקים שנפטרו לפני זמנם, אינם רק שכר על העבודה בעולם הזה, אלא גם המשך ותשלום של שנותיה בעולם הזה, כדלעיל.

י.

גם לאחר ההסתלקות ממשיכים סדרי הזמן

אך יש להבין:

קביעת משך הזמן של שהות הנשמה למטה אינה רק מפני שזמן זה דרוש לה לבצע את העבודה המוטלת עליה, אלא אף כדי שהנשמה תשפיע על ה"זמן" עצמו.

מסכלה תשי"ב.

(42) ראה ר"ה טז, ב. ב"ק צג, א. ובחדא"ג מהרש"א (לב"ק שם): שהיתה שרה ראוי' להגיע לשני אברהם.

לפי (גירסת ו)פירוש היפ"ת כאן (נעתק לעיל הערה 8), צריך לומר שמדרשות חלוקות הן (או כמ"ש במלבי"ם ריש פרשתנו). אבל לפי הגירסא שלפנינו, כו"ע מודי שנפטרה קודם זמנה.

(43) מבשורה המצטרפת שנעקד (ב"ר פנ"ח, ה. וראה פדר"א פל"ב). או מרוב שמחה (כפירוש ריב"א עה"ת – ומביא דוגמא מכתובות סב, ב – או כמסופר בס' הישר).

(44) אבות פ"ה מ"ח.

(45) סנה' קד, א (ראה חדא"ג שם: שאביו הי' מוכיחו).

(46) ד"ל בכ"ז דפועלת המזכה וכו' – היא פעולה נמשכת.

ח.

השנים תמימות או המעשים תמימים

זהו ההסבר לכך שבפירוש הראשון נאמר במדרש "שנותם תמימים", ואילו בפירוש השני נאמר "...תמימה במעשיה":

לפי הפירוש הראשון, משמעות ה"תמימות" של שרה, ככל שאר ה"תמימים" (כאשר מובא כאן "יודע ה' ימי תמימים"), שהיא נשארה שלימה ולא מושפעת מהשינויים שהזמן עצמו, השנים, גורם לאדם, לגבי העדר הנוי והאפשרות לחטוא. וממילא יוצא, שהחידוש הוא בכך, שלמרות השינויים המתרחשים מצד "שנותם", הן בכל זאת נשארו "תמימים".

לעומת זאת, בפירוש השני מחדש המדרש, שאצל שרה היה סוג מיוחד ונעלה יותר של "תמימות" (אשר משום כך מדגיש כאן המדרש "זו שרה..."), שה"תמימות" הנעלית ביותר של זמן הסתלקותה השפיעה גם על שנות צעירותה, וכיון שהמעלה שנגרמה בשנים המאוחרות אינה מצד השנים עצמן, אלא מצד העבודה והמעשים הטובים, לכן נאמר במדרש "תמימה במעשיה", שהיא הביאה לידי תמימות בכל מעשיה, ואף במעשים הקודמים.

משום כך מבהיר רבי יוחנן את הענין של "תמימה במעשיה" על ידי הדוגמא של עגלה ערופה, "עגלתא תמימתא"³⁹, אשר לגביה נאמר⁴⁰ שהיא מכפרת על כל העבר, עד יוצאי מצרים, אשר לא היתה להם כפרה בכל אלפי השנים הללו, וההלכה קובעת, שכיון שהיא מכפרת על החיים, בהווה, היא מכפרת גם על המתים, על העבר.

ט.

עולם הבא - השלמת "שני חיי שרה"

אך עדיין אין מובן מדוע נקראת שרה בתואר "תמימה": כאשר יורדת הנשמה למטה קובעים מלמעלה את המספר המדויק של השנים ושל הימים, ואפילו של

(39) ראה מתנות כהונה בב"ר כאן. (וצע"ק דהא אין מוס פוסל בה. וראה ירוש' סוטה פ"ט ה"ה).

אבל קשה דהו"ל לר"י לפרש (עכ"פ – לרמז) דמדובר כאן בעגלה ערופה (ובפרט ד"תמימתא" מורה להיפך, כדלעיל).

ואולי יל"פ דברי ר"י (ודלא כבפנים) דעגלה חביבה על בעלה (סנה' כא, א. וראה יפ"ת כאן) ומצינו שם עגלה (בנשים) במיכל אשת דוד (ש"ב ג, ה. סנה' שם) והייתה תמימה אף שניתנה לפלטי בן ליש (ש"א כה, מד) וכן שרה אף שנלקחה לבית פרעה ולאבימלך בטח בה לב בעלה שלא תגע בה כל ברי' (מדרש הגדול לך יב, יג). ועפ"ז סרה קושיית האחרונים איך אמר אברהם אמרי נא אחותי את גו' והרי בג"ע יהרג ואל יעבור. ואף שקרקע עולם היא וכו'.

(40) הוריות ו, א. כריתות כו, א.

(41) תו"א עט, ב. הצ"ע לתהלים קלט, טז. ובארוכה – ד"ה לא תהי

וכפי הסדר הנה כל אחד מכ"ק רבותינו ואבותינו הקדושים יאמר דרוש על פסוק דקאפיטל (=פרק תהלים) פד"פ.⁵³

מכך רואים, שאף לאחר ההסתלקות, לא זו בלבד שקיים מושג הזמן בכללותו, אלא יותר מכך, זמן זה מהווה המשך לזמן של חיי בעולם הזה. גם לאחר פטירת האדם נימנות שנותיו בהתאם לסדרי הזמן כאן למטה, ומהוות המשך לשנותיו מהולדתו.

זהו ההסבר לכך שגם בסוף הפסוק, כאשר מדובר, לפי פירוש המדרש, על חיי העולם הבא של שרה, נאמר "שני חיי שרה", בדומה לביטוי "שנה" לגבי חייה כאן למטה. ויותר מכך: הדבר נאמר בהמשך ל"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", המוזכרות לפני כן,

כי בנוסף לכך שגם בחיי העולם הבא יש מושג של זמן, הרי יותר מכך: "שני חיי שרה" שבעולם הבא, כפירוש המדרש, נימנים בהמשך ולפי המספר של "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", אשר חייתה שרה בעולם הזה, כדלעיל.

(משיחות ש"פ חיי שרה תשכ"ו)

ולכן אומר הבעל-שם-טוב⁴⁷ "לא יניח שום יום מעשיית מצוה", למרות שלגבי הסיכום הכללי של המצוות אין הבדל אם האדם מקיים מספר רב של מצוות במשך יום אחד, או שהוא מחלק זאת לימים רבים, כך שבכל יום הוא מקיים לפחות מצוה אחת – כי מלבד עצם המצוות שקיימו, חשוב גם שהימים יהיו שלמים, "יומין שלימים"⁴⁸ – ולכן צריך כל יום להיות מלא במצוה.

לפיכך אפשר לשאול: לאחר צאת הנשמה מהגוף, אין, לכאורה, אצל הנשמה אותו סוג של זמן, כבהיותה למטה⁴⁹, כך שתוכל להשלים אז את הימים שהפסידה למטה בעולם הזה?

ענין זה קשור לרשימה⁵⁰ של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר מיום כ' מרחשון, יום ההולדת של אביו הרבי (הרש"ב) נ"ע (אשר חל בשנת כתר"א בפרשת חיי שרה⁵¹ כבשנה זו⁵²), אשר שם הוא כותב, שביום זה (כ' מרחשון תש"ה – עשרים וחמש שנים לאחר ההסתלקות), סיפר לו אביו, ש"במעט לעת זה שנתמלאו שמונים וארבע שנים לירידת נשמתי בעולם התחתון הנה יהיו אצלי אורחים טובים,

ו"ל בהצפצ"נ דבעיקר שולל פעולת המשך הזמן בעיני הגוף – וע"ד ענין הבגרות עיי"ש. ואכ"מ. – ועפ"ז מובן שאין בזה סתירה למ"ש לקמן בפנים רשימת כ"ק מורי אדמו"ר.
(50) נעתקה בלקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 191.
(51) וראה לקו"ש ח"ה ע' 346 ואילך איך שבפרשת ח"ש מרומזים כמה ענינים עיקרים של כ"ק אדמו"ר. עיי"ש בארוכה.
(52) תשכ"ו, תשל"א (שנות אמירת והדפסת השיחה).
(53) כידוע המנהג שקיבל אדמו"ר... לאמר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו (פירושו כשנמלאו לו, לדוגמא, יג שנה מתחיל קאפיטל יד) אחר תפלת שחרית קודם אמירת השיעור תהלים דכל יום כנהוג (קובץ מכתבים לתהלים ע' 214 ובהערה שם. אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' נג).

(47) צוואת הריב"ש בתחלתה. וראה אגה"ק רסכ"ה ש"המכוון הוא אמת לאמיתו".
(48) כמבואר בארוכה בלקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 173. ח"כ ע' 315 ואילך.
(49) בצפצ"נ על הרמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ד, שלדעת הרמב"ם לא שייך בכלל הוספה בזמן דהנשמה למעלה. ולכאורה, גם לדעת הראב"ד, יש לומר, שעכ"פ לא שייך אז ענין הזמן דעוה"ז (אבל ראה לקמן בפנים).
והנה מענין היאצ"ט [שאחד הטעמים (ראה פ"ח שער הקדישים בסופו) שאז עליית נשמת הנפטר מדרגא לדרגא (ולכן דנין אותה מחדש – ראה פ"ח שער התפילין פ"י)] מוכח שישנו המשך הזמן גם לאחר מיתה. וכ"מ גם מזה דקורב"ה אחי לאשתעשעא בצדיקיא בג"ע בחצות לילה (זח"א עב, א. ח"ב מו, א. ועוד).

יום ראשון ט"ז מרחשון

תלמידיו, שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו. – הרי בשעה שהאורות העליונים מתורתו ועבודתו של הצדיק מתגלים, הם מאירים על כל התלמידים שנעשו על ידי התורה והעבודה עובדי ה', והארה זו ש' – מאירה עליהם מלמעלה, – למרות שהיא

בבחינת "מקיף", מכנסת בלבם הרהורי תשובה ומעשים טובים, וכל המעשים טובים הנולדים – ונוצרים, מהארה זו ש'מאירה מאורות הורועים בשדה – של "חקל תפוחין קדישין", הנזכר לעיל – נקרא "גידולי גדולין". – שכן, האורות עצמם הם הרי "גידולין" מזריעתו של הצדיק, והמעשים הטובים הבאים מההארה של האורות הם "גידולי גדולין", והארה זו היא בהעלם והסתר גדול³⁵, כמו שמש המאיר לבוכבים מתחת לארץ, כדאיתא – כפי המובא בתקונים³⁶ על משנה רבנו עליו השלום, שאחר פטירתו מתפשטת הארתו

בכל דרך ודרך – דור ודור, לששים רבוא נשמות, – לשש מאות אלף נשמות, שכן שרשים שכל שאר הנשמות הן ניצוצות מנשמות שרשיות אלו, כפי שהוסבר בפרק ל"ז בחלק ראשון של ספר ה"תניא", כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא בוכבים: – הרי כפי שנאמר בוזהר על משה רבנו, כך הדבר גם בצדיקים המאירים ל"גידולי גדולין", לתלמידים ולתלמידי תלמידים וכו', המקבלים מהארת תורתו ועבודתו כשהם מתנהגים בהתאם להוראותיו בעניני תורה ועבודה.

והנה, יש עוד בחינת הארה – המאירה לתלמידיו, – אחרי הסתלקות הצדיק, רק שאינה מתלבשת בתוך מהם³⁴ ממש כראשונה, – כמו ההארה הראשונה המאירה לתלמידים מרוחו של הצדיק, הבאה בפנימיות במדות אמונה, יראה ואהבה של התלמיד,

ואילו ההארה השניה איננה

מתלבשת בפנימיות, רק מאירה עליהם מלמעלה,

– בבחינת "מקיף", שכן היא

למעלה מעלה ממדריגתם,

והיא מעליית רוחו ונשמתו

– של הצדיק, למקור

הצב, – למקור שממנו

באות הנשמה והרוח, דהיינו

ל"חקל תפוחין קדישין", –

למלכות דאצילות", מקור

הנשמות, הנקראת שדה של

"תפוחין קדישין", ועל ידי

זה – שהנשמה עולה שם,

נעשה שם יחוד, –

ש"מלכות" מתייחדת עם מה

שלמעלה ממנה, על ידי

העלאת "מין נוקבין" –

התעוררות של אלקות, מכל

מעשיו ותורתו ועבודתו

אשר עבד כל ימי חייו, –

כפי שיסביר להלן בסימן

כ"ח, שכל יגיעתו של האדם מה שעבדה נפשו במשך ימי חייו ו"פעל" למעלה, אשר במשך ימי חייו היה זה באופן של העלם והסתר – הרי זה מתגלה ומאיר בשעת הפטירה וההסתלקות, ונזרעו ב"חקל תפוחין קדישין" – במקור הנשמה, אורות עליונים מאד, לעצמת – ועל ידי אורות תחתונים, – שבאו מהצדיק, אשר הם תורתו ועבודתו. – הרי שעל ידי תורתו ועבודתו נזרעו למעלה אורות נעלים ביותר, והם מתגלים ונמשכים למטה בשעת פטירתו והסתלקותו, והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל

אגרת הקדש

והנה יש עוד

בחי' הארה לתלמידיו רק שאינה מתלבשת בתוך מוחם ממש כראשונה רק מאירה עליהם מלמעלה והיא מעליית רוחו ונשמתו למקור חוצבו דהיינו לחקל תפוחין קדישין וע"ז נעשה שם יחוד ע"י העלאת מ"נ מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו ונזרעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד לעומת תחתונים אשר הם תורתו ועבודתו והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו והארה זו שעליהם מלמעלה מכנסת בלבם הרהורי תשובה ומעשים טובים וכל המעשים טובים הנולדים מהארה זו שמאירה מאורות הזרועים בשדה הנ"ל נקרא גידולי גדולין והארה זו היא בהעלם והסתר גדול כמו שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ כדאיתא בתיקונים על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים:

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי המקשר תלמיד ורב הוא שכל התלמיד שמתבונן בתורת ושכל ודעת רבו". 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לתרץ – כשמאיר יחוד שבאצי" באדם למטה (ועד למעשה "מע"ט" שלו) – ה"ז לכאורה יותר מגילוי אלי" (שזהו למטה מאצי) ואפילו מגילוי שרש נשמתו שבאצי" (שהרי המדובר ביחוד שבאצי" שכל יחוד נמשך מלמע' ממקום היחוד) וצ"ל לא רק "הרהורי תשובה ומע"ט", כ"א אן אנדער מענטש לגמרי! והביאור דוגמת השמש (שבמקומה – יום) המאיר לכוכבים (-שבמקומם – לילה גם כשמאיר השמש) מתחת לנובהפסק (הארץ (בין השמש והכוכבים) .. מרע"ה (אצי" כו). ומוסיף "לס"ר" – שמוזה ראי' לכל תלמידיו. ומוסיף בכל דרא ודרא – ראה ר"פ מ"ב: בכל דור ודור... בגו"נ של חכמי הדור – כבנדו"ד באגה"ק". 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר": לע"ע מצאתי כל הענין בוח"ז רעג, א. וראה שם רטז, ב. ובתיקונים (תס"ט קיב, א. קד, א. ת"ע קלח, א) מצאתי רק חלק מהמבואר – ואולי טעות המעתיק הוא באגה"ק, ונשתרבה לו ממש"כ בתניא פמ"ד 'בתיקונים'."

יום שני י"ז מרחשון

מזבח-הכפרה, או כפי שנוח יותר לפרש, שזה מוסב על החטאת, שהחטאת היא "כפרה ממש" (שלא כפי שהדבר בפרה אדומה שהיא בעיקר ענין של טהרה). כדי לתרץ שאלה זו – יסביר רבנו הזקן, שענין הקרבנות הוא "העלאת מ"ן" (התעוררות מלמטה), מנפש הבהמה שבקליפת "נוגה", העולה לשרשה וממשיכה אור פנימי בעולם, אור שיכול להתלבש בפנימיות בעולם (שלכן נקראים הקרבנות "אכילת מזבח", שהם ענין של אכילה, שהיא אור פנימי, אור כזה כשבא בעולם נעשה מצומצם). ומה זה "פועל"? – לכפר על שוגג הבא מהתגברות הנפש הבהמית שבקליפת "נוגה", ואילו בפרה אדומה ישנו הענין של "קידוש מי חטאת". "קידוש" מלשון "קדש" – שזה ממשיך אור מ"קדש העליון" שלמעלה מ"עולם", וזה מהפך את

חושך עולם התהו לאור של תיקון, פעולה והשפעה זו בעולם באה לטהר מהטומאה החמורה ביותר, "אבי אבות הטומאה", שלמטה מטה מקליפת "נוגה", וכך גם על ידי פטירת צדיקים נמשך אור שלמעלה מ"עולם", מתיקון "נוצר" המורכבת מאותיות "רצון", ויוצרת "עת רצון" לכפר על "עון הדור", אפילו על זדונות שהם משלש קליפות הטמאות שלמטה מ"נוגה". בזה משתווה פטירת צדיקים לענין פרה אדומה ולא לענין הקרבנות וקרבן חטאת. ובלשון רבנו הזקן: **אָמְנָם¹⁰ נִדְרַע מִזֶּהר הַקְדוּשָׁה וְהַאֲרִיז¹¹ ל¹², סוּד הַקְרָבָנוֹת שֶׁ-הַקְרִיבוּ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, הֵן בְּחִינַת הַעֲלָאָה מִן נִקְבִּינִין** – העלאה והתעוררות מהתחתונים, **מִנְפֶּשׁ הַבְּהֵמָה שֶׁבְּנִגְנָה אֶל שְׂרָשָׁן וּמִקוּרָן, הֵן בְּחִינַת ד' חַיִּת שֶׁבְּמִרְכָּבָה – המזכרות ביחזקאל פרק א', הַנּוֹשָׁאוֹת אֶת הַכֶּסֶּא¹³; פָּנֵי שׁוֹר וּפָנֵי נֶשֶׁר וְכוּ', – מ"פני שור" באות נפשות הבהמות, ומ"פני נשר" – נפשות העופות, שמהן מביאים קרבנות, את השתים האחרות, "פני אדם" ו"פני אריה" הוא מרמז ב"וכו", הרי קרבנות הם "העלאת מ"ן", העלאה מלמטה, אל ד' חיות ה"מרכבה", שהן שורש העננים שבעולם ויש להן שייכות לעולם, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים מִן רְבוּרִין" – (המשכה (מהמשיפע) מלמעלה, מְבַחֲנִית "אָדָם" שֶׁעַל הַכֶּסֶּא, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מִלְכָּא" ו"עֵיר אֲנִינִין". – הרי האור**

כח. אחרי אגרת הקדוש סימן כ"ז (נך), ששלח רבנו הזקן אל החסידים אחרי פטירתו של רבי מענדעלע מהורודוק (מויטבסק), בה הוא מסביר, שאחרי הסתלקות של צדיק ומנהיג, יכולים עדיין התלמידים לקבל את ההשפעה ממנו ברחניות, ואף במדה מרובה יותר מאשר לפני הסתלקות, כשהיה בחיים חיותו בעולם זה, ובגשמיות (בענינים גשמיים) מגינים הצדיקים שנסתלקו על העולם הזה במדה מרובה יותר מאשר לפני הסתלקותם –

אחרי אגרת זו, קבעו מסדרי¹⁴ האגרות קדוש, את האגרת שכתב רבנו הזקן אל הרב הצדיק רבי לוי יצחק ממברדיטשוב, בתור ניחומים על פטירת בנו. באגרת זו מסביר רבנו הזקן איך הסתלקות צדיק "פועל ישועות בקרב הארץ", לכפר על עון הדור, אפילו על זדונות, שגם הם יתכפרו.

מֶה שֶׁכָּתַב – רבנו הזקן, לְמַחְתָּנוּ, הָרַב הַנָּאִן הַמְּפָרָס, אִישׁ אֱלֹקִים קְדוֹשׁ ה', יְרֵאָה עֲמוּד הַיָּמִין הַחֹקֵן, מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הָרַב לְוֵי יִצְחָק נִשְׁמָתוֹ עָדָן, אֵב בֵּית דִּין דְּקָהֶלֶת קִדְשׁ בְּאַרְיִטְשׁוֹב, לְנַחֲמוֹ עַל פְּטִירַתוֹ; בְּנוּ הָרַב הַחֲסִיד מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הָרַב מֵאִיר נִשְׁמָתוֹ עָדָן:

"לְמַעַן נִסְמָכָה פֶּרֶשֶׁת מֵרִים – פרשת "מיתת מרים", לְפָרֶשֶׁת פָּרָה, – אדומה, לְזִמְרָה לָךְ: מֶה פָּרָה מְכַפֶּרֶת וְכוּ'". – כך מיתת צדיקים מכפרת, כך אומרת הגמרא במסכת מועד קטן¹⁵, והתוספות מפרשים, שפרה אדומה מכפרת על חטא העגל, הרי כשם שפרה אדומה מכפרת, כך גם מיתת צדיקים מכפרת. וְצָרִיף לְהִבִּין, לְמַעַן נִסְמָכָה – פרשת מרים דְּקָא לִּי – פרשת פָּרָה אֲדָמָה (הַנִּעֲשֶׂה חוּץ לְשֵׁלֶשׁ מַחֲנוֹת, אֲלֵא דְחַטָּאת קְרִינָה רַחֲמָנָא¹⁶ – התורה קוראת לה "חטאת". ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" מציינ הרבי, שהמלים "הנעשה חוץ לשלש מחנות. רחמנא" צריכות לבוא בסוגריים. [בכתב יד¹⁷, הנוסחא: 'הַנִּעֲשֶׂה בְּחוּץ'. וּמִן תַּבַּת 'לְשֵׁלֶשׁ' עַד תַּבַּת 'רַחֲמָנָא' – ליתא בכתב יד] על כל פנים, השאלה היא, מדוע הסמיכה התורה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה דוקא? וְלֵא נִסְמָכָה – פרשת פרה אדומה, לְפָרֶשֶׁת חַטָּאת הַנִּעֲשֶׂה בְּפָנִים עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ – שהיא בְּפָרָה מִמֶּשׁ. – המלים "כפרה ממש" יכולים לפרש, שהן מוסבות על המזבח – שהחטאת נעשה על

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה" הסכמת הרבנים שי' ... נ"ע" – הנדפסת בתחלת הס' 2. ע"ד ל' הכתוב – איוב יא, ו. 3. ע"ד ל' חז"ל – ברכות כח, ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בשנת תקס"ו". 5. כח, א. 6. ד"ה מה פרה. וראה גם פרש"י ר"פ חוקת. 7. פרש"י עה"פ חוקת יט, ג. מיומא סח, א. 8. פרש"י עה"פ שם, ט. מעבודה זרה כג, ב. חולין יא, 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה" מודעה רבה" שבראש הספר (משנת תר"ס – משא"כ בהדפוסים שקודם שנה זו). 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ת ר"פ חוקת". 11. ח"א סד, ב. 12. לקו"ת תורה להאריז"ל פרשת ויקרא. 13. בחיי תרומה כה, י. ובכ"מ.

חכמה עליונה, ו"מָחָא סְתִימָא" ד"אַרְיֵה אַנְפִּין", – "חכמה שבכתר" שלמעלה לגמרי מ"עולם", וְעֵלָה אֶתְמַר בְּרוּכְתִּי טוֹבָא בְּזֵהר הַקְדוּשׁ: בְּחֻכְמָה אֶתְבְּרִיר²⁰, – עליה, על "חכמה עילאה" ו"מוחא סתימאה", כתוב בהרבה מקומות בזהר הקדוש "בחכמה אתבריר" על ידי "חכמה"

הם מתבררים, שעל ידי "חכמה" נעשה הבירור והתיקון, הרי כשעל ידי "קידוש מי חטאת" נמשך מבחינה זו – אזי וְאֶתְהַפְּכָא חֲשׂוּבָא לְנִהוּרָא, – מתהפך החושך לאור, דְּהִינּוּ עוֹלָם הַתִּקּוּן, שְׁנִתְבְּרַר וְנִתְתַּקֵּן עַל יְדֵי "מָחָא סְתִימָא" ד"אַרְיֵה אַנְפִּין", – זה מתברר ונתתקן מְעוֹלָם הַתְּהוֹ וּשְׁבִירַת הַפְּלִים, שְׁנִפְּלוּ בְּכִרְיָאֵה־צִידֵה

עֲשִׂיָה וְכוּ', בְּנוֹדָע. – שהניצוצות משבירת הכלים נפלו בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, וזה מעבודתו של יהודי לברר ולתקן את הניצוצות, וְלִזְוֹת – ולכן פרה אדומה מְטַהֶרֶת מְמָאֵת הַמֵּת, – ממי שנטמא למת, אֵף שְׁהוּא – המת הוא אֲבִי אֲבוֹת וְכוּ', – הטומאה, וְלִמְטָה מְטָה מְנַהֵג – המדרגה התחתונה ביותר בטומאה, אֵף עַל פִּי כֵן מְטַהֶרֶת פְּרָה אֲדוּמָה טוּמְאָה זֶה, שֶׁכֵּן, עַל יְדֵי "קידוש מי חטאת" נמשך מ"חכמה עילאה" ו"מוחא סתימאה", אור שלמעלה לגמרי מ"עולם", ובכוח אור זה להפוך חושך העולם לאור.

הנמשך משם הוא אור היורד ומתלבש בעולם בפנימיות, וכנזכר לעיל, שלכן נקראים קרבנות "אבילת מזבח", שהם ממשיכים אור פנימי, כדוגמת ענין האכילה והזמון שהם ענין פנימי. אֲכֵן בְּשֶׁרֶפֶת הַפָּרָה אֲרָמָה, הִנֵּה עַל יְדֵי הַשְּׁלֻכֶת עֵץ אֲרֵז וְאוֹזֹב וְכוּ' – שגם זה הוא ענין של המשכּה¹⁴,

ולאחרי זה מתווסף גם וְנִתְנִינָה מִים חַיִּים אֶל הָאֵפֶר – נִקְרָא בְּשֵׁם "קִדּוּשׁ מִי הַטָּהוֹת" בְּמִשְׁנֵה¹⁵, – קידוש" מלשון "קדש", וְהִיא בְּחִינַת "קִדְשׁ הָעֲלִיּוֹן", – הבחינה העליונה ביותר ב"קדש", הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מְלָא דְבִלְלָהָ", – טל הבדולח, כמו הלשון "כעין הבדולח" הכתובה לגבי מן¹⁶, הנקרא גם¹⁷ "טל", "שכבת הטל",

וזה ענין של "טל", שהוא "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה) שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), שלא כמו מטר הבא על ידי "אתערותא דלתתא", התעוררות מלמטה, כמו שכתוב¹⁸: "ואד יעלה מן הארץ והשקה", אלא כמו "טל" שהוא "אתערותא דלעילא" (הבא מהתעוררות מלמעלה), ובפרט "טל" דבדולחא" הוא "אתערותא דלעילא" שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא", כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּזֵהר הַקְדוּשׁ¹⁹, ש – טל דבדולחא" הִיא בְּחִינַת "חֻכְמָה עֵלְמָה" –

יום שלישי י"ח מרחשון

צִדִּיקִי עֲלִיּוֹן, עוֹבְדֵי ה' בְּאַהֲבָה, בְּמִסִּירַת נַפְשָׁם לַה' בְּחִינַת עֲרֻבִית וְשִׁחְרִית בְּקִרְיָאֵת שְׁמַע, שְׁעַל יְדֵי זֶה הָיוּ מַעֲלִים "מִן נִזְקִינִין" לְ"אֲבָא" וְ"אֵמָא" – ("חכמה" ו"בינה") בְּקִרְיָאֵת שְׁמַע, בְּיָדוּעַ – שמסירות הנפש של קריאת שמע, היא "העלאת מ"ך"

ל"חכמה" ול"בינה", וְכֵן בְּתַלְמוּד תוֹרָה דְּ – תורה מְחַכְמָה נִפְקָא, – התורה באה מ"חכמה", הרי בלימודם תורה יש בו גם מן "העלאת מ"ך" ל"חכמה", וְעַל יְדֵי זֶה הָיוּ נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים בְּחִינַת "מִן דְּכוּרִין" – (המשכּה מלמעלה), מִתְקַן "נוֹצֵר

חֶסֶד", – שכאמור יונקת ומקבלת "חכמה" ממנו, וְהֵם הַמְאִירִים

להלן יסביר רבנו הזקן השייכות למיתת צדיקים, שגם במיתת צדיקים נמשך אור נעלה כזה ה"פועל" ומשפיע בעולם להפוך חושך לאור ומכפרת על עון הדור. ובלשון רבנו הזקן:

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת²¹, – והרי ידוע הדבר, דְּ"אֲבָא" – "חכמה", יוֹנֵק מִמֶּלֶךְ הַשְּׁמַיִם כו' – שבי"ג

מדות הרחמים הנקראות "מזלות" (שכן ההמשכה משם יכולה להיות רק באופן של "מזל" ו"שערות"), וְהוּא תִקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד", – כפי שכתוב ב"ג מדות הרחמים²²: "נוצר חסד לאלפים", "נוצר" – אוֹתִיּוֹת "רְצוּן", וְהִיא עַת רְצוּן²³ הַמִּתְגַּלֶּה וּמְאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוּי מְלַמְעָלָה לְמִטָּה, בְּעַת פְּטִירַת

אגרת הקדש

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת דֹּאבָא יוֹנֵק מִמּוֹל הַשְּׁמַיִם כו' וְהוּא תִקּוּן וְנוֹצֵר אוֹתִיּוֹת רְצוֹן וְהִיא ג"כ עַת רְצוֹן הַמִּתְגַּלֶּה וּמְאִיר בְּבְחִי' גִּלּוּי מְלַמְעָלָה לְמִטָּה בְּעַת פְּטִירַת צִדִּיקִי עֲלִיּוֹן עוֹבְדֵי ה' בְּאַהֲבָה בְּמִסִּירַת נַפְשָׁם לַה' בְּחִינַת עֲרֻבִית וְשִׁחְרִית בְּק"ש שְׁעִיזו הָיוּ מַעֲלִים מ"ג לְאוֹ"א בְּק"ש כִּידוּעַ. (וכן בת"ת דמחכמה נפקא) וְעִיזו הָיוּ נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים בְּחִי' מ"ד מִתִּיקוּן וְנוֹצֵר

חֶסֶד", – שכאמור יונקת ומקבלת "חכמה" ממנו, וְהֵם הַמְאִירִים

14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כֵּן מִפְּרֵשׁ כֵּאֵן. וְעִינִי לְקוֹי"ת פ' חוקת שם ובפרט סד"ה תוספת כו' ויקחו אליך (סא, ב.)". 15. פרה פרק ו'. 16. בהעלותך יא, ז. 17. בשלח טז, יג. 18. בראשית ב, ו. 19. ראה זח"ג קכח, ב. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: בלקוטי ביאורים לתניא (להר"י ש"י קארף): "ראה תו"א פ' בראשית ד"ה ויאמר ה"א הן האדם. שם מג"א ד"ה ובבואה. בהוספות ד"ה להבין ענין חלב ודבש פ"ב. – וראה זח"ב רנד, ב. ע"ח ש"יח פ"ה. מבר"ש ש"ה ח"א פ"ב. סהמ"צ להצ"צ איסור עבודת בע"מ ועוד – ישוב הסתיירות בזה". 21. ע"ח שט"ז פ"ו. ובכ"מ. 22. תשא לר, ז. 23. בתניא לפנינו: "והוא תיקון ונוצר אוֹתִיּוֹת רְצוֹן וְהוּא ג"כ עַת רְצוֹן". אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א ככפנים.

הַשּׁוֹבָא - ומתהפך החושך - **דְּשִׁבְרִית** **הַכְּלִים** **לְהוֹרָא** - לאור, **דְּעוֹלָם** **הַתִּקְוָן**. - לכן זה מכפר על הזדונות הבאים משלש קליפות הטמאות, שהן המדרגה התחתונה ביותר שנעשתה על ידי שבירת הכלים. **מָה** **שְׂאִין** **בֶּן** **בְּקָרְבָּנוֹת** **שְׁעַל** **נְבִי** **הַמִּזְבֵּחַ**, **שְׂאִינִי** **מִכַּפְרִים** **אֶלָּא** **עַל** **הַשִּׁנְנוֹת**, - על העבירות **הַמִּדְּשָׁה**

אגרת הקדש

חסד והם הם המאירים בבחי' גילוי בפטירתם כנודע
שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה בבחי'
העלם והסתר מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה
למטה בעת פטירתו והנה ע"י גילוי הארת תיקון ונוצר
חסד בפטירתן מאיר חסד ה' מעולם עד עולם על
יראיו ופועל ישועות בקרב הארץ לכפר על עון הדור
אף גם על הזדונות שהן מג' קליפות הממאות שלמטה
מנוגה לפי שמזל דנוצר ממו"ס דא"א מקור הבירורים
ואתהפכא חשובא דשבירת הכלים לנהורא דעולם
התיקון. משא"כ בקרבנות שע"ג המזבח שאינן
מכפרים אלא על השגגות שהן מהתגברות נפש
הבהמית שמנוגה כמ"ש בלקוטי תורה פ' ויקרא ולכן
ננסמכה לפ' פרה דוקא מה פרה וכו' ובילקוט פ' שמיני
הגי' מי חמאת וכו':

ח' גילוי בפטירתם כנודע
 פשו בחייו למעלה בבחי'
 יר בבחי' גילוי מלמעלה
 י גילוי הארת תיקון ונוצר
 ה' מעולם עד עולם על
 הארץ לכפר על עון הדור
 קליפות הטמאות שלמטה
 "ס דא"א מקור הבידורים
 הכלים לנהורא דעולם
 שע"ג המובח שאינן
 שהן מהתגברות נפש
 קוטי תורה פ' ויקרא ולכן
 רה וכו' ובילקוט פ' שמיני
 את וכו':

שְׁמִי הַיָּהּ "מִי חֲטָאת וְכוּ'". – שם מובא אותו מאמר, אלא שבמקום "פרה" ("מה פרה מכפרת") כתוב שם "מי חטאת", זה מתאים יותר למזהה שהוסבר לעיל, שכן, ענין הפרה המכפרת ופועלת על שלש קליפות הטמאות – הוא הרי ענין "קידוש מי חטאת" שבפרה (לא שריפת הפרה, שברוחניות הענינים היא ענין של העלאה – כי אם "קידוש מי חטאת" שהוא המושבה מ"קדש העליון" עד "חכמה סתימאה" מקור הבריורים).

(העולם המגולה), על דִּרְאִיו²⁴, ויפועל ישועות בְּקֶרֶב הָאָרֶץ²⁵,
לְכַפֵּר עַל עֲוֹן הַדּוֹר, אֲף גַם עַל הַדּוֹנוֹת – עבירות שנעשו
במזיד, שֶׁהֵן מִגֵּ' קְלָפוֹת הַטְּמָאוֹת שֶׁלִּמְטָה מִנֶּה, – שִׁמְ"נוגה"
באות העבירות בשוגג שעליהן מכפרים קרבנות, לְפִי שִׁמּוֹל
דִּ"נוצֵר הָסֵד – בֹּא מִ"מִחָא סְתִימָא" – "חכמה שבכתר"
דִּ"אֲרִיף אֲנִשִּׁין" מְקוֹר הַבְּרִירִים, – מִשֵּׁם בֹּא הַכּוֹחַ לַעֲנֵן
הַבְּרִירִים, לְבַר וּלְתַקֵּן אֶת הַחוּשׁ שֶׁל שְׂבִירַת הַכְּלִים, וּתְהִיבָא

יום רביעי י"ט מרחשון

"אשת חיל", וישנו "בעלה" של "אשת החיל", זו כוונת הפסוק, שה"אשת חיל" שבתורה (שכפי שיסביר להלן זה מוסב על ההלכות של תורה שבעל פה) – היא "עטרה לבעלה", לתורה שבכתב, הנקראת "בעל" של ה"אשת חיל". **אִתָּה** – אנו מוצאים **בְּמִצְוֵה** פָּרָק ד' דְּמִנְלָה⁴:

אגרת הקדש

כַּטְּ אִשָּׁת חֵיל עֲטַרְתָּ בַעֲלָהּ כּו'. אִיתָא בַגְמ' פ"ד דַּמְגִילָה וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בַּתְנָא חֲלָף כּו' זֶה הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִי שִׁשּׁוּנָה הַלְכוֹת כְּתָרָה שֶׁל

הקדשה
 את בעלה כו'. איתא בגמ' 'ודאשתמש בתנא חלה כו' – על מה שכתוב ב"אבות"⁵ המשתמש בכתר (התורה) נלקח (מהעולם) – אומרת על כך הגמרא במסכת מגילה: "זה המשתמש בְּמֵי שְׁשׂוֹנֵה הַלְבוּת, כְּתָרָה שֶׁל תּוֹרָה כו'". – הבי"ח אינו גורס שם המלים "כתרה של תורה", אך רבנו חזקן מקבל הגירסא כפי שהיא מובאת בגמרא שלנו, עם המלים "כתרה של תורה". להלן אומרת הגמרא שם ב"מגילה":

כט. באגרת הקודש זו, סימן כ"ט, מסביר רבנו הזקן המעלה הנעלית המיוחדת שבלמוד הלכות התורה, עד שחכמינו ז"ל מציינים את ההלכות כ"תגא" ו"כתרה של תורה", זאת – מפני שגילוי הרצון העליון של מצוות – אשר הרצון העליון של מצוות הוא למעלה מ"חכמה" שבתורה (ומרצון זה מתהווים הלבושים לנשמה שתוכל "לקבל" התגלות זיו השכינה שבגן עדן) – מתגלה בעיקר בהלכות שבתורה שבעל פה – המבטאות בבהירות את הרצון העליון שבמצוות.

"אֵשֶׁת חַיִּל עֲשֶׂתָּ בְעָלָהּ כִּי" – זהו פסוק במשלי¹. כשם שתורה משוליה לאשה, על דרך "ראה חיים עם האשה אשר אהבתה"² – אומרים חכמינו ז"ל³ שהו מוסב על חכמת התורה – כך גם כאן משמעות "אשת חיל" היא "תורה", שבתורה עצמה ישנו הענין של

24. ע"פ ל' הכתוב - תהלים קג, יז. 25. ע"ד ל' הכתוב - תהלים עד, יב. 1. יב, ד. 2. קהלת ט, ט. 3. ראה קידושין ל, ב. 4. כח, ב. 5. פרק א' משנה י"ג.

613, מִצוֹת הַתּוֹרָה בְּמַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה, – אלה הם שלשת לבושי הנפש שבהם מקיימים מצוות, מן ההכרח שכל נשמה תעבור גלגולים שונים עד שתקיים כל המצוות – כִּי לְהַשְׁלִים לְבוּשֵׁי נַפְשׁוֹ וּלְתַקְנָם שְׁלֵא יִהְיֶה לְבוּשָׁא דְחֶסְרָא כו', – לבושים שחסר בהם, כפי שאומר רבנו הזקן

בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שלכל נפש אלקית שלשה לבושים שהם מחשבה, דיבור ומעשה של תרי"ג מצוות התורה, ואם חסר בתרי"ג המצוות – חסר הרי בלבושי הנפש, וכדי שלא יהיו לבושים חסרים – מן ההכרח שהנפש תקיים כל תרי"ג מצוות התורה, שאז לבושיה הם בשלימות, לְכַד¹³ מִצְוֹת הַתּוֹרָה בְּמַחֲשָׁבָה¹⁴ – המוטלות על המלך, שְׂחִיאוֹ – המלך מוֹצִיא כָּל יִשְׂרָאֵל –

בקיום מצוות אלו, כִּי הוּא פְּלִלִיּוֹת בְּלֵם כו'¹⁵, – הוא כולל בתוכו כל בני ישראל, ובקיומו המצוות התלויות בו הרי זה שכל בני ישראל קיימו אותן, אך שאר המצוות מן ההכרח שכל נשמה תקיים את כולן, וכיון שבגלגול אחד הוא לא קיים מצוות מסוימות – מן ההכרח שיבוא עוד פעם בגלגול שני כדי לקיים המצוות שחסרו לו בגלגול הקודם, וכו', וְהַטָּעַם – מדוע מן ההכרח שיהיו לו הלבושים מכל תרי"ג המצוות, הוּא פְּרִי לְהַלְבִּישׁ – בלבושים של מצוות, כָּל תְּרִי"ג בְּחִינּוֹת וְכַחוֹת שֶׁנִּפְשׁוֹ, – כפי שרבנו הזקן קורא לכך בפרק ד' שב"תניא" תרי"ג אברי הנפש – ילביש את כולם בלבושי מצוות, אַחַת מִהֶנָּה לֹא נַעֲדָרָה כו'. – שלא יחסר שום לבוש לכל אחד מתרי"ג הבחינות והכחות של הנפש. וּבִיאור עֲנִין הַכֶּרֶחַ וְצִדָּה לְבוּשִׁים אֵלּוּ, –

"תָּנָא דְּבִי אֱלִיהוֹ, כָּל חֲשׂוֹנָה הַלְכוֹת מְבַמָּח לֹא כו'". – שהוא בן עולם הבא. שם ב"מגילה" כתוב "כל השונה הלכות" – בלי ההוספה "בכל יום". ואילו בסיום מסכת נדה' הלשון היא "כל השונה הלכות בכל יום", ומפרש רש"י שם: "הלכות" – "משנה ברייתא הלכה למשה מסיני".

ב"אגרת הקודש" סימן כ"ג¹⁶ מפרש רבנו הזקן (לקוח מרש"י¹⁷) ש"הלכות" היינו "הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה". וְצִדָּה לְהַבִּין, לָמָּה נִקְרָאוּ הַהַלְכוֹת בְּשֵׁם "תָּנָא" וְכִתְרָה שֶׁל תּוֹרָה? וְגַם, לָמָּה "חֲשׂוֹנָה הַלְכוֹת" דּוֹקָא מְבַמָּח לֹא כו', – שהוא בן עולם הבא, וְלֹא שְׂאָר דְּבִרֵי תּוֹרָה? – מדוע לא גם מי שלומד שאר הענינים שבתורה, כמו מקרא, מדרש ואגדה? וְכֵן לְהַבִּין מֵאֵמֶר רַ"ל פְּנִינָה יֵא דְּמַנְחוֹת? "אֲפִילוּ לֹא שָׁנָה אֲדָם אֶלָּא פֶּרֶק אֶחָד שְׁחָרִית כו'". – יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ, – במצות תלמוד תורה. הגמרא אומרת שם שאותו יהודי קיים מצות "לא ימוש ספר התורה הזה מפריך"¹⁸, וממה שהגמרא אומרת להלן לפי דעה שניה שפסוק זה אינו חובה, מסתבר הרי, שלפי הדיעה הראשונה מוטלת חובה לתלמוד תורה בכל הזמנים (פרט לכך, כשמישהו אינו יכול ולמוד תורה רק פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית – יצא ידי חובתו). וְלָמָּה אֵינוֹ יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּשְׂאָר דְּבִרֵי תּוֹרָה? – הלשון "פרק אחד" מורה שמדובר במשניות, תורה שבעל פה, מדוע, איפוא, בזה דוקא הוא יוצא ידי חובתו, ולא בדברי תורה אחרים, כמו מקרא, מדרש ואגדה?

אֵךְ מוֹדַעַת זֹאת, – ידוע, מִה שֶׁכָּתַב הָאֲרִיז"ל¹⁹, שְׁכָלֵנוּ אֲדָם מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לָבֹא בְּגִלְגּוּלִים רַבִּים עַד שִׁיקְנֵם כָּל תְּרִי"ג –

6. עג, א. 7. קלז, א. 8. ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב. 9. צט, ב. 10. יהושע א, ח. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ס' הגלגולים פ"ד, ש' הגלגולים הקדמה יא, טז. ובהקדמת ש' המצות (ובע"ח שם"ט פ"ה) קיצר ולכן לא קשה משם. ועייג"כ שלי"ח תושב"כ בתחלתו (רסד, ב ואילך)". 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר, שבהל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד הועתק הענין עם כמה שינויים: (א) באגה"ק "שיקיים", ובשו"ע "שמקיים" (הדגשת הבפועל שבהווה, ואין מספיק אפילו כשהכל באופן שבודאי יקיים. וי"ל נפק"מ – כשלא קיים מחמת אונס. וראה שלי"ח שם). (ב) באגה"ק מוסיף (מצות) התורה. וי"ל שזהו תוס' טעם ההכרח, ואינו נוגע כ"כ בשו"ע. ועוד ועיקר – מוכרח להוסיף כאן כיון שמבאר אה"כ וז"מ דרבנן כו'. (ג) בשו"ע הסדר "במעשה דבור ומחשבה". ואולי י"ל הטעם דבשניהם כתב ע"פ הכלל לא זו אף זו (ראה תוס' ריש יבמות). ולכן בשו"ע דעיקרו בנוגע למעשה קמ"ל דאפילו כשיש מעשה – בשביל דבור כו' ג"כ מתגלגל, ובאגה"ק (נשמתא דאורייתא) קמ"ל דאפילו כשיש מח' מתגלגל בשביל דבור וכו'. (ד) בשו"ע שם – פס"ד ברור – מוסיף הביאור "ודיבור ומח' הוא לימוד הלכותיהן, ע"ד שאמרו (מנחות קי) חכמים ע"פ זאת תורת החטאת וגו' שכל העוסק בת"ת כאילו כו'". ואולי ע"ד הטעם שבמקום "אדם" כאן – כתב שם 'נפש' (*). כ"ה בדפ' זיטומיר תר"ח, תרט"ז. ווארשא תרנ"ה. ווילנא תרס"ה (ואילך). אבל בדפוס ראשון (שקלאו תקנ"ד) "שתקיים". וכ"ה בדפוס: לבוב, תקנ"ט; קאפוטט, תקע"ד; קאפוטט, תקפ"ח; ווארשא תר"ט; לבוב תר"י; טשערנאוויץ תר"כ. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שבשו"ע – שכנ"ל צ"ל הפס"ד יותר ברור – אין כל הפיסקא והענין ד'לבד מצות התלויות במלך כו'". 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל בתו"א נג, ג הלשון: שכ"א מישאל צריך לקיים כל התרי"ג מצות לבד מצות המלך שהמלך הוא מוציא כל ישראל וכל המצות מחויב כ"א לקיים וצריך להיות בגלגול או בבחי' עיבור. ועד"ז בלקו"ת יוהכ"פ (סט, א): ואפי' מצות כהנים וכה"ג ע"י עיבור או גלגול". 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(וכ"ה בתו"א שם) – ולא הזכיר כה"ג. (וכ"ה במשנת חסידים מסכת חיוב הנשמות רפ"ב).

מדוע מן ההכרח שיהיו לנפש לבושים אלה, מבאר בזהר¹⁶, ומוכן לכל משכיל, כי להיות שִׁנְפֶּשׁ רוח ונִשְׁמָה שְׂבָאֲדָם הֵן בְּחִינֹת נִבְרָאִים, וְאִי אֶפְשָׁר לְשׁוֹם נִבְרָא לְהַשִּׁיג שׁוֹם הַשְּׁנָה בְּנִבְרָא וְיוֹצֵר הַכֹּל, אִין-סוּף פְּרוּף-הוּא. – נברא שהוא בעל

גבול אינו יכול להשיג שום השגה בבורא שהוא "אין סוף" ובלי גבול. שזה כפי ש"אור אין סוף" הוא למעלה מעולמות בכלל – אי אפשר שתהיה לשום נברא השגה בו, וְגַם אֶתְרִי קַטְטֵר אֲשֶׁר הָאִיר ה' מְאֹדוֹ וְתַרְפֵּה – הארה בלבד מאורו, וְהָאֵצִיל בְּבְחִינֹת הַשְּׁתַלְשֻׁלֹת מְדֻרָּגֹת רְבוּת, מְדֻרָּגָה אַחֵר מְדֻרָּגָה, – מדריגה למטה ממדריגה, בְּבְחִינֹת צִמְצוּמִים וּלְבוּשִׁים רַבִּים וְעִצְמוֹת – לבושים רבים המעלימים ביותר על האור ומסתירים אותו, הַיְדוּעִים לְיִדְעֵי הֵן, – חכמה נסתרה (תורת הקבלה), וְנִקְרָאִים בְּאֲדָרָא רַבָּה¹⁷ בְּשֵׁם "שְׁעֵרוֹת", – כשם ששערה חיונה מצומצמת, עד שיכולים לגזוז אותה מבלי להרגיש שום כאב – כך החיות

הנמשכת על ידי הצמצומים, נקראת "שערות", כלומר המשכה מצומצמת ביותר, וּבְכַדְתִּיב – וכמו שכתוב בְּדִנְיָא¹⁸: "וְשִׁעָר רִאשִׁיהָ פֶּעֶמֶר נָקָא בּוֹ" – ושערות ראשו הן כצמר לבן, כלומר, שישנן למעלה המשכות הנקראות בשם "שערות", הרי, גם אחרי כל הצמצומים, אֶת-עַל-פִּי-בֵן, לֹא יִכְלֶה הַנֶּפֶשׁ אוֹ הָרוּחַ וְנִשְׁמָה לְמַסְבֵּל – לסבול האור, בִּי טוֹב וּמִתֵּק הָאוֹר וְכוּ', – כלומר, טוב כזה ומתיקות כזו שאין בכוח הנברא ל"קבלם" מבלי שיגוע מהמתיקות – כפי שיטביר להלן, בְּמֹו שְׂבָתוֹב¹⁹: "לְחֻזֹּת בְּנֶעֱם ח", לְשׁוֹן נְעִימוֹת וְעֲרֵבוֹת וּמִתִּיקוֹת וְתַעֲנוּג עֲצוֹם לְאִין קוֹן,

בְּמֹו שְׂבָתוֹב²⁰: "אִזְ תַּתְּעַנֵּג עַל ה', וְהַשְׁבִּיעַ בְּצַחְצַחוֹת²¹ בּוֹ", – "צחצחות" הוא לְשׁוֹן "צַחַח צִמָּא", – צמאון שאינו נרווה, אלא צמא תמיד ליותר, שכן התענוג הוא אין סוף, בְּמֹו שְׂבָתוֹב בְּזִהֲרָ²², וְאִין בְּכִתְהָ – של הנשמה, לְקַבֵּל הַנְּעִימוֹת וְעֲרֵבוֹת

הצחצחות, שְׁלֹא תִצָּא מִנִּרְתָּקָה – מהמוגבלות שלה, וְ – לא תתפַּטֵּל מִמִּצִּיאוֹתָהּ בְּנֵר – הבטל בְּאִבּוּקָה. – מפאת האור הגדול של האבוקה בטל אור הנר לגמרי במציאות – כך מצד האור הגדול של התענוג והמתיקות היתה הנפש בטלה ממציאותה, אִם לֹא, שְׂמִינִיּוֹת אֹר וְהַשְּׁתַלְשֻׁל עֲצוֹמוֹ תַּשְׁתַּלְשֵׁל וְתִשְׁמַךְ מִמֶּנּוּ אִיזוֹ הָאֲרָה מוֹעֲטָה, בְּדֶרֶךְ הַשְּׁתַלְשֻׁלֹת מְדֻרָּגָה אַחֵר מְדֻרָּגָה בְּצִמְצוּמִים רַבִּים, עַד שִׁיבְרָא מִמֶּנָּה – מההארה שבאה מן האור, לְבוּשׁ אַחֵר נִבְרָא, מַעֲיֵן מְהוֹת אֹר זֶה, לְחֻלְפִּישׁ – בלבוש זה את הַנֶּפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה, וְדֶרֶךְ לְבוּשׁ זֶה שֶׁהוּא מַעֲיֵן אֹר זֶה תוּכַל לִיהַנּוֹת מִזִּיו אֹר וְלַהֲשִׁיגוֹ וְלֹא תִתְבַּטֵּל מִמִּצִּיאוֹתָהּ וּכְמִשַׁל הָרוּאָה בְּשִׁמְשׁ דֶּרֶךְ עֲשִׂשִׁית זָכָה וּמְאִירָה וְכוּ' וּכְמֹו שְׂבָתוֹב²³: "וְיִבְא זֶה וְלַהֲשִׁיגוֹ, וְלֹא תִתְבַּטֵּל מִמִּצִּיאוֹתָהּ, – שכן, כיוון

שהלבוש בא מאור זה, הרי זה מעניק כוח לנפש "לקבל" את האור, וכיוון שהלבוש הוא הרי "נברא" יכולה הנשמה להתלבש בלבוש זה, והלבוש עצמו אינו בטל במציאות באור זה, מפני שהוא הרי בא מאור זה עצמו – ואלה הם לבושי המצוות, וּכְמִשַׁל הָרוּאָה בְּשִׁמְשׁ דֶּרֶךְ עֲשִׂשִׁית זָכָה וּמְאִירָה וְכוּ', וּכְמֹו שְׂבָתוֹב²³: "וְיִבְא מִשָּׁה בְּתוֹךְ הָעֵנָן, וְיַעַל בּוֹ", – על הר סיני, שְׁתַּלְבֵּשׁ בְּעֵנָן וְעֵלָה וְרָאָה דֶּרֶךְ הָעֵנָן וְכוּ', – שהענן שימש כלבוש למשה שיוכל "לקבל" הגילויים על הר סיני, בְּמֹו שְׂבָתוֹב בְּזִהֲרָ חֶלֶק ב' דָּף רי ורכט.

ובלקו"ת שם מפורש "צריך כל אדם לקיים... ואפי' מצות כהנים וכה"ג". אבל בס' הגלגולים פ"ד כולל ביחד "מצות... לכהן, ללוויים... למלכים... לדיינים וכיו"ב". ואולי י"ל ד"הוא כללות כולם" דבאגה"ק כאן הוא עיבור שכתב בס' הגלגולים שם. ועפ"י יומתק בדמקום "מפני חשיבותו" שבמ"ח שם – כותב אדה"ז כי הוא כללות כולם". 16. ח"ב רי, ב. שם רכט, ב. 17. זח"ג קכח, ב. ואילך. 18. ז, ט. 19. תהלים כז, ד. 20. ישעי' נח, יא. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א מג"א צח, סע"ב. אוה"ת תצוה (ע' א' תרו). פרדס ש' הצחצחות". 22. ח"ב רי, ב. 23. משפטים כד, יח.

יום חמישי כ' מרחשון

דבר שאינו צער, שהצער הפך התענוג. – לכן, דבר שהוא צער אין הנפש רוצה בו. כלומר, דבר שאדם רוצה בו, הרי זה מפני שיש לו תענוג בו, הרי שתענוג הוא הפנימיות של הרצון שהוא חיצונית לגבי תענוג. וכן על דרך משל באור אין-סוף ברוך-הוא גם

כן, בביכול, הרצון העליון

ברוך-הוא היא בחינת

חיצונית ואחורים

לביחית "ענג העליון"

"נעם ה'" ו"צחצחות"

"עלמין דכסופין"

הנפכים לעיל. – שכל

אלה הם העונג העליון,

ואילו הרצון הוא החיצונית

מזה, וכשאו אומרים

שהלבוש לנשמה הוא

מ"אחוריים" ו"חיצונית"

העונג העליון – הרי

שהלבוש בא מהרצון

העליון, הגם ש – הרצון

העליון והעונג העליון, הם

מיחדים בתכלית היחוד,

שהוא יתברך ורצונו אחד,

ולא ברצון האדם הם

ושלום, – שרצונו של אדם

איננו דבר אחד עם עצם

הנפש, כי אם כוח מהנפש,

אך הרצון העליון הוא הרי

דבר אחד עם הקדוש ברוך

הוא, לא מניה ולא

מקצתיה, – לא ממנו ולא

ממקצת ממנו, ואין דמיון

ביניהם כלל – בין רצונו

של אדם לבין הרצון העליון, כיצד, איפוא, יכולים לחלק בין התענוג

לבין הרצון למעלה, ולומר שתענוג הוא פנימיות הרצון ורצון –

חיצונית? אף-על-פי-כן דברה תורה בלשון בני אדם²⁸, לשבד

האזן מה שיכולה לשמע במשל ומלצה, – ובהשוואה ממשמת

האדם תכלולה ממש התענוג והרצון והחכמה והבינה וכו', –

וכשם שבאדם התענוג הוא פנימיות הרצון וכו' כך גם אנו אומרים

למעלה, וכןראה בחוש, שבשארם משכיל איזה שכל חדש

נפלא, אי באותה רגע על כל פנים נולד לו²⁹ תענוג נפלא

בשכלו, מכלל – הרי זה מראה שהתענוג הוא למעלה מעלה

והנה, אור זה הגנוז לצדיקים לעתיד לבא, הנקרא בשם "נעם ה'" ו"צחצחות", – צמאון של תענוג, להתענג על ה', ו"ד' מאות עלמין דכסופין דמתענגי בחון צדיקא כו"²⁴, – וארבע מאות העולמות של "כיסופין" מלשון "נכסוף נכספת"²⁵, שהצדיקים

מתענגים בהם, כמו

שכתוב²⁶: "אדבע מאות שקל כסף כו" – שעל פי

קבלה, משמעותם הרוחנית

היא, ארבע מאות עולמות

של כסף ותענוג לצדיקים,

הנה יש בו – באור זה,

מעלות ומדרגות רבות

מאד, גבוה מעל גבוה, –

עד כמה שמדריגה אחת

תהיה גבוהה ישנה עוד

מדריגה למעלה ממנה, אך

הארה מועצת היורדת

מדרגה אחר מדרגה לברא

לבוש זה, – הלבוש הנזכר

לעיל המאפשר לנשמה

לקבל את האור, היא

מבחינת מדרגה האחרונה

שפאור זה, ונקראת בשם

"מדרגה החיצונית" – לא

הפנימיות של האור, כי אם

החיצונית בלבד,

ו"אחורים" דרך משל,

כמו שכתוב בזה דף רח

עמוד ב (עין בספר מקדש

מלך²⁷) – דף רי עמוד ב:

ומה דאשתאר כו'. –

וממה שנשאר מאור זה

נוצרים הלוושים לנשמה. להלן יסביר רבנו הזקן, שחיצונית האור

שממנה נמשכים הלוושים, הרי זה מהרצון העליון הנקרא חיצונית

לגבי תענוג, שכן – כפי שיסביר להלן – רצון הוא חיצונית התענוג.

והנה, כמו שבנשמת האדם יש בה פח התענוג שמתענגת

ממה שיש לה ענג ממנו²⁸, כמו מהשפלת שכל חדש ובהאי

נפלא, – וכדומה, כשנשמת אדם מבינה רעיון שכלי חדש, היא

מתענגת מכך, וכן משאר דברים שהאדם מתענג בהם, ובחינת

חיצונית ואחורים של פח ובחינת התענוג שבה – שבנפש, היא

בחינת פח הרצון שבה, שהוא רוצה מה שהוא רוצה, דחינו²⁹

24. ראה זח"א כג, ב. 25. ויצא לא, ל. 26. חיי שרה טו, כג. 27. לזהר שם. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל ומוכרח להוסיפה כאן בבי' דרצון הוא חיצונית התענוג לשלול האופן הב' המדובר בהמשך תרס"ו ע' סה ואילך. והמסקנא בע' עג ואילך שם כבכאנ". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהיינו כו' התענוג – הוספת ביאור מוכרחת כאן. כנ"ל". 30. רמב"ם הל' יסודות פ"א ה"ט. 31. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ ההרגשה באה לאח"ז – כההמשך – בעוה"ב וכל זמן שאין ההרגשה – אין זה קבלת הנעימות".

מבחינת השכל והחכמה, רק שמלכש – התענוג בבחינת שכל וחכמה, וכשהאדם מרגיש השכל וחכמה, דחינו שמישהו ומכונה היטב, אזי מרגיש גם בן בחינת התענוג המלכש בחכמה. ולכן נקראת בחינת בינה בשם "עולם הפא" בזהר הקדוש³², שהיא – "בינה" בחינת התגלות החכמה עם התענוג המלכש בה, שמשגיג הצדיקים בן עדן ומשכילים – השכלות, בפנימיות התורה, דאורייתא מחכמה נפקא³³, – תורה באה מ"חכמה",

ואורייתא וקדשא בריד-הוא פלא תר³⁴ – תורה והקדוש ברוך הוא הכל דבר אחד³⁵, הרי מובן בפנימיות התורה, באופן ההשגה

שבגן עדן, שם משיגה הנשמה מוחות האלקות, תענוג שהוא פנימיות כנ"ל – (הוספת כ"ק רבינו) – יש לה הרי השגה ב"אור אין סוף", וכדי שיהיה ביכולת לקבל זאת מן ההכרח להזדקק ללבושי המצות, כמוסבר לעיל. להלן יסביר רבנו הזקן, שבנוסף למה שמצוות הן לבושים לנשמה, שתוכל "לקבל" הגילוי של הזיו וההארה מאלקות, הן גם מחברות את המדריגה העליונה ביותר (מדריגת הכתר) עם הדברים הגשמיים שבהם נעשית המצוה, ובכך הן "עמודים" המחברים את העליון ביותר

של הבית עם התחתון ביותר של הבית, שכן כך המצוות מחברות מדריגת הכתר עם הדברים הגשמיים של מצוות.

יום שישי כ"א מרחשוון

ביותר בעולם העשיה עצמו, וגם – המצוות התלויות בקדבור – שמקיימים אותן בדיבור, כמו לימוד התורה בדיבור וכדומה, ודיבור הוא הרי רוחני יותר מאשר ענין של מעשה, הא קימא לן³⁶ – הרי יודעים אנו ד"עקימת שפתינו – בשעת הדיבור, הוי – הוא מעשה".

וגם – המצוות התלויות בפחשבה או בלב – כמו אהבת ה' ויראת ה' וכדומה, הרי המצוה נתנה לאדם הנשמי שבעולם הזה דוקא, – שהוא עולם גשמי, שהוא פעל בחירה להטות לבבו לטוב וכו', – או חס ושלום ללא טוב, מה שאין בן הנשמה בלא גוף – אין צריך לצוטה על זה. ונמצא, שהמצוות הן על דרך משל כמו העמודים, נצבים – ומחברים מרום המעלות, הוא רצון העליון ברוך-הוא, עד הארץ הלווה התמריית, והן על דרך משל כמו העמודים – שהם תלולין, – מבפנים, ומלבישין נשמת האדם או

רוחו או נפשו – בלבושי המצוות, בשמקנים המצוות, ודרך עמודים אלו – של המצוות, עולין תנפש-רוח-נשמה שלו עד

והנה, רצון העליון ברוך-הוא מכנה ונקרא בפי חכמי האמת – מקובלים, בשם "כתר עליון", וכו' תר³⁷ – 620, עמודי אור וכו'.³⁸ – כתר בגימטריא תר³⁹, פרוש, – מה משמעות הדברים לגבי מצוות שהן רצון העליון? דרך משל, כמו שיש עמודים בבית חומה גדול⁴⁰, נצבים בארץ וראשם – של העמודים, מקבר בתקרה,

– הרי שהעמודים מחברים את העליון של הבית עם התחתון של הבית, בכה כן ממש על דרך משל "כתר עליון" ברוך-הוא, הוא למעלה מבחינת מדרגת החכמה, – ו"חכמה" היא הרי הראשונה והעליונה של הספירות הפנימיות, והוא – "כתר", מלשון "ביתרת", – ביטוי בתנ"ך⁴¹, שהוא מקביל ומקוץ על המהין שבראש, שהם – המוחין בראש, הם בחינות חכמה-בינה-דעת. ורצון זה – שלמעלה ממוחין חב"ד, נתלבש בכתר⁴² – 613, מצות התורה ו' מצות דרבנן, שרבים בכלם הן מצות מעשיות. – הנעשות על ידי ענינים גשמיים, "עשיה" ו"מעשה" הם הרי המדריגה התחתונה

32. ח"ב קנח, א. 33. זח"ב פה, א. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד התענוג שנולד ונפיק כשנולד שכל והיא נועם ה' וכו'". 35. זח"א כד, א. ועוד. 36. פרדס ש"ח פ"ג. 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מהו הנמשל". 38. מלכים א' ז, טז. ובכ"מ. 39. סנהדרין סה, א.

נקראות "פנימיות" הרצון העליון. על כל פנים, הרי אמר, שמצוות הן תר"ך (620) עמודי אור של "כתר". לכאורה, כיצד זה תואם למה שאמר לפני זה אודות תרי"ג (613) הלבושים שהמצוות מייצגות אותן, לתרי"ג כוחות הנפש? יסביר רבנו הזקן להלן שזו מצוות דרבנן

(המשלימות מספר תר"ך)

אינן מצוות לעצמן, אלא

נחשבות כחלק ממצוות

התורה (דאורייתא) שמקן

הן באות, ולכן הוא אומר,

שהלבושים לנפש הם תרי"ג

(613) (מתרי"ג המצוות

שבהן נכללות גם המצוות

דרבנן) להלביש תרי"ג

כוחות הנפש. ובלשון רבנו

הזקן: וְהִנֵּה, ז' מִצְוֹת דְּרַבְּנָן

אֵינָן נִחְשָׁבוֹת מִצְוֹת בְּפִנֵּי

עֲצָמָן, – כּמִצְוֹת נִפְרֻדֹּת,

שֶׁתִּירֵי כִכָּר נֶאֱמָרָם⁴⁰: "לֹא

תִּכְתֵּב", – עַל הַמִּצְוֹת, אֲלֵא

הן יוצאות ונמשכות ממצוות התורה וכלולות בהן במספר תרי"ג, – (613) – להלביש תרי"ג (613) פנימיות וכחות שפנימיות רוח ונפשמה – של האדם, – על כל פנים הרי אמר לעיל, שהמצוות הן כמו "עמודים חלולין" המקיפים ומלבישים בחינת הנשמה, או רוח או נפש של האדם המקיים את המצוות, ועל ידי ה"עמודים" עולות הנר"ן – נפש, רוח ונשמה – שלו עד למעלות הגבוהות ביותר, להיות קשורות ומלוכשות באור הכתר, ועל ידי לבוש זה הן יכולות "לחזות בנועם ה'" ו"צחצחות" שלמעלה מ"כתר", וזה פנימיות ה"כתר".

רום המעלות, – והמדריגות, לצרר בצרור תחיים את ה', פרוש – באיזו מדריגה של אלקות מתקשר יהודי על ידי מצוות – להיות צרורות ומלכשות באור הכתר, – המדריגה העליונה ביותר של סדר השתלשלות, הוא רצון העליון פרוש הוא, ועל ידי לבוש

זה יוכלו לחזות ב"נעם

ה'" ו"צחצחות" שלמעלה

ממעלה – ומדריגת הכתר,

והן פנימיות – של אור

הכתר, פנימיות הכתר היא

למעלה לגמרי מסדר

השתלשלות, על דרך משל.

(והנעם שנתבאר במקום

אחר שהמצוות הן פנימיות

רצון העליון פרוש הוא –

ואילו כאן אנו אומרים שהן

מחיצוניות הכתר, חיצוניות

הרצון, הנה מודעת זאת –

ידוע הדבר, ליוצאי חוץ, –

חכמה נסתרה (חכמת

הקבלה) רבוי פנימיות ומדרגות שיש בכל פנימיה ומדרגה מדרגות הקדשה, כמה פנימיות "פנים" ל"פנים", – פנימיות לפנימיות – שלגבי בחינה אחת הבחינה השניה היא עוד יותר פנימיות וכו', וכמה פנימיות "אחוריים" ל"אחוריים", – שבחינה אחת היא יותר "אחוריים" מאשר השניה, למרות שגם אותה בחינה נקראת "אחוריים", לאין קץ וכו'). – הרי, שלגבי בחינת פנימיות רצון העליון, אודותה מדובר כאן, נקראות מצוות "חיצוניות" בלבד, למרות שבמקום אחר, בו מדובר בהשוואה לבחינה אחרת, הן

שבת קודש כ"ב מרחשון

ה"מעשה", אכל בגן עדן העליון הלבושים הם מרעותא – מהרצון, וכונה דלכא – הלב, באורייתא וצלותא, – בתורה ובתפלה, כמו שכתוב בזהר שם – בחלק ב' (דף

רי), – שאחרי שיש כבר

לנשמה לבושים ממעשה

המצוות בגן עדן התחתון –

היא עולה לגן עדן העליון,

תרי תפלה – שממנה באים

הלבושים, היא פונת עקמן

פתורה לשמה מאהבת ה',

ומצוות תלמוד תורה היא

גם בגן מכלל מצוות

מעשיות, ד"עקומת

שפתיו תרי – הוא מעשה,

והרהור לאו כדבור דמי⁴¹, – הרהור (באותיות התורה) אינו דומה

לדיבור, ואינו יוצא ידי חובתו בהרהור לבדו⁴², וכן בתפלה. –

וזהו שכתוב בזהר הקדוש פרשת פקודי (דף רכט עמוד ב): "דאינון עובדין טבין דעבדי בר נש משכי מנהורא דיוניא עילאה לבושא כו', – משכי מנהורא דיוניא

עילאה לבושא כו', –

שהמעשים טובים (המצוות)

שעושה האדם, ממשיכים

את האור מהזיו העליון,

כלומר ממדריגת "כתר

עליון", וחמי כו' פנעם ה'

וכו'". – והוא חוזה – כפי

שהוא מסיים שם – ב"נועם

ה'" וב"צחצחות", שהם

פנימיות הכתר. והנעם דהתם

מירי – ולמרות ששם,

בוזרה, מדובר בגן עדן

תחתון, שהלבושים שם

הם ממצוות מעשיות ממש, – הרי שהלבושים אינם מצד הענק

והמעלה של רצון העליון, כמדובר לעיל, כי אם מצד מעלת

אגרת הקדש

ו"ש בווה"ק פ' פקודי (דרכ"ט ע"ב) דאינון עובדין טבין דעבדי בר נש משכי מנהורא דיוניא עילאה לבושא כו' וחמי כו' בנעם ה' וכו'. והנעם דהתם מיירי בג"ע התחתון שהלבושים שם הם ממצוות מעשיות ממש אבל בג"ע העליון הלבושים הם מרעותא וכוונה דלכא באורייתא וצלותא כמ"ש בזהר שם (דרי") הרי הכוונה היא כוונת עסקן בתורה לשמה מאהבת ה' ומצוות ת"ת היא ג"כ מכלל מצוות מעשיות דעקימת שפתיו הוי מעשה והרהור לאו כדבור דמי ואינו יוצא י"ח בהרהור לבדו וכן בתפלה ומה גם כי

40. ראה יד, א. 41. ברכות כ, ב. 42. הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב. וראה עירובין נד, ב.

"תניא", חלק א פָּרָק ל"ח פְּאָרִיכוֹת, עֵינֵי שָׁם. – שם מוסבר, שההארה מהרצון העליון המאירה בכוונה, היא כמו "נשמה" בהשוואה לההארה המאירה ב"מעשה" שהוא כ"גוף" ומלבוש לנשמה; ואשר הבדל זה הוא רק בצמצום והתפשטות ההארה. על

כל פנים, הרי שגם בלבושים הנעשים לנשמה מכוונת ורצון הלב שבתורה ותפלה, הם גם כן מצד ההארה של הרצון העליון, כתר עליון, שממנה באים הלבושים

לנשמה, כפי שהוסבר לעיל. להלן יפרט את המעלה המיוחדת שישנה בהלכות התורה, שבהן דוקא ישנו הגילוי מהרצון העליון, שכן, איך יודעים מהו הרצון העליון שבמצוות, ובאיזה אופן על המצוות להיות כדי שעל ידן יומשך הרצון העליון – הרי זה דוקא על ידי ההלכות של תורה שבעל פה. ובלשון רבנו הזקן:

מן ההכרח לבטא בדיבור דוקא מלות התפלה, ולא מספיק ההרהור בהן בלבד, הרי שגם בתורה וגם בתפלה ישנו ענין ה"מעשה", עקימת שפתיים הנחשבת ל"מעשה", והכוונה היא, שגם הלבושים שנעשים מתורה ומתפלה בכוונה – הם גם כן לבושים ממעשה המצוות

הבאים מאור הכתר, ומה גם, – ויתירה מזו, כִּי מַעֲלֵת הַכּוֹנֶה עַל הַדִּבּוּר וּמַעֲשֵׂה – מה שהכוונה היא למעלה מדיבור ומעשה, שמכוונה נעשים לבושים לגן עדן

העליון, אֵינָה מִצַּד עֲצֻמָּה כו', – מצד הכוונה עצמה שהיא המעלה והעבודה של הנפש באהבתה להקדוש ברוך הוא, אֵלֶּה מִצַּד הָאֵרֶת רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן כו', – ההארה מהרצון העליון היא יותר בהתגלות בענין רוחני של כוונה ואהבה – מאשר בענין של מעשה המצוות שהוא מעשה גשמי, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקוּטֵי אֲמָרִים –

אגרת הקדש

מעלת הכוונה על הדבור ומעשה אינה מצד עצמה כו' אלא מצד הארת רצון העליון כו' כמ"ש בלק"א ח"א פל"ח באריכות ע"ש.

אגרות קודש

ב"ה י"ח מ"ח, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו מאור ליום ה', ולפלא מספר המועט של התלמידים, וכבר מלתי אמורה מכמה שנים ולכמה מאנשי שיש להשתדל בריבוי מספר התלמידים-ות במוסד חינוך הכשר, השתדלות ככל האפשרי, ובפרט כשרואים שעיי התלמידים משפיעים סו"ס גם בהטבת מצב ההורים, נוסף על הצלת התלמידים עצמם מחינוך בלתי רצוי, והאריכות בדבר הפשוט אך למותר, וראינו ג"כ במוחש שריבוי כמות התלמידים לא לבד שאינו מחמיר מצב הכספי כל הישיבה והמוסד חינוך, אלא אדרבה, עוד מטיבו.

והשי"ת יצליחו לבשר טוב בזה בקרוב ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

מוסג"פ הקובץ ליובאוויטש שהו"ל זה לא כבר, ובטח ינצל תוכנו בהשפעתו על סביבתו וזכות הרבים תלוי בו.

בברכת הצלחה.

ב"ה, כ"א מ"ח, תשט"ז

ברוקלין.

במענה על מכתבו, בו כותב אשר הנהו מתעתד אי"ה לקבל סמיכה.

הנה י"ה"ר אשר יתבונן אליבא דנפשי בהענין של סמיכה שהאדם מקבל כח התורה להורות ולהבדיל בין האסור והמותר, אסור וקשור בידי הקליפות שאין לזה עלי עד עת קץ, והיתר ומותר שיוכל לעלות על ידי עבודת האדם וכמבואר בתניא, אשר התבוננות זו תעמידהו על הדרך הישר לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא ולדון דין אמת לאמיתו, וכבר ידוע פסק המשנה היאך הדרך לבוא לזה שיראת השי"ת צ"ל קודמת לחכמתו, שאז דוקא חכמתו מתקיימת.

בודאי יש לו קביעות עתים בלימוד תורת החסידות המאור שבתורה שהיא מאירה גם את לימוד הנגלה שיהי בנקל יותר לכוון ולכוונת נותן התורה.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

יום ראשון	טז חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ח"ש, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: עט"ב. תניא: כח. למה . . . מטה מנוגה.		
המחשבה היא לבוש ומשרת השכל והמדות. בשעה אשר אין לה שירות בשכל או במדות, גם אז פועלת פעולתה לחשוב ולהרהר, אבל פעולתה לא לבד שאינה תוכנית, אלא היא גם פרועה לשמצה . . . ומבואר כי סיבת המחשבות זרות או רעות הוא די פוסטקייט פון קאפ [הריקנות של הראש], דכאשר השכל עסוק אז יש להמחשבה מה לשרת ואין מקום למחשבות של שטות והבל שאין בהם ממש.		

יום ראשון

תהלים:
מפרק: עט
עד פב

יום שני	יז חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: חיי שרה, שני עם פירש"י. תהלים: פג"ז. תניא: והנה מודעת . . . חטאת וכו'.		
מ'דארף היטען דעם זמן, מ'דארף מקבל זיין עולה של תורה. יעדער זמן, יעדער טאג וואס גייט אוועק, איז דאס ניט נאָר א טאָג נאָר א ענין אין לעבען, די טעג גייען כמאמר (ירושלמי ברכות פ"א ה"א) יום נכנס ויום יוצא שבת נכנס כו' חדש כו' שנה כו'. דער טאטע האָט געזאָגט בשם רבינו הזקן: אַזומערדיגער טאָג און אוינטערדיגע נאָכט איז א יאהר.		
תרגום חפשי		

צריך לשמור על הזמן, צריך לקבל עולה של תורה. כל זמן, כל יום שחולף, הרי זה לא רק יום, אלא ענין בחיים, הימים חולפים כמאמר (ירושלמי ברכות פ"א ה"א) "יום נכנס ויום יוצא שבת נכנס כו' חדש כו' שנה כו'". אבא (אדמו"ר מהורש"ב נ"ע) אמר בשם רבינו הזקן: יום קייצי וילילה חורפי – זו (היא) שנה.

יום שלישי	יח חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: חיי שרה, שלישי עם פירש"י. תהלים: פח"ט. תניא: כט. אשת . . . "קמט" ורכ"ט.		
בתו"א פ' חיי שרה סד"ה להבין משארו"ל יפה שעה יש טה"ד. וכך צ"ל: "ויהי' בבחי' ביטול (אבל עכשיו . . . היינו בחי' איסר ועמ"ש לקמן בפ' אוסרי לגפן) שהוא בחי' חפץ וכתוב הודו . . . תוך כ"ע, אבל תכלית הכוונה".		

יום שלישי

תהלים:
מפרק: פח
עד פרק: פט

יום רביעי	יט חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: חיי שרה, רביעי עם פירש"י. תהלים: צ"ז. תניא: והנה אור . . . "298" חד.		
מענה רבינו הזקן ליחידות: חסידות איז [היא] שמע ישראל, שמע ר"ת שאו מרום עיניכם, ואומר מרום ולא שמים, מרום איז העכער און העכער [מרום] הוא גבוה גבוה, להגיע למעלה מן השכל. וזה גופא להבינו בשכל, וכמו שאומר וראו מי ברא אלה.		

יום רביעי

תהלים:
מפרק: צ
עד פרק: צו

יום חמישי

תהלים:

מפרק: צו
עד פרק: קג

יום חמישי

כ חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: צז-קג.

תניא: והנה רצון . . . "קן" האדם.

יום הולדת את אדמו"ר מהורש"ב נ"ע – שנת כתר"א – כלשון הצ"צ. נקרא ע"ש אדמו"ר
האמצעי וחצי שם אביו של הצ"צ.

בכל שנה ביום הולדתו הי' אדמו"ר אומר דא"ח, אלא שהי' בחשאי, מלבד כשאירע בש"ק.
ביום ההולדת האחרון בעלמא דין [בעולם הזה] אמר מאמר נתת ליראך נס להתנוסס מפני קושט
סלה. כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי"ת לך מתנה שתאמר חסידות
ביום הולדת שלך, אלא שיהי' בחסד וברחמים. – האָט עס געדויערט זיבען יאָהר [וזה נמשך שבע
שנים (עד שנת תרפ"ז – שנת המאסר והגאולה)].

יום שישי

תהלים:

מפרק: קד
עד פרק: קה

יום שישי

כא חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, ששי עם פירש"י.
תהלים: קד-קה.

תניא: וז"ש . . . "300" באריכות ע"ש.

עבודת התפלה היא המביאה השגת המוח בהרגשת הלב, ושניהם יחד בעבודה בפועל המצות
ביראת שמים וקנין מדות טובות.

שבת קודש

תהלים:

מפרק: קו
עד פרק: קז

שבת

כב חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קו-קז.

תניא: והנה מודעת . . . ב"ה כנ"ל.

אחת מתורות המגיד ממעזריטש ששמע רבינו הזקן בהיותו שם בפעם הראשונה – שלהי קייץ
תקכ"ד עד אחרי חה"פ תקכ"ה:

אנכי עשיתי ארץ ואדם עלי' בראתי. אנכי מי שאנכי, שהוא נעלם ונסתר גם מנאצלים היותר
עליונים, הלביש עצמותו ית' בכמה צמצומים להאציל הנאצלים ולברוא הנבראים, שרפים חיות
ואופנים מלאכים ועולמות עד אין מספר, ובצמצומים עד אין שיעור עשיתי ארץ הלזו הגשמית.
ואדם עלי' בראתי, האדם הוא תכלית ההתהוות, ובראתי בגימט' תרי"ג הוא תכלית האדם,
וכדאיתא בפרדס בשם ספר הבהיר, אמרה מדת החסד לפני הקב"ה, רבונו של עולם מימי היות
אברם בארץ, לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי, שהרי אברם עומד ומשמש במקומי. כי אברהם
שהוא נשמה בגוף, ועוסק בהכנסת אורחים לפרסם אלוקותו ית' בעולם הזה התחתון הוא למעלה
במעלה ובמדריגה לגבי מדת החסד דאצילות. ואמרה מדת החסד לפני הקב"ה, הוא קנאת מדת
החסד דאצילות, אשר קנאה בעבודת אברהם ע"ה.

יום ראשון

שבועה שגרמה נזק

היה מחייב את לוי שבועה. ומעתה, כיון שאם לוי לא היה רוצה להשבע היה משלם, נמצא שבסירובו להעיד הפסיד לראובן ממון, ולמה לא יתחייב בקרבן?
ותירץ: עדות זו איננה ממון ממש, אלא גורמת לממון בצורה עקיפה, וכבר פסק הרמב"ם ש"דבר הגורם לממון לאו כממון דמי".

אמנם, ראשונים אחרים (רמב"ן ועוד) סבורים שאין דין שבועת העדות תלוי בשאלה אם דבר הגורם לממון נחשב כממון. לדעתם, אף האומר שדבר הגורם לממון כממון, מודה שבשבועת העדות לא חייבה תורה קרבן אלא כאשר בכפירתו מפסיד ממון ממש.

הלכות שבועות פרק י, הלכה ה: הִיָּה עַד אֶחָד, וְהִשְׁפִּיעִי וְכִפֹּר - פְּטוּר מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת, שְׁאִין עֵדוּת עַד אֶחָד מִחֵיבֵת מָמוֹן. הלכה זו עוסקת במקרה שראובן ביקש משמעון להעיד בבית דין שלוי חייב לו כסף. טען שמעון שאין בידו מידע כזה, ואף נשבע על כך, אך לבסוף התברר שנשבע על שקר. והרמב"ם מלמדנו שאינו חייב להביא קרבן על שבועת העדות לשקר (כמבואר לעיל פ"א ה"ב). זאת, משום שגם אם כן היה מעיד, לא היו מחייבים ממון על פי עדותו, כי אינו אלא עד אחד והתורה אמרה "על פי שנים עדים יקום דבר".

והקשה הרדב"ז: אמנם עד אחד אינו מחייב ממון, אבל הרי הוא מחייב שבועה, ואילו היה מעיד שלוי חייב ממון לראובן,

יום שני

מוצא שפתין תשמור

א"ל . . . - יצא".

המלים שהוציא מפיו היו "הרי עלי כבש" ולא "איל". אך מהבנת תוכן הדברים ניתן בהחלט לומר שרצונו היה להביא ממין הצאן בכללותו, ואמירת "כבש" לא באה לשלול "איל", הגדול יותר, אלא שכנראה בעת הנדר לא השיגה ידו לקנותו.

וזהו כוונת הרמב"ם כאן: אם נדר "הרי עלי כבש" צריך האדם, לכתחילה, "שישמור מוצא פיו" - להביא דווקא את אותו מין שנדר; אך אם בכל זאת הביא "איל", אומרים אנו שדי בביצוע תוכן הנדר, כי העיקר הוא "שיעשה כמו שנדר".

[לדקושי שיחות, כרך כו עמוד 14]

פתיחה להלכות נדרים: יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת . . . שְׁשֻׁמֹּר מוֹצֵא שְׁפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמֹו שְׁנֵדָר.

כידוע, לכל מילה בספר 'משנה תורה' יש תוכן הלכתי. מובן, אפוא, שכאשר הרמב"ם כופל כאן בלשונו ואומר שהמצוה היא "שישמור מוצא שפתיו, ויעשה כמו שנדר" - אין זו חזרה סתמית על דברי הכתוב, אלא הוא בא להשמיענו דבר הלכה. ביאור הדברים:

בכל נדר יש שני מרכיבים: א. המלים שאדם מוציא מפיו. ב. תוכן הנדר והבנתו.

את ההבדל ביניהם ניתן להדגים בדין שהובא בהלכות מעשה הקרבנות (טו, א): "אמר הרי עלי עולה או שלמים כבש, והביא

יום שלישי

כל נדרי בעין הסערה

בני לעשות כן עד סוף הדורות שייצאו מאיתם, ויתנו צדקה כפי כוחם.

"ומנדרי, שאהיה אני יושב לבדי בעשרה באייר, לא אראה אדם, אלא מתפלל וקורא כל היום ביני לבין עצמי. וכשם שלא מצאתי בים באותו היום אלא הקב"ה, כך לא אראה אדם ולא אשב עמו, אלא אם כן נאנסתי.

"וליל אחד בשבת, שלושה ימים לירח סיון, יצאתי מן הים בשלום ובאתי לעכו וניצלתי מן השמד, והגענו לארץ ישראל. ויום זה נדרתי שיהא יום ששון ושמחה ומשתה ומתנות לאביונים, אני וביתי עד סוף כל הדורות".

[מובא בספר חרדים, מצות התשובה פרק ג]

הלכות נדרים פרק ד, הלכה טז: נֶדֶר שְׁיִצְאוּ יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם.

כתבי הרמב"ם מזמנים בפנינו הצצה נדירה לעולמו המופלא. בין היתר, אנו מוצאים עדות אישית על נדרים שקיבל על עצמו במהלך הפלגתו ממרוקן לארץ ישראל. וכך הוא כותב:

"בליל אחד בשבת, בארבעה ימים לירח אייר, נכנסתי לים. וביום שבת, בעשרה לחודש אייר, שנת ארבעת אלפים ותשע מאות וחמישה ועשרים ליצירה (ד'תתקכ"ה), עמד עלינו נחשול בים לטבענו. והיה זעף גדול בים.

"ונדרתי עלי, ששני הימים האלה אצום בהם, ואתענה בהם תענית ציבור שלם, אני ואנשי ביתי וכל הנלווים עלי. ואצוה על

יום רביעי

מי בעל הר-הבית?

מישראל יש חלק כלשהו בהר הבית, אין האחד יכול לאסור את השימוש בהר על זולתו.

ויש מי שהסביר, שאין כוונת הרמב"ם לבעלות פרטית של כל יהודי בהר הבית, אלא לבעלות כללית של העם כולו (אנשי תלמודית י, תקפז).

הלכות נדרים פרק ז, הלכה ב: וּמִתְרִין בְּנִדְרִים שֶׁחַן בְּשִׁתּוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן הַר הַבַּיִת וְהַעֲזָרוֹת.

מה טיבה של 'שותפות' זו בהר הבית והעזרות, ומה טעמה? לדעת הרמב"ם (בפיה"מ נדרים ה): כל ישראל שותפים בהר הבית, כי כולם בנו אותו בגופם ובממונם. ומאחר שלכל אחד

ולדעת בעל המאור (סוף ביצה, וראה קצוה"ח ר): הר הבית והעזרות הם קדושים, ואין להם בעלים, ולכן אין אדם יכול לאסורם על אחרים.

בעלי התוספות נוקטים בגישה הפוכה (נדרים מז): הר הבית הוא הפקר לכל ישראל, ולא ניתנה להם שותפות בו. זו הסיבה שהאחד אינו יכול לאסור את חלקו של חברו, כי אין לו כל בעלות על ההר.

יום חמישי

האם ראש-חודש בכלל החודש?

וכיון שנדר שלא ישתה בחודש זה, היה מקום לומר שגם יום ל' בחודש בכלל. לכך משמענו הרמב"ם כי מאחר של' בחודש הוא א' דר"ח של החודש הבא, אין יום זה בכלל החודש.

בעל 'תומים' (סי' עג) מבאר שמדובר במי שנדר בחודש חסר, אלא שטעה וחשב שאותו חודש מלא ורצה לאסור על עצמו את השתיה שלושים יום. בא הרמב"ם ומלמדנו שבכל אופן אין הנדר חל על היום השלושים, כיון שאז מתחיל כבר החודש הבא.

וה'אור שמח' מפרש: מדובר בקביעות בה מולד החודש הבא יתרחש רק בב' בחודש. לכאורה, לפי זה א' בחודש עדיין שייך לחודש הקודם. מחדש הרמב"ם, שהואיל ובנדרים הולכים אחר לשון בני אדם – ראש חודש שייך תמיד לחודש הבא.

הלכות נדרים פרק י', הלכה ג': 'שאיני שותה חרש זה' – אסור בשאר החרש; אבל ביום ראש חרש יהיה מהר, אף על פי שהיה חרש חסר.

למה הנודר שלא לשתות כל החודש יהא מותר בראש חודש, ומאי נפקא-מינה אם החודש חסר או מלא?

רבות עסקו בכך נושאי כליו של הרמב"ם, וזו תמצית כמה מהביאורים.

הרדב"ז מפרש: בדרך כלל, חודש חסר בא אחרי חודש מלא, ולכן הוא מתחיל בשני ימי ראש חודש – היום השלושים של החודש הקודם, המלא, והיום הראשון של החודש הנוכחי, החסר.

החודש בו נעשה הנדר היה מלא והחודש שלאחריו חסר.

יום שישי

נדרים – לא לכל אחד

מתאוויתו. אדם כזה, עבודתו לה' היא באמצעות נדרים. למעלה מזה ישנו אדם שאינו להוט אחר מותרות. הוא לא זקוק לנדר כדי לעצור את עצמו, אך בכל זאת עליו לפרוש ממותרות כדי שלא יגרמו לו ירידה. עבודת ה' שלו מתבטאת בפרישות ללא נדרים.

למעלה מזה הוא מי שכבר הגיע לדרגה כה נעלית, ואין חשש שדברי היתר יגרמו לו ירידה. עליו אמרו חז"ל "דיין מה שאסרה תורה" – כי אדם בדרגה זו, צריך לעסוק עם עניני העולם, לברר ולזכך אותם, בבחינת "כל מעשיך יהיו לשם שמים".

סיום הלכות נדרים: מי שנדר נדרים כדי לבנות דעותיו ולתקן מעשיו – הרי זה נאה ומשבח. לא ירבה אדם בנדריו אסור.

בבואנו לבחון האם נדר הינו דבר חיובי, אנו מוצאים ברמב"ם שלוש גישות סותרות:

בתחילה הוא משובח את מי שנודר ואוסר על עצמו דברים המותרים; בהלכה הבאה כותב שפרישות מדברי היתר עדיפה כשהיא בלי נדר; ובהלכות דעות (פ"ג) הוא מתנגד לעצם הנהגת פרישות מדברי היתר, שהרי "דיין מה שאסרה תורה".

מסתבר לומר, שיש כאן שלוש רמות שונות בעבודת ה':

יש אדם חומרני להלוט אחר מותרות. כה להוט, שאינו מצליח לעצור את עצמו. רק נדר יתן בידו כוח לפרוש

[2]קוסי שיחות, כרך לג עמוד 191

שבת-קודש

המלאך התחיל, שמשון סיים

פעולת הגירות שנעשתה בקטנותו (כתובות יא). ההסבר לתהליך זה: פעולת הגירות שנעשתה בהיותו קטן היתה אמנם כהלכה, אך קדושת ישראל לא יכולה לחול עליו רק כשיגדל. כאשר הוא יביע את הסכמתו לפעולה שנעשתה בו – תחול עליו קדושת ישראל למפרע.

כעין זה ניתן לומר בנוגע לשמשון:

הוראת המלאך "נזיר אלקים יהיה הנער מן הבטן" (שופטים ג) יכלה להטיל עליו רק הנהגה של נזירות – איסור גילוח ושתיית יין – אך לא קדושת נזירות. כאשר שמשון גדל והמשיך בהנהגה זו – או אז, חלה עליו קדושת הנזירות למפרע.

הלכות נזירות פרק ג', הלכה יג: שמשון לא היה נזיר נמור, שהרי לא נזר בנזיר, אלא המלאך הפרישו מן הטמא.

סוגיית נזירות שמשון הינה ייחודית. נזירות גמורה לא חלה עליו, שכן המלאך הוא שהורה על נזירותו. מאידך, קדושת נזירות כן היתה עליו (תוס' נזיר ד). והדבר תמוה: כיצד מלאך יכול להטיל קדושת נזירות, בשעה שהאדם הוא שאמור להחליט על כך?

הענין יובן על פי יסוד שמצינו כדוגמתו בידי גרות:

גוי קטן מתגייר באמצעות הטבלה על דעת בית דין. כאשר יגדל, ההחלטה תינתן בידי – ביכולתו להמשיך ביהדותו, ואז תיקבע גירותו למפרע; לחילופין, הוא יכול להתנגד ולבטל את

[6]קוסי שיחות, כרך יח עמוד 167

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ט"ז-כ"ב מרחשון ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות שבועות פרק י

א. ה'יו עדי' או א'חד מה'ן פסול או קרוב לו, ואפלו מפסולי עדות של דבריהם, או שהיה א'חד מעדיו מלך, שאינו ראוי להעיד, או שהיו עד מפי עד [שרק שמעו מאחר], וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאלו הודו והעידו, לא היו מחיבין בעדותן מ'מון.

ב. 'משביע אני עליכם, שתבואו ותעידו לי, שאמר איש פלוני שיתן לי מאתים זוז ולא נתן', וכפרו - הרי אלו פטורין משבועת העדות; שאם העידו בדבר זה, לא יתחייב הנתבע מ'מון באמירתו. וכן כל פיוצא בזה.

ג. תבען להעיד לו שהוא כהן או לוי, או שאינו בן גרושה או בן חלוצה, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאלו הודו והעידו, לא היו מחיבין בעדותן מ'מון.

ד. תבען שיעידו לו שחבל בו בנו, ושהדליק פלוני גדישו [ערימת תבואה] בשבת, ושאנס פלוני או פתה בתו המארשה, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאם העידו עדות זו, יתחייב הנתבע מיתת בית דין, ואינו חייב תשלומין, כמו שבארנו בהלכות נערה. וכן כל פיוצא בזה. ה. היה עד א'חד, והשביעו וכפר - פטור משבועת העדות, שאין עדות עד א'חד מחיבת מ'מון.

ו. תבע את שני עדיו שיעידו לו שזנתה אשתו, וכפרו ונשבעו - הרי אלו חייבין משבועת העדות; שאלו העידו - היו מפסידין לה כתבתה, ויפטר זה שתבען; והרי כפרו בעדות מ'מון.

ז. תבע עדי קנוי [שהזהיר בפניהם שלא תיסתתר אשתו עם פלוני] או עדי סתירה [שראו שהסתתרה עם מי שהזהרה], וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאפלו העידו, אין כאן חייב מ'מון, אלא להשקותה [מי המרים] בלבד; ואף על פי שעדות זו גורמת לה שתפסיד כתבתה אם לא תשטה, דבר שגורם למ'מון אינו כמ'מון - שהרי אפשר שתשטה, ולא תשבר [=תפסיד] כתבתה.

ח. הרי שקנא לאשתו ונסתתרה בעדים, וזנתה בעד א'חד אחר הקנוי והסתירה, והשביע עד זה שיבוא ויעיד, וכפר - חייב משבועת העדות; שאף על פי שהוא עד א'חד - אלו העיד עדות זו, היתה יוצאה בלא כתבה, כמו שבארנו בהלכות סוטה.

ט. וכן כל עד א'חד שמחייב מ'מון בעדותו - אם כפר ונשבע, או שהשביעו בבית דין וכפר - חייב משום שבועת העדות.

י. פיצד? כגון שהיה התובע והנתבע חשודין על השבועה [לשקר] שאין משביעין אותם, והשביע לעד

א'חד שיבוא ויעיד לו שיש לו ב'נד זה מנה, וכפר - הרי זה חייב משום שבועת העדות; שאלו העיד - היה הנתבע הזה משלם מ'מון בעדותו, כמו שיתבאר בהלכות טוען. וכן כל פיוצא בזה.

יא. האשה שהשביעה עד א'חד שיעיד לה במיתת בעלה, וכפר - חייב משבועת העדות; שאלו העיד לה, היתה נשאת ונוטלת כתבתה.

יב. במה דברים אמורים? בשעה שהיה לה לגבות כתבתה מן המטלטלין. אבל אם אין לה כתבה אלא מן הקרקע, הרי זה פטור משבועת העדות; וכן אם היו שנים; שהמשביע עדי קרקע - פטורין, כמו שבארנו.

יג. המשביע עדיו בבית דין, וכפרו שניהם כאחת - כגון שיתחיל השני לכפר בתוך כ'די דבורו של חברו - שניהן חייבין משבועת העדות, וכל א'חד וא'חד מביא חטאתו על שבועתו. כפר הראשון, ושהה העד השני יותר מכדי דבור, ואחר כך כפר - הראשון חייב משבועת העדות, והשני פטור משבועת העדות; שאלו הודה זה השני, לא היתה עדותו מחיבת מ'מון.

יד. הודה א'חד וכפר א'חד - הכופר חייב, בין שפפר בתחלה בין שפפר בסוף. כפרו שניהם כאחד, וקדם הא'חד והודה בתוך כ'די דבור - הרי זה פטור; והעומד בכפירתו, חייב משבועת העדות.

טו. השביע שתי כתי עדים, ושתייהן ראיות להעיד, וכפרה פת ראשונה, ואחר כך כפרה פת שניה - הראשונה פטורה משבועת העדות, מפני שהם סומכין על עדות שניה, ואפשר להוציא המ'מון בעדות הפת האחרת, ונמצא זה הנתבע אינו חייב לשלם בעדות אלו שכפרו לכדה. היתה הפת השניה קרובין לתובע או לנתבע בנשותיהן, והרי הן גוססות - אף הראשונה חייבת; שהרי השניה בעת כפירת הראשונה, לא היתה ראויה להעיד, ואף על פי שבמהרה יהיו עתה ראויין, כשימיתו אלו הגוססות; ואם כפרה השניה אחרי שמתו נשותיהן, חייבין משבועת העדות.

טז. התובע את העדים להעיד לו, וכפרו והשביעין ארבעה חמשה פעמים, והן עונין אחר כל שבועה ושבועה חוץ לבית דין, וכשבאו לבית דין הודו והעידו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, כמו שבארנו; ואם באו לבית דין ועמדו בכפירתן - חייבין על כל אחת ואחת מאותן השבועות שחוץ לבית דין.

יז. במה דברים אמורים? בשענו 'אמן'; אבל אם לא ענו 'אמן', אלא כפרו על כל שבועה ושבועה - הואיל ולא הוציאו שבועה מפיהם ולא ענו 'אמן', הרי אלו פטורים, עד שישביען בבית דין ויכפרו בו שם בבית דין, כמו שבארנו.

יח. השביעין בבית דין וכפרו, וחזר והשביעין ארבעה

פי שפית דין משביעין אותה היום, אינה נקראת 'שבוועת הדנין'.

ח. שבוועת הדנין - בין שהיתה של תורה או של דברי סופרים, בין על טענת ודאי בין על טענת ספק - כך היא: הנשבע אוהז ספר תורה ברוחו, והוא עומד; ונשבע בשם או בכנוי, בשבועה או באלה, מפיו או מפי הדנין. ואין משביעין שבוועת הדנין, אלא בלשון הקדש.

ט. כיצד מפיו? כגון שיאמר: 'הריני נשבע בה' אלהי ישראל', או 'הריני נשבע במי ששמו חנון', או 'במי ששמו רחום', שאין אני חייב לזה כלום'; וכן אם אמר: 'הרי הוא ארור לה' אלהי ישראל', או 'ארור למי ששמו חנון', אם יש לזה אצלי כלום'.

י. וכיצד מפי הדנין? כגון שאמרו לו: 'משביעין אנו אותך בה' אלהי ישראל', או 'במי ששמו חנון', שאין לזה בידך כלום', והוא עונה 'אמן'; או שאמרו: 'הרי פלוני בן פלוני ארור לה' אלהי ישראל', או 'למי ששמו חנון', אם יש לפלוני אצלו ממון ולא יודה לו', והוא עונה 'אמן'. זו היא שבוועת הדנין.

יא. הדנין שהשביעו בלא נקיטת חפץ [תורה] בידו - הרי אלו טועין, וחוזר ונשבע וספר תורה בידו. ואם אחז תפלין בידו, והשביעוהו - אינו חוזר ונשבע; שהרי אחז תורה בידו, וכמו ספר הן. השביעוהו מלשון, אינו חוזר ונשבע.

יב. תלמיד חכמים - לכתחלה משביעין אותו והוא יושב ותפלין בידו; ואינו צריך לטל ספר תורה, אלא תפלין בכפו חפץ היא. ונשבע בלשון הקדש, כמו שבארנו.

יג. אין בין שבוועת הסת לשבוועת הדנין, אלא נקיטת חפץ - שאין הנשבע שבוועת הסת אחז ספר תורה; אכל משביעין אותו בשם או בכנוי, בשבועה או באלה, מפיו או מפי בית דין, כמו שבוועת הדנין. וכבר נהגו הכל להיות ספר תורה ביד חזן [=שמש] הפנסת או שאר העם, בעת שמשביעין שבוועת הסת - כדי לאים עליו.

יד. הדנין שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מפייה, הרי זו כמציאות; וכן הורו הגאונים. אכל רבתי הורו, שאין משביעין אלא בלשון הקדש; ואין ראוי לסמוך על הוריה זו. ואף על פי שנהגו כל בתי דינין להשביע בלשון הקדש - צריך להודיע את הנשבע [=לבאר לו את השבועה], עד שהיה מכיר לשון השבועה; ששבועת הדנין, היא שבוועת הפקדון בעצמה [שגם בה כשאנו מבין פטור]. ואף שבוועת הסת, נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדש.

טו. כל מי שיתחייב שבוועת הדנין שהיא על ידי טענת ודאי וכפירה, בין שהיתה מן התורה בין שהיתה מדברי סופרים - מאימין עליו כמו שיתבאר; וכל מי שנתחייב בה בטענת ספק, בין מן התורה בין מדברי סופרים - אינו צריך איום.

טז. וכיצד מאימין על הנשבע? אומרים לו: 'הוי ידע, שכל העולם כלו נודעוץ בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא

חמשה פעמים, והם כופרין על כל אחת ואחת, בין חוץ לבית דין בין בפני בית דין, ואפלו ענו 'אמן', או שנשבעו מפי עצמן פעם אחר פעם - אינן חייבין משום שבוועת העדות אלא אחת; מפני שאמר שפפרו בבית דין - אם חזרו והודו, אין עדותן מועלת כלום.

יט. נמצאת למד, שכל השבועות שנשבעו אחר שפפרו בבית דין - על כפירת עדות שאינה מחייבת ממון, שהן פטורין עליה משבוועת העדות; וחייבין בשבוועת בטוי, כמו שבארנו.

הלכות שבוועות פרק יא

א. כשם ששבועת שוא ושקר בלא תעשה - כך מצות עשה שישבע מי שנתחייב שבועה בבית דין בשם, שנאמר: "ובשמו תשבע" - זו מצות עשה; שהשבועה בשמו הגדול והקדוש, מדרכי העבודה היא, והדור וקדוש גדול הוא להשבע בשמו.

ב. ואסור להשבע בדבר אחר עם שמו. וכל המשתף דבר אחר עם שם הקדוש ברוך הוא בשבועה - נעקר מן העולם; שאין שם מי שראוי לחלק לו כבוד שנשבעין בשמו, אלא האחד ברוך הוא.

ג. ומתיר לאדם להשבע על המצוה לעשותה, כדי לזרז את עצמו, ואף על פי שהוא משבע עליה מהר סיני; שנאמר: "נשבועתי ואקדמה, לשמר משפטי צדקך".

ד. שבועה זו שמשביעין הדנין למי שנתחייב שבועה, היא הנקראת 'שבוועת הדנין', בין שהיה חייב בשבועה זו מן התורה, בין שהיה חייב בה מדברי סופרים.

ה. שלשה מיני שבוועות הן שחייבין בהן מן התורה, ואלו הן: מי שטענו חבירו מטלטלין, והודה במקצתן וכפר במקצתן, ומי שפפר בכל המטלטלין שטענו, ועד אחד מעיד עליו ומכחישו - הרי אלו, שבוועות על ידי טענת ודאי וכפירה. וכן שומר שטען שאבד דבר שהפקידו אצלו, או נגנב או מת וכיוצא בזה - הרי זה נשבע מספק; שאין בעל הפקדון יודע אם אמת טען זה השומר, או שקר. והוא נשבע מן התורה, שנאמר: "שבועת ה' תהיה בין שניהם".

ו. כל שבוועה שמשביעין אותה הדנין, חוץ משלשה מיני שבוועות אלו - הרי היא מדברי סופרים, וגם היא נקראת 'שבוועת הדנין'. וגם שבוועות אלו של דבריהם, שני מיני שבוועות הן: יש מהן שבוועות על ידי טענת ודאי וכפירה - כגון שבוועת שקיר [ונשבע שלא קיבל שכר], ופוגם שטרו [נמלוה שמודה שהלווה חייב לו פחות מהנקוב בשטר שבידו], וכיוצא בהן; ויש מהן שבוועות בטענת ספק - כגון שבוועת השתפין, והאריסין, כיוצא בהן [ונשבעים שלא מעלו ולקחו יותר מחלקם]. וקדימי ממונות יתבאר חייב כל אחת ואחת מאלו השבוועות ודיניהן.

ז. יש שם שבוועה אחרת, והיא תקנת חכמי תלמוד [=אמוראים], והיא הנקראת 'שבוועת הסת'; ואף על

הנשבע בנביא מן הנביאים, או בכתב מכתבי הקדש - אף על פי שאין בנפשו אלא למי ששלו נביא זה או למי שצוה בכתב זה, אין זו שבועה. ואף על פי שאין אלו שבועות, מאימין עליהן [=מזהירים אותם] ומלמדין את העם שלא ינהגו קלות ראש בכך; ומראין בעיניהן שזו שבועה, ופותרין להן פתח ומתירין להן.

ד. במה דברים אמורים? בשאר כתבי הקדש. אבל הנשבע בתורה - אם נשבע במה שכתוב בה, דעתו על ההזכרות; ואם נשבע בה סתם, דעתו על הגליל, ואין כאן שבועה. נטלה בידו ונשבע בה - הרי זה כמי שנשבע במה שכתוב בה, ואסור.

ה. והנשבע בתורה סתם - אם תלמיד חכמים הוא, אינו צריך שאלה לחכם; ואם עם הארץ הוא, צריך שאלה לחכם, כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות.

ו. עבד שנשבע - אין רבו צריך לכפותו [להכריחו לבטל השבועה], והרי הוא אחר שנשבע בקדם שנשבע; לפי שאין גופו קנוי לו, כדי שתחול עליו שבועתו; ונאמר בשבועות: "לאסור אסר על נפשו", מי שנפשו ברשותו - יצא עבד, שהוא ברשות אחרים, ונמצא זה כמו שנשבע על נכסי אחר.

ז. קטנים שנשבעו, והן יודעין [מודעים למושג] טעם השבועה - אף על פי שאין חזקין - כופין אותן לעמד בדבריהן כדי לחנכן ולאיים עליהן [=להזהירם], כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות. ואם היה הדבר שנשבעו עליו, דבר שאין הקטן יכול לעמד בו אלא אם כן נזק - כגון שנשבע שיצא, או שלא יאכל בשר זמן מרבה - מכה אותו אביו או רבו, וגו' ערין בו, ומראין לו שהתרה שבועתו, כדי שלא יהיה רגיל להקל ראש בשבועות.

ח. צריך להזהר בקטנים הרבה, וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה - כדי שלא יהיו רגילין להשבע תמיד, כגויים; וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות.

ט. השומע הנפרת השם מפי חברו לשוא, או שנשבע לפניו לשקר, או שברך ברכה שאינה צריכה, שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא, כמו שבארנו בהלכות ברכות - הרי זה חייב לנדותו; ואם לא נדחו, הוא בעצמו יהא בנדוי. וצריך להתיר אותו מיד, כדי שלא יהיה מכשול לאחרים - שהרי אינו יודע שנדוהו. ואם תאמר יודיעו, נמצאו כל העולם בנדוי - שהרי למדו לשונם מענה [לשון] לא נקיה] ושבועה תמיד.

י. במה דברים אמורים? בשניה הנשבע הזה או המקבץ להבטלה מזיד; אבל אם היה שוגג, ולא ידע שזה אסור - אינו חייב לנדונו. ואני אומר שאסור לנדונו, שלא ענש הכתוב שוגג; אלא מזהירו ומתרה בו שלא יחזור.

יא. ולא שבועה לשוא בלבד היא האסורה, אלא אפלו להזכיר שם מן השמות המיוחדין לבטלה - אסור, ואף על פי שלא נשבע. הרי הכתוב מצוה ואומר: "לירצה את השם הנכבד והנורא"; ובכלל יראתו, שלא יזכירו לבטלה.

"לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". וכל עברות שבתורה נאמר בהן "ונקה", וקאן נאמר "לא ינקה". כל עברות שבתורה, נפרעין ממנו [בלבד], וקאן ממנו וממשפחתו שמחפין עליו. ולא עוד, אלא גורם להפרע מפל שונאיהם של ישראל [=ישראל, בלשון סגי נהור] - שכל ישראל ערכין זה בזה, שנאמר: "אלה וכחש ורצח" וגו', וכתוב אחריו: "על פן תאכל הארץ, ואמלל כל יושב בה". כל עברות שבתורה - תולין לו שנים ושלשה דורות, אם יש לו זכות, וקאן - נפרעין ממנו מיד, שנאמר: "הוצאתיה, נאם ה' צבאות, ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר"; "הוצאתיה", מיד; "ובאה אל בית הגנב", זה הגנב דעת הכריות, ואין לו ממון על חברו, וטוענו בחנם ומשביעו; "ואל בית הנשבע בשמי לשקר", כמשמעו. "וכלתו ואת עציו ואת אבניו" - דברים שאין אש ומים מכלין אותן, שבועת שקר מכלה אותן.

יז. וענין האיום הזה כלו - בלשון שהן מכירין אומריין להן, כדי שיבינו בדברים ויחזרו החוטא למוטב. אמר: 'איני נשבע' - פוטרין אותו, ונותן מה שטענו חברו; וכן אם אמר הטוען: 'איני משביעו', ופטרו - הולכין להן.

יח. אמר: 'הריני נשבע', וחברו תובעו - העומדים שם אומריין זה לזה: "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה"; ואומריין לו: 'לא על דעתך [לפי הפירוש שאתה רוצה לתת לשבועה] אנו משביעין אותך, אלא על דעתנו, ועל דעת בית דין'.

יט. אף על פי שאין מאימין איום זה בשבועת טענת ספק כמו שבארנו, ולא בשבועת הסת - צריכין הדיינים לפצר בבעלי דינין; ואולי יחזרו בהם, עד שלא תהיה שם שבועה כלל.

כ. דבר ברור וגלוי, שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת הסת בשקר - שהוא חייב משום שבועת הפקדון, שפכר ונבארו משפטיה; ואינו לוקה, ואף על פי שהוא מזיד. ונתחייב לשלם מה שנשבע עליו, בתוספת חמש - שהוא רביע הקרן, עד שיהיה הוא וחמשו חמשה; ומביא קרבן אשם, אם יש שם בית [המקדש], כמו שבארנו.

הלכות שבועות פרק יב

א. אף על פי שלוקה הנשבע לשוא או על שקר, וכן הנשבע שבועת העדות או שבועת הפקדון, ומביא קרבן - אין מתכפר להן עון השבועה כלו, שנאמר: "לא ינקה ה'". אין לזה נקיון מדין שמים, עד שיפרע ממנו על השם הגדול שחלל, שנאמר: "וחללת את שם אלהיך, אני ה'". לפיכך צריך אדם להזהר מעון זה יותר מכל העברות. ב. עון זה מן החמורות הוא, כמו שבארנו בהלכות תשובה; אף על פי שאין בו לא כרת ולא מיתת בית דין - יש בו חלול השם המקדש, שהוא גדול מכל העונות. ג. מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהן - אף על פי שאין בנפשו אלא למי שפראם, אין זו שבועה; וכן

"מוצא שפתיך, תשמר ועשית" וגו', ונאמר: "כָּכָל הַיָּצָא מפיו, יעשה".

ה. האוסר על עצמו מין ממני מאכל, כגון שאמר: 'תאנים אסורין עלי', או: 'תאנים של מדינה פלונית אסורים עלי', וכיוצא באלו, ואכל מהן כל שהוא - לוקה מן התורה, שנאמר: "לא יחל דברו"; שאין לגדרים שעור [כמותי] - שכל הנודר מדבר, הרי זה כמפרש כל שהוא. אמר: 'אכילה מפרות מדינה פלונית אסורין עלי', או 'אכילה מפרות אלו' - אינו לוקה עד שיאכל פניה.

ו. אסר על עצמו אכילה מן התאנים ואכילה מן הענבים - בין בנדר אחד, בין בשני נדרים - הרי אלו מצטרפין לבניה. וכן כל כיוצא בזה.

ז. האומר: 'פרות אלו עלי קרבן', או שאמר: 'הרי הן קרבן', או שאמר לחברו: 'כל מה שאכל לך [=ממך] עלי קרבן', או 'קרבן', או 'הרי הן עלי קרבן' - הרי אלו אסורין עלי; מפני שאפשר שיידר אדם קרבן, ויעשה בהמה שהיתה חל - קרבן, ותאסר.

ח. אכל האומר: 'פרות אלו עלי', או 'מין פלוני עלי', או 'מה שאכל עם פלוני עלי כבשר חזיר', או 'כעבודה זרה', או 'כנבלות וטרפות', וכיוצא באלו - הרי אלו מתרין, ואין כאן נדר; שאי אפשר שיעשה דבר שאינו בשר חזיר או כבשר חזיר.

ט. זה הכלל: כל המשים דברים המתרים בדברים האסורין - אם אותו דבר האסור יכול לעשותו בנדר, הרי אלו אסורים; ואם אינו יכול לעשותו בנדר, הרי אלו מתרין.

י. החטאת והאשם - אף על פי שאינן באין בנדר ונדבה, כמו שיתבאר במקומו - אפשר לנדר להביא אותם מחמת נדר; שהנדר בנזיר, מביא חטאת; ואם נטמא, מביא אשם, כמו שיתבאר. לפיכך, האומר: 'פרות אלו עלי כחטאת', או 'כאשם', או שאמר: 'הרי הן חטאת', או 'הרי הן אשם' - הרי אלו אסורין. ואין צריך לומר באומר: 'הרי הן עולה', או 'שלמים', או 'מנחה', או 'תודה', שהן אסורין - שכל אלו באין בנדר ונדבה.

יא. אכל האומר: 'פרות אלו עלי כחלת אהרן' [נחלה הניתנת לזרע אהרן], או 'בתרומתו' - הרי אלו מתרין, שאין שם דרך להביא אלו בנדר ונדבה.

יב. האומר: 'הרי הפרות האלו עלי כנותר' [מבשר קרבן לאחר זמן אכילתו], 'כפגול' [קרבן שהוקרב במחשבת פסול], 'כבשר טמא של קדשים' - הרי אלו אסורין, שהרי עשאן כבשר קרבן מפל מקום.

יג. האומר: 'הרי הן עלי כמעשר בהמה' - הרי אלו אסורים, הואיל וקדשתו ביד [מנינו של] אדם. 'הרי הן עלי ככור' - הרי אלו מתרין; שאין קדשתו בידי אדם, ואינו יכול להתפסו בנדר, שנאמר בו: "לא יקדיש איש אותו".

יד. אמר: 'הרי הן עלי כתרמי שמים' [דבר שמוחרם לשמים] - הרי הן אסורין, שתרמי שמים לכדק הבית. 'הרי הן עלי כתרומת הלשכה' [הכסף שבלשכה המורס לקניית

לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה - ימהר מיד, וישבח ויפאר ויהדר לו, כדי שלא יזכר לבטלה. כיצד? אמר: 'ה' - אומר: 'ברוך הוא לעולם ועד', או: 'גדול הוא ומהלל מאד', וכיוצא בזה, כדי שלא יהא לבטלה. יב. אף על פי שמתר להשאל [להתיר] על השבועה, כמו שאמרנו, ואין בזה דפי [פגם], ומי שלבו נוקפו [=שמהסס] בדבר זה אינו אלא שמץ מינות - אף על פי כן, ראוי להזהר בדבר זה; ואין נזקקין להתיר אלא מפני דבר מצוה, או מפני צרך גדול. וטובה גדולה היא לאדם שלא ישבע כלל; ואם עבר ונשבע שיצטרע, יעמד בשבועתו - שנאמר: "נשבע להרע, ולא ימר", וכתוב אחריו: "עשה אלה - לא ימוט לעולם".

ברוך רחמנא דסינן

יום שני

הלכות נדרים

יש בכללן שלש מצוות - שתי מצוות עשה, ואחת מצות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שישמר מוצא שפתיו ויעשה כמו שנדר; (ב) שלא יחל דברו; (ג) שייפר הנדר או השבועה, וזה הוא דין הפר נדרים המפרש בתורה שבכתב. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות נדרים פרק א

א. הנדר נחלק לשתי מחלקות. החלק הראשון - הוא שיאסר אדם על עצמו דברים המתרים לו, כגון שיאמר: 'פרות מדינה פלונית אסורין עלי שלשים יום', או 'לעולם', או 'מין פלוני מפרות העולם', או 'פרות אלו אסורין עלי', בכל לשון שיאסר - הרי זה נאסר בהן, ואף על פי שאין שם שבועה כלל, ולא הזכרת שם ולא כנוי. ועל זה נאמר בתורה: "לאסר אסר על נפשו", שיאסר על עצמו דברים המתרין. וכן אם אמר: 'הרי הן עלי אסר', הרי אלו אסורין. וחלק זה, הוא שאני קורא אותו 'נדרי אסר'.

ב. והחלק השני - הוא שיתחייב עצמו בקרבן שאינו חיב בו, כגון שיאמר: 'הרי עלי להביא עולה', או 'הרי עלי להביא שלמים', או 'מנחה'; או: 'הרי בהמה זו עולה', או 'שלמים'. והאומר 'עלי', הוא הנקרא 'נדר', והאומר 'הרי זו', הוא הנקרא 'נדבה'. והנדבה והנדר ממין אחד הן, אלא שהנדרים - חיב באחריותן [אם תמות או תאבד חייב באחרות], ונדבות - אינו חיב באחריותן. ועל זה נאמר בתורה: "ונדרריך אשר תדר, ונדבותיך" וגו'. וחלק זה, הוא שאני קורא אותו 'נדרי הקדש'.

ג. ודיני החלק הראשון וענינו - הם שאנו מקבאים בהלכות אלו; אבל דיני נדרי הקדש ומשפטיהם - כלם יתבארו במקומם, בהלכות מעשה הקרבנות.

ד. מצות עשה של תורה, שיקים אדם שבועתו או נדרו - בין שהיה מנדרי אסר, בין שהיה מנדרי הקדש, שנאמר:

כג. האומר לחברו: 'מדר אני ממך' - משמע דבר זה, שלא ידבר עמו; 'מפרש אני ממך' - משמע דבר זה, שלא ישא ויתן עמו. 'מרחק אני ממך' - משמעו שלא יושב עמו בארבע אמות; וכן אם אמר לו: 'מנדה אני לך', או 'משמתנא' (מנודה בארמית) אני ממך. אבל אם אמר לו: 'מדר אני ממך' שלא אכל לך, או 'מפרש אני ממך' שלא אכל לך, או 'מרחק אני ממך' שלא אכל לך - הרי זה אסור לאכל לו; ואם אכל פזית מכל נכסיו, לוקה משום "לא יחל דברו".

כד. אמר לו: 'מנדה אני לך' שלא אכל לך - אינו אוכל לו; ואם אכל, אינו לוקה (ספוק אם פירשו נדר או נידוי וריחוק פיזי). אמר לו: 'נדינא ממך', הרי זה אסור להנות לו.

כה. האומר לחברו: 'הרי עלי פנדרי רשעים אם אכל לך, שמגדריהם נזיר וקרפן ושבועה', ואכל - חייב בכלל. וכן האומר: 'הרי עלי פנדבות פשרים, שמגדבותם נזיר וקרפן' - הרי זה חייב.

כו. אמר: 'הרי עלי פנדרי רשעים', או 'פנדבות פשרים', 'שאכל לך', או 'אם אכל לך' - הרי זה אסור, אף על פי שלא פרש (לא אסר במפורש כקרבן). אמר: 'פנדרי פשרים' - לא נתחייב כלום, שאין הפשרים נזירין בדרך אסור וכעס. אמר: 'פנדרי רשעים הריני', והיה נזיר עובר לפניו - חייב בנזירות; 'פנדרי רשעים עלי', חייב קרפן; 'פנדרי רשעים' שלא אכל ממנו (מכבר זה), חייב בשבועה כנודר. **כז.** הנודר בתורה, כגון שאמר: 'פרות אלו עלי פזו' - לא אמר כלום; ואינו צריך שאלה לחכם, אלא אם בן היה עם הארץ - כדי שלא ינהגו קלות ראש בפנדרים.

כח. נדר במה שכתוב בה - הרי זה אסור, שהרי כתוב בה אסר ונדר. נטלה בידו ונדר בה - הרי זה כמו שנדר במה שכתוב בה.

כט. האומר לחברו: 'נשפים ונשנה פרק' - עליו להשכים ולשנות; שנה כמו נדר הוא, ואף על פי שלא הוציא בפלשון נדר.

ל. האומר לאשתו: 'הרי את עלי באמי', או 'באחותי', או 'בערלה', או 'בכלאי הפרס' - הרי זה פאומר על הפרות: 'הרי אלו כבשר חזיר'; כשם שהוא מתר לאכלן, כמו שבארנו, כך מתר באשתו. אבל אם אמר לה: 'הריני מדר ממך הנאה', או 'הנאת תשמישך אסורה עלי' - הרי זו אסורה עלי, כמו שיתבאר.

הלכות נדרים פרק ב

א. אחד הנודר מפי עצמו, או שהדירו חברו ואמר 'אמן', או דבר שענינו כענין אמן, שהוא קבלת דברים.

ב. אין הנודר נאסר בדבר שאסר על עצמו, עד שיזיז בפסותיו ויהיה פיו ולבו שוין, כמו שבארנו בשבועות. אבל המתכונן לנדר בנזיר ונדר בקרפן, בקרפן ונדר בנזיר, בשבועה ונדר, או שנתכונן לנדר ונשבע, או שנתכונן לומר 'תאנים' ואמר 'ענבים' - הרי זה מתר בשניהם, ואין כאן נדר.

קרבנות, 'פתמידים' (קרבנות תמיד), 'פדירים' (רפתות לקרבנות), 'פעצים', 'פאשים', 'פמזבח', או 'פאחד ממשמי המזבח', כגון שאמר: 'הרי הן עלי פיעים' (כלי לפינוי אפר), או 'פמזרקות' (כלי לקבלת דם וזריקתו), או 'פמזלגות' (שהופכים בו את הקרבן על המזבח), וכיוצא בהן, וכן האומר: 'הרי הן עלי פהיכל', 'פירושלים' - הרי אלו אסורין, ואף על פי שלא הזכיר שם קרפן; שכל דברים אלו, ענינם כאומר: 'הרי הן עלי קרפן'.

טו. היה לפניו בשר קדש, אפלו היה בשר שלמים אחר זריקת דמים, שהוא מתר לזרים, ואמר: 'הרי הן עלי פבשר זה' - הרי אלו אסורין; שלא התפס אלא בעקרו, שהיה אסור. אבל אם היה בשר בכור - אם לפני זריקת דמים, הרי זה אסור; ואם לאחר זריקת דמים, הרי זה מתר.

טז. יש מקומות שאנשיהם עלגים, ומפסדין (=משבשים) את הלשון, ומכניזין על דבר בדבר אחר - הולכין שם אחר הפנוי. כיצד? כל פנוי קרפן, קרפן; האומר: 'הרי הן עלי קונם', 'קונח', 'קונז' - הרי אלו פנויין לקרפן. 'תרק', 'תחר', 'תחרף' - הרי אלו פנויין לתרם. וכן כל פיוצא בזה - הולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן. **יז.** וכשם שאסר עצמו בפנויין - כך אם הקדיש בפנויין, הרי זה הקדש; וכנוי הפנויין מתרין, בין בנדר אסר בין בנדר הקדש.

יח. האומר לחברו: 'כל מה שאכל עמך, לא יהא חלין', או 'לא יהא כשר', או 'לא יהא דבי' (טהור), או 'לא יהא טהור' - הרי זה כמי שאמר לו: 'כל מה שאכל עמך יהא קרפן', שהוא אסור. וכן אם אמר לו: 'כל מה שאכל עמך טמא', או 'נותר', או 'פגול' - הרי זה אסור.

יט. האומר לחברו: 'לא חלין לא אכל לך' - הרי זה כמי שאמר לו: 'מה שאכל לך לא יהא חלין, אלא קרפן'; וכן אם אמר: 'הקרפן שאכל לך', 'קרפן שאכל לך', 'הקרפן שאכל לך' - הרי זה אסור. אבל האומר: 'הקרפן לא אכל לך', או 'הקרפן לא אכל לך', או 'הקרפן לא אכל לך', או 'הקרפן לא אכל לך' - כל אלו מתרין; שאין משמע דברים אלו, אלא שנשבע בקרפן שלא יאכל לזה - והנשבע בקרפן אינו כלום - או שנדר שלא יאכל לו קרפן.

כ. 'חלין שאכל לך', 'החלין שאכל לך', 'בחלין שאכל לך', 'חלין שלא אכל לך', 'החלין שלא אכל לך', 'בחלין שלא אכל לך' - הרי זה מתר.

כא. אבל האומר: 'לא טמא שאכל לך', 'לא נותר שאכל לך', 'לא פגול שאכל לך' - הרי זה אסור; שמשמעו: 'שדבר שאכל לך הוא שיהיה פגול או טמא, לפיכך לא אכל לך'.

כב. 'פהיכל שאכל לך', 'היכל שאכל לך', 'לא היכל שאכל לך' - אסור; 'היכל שלא אכל לך', 'פהיכל שלא אכל לך', 'לא היכל שלא אכל לך' - מתר, שזה כמי שנשבע בהיכל שלא יאכל. וכן כל פיוצא בזה.

כל פיוצא בזה. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי אותו מקום באותו זמן.

יב. הנודר בחרם ואמר: 'לא הִיָּה בלבי אלא חרמו של ים שהיא המכמרת' [=רשת דייגים], נדר בקרבן ואמר: 'לא הִיָּה בלבי אלא בקרבנות המלכים' [מתנות הניתנות למלך כדי להתקרב אליו], אמר לחברו: 'הרי עצמי עליך קרבן', ואמר: 'לא הִיָּה בלבי אלא לאסרו בעצם שהנחת לי להיות נודר בו דרך שחוק', נדר שלא תהנה לו אשתו, ואמר: 'לא הִיָּה בלבי אלא אשתי ראשונה שגרשתיה' - וכן כל פיוצא באלו מדברים שמשמעין לכל העם אסור, והוא אומר: 'לא נתפונתי אלא לכך ולכך' - אם הִיָּה הנודר תלמיד חכמים, הרי זה מתר ואין צריך שאלה לחכם; ואם הִיָּה עם הארץ, מראין בעיניו שזה נדר ושהוא אסור, ופותרין לו פתח [היתר] ממקום אחר, ומתירין לו. וכן שהיה תלמיד חכמים או עם הארץ - גוצרין בהן, ומלמדין אותן שלא ינהגו מנהג זה בנדרים, ולא יהיו נודרין דרך שחוק והתל.

יג. וכן האומר לאשתו: 'הרי את עלי כאמי', או 'פרות אלו עלי כבשר חזיר', שאין כאן נדר, כמו שבארנו - אם הִיָּה הנודר תלמיד חכמים, אינו צריך שאלה לחכם; ואם הִיָּה עם הארץ, צריך שאלה לחכם, ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאותן הפרות אסורין, ופותרין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. **יד.** ההפקר, אף על פי שאינו נדר - הרי הוא כמו נדר, שאסור לו לחזר בו. ומה הוא ההפקר? הוא שיאמר אדם: 'נכסים אלו הפקר לכל', בין במטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר? כל הקודם וזכה בו - קנהו לעצמו, ונעשה שלו; ואפלו זה שהפקיר, דינו בו כדין כל אדם - אם קדם וזכה בו, קנהו.

טו. המפקיר לעניים אכל לא לעשירים, אינו הפקר - עד שיפקיר לכל, כשמשא. והמפקיר עבדיו הגדולים, קנו עצמן; והקטנים - כל הקודם בהן זכה, כשאר כל המטלטלין.

טז. המפקיר את הקרקע - כל הקודם והחזיק בהן, זכה. דין תורה - אפלו הפקיר בפני אחד, הרי זה הפקר, ונפטר מן המעשרות, כמו שיתבאר במקומו; אבל מדברי סופרים - אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה, כדי שיהיה אחד זוכה אם רצה, והשנים מעידין. האומר: 'הרי זה הפקר, וזה' - הרי השני ספק הפקר; ואם אמר: 'וזה כמו זה', או שאמר: 'וגם זה' - הרי התפסי השני, ויהיה הפקר ודאי. **יז.** המפקיר את שדהו, ולא זכה בה אדם - כל שלשה ימים יכול לחזר בו; אחר שלשה ימים - אינו חוזר; אלא אם קדם וזכה בה, הרי הוא כזוכה מן ההפקר, בין הוא בין אחר.

יח. האומר: 'שדה זו מפקרת ליום אחד', 'לשבת אחת', 'לחדש אחד', 'לשנה אחת', 'לשבע שנים' - עד שלא זכה בה הוא או אחר, יכול לחזר בו; ומשכנה

ג. הנודר על דעת אחרים, הרי זה כנשבע על דעת אחרים; וכן הנודר וחזר בו בתוך כדי דבור, או שמחו בו בתוך כדי דבור וקבל - הרי זה מתר. ודין כל אלו הדברים בנדרים, כדין בשבועות.

ד. מי שהתנה קדם שידר, ואמר: 'כל נדר שאדר מכאן ועד עשר שנים, הריני חוזר בהם', או 'הרי הן בטלין', וכיוצא בדברים אלו, ואחר כך נדר - אם הִיָּה זוכר התנאי בשעה שנדר - הרי נדרו קיים, שהרי בטל התנאי בנדר זה. ואם לא זכר התנאי אלא אחר שנדר - אף על פי שקבל התנאי בלבו [ולא הוציאו בשפתיו] וקיים התנאי, הרי הנדר בטל; ואף על פי שלא הוציא עתה החזרה בפיו, כבר הקדים החזרה לנדר והוציאה בפיו מקדם. ויש שמורה להחמיר, ואומר: והוא שזכר התנאי אחר שנדר בתוך כדי דבור.

ה. מי שהקדים [=שהגביל] את התנאי לשנה או לשעור, ואחר כך נדר, ונזכר בשעה שנדר שיש לו תנאי, ושכח על איזה דבר התנה וכיצד הִיָּה התנאי, אם אמר: 'על דעת ראשונה אני עושה' - אין נדרו נדר, שהרי בטלו. ואם לא אמר 'על דעת ראשונה אני עושה' - כבר בטל התנאי, וקיים הנדר; שהרי זכר בשעת הנדר שיש שם תנאי, ואף על פי כן נדר.

ו. יש מן הגאונים שאמר: אין כל הדברים האלו נוהגין אלא בנדרים בלבד, לא בשבועות; ויש מי שמורה שדין הנדרים והשבועות בענינות אלו אחד הם, וכי יש לו להקדים תנאי לשבועתו כדרך שאמרו בנדרים.

ז. סתם נדרים להחמיר, ופרושן יש בו להקל ולהחמיר. כיצד? האומר: 'הרי הפרות האלו עלי כבשר מלית וכיין נסך' - אומרים לו: 'מה הִיָּה בלבד?' אם פירש ואמר: 'כבשר מלית של קרבן, וכיין שנתנסף על גבי המזבח הִיָּה בלבי' - הרי זה אסור; ואם אמר: 'לא הִיָּה בלבי אלא תקרבת עבודה זרה, וזין שנתנסף לה' - הרי זה מתר; ואם נדר סתם, הרי זה אסור.

ח. וכן האומר: 'הרי הפרות האלו עלי חרם' - אם בחרם של בִּדְק הבית [שמקדיש לתחזוקה של בית המקדש], אסור; ואם בחרמי כהנים [שמקדיש כמתנה לכהן], מתר, מפני שהן ממון שלהן, ואין בה אסור; ואם סתם, אסור. **ט.** 'הרי הן עלי כמעשר' - אם כמעשר בהמה, אסור; מפני שהוא קרבן שהקדישו בידו, כמו שבארנו; ואם כמעשר דגן, מתר; ואם סתם, אסור.

י. 'הרי הם עלי כתרומה' - אם לתרומת הלשכה נתפון, הרי זה אסור; ואם לתרומת הגרן נתפון, מתר; ואם סתם, אסור. וכן כל פיוצא בזה.

יא. במה דברים אמורים? במקום שמשמע כל אחד מאלו שם שני ענינות. אבל במקום שדרבן שאין קוראין 'חרם' אלא לחרמי בִּדְק הבית בלבד, ואמר שם 'הרי הן עלי חרם' - הרי זה אסור; וכן אם הִיָּה דרבן שאין קוראין 'חרם' סתם אלא לחרמי כהנים, הרי זה מתר. וכן

כמו שקבלו החכמים מפי השמועה; שהרי הוא אומר בשבועת בטי: "להרע או להיטיב", דברי הרשות כמו שבארנו, שיאכל וישתה היום או שיצום, וכיצא בהן; ובגדרים הוא אומר: "ככל היצא מפיו יעשה", ולא חלק בין דברי מצוה לדברי הרשות.

ט. הנודר שיצום בשבת, או ביום טוב - חייב לצום, שהנדרים חלות על דברי מצוה, כמו שבארנו. וכן הנודר שיצום יום ראשון או יום שלישי כל ימיו, ופגע בו יום זה והרי הוא יום טוב או ערב יום הכפורים - הרי זה חייב לצום; ואין צריך לומר ראש חדש. פגע בו חגגה ופורים, ידחה נדרו מפני הימים האלו - הואיל ואסור הצום בהם מדברי סופרים, הרי הן צריכין חיוב; וידחה נדרו מפני גזרת חכמים.

י. כיצד אין הנדרים חלות אלא על דבר שיש בו ממש? האומר: 'דבורי עליך קרבן' - אינו אסור מלדבר עמו, שהדבור אין בו ממש; וכן אם אמר לו: 'דבורי אסור עליך'; אין זה כאומר 'פרותי אסורין עליך', או 'פרותי קרבן עליך', שהן אסורין עליו. לפיכך, האומר לחברו: 'קרבן שאני מדבר עמך', או 'שאני עושה עמך', או 'שאני מהלך עמך', או שאמר: 'קרבן שאני לך', או 'שאני מדבר', או 'שאני מהלך', או שאמר לאשה: 'קרבן שאני משמשך' - אין הנדר חל בכל אלו; והרי זה כאומר: 'דבורי והלוכי ועשיתי ושמושי קרבן', שהן דברים שאין בהן ממש.

יא. אבל האומר: 'יאסר פי לדבורי, וידי למעשיהן, ורגלי להלוכי, ועיני לשנות' - הרי הנדר חל עליהן; לפיכך, האומר לחברו: 'קרבן פי מלדבר עמך, וידי למעשות עמך, ורגלי מלהלך עמך' - הרי זה אסור. וכן האומר: 'הרי עלי קרבן, אם אדבר עם פלוני', או 'אם לא אדבר עמו', ועבר על דבריו - חייב בקרבן; וכן אם נדר 'דברתי' ו'לא דברתי' וכיצא בהן - שאין אלו נדרים אסר שאנו מבארים משפטיהם, אלא נדרים הקדש.

יב. הנודר בדברים שאין בהן ממש, ואסרן - אף על פי שאין הנדר חל עליהן, אין מורין לו שינהג בהם היתר, הואיל ואסר עצמו בהן ויבדעתו שהנדר חל עליהן; אלא פותחין לו פתח ממקום אחר, ומתירין לו נדרו, ואף על פי שלא נאסר, כדי שלא ינהגו קלות ראש בגדרים.

יום שלישי

הלכות נדרים פרק ד

א. נדרי אנסין, ונדרי שגגות, ונדרי הבאי - הרי אלו מתירין, כדרך שבארנו בשבועות. הרי שהדירוהו האנסין או המוכסין ואמרו לו: 'נדר לנו שהבשר אסור עליך אם יש עמך דבר שחייב במקס', ונדר ואמר: 'הרי הבשר והפת והיין אסורין עלי' - הרי זה מתיר בכל, ואף על פי שהוסיף על מה שבקשו ממנו. וכן אם בקשו שידר שלא תהנה

בה בין הוא בין אחר, אינו יכול לחזור בו. ומפני מה יש לו לחזור כאן עד שיזכור בה? מפני שזה דבר שאינו מצוי הוא, שאין אדם מפקיר לזמן קצוב.

יט. דבר המפקר שפא אחר אחד ושקרו, והיה מביט בו שלא יטלנו אדם - לא קנהו בהבטה; אלא עד שיגביהו אם היה מטלטלין, או יחזיק בקרקע, כדרך שקונין הלקוחות.

הלכות נדרים פרק ג

א. ארבעה דברים יש בין נדרים לשבועת בטי: ששבועת בטי - אין שבועה [שניה] חלה על שבועה [ראשונה], ובגדרים - יחול נדר על נדר. המתפס בשבועה - פטור, ובגדרים - חייב. אין שבועת בטי חלה אלא על דברי הרשות, ובגדרים חלות על דברי מצוה כדברי הרשות. שבועת בטי חלה על דבר שיש בו ממש ועל דבר שאין בו ממש, ובגדרים אינן חלות אלא על דבר שיש בו ממש. כיצד יחול נדר על נדר? האומר: 'הרי עלי קרבן אם אכלתי כפר זו, הרי עלי קרבן אם אכלנה הרי עלי קרבן אם אכלנה, ואכלה - חייב על כל אחת ואחת. וכן כל פיוצא כזה.

ג. כיצד המתפס בגדרים חייב? שמע חברו שנדר, ואמר: 'ואני כמותך בתוך כדי דבור' - הרי זה אסור כמה שנאסר בו חברו; שמע השלישי זה שאמר 'ואני', ואמר: 'ואני', אפלו היו מאה וכל אחד מהן אומר: 'ואני' בתוך כדי דבורו של חברו - הרי כלן אסורין.

ד. וכן האומר: 'הבשר הזה עלי אסור', וחזר ואמר אפלו אחר כמה ימים: 'הפת הזאת כבשר הזה' - הרי הפת נתפסה ונאסרה; חזר ואמר: 'ובשר זה פת הזאת, וזין זה כדבש זה' - אפלו הן מאה, כלן אסורין.

ה. הרי שמת אביו או רבו היום, ונדר שיצום אותו היום, וצם, ולאחר שנים אמר: 'הרי יום זה עליו כיום שמת בו אביו או רבו' - הרי זה אסור לאכל בו כלום; שהרי התפס יום זה, ואסרו כיום האסור לו. וכן כל פיוצא כאלו.

ו. כיצד חלות הנדרים על דברי מצוה כדברי הרשות? האומר: 'הרי המצה בלילי הפסח אסורה עלי', 'הרי ישיבת הסכה בתוך אסורה עלי', ו'הרי התפילין אסורות בגטילה עלי' - הרי אלו אסורין עלי; ואם אכל או ישב או נטל, לוקה. וכן כל פיוצא כזה. ואין צריך לומר במי שאמר: 'הרי עלי קרבן אם אכל מצה בלילי הפסח', שהוא חייב בקרבן. וכן כל פיוצא כזה.

ז. ומפני מה נדרים חלות על דברי מצוה, ושבועות אינן חלות על דברי מצוה? שהשבוע אסר עצמו על דבר שנשבע עליו, והנודר אסר הדבר הנודר על עצמו; ונמצא הנשבע לבטל מצוה, אסר עצמו, וכבר עצמו משבע מהר סיני [לקיים המצוה], ואין שבועה חלה על שבועה; והאסר דבר זה בגדר, זה הדבר הוא שנאסר, ואותו הדבר אינו משבע מהר סיני.

ח. כשאתה מתבונן בפתוב, תמצא שהדברים מראין כן

מישראל, והרי הוא נשאל לחכם שבישראל - הרי נדרו מתר.

יד. האומר: 'פרות אלו אסורין עלי היום, אם אלף למקום פלוני למחר' - הרי זה אסור לאכל אותן היום; גזרה, שמה ללף למחר לאותו מקום, ואם עבר ואכלן היום והלף למחר, לוקה; ואם לא הלף, אינו לוקה.

טו. אמר: 'הרי הן אסורין עלי למחר, אם אלף היום למקום פלוני' - הרי זה מתר לו לילף היום לאותו מקום, ויאסרו עליו אותן הפרות למחר. וכן כל פיוצא בזה. מפני שאדם זהיר בדבר האסור שלא לעשותו, ואינו זהיר בתנאי שגורם לאסור דבר המתר.

טז. הנודר לצום עשרה ימים, באיזה יום שירצה, והנה מתענה ביום אחד מהן, והצריך לדבר מצוה, או מפני כבוד אדם גדול - הרי זה אוכל, ופורע יום אחר; שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר. נדר שיעצום היום, ושכח ואכל - משלים לצום; נדר שיעצום יום אחד או שנים, וכשהתחיל לצום שכח ואכל - אבד תעניתו, וחייב לצום יום אחר.

הלכות נדרים פרק ה

א. ראובן שאמר לשמעון: 'הריני עליך חרם', או 'הרי את אסור בהנתי' - נאסר על שמעון שיהנה בראובן; ואם עבר ונהנה, אינו לוקה - שהרי לא אמר שמעון כלום. ומתחיל לראובן להנות בשמעון, שהרי לא אסר עצמו בהנתי.

ב. אמר לשמעון: 'הרי את עלי חרם', או 'הריני אסור בהנתיך' - הרי נאסר ראובן מלהנות בשמעון; ואם נהנה - לוקה, שהרי חלל דברו. ושמעון מתר בהנתי ראובן. אמר לו: 'הריני עליך חרם ואתה עלי', או 'הריני אסור בהנתיך ואתה אסור בהנתי' - שניהן אסורין זה בזה. וכן כל פיוצא בזה.

ג. ראובן שאמר לשמעון: 'הרי פרות פלוני אסורין עליך', או 'הרי את אסור בהנתי פלוני' - אין זה כלום; שאין אדם אוסר חברו בדבר שאינו שלו, אלא אם כן ענה שמעון 'אמן', כמו שבארנו.

ד. האומר לחברו: 'כפרי זו אסורה עליך' - אף על פי שנתנה לו במתנה, הרי זו אסורה עליו; מת ונפלה לו בירשה, או שנתנה לו אחר במתנה - הרי זו מתרת; שלא אמר לו אלא 'כפרי', והרי אינה עתה שלו ונלא הגיעה מכוחו.

ה. אמר לו: 'פרות אלו אסורין עליך', ולא אמר 'פרותי' - אף על פי שמכרן או שמת ונפלו לאחר, הרי אלו אסורין עליו; שהאוסר דבר שהוא שלו על חברו - אף על פי שיצא מרשותו, הרי הוא באסורו עומד, אלא אם כן אמר 'נכסי' או 'פרותי' או 'ביתי' וכיוצא בלשונות אלו, שהרי לא אסרן אלא כל זמן שהם ברשותו.

ו. האומר לבנו: 'הרי את אסור בהנתי', או שנשבע שלא ינה בו - אם מת, יירשנו; שזה כאומר: 'נכסי עליך אסורין'. אסר הניתו עליו, ופרש: 'בין בחיי בין במוותי'

אשתו לו, ונדר שלא תהנה לו אשתו ובניו ואחיו - כלן מתרין. וכן כל פיוצא בזה.

ב. ובכל הנדרים האלו, צריך שיתפנו בלבם לדבר המתר - כגון שישם בלבם שיהיו אסורין עליו אותו היום בלבד, או אותה שעה, וכיוצא בזה; וסומך על דברים שבלבו, הואיל והוא אנוס ואינו יכול להוציא בשפתיו, ונמצא בשעה שידר להן אין פיו ולבו שוין, כמו שבארנו בשבועות.

ג. וכן נדרי זרזין, מתרין. ביצד? כגון שהדיר חברו שיאכל אצלו, ונדר זה שלא יאכל מפני שאינו רוצה להטריח עליו - בין שאכל בין שלא אכל, שניהן פטורין. וכן המוכר שנדר שלא ימכר חפץ זה אלא בסלע, והלוקח נדר שלא יקחנו אלא בשקל [=חצי סלע], ורצו בשלשה דינרין [=שקל וחצי] - שניהן פטורין, וכן כל פיוצא בזה; לפי שכל אחד מהן לא גמר בלבם ולא נדר אלא כדי לזרז את חברו, ולא גמר בלבם.

ד. ומנזין שאפלו ארבעה מיני נדרים אלו שהן מתרין, שאסור לו לאדם להיות נזיר בהן על מנת לבטלן? תלמוד לומר: "לא יחל דברו", לא יעשה דבריו חלין.

ה. מי שנדר, ונתם על נדרו - הרי זה נשאל לחכם, ומתירו. ודין התר נדרים, כדין התר שבועות - שאין מתיר אלא חכם מבקק [=מומחה], או שלשה הדייטות [אנשים פשוטים] במקום שאין חכם. ובלשון שמתירין השבועה, מתירין הנדר; וכן שאר הענינות שפרשנו בשבועות, כלן בנדרים כדרך שהן בשבועות.

ו. ואין מתירין הנדר עד שיחול, בשבועה. וכשם שנשאלין על נדרי האסר ומתירין אותו, כך נשאלין על נדרי הקדש ומתירין אותו - בין נדרי קדשי בדם הפית, בין קדשי מזבח [קרבנות]. ואין נשאלין על התמונה [המיר בהמת חולין בקרבן].

ח. וכשם שהאב או הבעל מפר נדרי אסר, כך מפר נדרי הקדשות הדומין לנדרי האסר.

ט. מי שנדר, ושמע חברו ואמר 'אני', ושמע שלישי ואמר 'אני', ונשאל הראשון על נדרו והתר - התרו כלן; נשאל האחרון והתר - האחרון מתר, וכלן אסורין; נשאל השני והתר - השני ושל אחריו מתרין, והראשון אסור. **י.** וכן המתפס דברים הרבה בנדר, כגון שנדר על הפת והתפס הבשר, ונשאל על הפת והתר בה - התר בבשר; נשאל על הבשר והתר בו, לא התר בפת.

יא. הנשבע או הנודר שאיני נהנה לכלכם, ונשאל על נדרו או על שבועתו על אחד מהם, והתירו - התרו כלם; שהנדר שהתר [פרט] מפללו, התר כלו. אמר: 'שאיני נהנה לזה ולזה ולזה', התר הראשון - התרו כלם; התר האחרון - האחרון מתר, וכלם אסורין. 'שאיני נהנה לזה, לזה, לזה', צריכין פתח לכל אחד ואחד. וכן כל פיוצא בזה.

יב. נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה, או שנדר ואין ידוע באיזה מהן נדר - פתח אחד לכלן.

יג. הנודר מאנשי העיר, ונשאל לחכם שבעיר, או שנדר

טז. האוסר פרוטיו על חברו, בין בנדר בין בשבועה - הרי גדוליהן וחלופיהן ספק. לפיכך, חברו אסור בגדולי פרות אלו, ובחלופיהן; ואם עבר ונהנה, נהנה.

הלכות נדרים פרק ו

א. האומר לחברו: 'הנאה המביאה לידי מאכלך אסורה עלי', או 'הנאה המביאה לידי מאכלי אסורה עליך' - הרי זה הנאסר לא ישאל מן האסור נפה וכברה [כלי לבריות גרידו] ורחים ותנור וכל דבר שעושין בו אכל נפש, אבל משאילו נזמים וטבעות וכלים שאין עושין בהן אכל נפש. ואסור לשאל ממנו שק להביא בו פרות, וחסור להביא עליו פרות.

ב. מקום שדרפן שאין משאילין כלים אלא בשכר, אסור לשאל ממנו אף כלים שאין עושין בהן אכל נפש; הרי שהיו במקום שאין נוטלין שכר, ושאל ממנו כלים שאין עושין בהן אכל נפש כדי להראות בהן בפני אחרים [ולהרשימם] עד שיהנה מהן, או שבקש לעבר בארצו כדי שילך למקום שיהנה בו - הרי זה אסור מספק; לפיכך אם עבר, אינו לוקה.

ג. אין בין מדר הנאה מחברו, למדר ממנו הנאת מאכל - אלא דריסת הרגל; וכלים שאין עושין בהן אכל נפש, במקום שמשאילין אותן שם בחנם.

ד. ראובן שנאסרה עליו הנאת שמעון, בין בנדר בין בשבועה - מתר לו שיתן שמעון על ידו מחצית השקל שראובן חייב בה, וכן פורע חוב שעליו; שהרי לא הגיע ליד ראובן כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה, אינה בכלל אסור הנאה. לפיכך מתר לו לזון את אשתו, ואת בניו, ובעבדיו אפלו הפנעניים - אף על פי שהוא חייב במזונותם; אבל לא יזון את בהמתו, בין טמאה בין טהורה - שכל שמוסרין בבשרה, היא הנאה שהגיעה ליד ראובן.

ה. היה שמעון כהן, הרי זה מתר להקריב קרבנות ראובן - שהכהנים שלוחי שמים הן, אינן שלוחי בעל הקרבן. ומשיא שמעון בתו הבוגרת לראובן, מדעתה; אבל אם היתה נערה, שעדין היא ברשותו - אסור, שזה כמסור לו שפחה לשמשו.

ו. ותורם שמעון תרומת ראובן ומפריש לו מעשרותיו, מדעתו. כיצד מדעתו? כגון שאמר ראובן: 'כל הרוצה לתרם, יבוא ויתרם'; אבל לא יאמר לשמעון לתרם לו - שהרי עושהו שליח, וזה הנאה לו.

ז. ומלמדו תורה שבבעל פה, שהרי אסור לטל עליה שכר; אבל לא תורה שבכתב, שנוטלין עליה שכר. ואם אין דרכם שם לטל שכר על תורה שבכתב, הרי זה מתר. ובין כהן ובין כהן, מתר ללמד את בנו.

ח. חלה ראובן, ונכנס שמעון ומבקר; ובמקום שנוטל שכר מי שישב עם החולה לצוות לו [להיות עמו בצוותא] - לא ישב שמעון, אלא מבקרו עומד. ומתר לרפאותו בידו, שזו מצנה היא.

- אם מת, לא יירשנו; שזה כמי שאמר לו: 'נכסים אלו עליך אסורין'.

ז. אסר בנו בהנאתו, ואמר: 'ואם היה בן בני זה תלמיד חכמים, יקנה בני זה נכסי, כדי להקנותו לבנו' - הרי זה מתר. ויהיה הבן אסור בנכסי האב, וכן הבן מתר בהם אם יהיה תלמיד חכמים כמו שהתנה.

ח. זה הבן האסור בירשת אביו, אם נתן ירשת אביו לאחיו או לבניו - הרי זה מתר; וכן אם פרעה בחובו או בכתבת אשתו. וצריך להודיען שאלו נכסי אבי שאסרן עלי. שהנשבע שלא ינה בו חברו, מתר לו לפרע את חובו, כמו שיתבאר.

ט. מי שנאסר עליו מין ממניי מאכל, בין בנדר בין בשבועה, ונתבשל עם מינים אחרים, או נתערב עמהן - הרי זה מתר במינים המתירין, אף על פי שיש בהן טעם המין האסור. ואם נאסר בפרות אלו, ונתערבו באחרים - אם יש בהן טעם המין האסור, אסורין; ואם לאו, מתירין.

י. כיצד? נאסר בבשר או ביין - הרי זה מתר לאכל מרק וירקות שנתבשלו עם הבשר ועם היין, ואף על פי שיש בהן טעם הבשר או טעם היין, ואינו אסור אלא באכילת בשר בפני עצמו, או לשותות יין בפני עצמו.

יא. נאסר בבשר זה או ביין זה, ונתבשל עם הנדר - אם יש בירקות טעם הבשר או טעם היין, אסורין; ואם לאו, מתירין; שזה הבשר וזה היין נעשה כמו בשר ונבלות ושקצים וכיוצא בהן. וכן כל כיוצא בזה. לפיכך, האומר: 'בשר זה אסור עלי' - הרי זה אסור בו, ובמרק שלו, ובתבלין שבו.

יב. נתערב יין זה שאסרו על עצמו ביין אחר, אפלו טפה בחבית - נאסר הכל; מפני שיש לו להשאל על נדרו, נעשה כדבר שיש לו מתירין, שאינו בטל במינו, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות.

יג. האומר: 'פרות האלו קרבן עלי', או 'קרבן הן לפי', או 'קרבן הן על פי' - הרי זה אסור בחלופיהן [גם התמורה שקיבל אם החליפם] ובגדוליהן; ואין צריך לומר - במשקין היוצאין מהן.

יד. נדר או נשבע שאיני אוכל אותן, או שאיני טועם אותן - אם היה דבר שזרעו כלה כשיזרע, כגון חטה ושעורה, הרי זה מתר בחלופיהן ובגדוליהן; ואם היה דבר שאין זרעו כלה בארץ כשיזרע, כגון בצלים ושומים, אפלו גדולי גדולין אסורין. ובין כהן ובין כהן, משקין היוצאין מהן ספק; לפיכך אם שתה מהן, אינו לוקה.

טו. וכן האומר לאשתו: 'מעשה ידיך עלי קרבן', או 'קרבן הן לפי', או 'קרבן הן על פי' - אסור בחלופיהן ובגדוליהן. 'שאיני טועם', 'שאיני אוכל' - אם היו פרות מעשה ידיה דבר שזרעו כלה, מתר בחלופיהן ובגדוליהן; ואם היה דבר שאין זרעו כלה, אפלו גדולי גדולין אסורין. ולמה לא יבטל העקר האסור בגדוליו שרבו עליו? שהרי הן דבר שיש לו מתירין, שאינו בטל ברוב כמו שבארנו.

ולצללות לו דג קטן; שאין פונתו אלא להנאה גדולה, ודברים אלו לגבי הבן אינן חשובין.

יח. מי שנשבע או שנדר שלא ידבר עם חברו - הרי זה מתיר לו לכתב בכתב, וידבר עם אחר והוא שומע הענין שיצא להשמיעו; וכנה הורו הגאונים.

יום רביעי

הלכות נדרים פרק ז

א. שנים שנאסרה הנאת כל אחד מהן על חברו, בין בנדר בין בשבועה - הרי אלו מתירין להחזיר אבדה זה לזה, מפני שהיא מצוה. ובמקום שדרבן שנוטל שכן המחזיר את האבדה, יפול השכר להקדש - שאם יטל שכן, נמצא נהנה; ואם לא יטל שכן, נמצא מהנה [בביתורו].

ב. ומתירין בדברים שהן בשתפות כל ישראל, כגון הר הפית והעזרות והבאר שבאמצע הדרך; ואסורין בדברים שהן בשתפות כל אנשי העיר, כגון הרחבה שבפניו והמרחץ ובית הכנסת והתבה והספרים.

ג. וכיצד יעשו, כדי שיהיו מתירין בדברים אלו? כל אחד משניהן כותב חלקו לנשיא, או לאחד משאר העם, ומזה לו בחלקו על ידי אחר. ונמצא כל אחד מהן כשיכנס למרחץ שהוא לכל אנשי העיר, או לבית הכנסת - אינו נכנס לרשות חברו, אלא לרשות אחרים; שהרי כל אחד מהן נסתלק מחלקו במקום זה, ונתנו במתנה.

ד. הרי שניהן שתפין בחצר - אם יש בה דין חלקה [ארבע אמות לכל אחד], הרי אלו אסורין להכנס לה, עד שיחלקו ויכנס כל אחד ואחד לחלקו; ואם אין בה דין חלקה - כל אחד ואחד נכנס לביתו, והוא אומר בתוך שלו נכנס. ובין כך ובין כך, שניהן אסורין להעמיד רחים ותנור ולגדל תרנגולין בחצר זו.

ה. שנים שהיו שתפין בחצר [שאינו בה דין חלוקה], ונדר אחד מהן שלא ינה בו השני - בופין את הנדר למכר חלקו. נדר שלא ינה הוא בשני - הרי זה מתיר להכנס לביתו, מפני שברשותו הוא נכנס; אבל אינו יכול להשתמש בחצר, כמו שבארנו.

ו. היה אחד מן השוק אסור בהנאת אחד משניהן, הרי זה מתיר להכנס לחצר זו - מפני שהוא אומר לו: 'לתוך של חברך אני נכנס, ואני נכנס לתוך שלך'.

ז. מי שאסר הנאת אמה מן האמות על עצמו - הרי זה מתיר לקח מהן ביותר [=ביותר], ולמכר להן בפחות [=בפחות]. אסר הנאתו עליהן - אם שומעין לו שיקח מהן בפחות וימכר ביותר, מתיר; ואין גוזרין פאן שלא ימכר, גזירה שמא יקח - שהרי לא נדר מאיש אחד כדי שנגזר עליו, אלא מאמה בלה, שאם [ששם] אי אפשר לו לשא ולתן עם זה, ישא ויתן עם אחר. לפיכך, אם אסר הנאתו עליו - הרי זה משאילן ומלנה אותו; אבל לא ישאל מהן, ולא ילנה מהן.

ח. אסר הנאתו עליהן והנאתן עליו - לא ישא ויתן עמהן;

ט. חלתה בהמת ראובן, לא ירפא אותה שמעון; אבל אומר לו: 'עשה לה כך וכך'. ורוחץ עמו באמבטי גדולה, אבל לא בקטנה, מפני שמנהגו בשעה שמגביה עליו המים. וישן עמו במטה בימות החמה, אבל לא בימות הגשמים, מפני שמחממו. ומסב עמו על המטה. ואוכלין על שלחן אחד, אבל לא מקערה אחת, ולא מאכוס [של בהמה] שלפני הפועלין - שמא יניח שמעון חתיכה אחת טובה ולא יאכל אותה, כדי שיאכל אותה ראובן, או יקרב אותה לפניו, ונמצא מהנהו; וכן בפרות שבאכוס. אבל אם אכל שמעון מקערה, שהוא יודע שכשיחזירנה לבעל הפית יחזיר בעל הפית ויניחנה לפני ראובן - הרי זה מתיר, ואין חוששין שמא הניח נתח טוב בשבילו.

י. ומתיר ראובן לשתות כוס של נחומין מידו של שמעון משל ראובן, וכן כוס של בית המרחץ - שאין בזה הנגיה. **יא.** ואסור ראובן בגחלתו של שמעון, ומתיר בשלהבת שלו.

יב. היה לשמעון מרחץ או בית הכד משפירין בעיר - אם היה לשמעון בהן תפוסת יד, כגון שהניח מהן כל שהוא לעצמו ולא שכרו [=השכירו], אפלו הניח במרחץ אמבטי אחת, וכבית הכד עקל [כלי לסחית זיתים] אחד - אסור לראובן להכנס לאותה המרחץ, ולדרוך בגת [=בית-הבד]; ואם לא הניח לעצמו כלום, אלא שכן [=השכיר] הכל - הרי זה מתיר.

יג. ואסור לראובן לאכל מפרות שדה שמעון, ואפלו בשביעית שהכל הפקר - שהרי לפני שביעית נדר. אבל אם נדר בשביעית, אוכל מן הפרות הנוטות חוץ לשדה; אבל לא יכנס לשדה, אף על פי שהקרקע בלו הפקר - גזירה שמא ישהה שם אחר שיאכל, ולא הפקירה אותה תורה אלא כל זמן שהפרות בתוכה.

יד. במה דברים אמורים? בשאמר לו: 'הנאת הנכסים האלו אסורין עליך'. אבל אם אמר לו: 'הנאת נכסי אסורין עליך', או שנשבע ראובן או נדר מנכסי שמעון - בינו שהגיע שביעית, אוכל מן פרות שדהו, שהרי יצאו מרשות שמעון; אבל לא יכנס לשדהו, מן הטעם שבארנו. **טו.** נאסרה על ראובן הנאת מאכל שמעון בלבד - אם לפני שביעית נאסרה, בין בנדר בין בשבועה - הרי זה יורד לתוך שדהו, אבל אינו אוכל מפרותיו; ואם בשביעית נאסרה - יורד ואוכל, שאין פרות אלו של שמעון, אלא הרי הן הפקר.

טז. ואסור לראובן להשאיל לשמעון - גזירה שמא ישאל ממנו, והרי הוא אסור בהנאתו; וכן אסור להלוותו - גזירה שמא ילוה ממנו; ולא ימכר לו - גזירה שמא יקח ממנו. **יז.** נודמנה לו מלאכה עמו, כגון שהיו קוצרין באחד - עושה ברחוק ממנו; גזירה שמא יסייענו. המדיר את בנו מפני שאינו עוסק בתורה, ונאסר בהנאת אביו - הרי האב מתיר למלאת לו חבית של מים, ולהדליק לו את הנר,

לא קנם הבעל, ומה שתקצה תעשה בהן. אבל אם נתן לה מתנה ואמר לה: 'על מנת שאין לבעליך בהן רשות', ולא פרש שתהיה המתנה הזאת לך ולך, או למה שתקצה תעשה בה - הרי קנה אותה הבעל לאכל פרותיה; ודבר זה אסור, שהרי הוא אסור בהננת חותנו.

הלכות נדרים פרק ח

א. מי שנדר או נשבע, ופרש בשעת נדרו דבר שנדר או נשבע בגללו - הרי זה כמי שתלה נדרו או שבועתו באותו דבר; ואם לא נתקם אותו דבר שנשבע בגללו, הרי זה מתר.

ב. כיצד? נדר או נשבע שאינו נושא אשה פלונית שאביה רע, שאינו נכנס לבית זה שכלב רע בתוכו - מתו, או שעשה האב תשובה - הרי זה מתר; שזה כמי שנדר או נשבע ואמר: 'שלא אשא פלונית ולא אפנס לבית זה, אלא אם כן נסתלק ההזק'. וכן כל פיוצא בזה.

ג. אבל הנדר או הנשבע שאינו נושא פלונית הפעורה, ונמצאת נאה, שחרה ונמצאת לבנה, קצרה [=ממוכה] ונמצאת ארכה [=גבוהה], 'שאין אשתי נהנית לי שגובה את כיסי ושהכת את בני' ונודע שלא גובה ולא הכת - הרי זה מתר; מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות שהן מתרין; ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקם הנדר - שהרי הסבה שבגללה נדר לא הייתה מצויה [מלכתחילה], וטעות הינה.

ד. ולא עוד, אלא מי שראה אנשים מרחוק אוכלים תאנים שלו, אמר להם: 'הרי הן עליכם קרפן', כיון שקרב אליהם והביט, והרי הם אכיו ואכיו - הרי אלו מתרין; אף על פי שלא פרש הסבה שהידרן בגללה, הרי זה כמי שפרש - שהדבר [=הנסיבות] מוכיח שלא אסר עליהן, אלא שהיה בדעתו שהן זרים. וכן כל פיוצא בזה.

ה. מי שנדר או נשבע, ונולד לו [=נחתו אצלו] דבר שלא היה בלבו בשעת השבועה או בשעת הנדר - הרי זה אסור, עד שישאל לחכם ויתיר את נדרו. כיצד? אסר את עצמו בהננת פלוני, או שלא יכנס למקום פלוני, ונעשה אותו האיש סופר, ואותו מקום בית הנכנסת - אף על פי שהוא אומר: 'אלו הייתי יודע שזה נעשה סופר ומקום זה יעשה בית הנכנסת, לא הייתי נודר או נשבע' - הרי זה אסור להנות ולהכנס, עד שיתיר נדרו כמו שבארנו. וכן כל פיוצא בזה.

ו. כל נדר שהתר מקצתו, התר כלו; והוא הדין בשבועה. כיצד? ראה אנשים מרחוק אוכלין פרותיו, ואמר: 'הרי הן עליכם קרפן', וכשהגיע אליהם, והנה הם אכיו ואנשים זרים - הואיל ואכיו מתרין, כלן מתרין; ואפלו אמר: 'אלו הייתי יודע, הייתי אומר: פלוני ופלוני אסורין ואכיו מתר' - הרי כלן מתרין. אבל אם אמר כשהגיע אליהם: 'אלו הייתי יודע שאכיו בגינכם, הייתי אומר: כלכם אסורין חוץ מאכיו' - הרי כלן אסורין חוץ מאכיו; שהרי גלה דעתו

וכן הם לא ישאו ולא יתנו עמו, ולא ישאל ולא ישאל להן, ולא ילנה מהן, ולא ילנה אותן.

ט. אסר על עצמו הנני בני העיר - אסור להשאל על נדרו לחכם מבני אותה העיר ההיא; ואם נשאל והתיר לו, הרי נדרו מתר, כמו שבארנו.

י. מי שאסר הנני הבריות עליו - הרי זה מתר להנות בלקט שכחה ופאה ומעשר עני המתחלק בגרנות, אבל לא שבתוף הבית.

יא. מי שאסר הנני על הפהנים ועל הלויים - הרי אלו באין ונוטלין מתנותיהן על פרה; ואם אמר: 'פהנים אלו ולויים אלו' - הרי אלו אסורין, ויתן תרומותיו ומעשרותיו לכהנים ולויים אחרים. והוא הדין במתנות עניים, עם העניים.

יב. מי שהיתה הנני אסורה על חברו, ואין לחברו מה יאכל - הולך אצל החנני ואומר: 'איש פלוני אסור בהנני ואיני יודע מה אעשה'; אם הלך החנני ונתן לו, ויבא ונטל מזה - הרי זה מתר.

יג. היה ביתו לבנות, גדרו לגדר, שדהו לקצר, והלך אצל הפועלים ואמר: 'איש פלוני אסור בהנני ואיני יודע מה אעשה', והלכו הן ועשו עמו, ובאו לזה ונתן להן שכן - הרי זה מתר; שנמצא זה שפרע לו חובו, וכבר בארנו שזה מתר לפרע חובו.

יד. היו מהלכין בדרך, ואין לו מה יאכל - נותן לאחר משום מתנה, והלה מתר בה; ואם אין עמקו אחר, מניח על הסלע ואומר: 'הרי הן מפקרין לכל מי שיחפץ', והלה נוטל ואוכל.

טו. נתן לאחד מתנה ואמר לו: 'הרי הסעודה הזו נתונה לך מתנה, ויבוא פלוני שהוא אסור בהנני, ויאכל עמנו' - הרי זה אסור. ולא עוד, אלא אם נתן לו סתם, וחרו ואמר לו: 'רצונך שיבוא פלוני ויאכל עמנו?' - אם הוכיח סופו על תחלתו, שלא נתן לו אלא על מנת שיבוא פלוני ויאכל - הרי זה אסור; כגון שהיתה סעודה גדולה, והוא רוצה שיבוא אכיו או רבו וכיוצא בהם לאכל מסעודה זו, שהרי סעודתו מוכחת עליו שלא גמר להקנות לו. וכן כל פיוצא בזה.

טז. כל מתנה שאם הקדישה [המקבל] לא תהיה מקדשת - אינה מתנה. וכל הנותן לזה מתנה על מנת להקנותה לאחר, הרי זה האחר קנה בעת שיקנה לו הראשון; ואם לא הקנה לו הראשון לאותו האחר, לא קנה לא ראשון ולא שני.

יז. מי שנאסרה הנני על בעל בתו, והוא רוצה לתת לבתו מעות, כדי שתהיה נהנית מהן ומוציאה אותן בחפציה [צרכיה ורצונותיה] - הרי זה נותן לה ואומר לה: 'הרי המעות האלו נתונין לך במתנה, ובכבוד שלא יהא לבעליך בהן רשות, אלא יהיו למה שאת נותנת לפיך', או 'למה שתלבישי', וכיוצא בזה. ואפלו אמר לה: 'על מנת שאין לבעליך בהן רשות, אלא מה שתרצי עשי בהן' -

יד. המדיר את חברו, או שנשבע, ואמר לו: 'שתבוא ותטל לכניף כר אחד חטים, או שתי חביות של זין' - הרי זה יכול להתיר נדרו בלא שאלה לחכם, ויאמר לו: 'בלום נתפנת אלא לכבדני, כבודי שלא אטל, וכבר הגיע אלי כבוד שנדרת בשבילי'.

טז. וכן הנודר או הנשבע שאין אתה נהנה לי, אם אין אתה נותן לכני כור של חטים ושתי חביות של זין' - הרי זה יכול להתיר נדרו שלא בשאלת חכם, ויאמר: 'הריני כאלו נתקבלתי והגיעו לידי'. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות נדרים פרק ט

א. בנדרים - הלוח אחר לשון בני אדם באותו מקום, ובאותה לשון, ובאותו זמן שנדר או נשבע בו. כיצד? נדר או נשבע מן המבשל - אם דרך אותו מקום באותה לשון באותו זמן שקוראין 'מבשל' אפילו לצלי ולשלוש ונשתבש יותר מהראוי, הרי זה אסור בכל; ואם אין דרך לקרות 'מבשל' אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלין, הרי זה מתיר בצלי ובשלוש. וכן המעשן, והמבשל בחמי טבחה, וכיוצא בהן - הולכין בו אחר הלשון של בני העיר.

ב. נדר או נשבע מן המליח - אם דרך לקרות 'מליח' לכל המלוחין, הרי זה אסור בכל המלוחין; ואם דרך שאין קוראין 'מליח' אלא לדג מליח בלבד, אינו אסור אלא בדג מליח.

ג. נדר או נשבע מן הכבוש - אם דרך לקרות 'כבוש' לכל הכבושין, הרי זה אסור בכל; ואם אין דרך לקרות 'כבוש' אלא לירק כבוש בלבד, אינו אסור אלא בכבוש של ירק. וכן כל פיוצא בזה.

ד. היו מקצת בני המקום קורין לו כף, ומקצתן אין קורין - אין הולכין אחר הרב; אלא הרי זה ספק נדרים, וכל ספק נדרים להחמיר. ואם עבר, אינו לוקה.

ה. כיצד? נדר מן השמן במקום שמסתפקין [=משתמשין] בשמן וית ובשמן שמשמן, ורב אנשי המקום אין קורין 'שמן' סתם אלא לשמן וית, וקורין לשמן שמשמן 'שמן שמשמן', ומעוטן קורין אף לשמן שמשמן 'שמן' סתם - הרי זה אסור בשניהם; ואינו לוקה על שמן שמשמן. וכן כל פיוצא בזה.

ו. כל דבר שדרך השליח באותו מקום להמלך [=לברר] עליו, הרי הוא בכלל המין שנאמר לשליח סתם. כיצד? מקום שדרךן אם? שלח אדם שליח לקנות לו בשר סתם, ואמר: 'לא מצאתי אלא דגים' - אם נשבע במקום זה או נדר מן הבשר, נאסר אף בבשר דגים. וכן כל פיוצא בזה. ובכל מקום - הנודר מן הבשר אסור בבשר עופות ובקרבנים, ומתיר בהגבים. ואם מראין הדברים [=הנסיבות] בעת שנדר שלא נתפנו זה אלא לבשר בהמה בלבד, או לבשר עוף ובהמה בלבד - הרי זה מתיר בבשר דגים, ואפילו במקום שהשליח נמלך עליהן.

ז. הנודר מן המבשל - מתיר בפיוצא שלא נתבשל ער

שלא התיר מקצת הנדר, אלא כמו שנדר היה נודר ומתנה על אביו.

ז. וכן האומר: 'היין קרפן עלי, מפני שהיין רע למעים', אפרו לו: 'והרי המיין יפה למעים' - אם אמר: 'אלו הייתי יודע, לא הייתי נודר', ואפילו אמר: 'אלו הייתי יודע, הייתי אומר: החדש אסור והיין מתיר' - מתיר בליין ובחדש; אבל אם אמר: 'אלו הייתי יודע, הייתי אומר: כל היינות אסורות עלי חוץ מן המיין' - הרי זה מתיר במיין בלבד. וכן כל פיוצא בזה.

ח. כל הנודר או הנשבע, רואין דברים שבגללן נשבע או נדר, ולומדין מהן לאיזה דבר נתפנו; והולכין אחר הענין [=הנסיבות], לא אחר כל משמע הדבור. כיצד? היה טעון משא של צמר או של פשתים, והזיע והיה ריחו קשה, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר ופשתים לעולם - הרי זה מתיר ללבש בגדי צמר או פשתים ולכסותן [להתכסות בהם], ואינו אסור אלא להפשילן לאחוריו. היה לבוש בגד צמר ונצטער בלישתו, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם - אסור ללבש, ומתיר לטען עליו; ומתיר להתפסות בגדי צמר, שלא נתפנו זה אלא לבגד צמר. וכן כל פיוצא בזה.

ט. היו מבקשין ממנו שישא קרובתו, והוא ממאן [=מסרב], ופצרו בו, ונדר או נשבע שלא תהנה בו לעולם, וכן המגרש את אשתו, ונשבע או נדר שלא תהנה בו לעולם - הרי אלו מתירות להנות לו, שאין פונתו אלא לשם אישות.

י. וכן הקורא לחברו שיעד אצלו, ומאן, ונשבע או נדר שלא יבגס לביתו, ולא ישתה לו ספת צונן - הרי זה מתיר להבגס לביתו ולשתות לו צונן; שלא נתפנו זה אלא שלא יאכל וישתה עמו בסעודה זו. וכן כל פיוצא בזה.

יא. האומר לחברו: 'לבייתך איני נכנס, ושרך איני לוקח', בין בנדר בין בשבועה, ומת או מכרן לאחר - הרי זה מתיר להבגס לביתו, ולקח השדה מן היורש או מן הלוקח; שלא נתפנו זה, אלא כל זמן שהן ברשותו. אבל אם אמר: 'לביית הנה איני נכנס, ושרך זו איני לוקח', ומת או מכרן לאחר - הרי זה אסור.

יב. אמר לחברו: 'השאלני פרתך', אמר לו: 'אינה פנויה', נשבע או נדר ואמר: 'שדי איני חורש בה לעולם' - אם היה דרכו לחרש בידו, הוא אסור וכל אדם מתירן לחרש לו בה; ואם אין דרכו לחרש בידו, הוא וכל אדם אסורין. וכן כל פיוצא בדברים אלו.

יג. מי שנשבע או נדר שישא אשה, או שיקנה בית, או שיצא בשירה [לדרך ארוכה], או יפרש [=יפליג] בים - אין מחייבין אותו לשא או לקנות או לצאת מיד, אלא עד שימצא דבר ההגיון [=מתאים] לו. ומעשה באשה שנדרה שכל מי שיתבע אותה תנשא לו, וקפצו עליה בני אדם שאינן הגיונין לה; ואמרו חכמים: 'לא נתפנה זו אלא לכל מי שיתבע אותה מן ההגיונין לה'. וכן כל פיוצא בזה.

מגשם]. הנודר מן הפית - אסור בפעליה, שהעליה בכלל הפית; נדר מן העליה, מתר בבית. הנודר מן המטה - אסור בדרגש, שהוא כמו מטה קטנה; נדר מן הדרגש, מתר במטה. וכן כל פיוצא בזה.

טז. הנודר שלא יכנס לבית זה, הרי זה אסור מן האגף [מקום הגפת הדלת] ולפנים; נדר שלא יכנס לעיר זו - מתר להכנס לתחומה [אלפיים אמה - תחום-שבת], ואסור להכנס לעבורה [בית הנמצא בתוך שבעים אמה ושני שליש של העיר].

יז. הנודר הנזה מבני העיר, ובא אדם ונשתתה שם שנים עשר חדש - הרי זה אסור להנות ממנו; פחות מכאן, מתר. נדר מישובי העיר - כל ששתה שם שלשים יום, אסור להנות ממנו; פחות מכאן, מתר.

יח. הנודר מן המים הנמשכין ממעין פלוני - אסור בכל הנהרות היונקות ממנו [בעקיפין], ואין צריך לומר הנמשכות [ישירות]; אף על פי שנשתתה שם, ואין קוראין אותם אלא 'נהר פלוני' ו'באר פלונית', ואין מלוין אותן לשם המעין הנדור - הואיל והוא עקרון [=מקורם], אסור בכל. אבל אם נדר מנהר פלוני או ממעין פלוני - אינו אסור אלא בכל הנהרות הנקראות על שמו.

יט. הנודר מירדי הים - מתר ביושבי היבשה; מיושבי היבשה - אסור בירדי הים, אף על פי שהם מפרשים [=מפליגים] באמצע הים הגדול; שירדי הים בכלל יושבי היבשה. הנודר מרואי החמה - אסור בסומין, שלא נתפון אלא ממי שהחמה רואה אותן. נדר משחורי הראש - אסור בקרחים ובכעלי שיבות, ומתור בנשים [שכינויים 'מכוסות הראש'] ובקטנים [שכינויים 'גלויי הראש']; ואם דרן לקרות שחרי הראש לכל, אסור בכל.

כ. נדר משוכתי שבת - אסור בישראל ובכותיים [=שומרונים]. נדר מעולי ירושלים - אסור בישראל, ומתור בכותיים; שלא נתפון זה אלא למי שמצוה עליו לעלות לירושלים. הנודר מבני נח - מתר בישראל; שאין נקראין 'בני נח' אלא שאר האמות.

כא. נדר מזרע אברהם - מתר בכני ישמעאל ובכני עשו, ואינו אסור אלא בישראל, שנאמר: "כי ביצחק יקרא לך זרע", והרי יצחק אומר לעקב: "ויתן לך את ברכת אברהם".

כב. נדר מן הערלים - מתר בערלי ישראל, ואסור במולי אמות העולם; נדר מן המולים - אסור בערלי ישראל, ומתור במולי אמות העולם; שאין הערלה קרויה אלא לשם גויים, שנאמר: "כי כל הגויים ערלים"; ואין פונתו של זה אלא למי שהוא מצוה על המילה, ולמי שאינו מצוה עליה.

כג. הנודר מישראל, אסור בגרים; מן הגרים, מתר בישראל. הנודר מישראל, אסור בכהנים ובלוויים; מן הכהנים ובלוויים, מתר בכהנים. הנודר מבני, מתר בבני. ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן, דין הנודר והנשבע אחד הוא.

שקפתה [התקשתה], אלא נתגלגלה [=התחממה] בלבד. הנודר ממעשה קדרה [=סיר] - אינו אסור אלא מדברים שמרתיחין אותן בקדרה, כגון ריפות [=גריסים] ולביבות וכיוצא בהן; אסור עצמו מפל היורד לקדרה, הרי זה אסור בכל המתבשלין בקדרה [אפילו שאחרי הבישול נאפים או מיטגנים].

ח. הנודר מן הדגים, מתר בציר [רוטב הדג] ובמרס [שומן דגים] של דגים. הנודר מן החלב - מתר בקוס, והוא המים הנבדלין מן החלב; נדר מן הקוס, מתר בחלב. נדר מן הגבינה, אסור בה בין מליחה בין תפלה.

ט. הנודר מן החטים, אסור בהן בין חיין בין מבשלים. 'חטה חטים שאיני טועם', אסור בהן בין קמח בין פת; 'חטה שאיני טועם', אסור בה באפויה [חטה], בלשון יחיד, מתייחסת לפת ומתור לכס [גרגרי חיטה]; 'חטים שאיני טועם', מתר באפוי ואסור לכס; 'חטה חטים שאיני טועם', אסור בין באפוי בין לכס. והנודר מן הדגן או מן התבואה, אינו אסור אלא מחמשת המינין [מיני דגן].

י. הנודר מן הירק, מתר בדלועין. מן הפרשין [=כרתין], מתר בקפלוטות [סוג של כרתי שמקורו בארץ]. הנודר מן הפרוב - אסור במים שנתבשל בו הפרוב, שהרי מי השלקות בשלקות. נדר ממי השלקות, מתר בשלקות עצמן. הנודר מן הרטב, מתר בתבלין שבו; מן התבלין, מתר ברטב. הנודר מן הגריסין, אסור במקפה [=תבשיל סחור] של גריסין.

יא. הנודר מפרות הארץ - אסור בפרות הארץ, ומתור בכמהין [סוג פטריות שבתוך האדמה] ופטירות; ואם אמר: 'כל גדולי קרקע עלי' - אסור אף בכמהין ופטירות; אף על פי שאינן יונקין מן הקרקע, גדלין הן בקרקע.

יב. הנודר מפרות שנה - אסור בכל פרות השנה, ומתור בגדיים וטלאים ובחלב ובביצים ובגוזלות; ואם אמר: 'גדולי שנה עלי', אסור בכלן. הנודר מפרות הקיץ, אין אסור אלא בתאנים.

יג. ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן - הזהר בעקר הגדול, שהוא: בגדרים - הלוף אחר לשון בני אדם שבאותו מקום, באותה לשון, ובאותו זמן. ועל פי העקר זה תורה ותאמר: 'זה הנודר אסור בדבר פלוני, ומתור בדבר פלוני'.

יד. הנודר מן הענבים, מתר בזין ואפלו התדש; מן הזיתים, מתר בשמן; מן התמרים, מתר בדבש תמרים; מן הסתוניות [ענבים חמוצים], מתר בחמץ סתוניות. מן הזין, מתר בזין תפוחים; מן השמן, מתר בשמן שמשמן; מן הדבש, מתר בדבש תמרים; מן החמץ, מתר בחמץ סתוניות; מן הירק, מתר בירקות שדה [שצמחו מעצמם בשדה] - מפני שכל אלו, שם לוי הם, והוא לא נדר אלא משם שאינו לוי באותו מקום. וכן כל פיוצא בזה.

טו. הנודר מן הפסות [=גדגד], מתר באריגים גסים שאינם ראויים ללבישה [בשק וביריעה ובחמילה יריעה להגנה

יום חמישי

הלכות נדרים פרק י

א. הנודר או הנשבע 'שאיני טועם היום', אינו אסור אלא עד שתתקשף [=עד הלילה]; 'שאיני טועם יום אחד', אסור מעת לעת משעת נדרו. לפיכך, הנודר 'שאיני טועם היום' - אף על פי שהוא מתר משתתש, לא יאכל משתתש עד שישאל לחכם; גזרה שמה 'שבע פעם אחרת יום אחד' ויאכל משתתש, שהרי אין כל העם יודעין הפרש שבין זה לזה.

ב. נדר 'שאיני טועם יום' - הרי זה ספק, ואסור מעת לעת כאומר 'יום אחד'; ואם אכל אחר שחשכה, אינו לוקה. 'שאיני טועם שבת זו' - הרי זה אסור בשאר ימי השבת וביום השבת, והרי הוא מתר מאחד בשבת; 'שאיני טועם שבת אחת' - הרי זה אסור שבעת ימים, מעת לעת. אמר 'שבת' סתם, ולא פרש לא אחת ולא זו - הרי זה ספק, ואסור שבעת ימים מעת לעת; ואם אכל אחר השבת ספק, אינו לוקה, כמו שבארנו.

ג. 'שאיני שותה חדש זה' - אסור בשאר החדש; אבל ביום ראש חדש יהיה מתר, אף על פי שהיה חדש חסר. 'שאיני טועם חדש אחד' - אסור שלשים יום גמורים, מעת לעת. נדר 'חדש' סתם - אסור שלשים יום מעת לעת, מספק.

ד. 'שאיני אוכל בשר שנה זו' - אפלו לא נשאר מן השנה אלא יום אחד, אין אסור אלא אותו היום; וביום ראש השנה, מתר. וראש השנה לנדרים, הוא יום ראש חדש תשרי. 'שאיני אוכל שנה אחת' - הרי זה אסור שנה תמימה, מיום ליום; ואם נתעברה השנה, אסור בה ובעבורה. 'שאיני אוכל שנה' - הרי זה אסור מיום ליום מספק, כמו שבארנו.

ה. 'שאיני שותה יין שבוע זה' - אסור בשאר שני השבוע, ובשנת השמטה; ואינו מתר אלא מראש השנה של מוצאי שביעית. 'שאיני שותה יין שבוע אחד' - אסור שבע שנים גמורות, מיום ליום. אמר 'יובל זה' - אסור בשאר שני היובל, ובשנת החמשים עצמה.

ו. 'שאיני שותה יין עד ראש חדש אדר' - אם היתה שנה מעוברת, ולא ידע שהיא מעוברת כשנדר - אינו אסור אלא עד ראש חדש אדר ראשון; ואם נדר עד סוף אדר, הרי זה אסור עד סוף אדר שני. ואם ידע שהשנה מעוברת, ונדר עד ראש חדש אדר - אסור עד ראש חדש אדר שני.

ז. האוסר עצמו בדבר עד הפסח - בין שאמר 'עד לפני הפסח', בין שאמר 'עד הפסח' - אינו אסור אלא עד שיגיע בלבד; ואם אמר: 'עד שיהיה הפסח' - הרי זה אסור עד שיצא הפסח. אמר 'עד הקציר' או 'עד הבציר', או שאמר 'עד שיהיה הקציר' או 'הבציר' - אינו אסור אסור אלא עד שיגיע.

ח. זה הכלל: כל שזמנו קבוע ונדר עדיו, אינו אסור אלא

עד שיגיע; ואם נדר עד שיהיה, הרי זה אסור עד שיצא. וכל שאין לו זמן קבוע, כגון זמן הקציר והבציר - בין שנדר עדיו, בין שנדר עד שיהיה, אינו אסור אלא עד שיגיע.

ט. האוסר עצמו בדבר עד הקיץ - הרי זה אסור עד שיתחילו אנשי המקום שנדר בו להכניס כלכלות [=סלי] תאנים; 'עד הקציר' - עד שיתחילו העם לקצר קציר חטים, אבל לא קציר שעורים. פרש ואמר: 'עד שיעבר הקיץ' - הרי זה אסור עד שיכפלו [=יקפלו] העם רב המחצלות שבמקצה [שטח יבוס של תאנים], שמיכשין עליהן תאנים וענבים לעשותן גרוגרות [תאנים יבשות] וצמוקים; הכל לפי מקום נדרו של נודר.

י. ביצד? הרי שנדר בבקעה ואסר עצמו בדבר עד הקיץ, ועלה להר - אינו מסתכל בקיץ של מקום שהוא בו עתה, אם הגיע אם לא הגיע, אלא בקיץ של מקום שנדר בו, ועליו הוא סומך. וכן כל ביצא בזה.

יא. האוסר עצמו בדבר עד הגשם - הרי זה אסור עד זמן הגשמים, שהוא בארץ ישראל ראש חדש כסלו. הגיע זמן הגשמים - הרי זה מתר, בין ירדו גשמים בין לא ירדו; ואם ירדו גשמים משבוע עשר במרחשון, הרי זה מתר. ואם אמר 'עד הגשמים' [לשון רבים, אזי לא די בזמן הגשמים אלא] - הרי זה אסור עד שיירדו הגשמים; והוא, שיירדו מזמן רביעה [כינוי למטר - כלומר המועד השני לירידת המטר] שניה, שהוא בארץ ישראל ומקומות הסמוכין לה, משלשה ועשרים במרחשון ואילך. ואם פרש ואמר: 'עד שיפסקו הגשמים' - הרי זה אסור עד שיעבר הפסח, בארץ ישראל ובמקומות שהן כמותה.

יב. מי שהדיר את אשתו במרחשון ואמר לה: 'שאיני אתך נהנית לי מכאן ועד הפסח, אם תלכי לבית אביך מהיום ועד סכות' - הרי זו אסורה להנות לו מיד, גזרה שמה תלך. ואם הלכה לפני הפסח, והרי היא מהנה אותה לפני הפסח - הרי זה לוקה. עבר הפסח [וכבר נהנית ממנו], אף על פי שהלך [=שעבר זמן] התנאי [שהתייחס לזמן החולף] - הרי זה אסור לנהוג חלין בנדרו, ולהניחה שתלך ותנהג; אלא נוהג בה אסור עד החג כמו שנדר, ואף על פי שתלה הנדר באסור זמן שעבר. וכן כל ביצא בזה. ואם הלכה אחר הפסח [אבל לא נהנית ממנו קודם לפסח], אינה אסורה מלהנות לו.

יג. אמר לה: 'שאיני אתך נהנית לי עד החג, אם תלכי לבית אביך עד הפסח' - אסורה להנות מיד. ואם הלכה לפני הפסח, ונמצא מהנה אותה - הרי זה לוקה; ואסורה בהנחתו עד החג, ומתרת לילך לבית אביה משהגיע הפסח.

הלכות נדרים פרק יא

א. קטן בן שתיים עשרה שנה ויום אחד, וקטנה בת אחת עשרה שנה ויום, שנשבעו או שנדרו, בין נדרי אסר בין נדרי הקדש - בודקין אותן ושואלין אותן: אם ידעו לשם מי נדרו ולשם מי הקדישו ונשבעו - נדריהן קיימן

מפר, כשהיה קדם שתאסר. מת האב אחר שנתאסרה, ונדרה [אפילו] אחר מותו - אין הפעל מפר; שאין הפעל מפר נדרי אשתו עד שתפנס לחפה.

יא. נערה ארוסה שנדרה, ושמע אביה ולא שמע ארוסה, ונתגרשה בו ביום, ונתארשה לאחר בו ביום, אפלו למאה - אביה ובעלה האחרון מפרין נדריה שנדרה בפני ארוס ראשון; מפני שלא יצאת לרשות עצמה עשה אחת, שעדן היא ברשות האב מפני שהיא נערה.

יב. אבל האשה הנשואה שנדרה, ולא הפר לה בעלה, וגרשה בו ביום, והתזירה בו ביום - אינו יכול להפר; שהרי יצאת לרשות עצמה אחר שנדרה. אף על פי שנדרה ברשותו, והיא עתה ברשותו - הואיל ויצאת לרשות עצמה בינתיים, נתקיימו נדריה.

יג. נערה מארשה שנדרה, ולא שמע אביה ולא בעלה, ונתגרשה ונתאסרה לאחרים, אפלו לאחר כמה ימים - כשישמע האב והארוס האחרון - מפרין נדריה שנדרה בפני ארוס הראשון, הואיל ולא שמע אותם הארוס הראשון.

יד. נערה מארשה שנדרה, ושמע אביה לבדו והפר לה, ומת הארוס קדם שישמע, ונתאסרה בו ביום, אפלו למאה - אביה וארוסה האחרון מפרין נדריה שנדרה בפני ארוס ראשון שמת קדם שישמע.

טו. שמע ארוס ראשון, והפר ומת, ואחר כך שמע האב, ונתאסרה לאחר בו ביום - אביה עם הארוס האחרון מפרין נדריה.

טז. שמע אביה ולא שמע הארוס, ומת בו ביום הארוס, או ששמע גם הארוס והפר או שתק, ומת בו ביום - נתרוקנה [מהבעל ועברה] רשות לאב, והאב יכול להפר; שמע הארוס וקם, ומת בו ביום, או ששמע ושתק, ומת ביום שלאחריו - אין האב יכול להפר.

יז. גרשה הארוס אחר ששמע - הרי זה ספק, אם הגרושין כשתיקה, ויפר האב עם הבעל האחרון שיאסר בו ביום, או הגרושין כמו שקם ארוס ראשון, שפכר נתקיימו הנדרים.

יח. שמע האב והפר לה ומת האב, ואחר כך שמע הבעל - אפלו שמע הבעל קדם שימות האב, לא נתרוקנה רשות לבעל, ואינו יכול להפר לעולם אחר מות האב; שאין הארוס מפר אלא בשתפות.

יט. שמע ארוס והפר לה ומת, ואחר כך שמע האב, או ששמע האב והפר לה, ומת הבעל קדם שישמע - אין האב לבדו יכול להפר נדרים אלו שנראו לארוס ראשון, אלא בשתפות ארוס אחרון, אם נתאסרה בו ביום, כמו שבארנו.

כ. נדרה והפר לה אביה לבדו, ולא שמע הארוס עד שנקנסה לרשותו - אינו יכול להפר; שאין הבעל מפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת; אלא קדם שתפנס לרשותו, הוא שמפר בשתפות האב. לפיכך היה דרך תלמיד חכמים - עד שלא תצא בתו מרשותו, אומר לה: 'כל נדרים שנדרת בתוך ביתי, הרי הן מופרין'.

והקדשן הקדש; ואם לא ידעו - אין דבריהם כלום. וצריכין בדיקה כל השנה כלה - שהיא שנת שמים עשרה לקטנה, ושנת שלש עשרה לקטן.

ב. כיצד? הרי שנדרו או שהקדישו בתחלת שנה זו, ושאלו אותם ונמצאו יודעין, ונתקיים נדרם, ונדרו נדר אחר, אפלו בסוף שנה זו - צריכין בדיקה, ואחר כך יתקיים; ואין אומרים: 'הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה, אין צריכין בדיקה', אלא בודקין כל השנה הזו כלה.

ג. קדם הזמן הזה - אף על פי שאמרו: 'יודעין אנו לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו' - אין נדריהם נדרים, ואין הקדשן הקדש. ואחר הזמן הזה, שנמצא הבן בן שלש עשרה שנה ויום אחד, והבת בת שנים עשרה שנה ויום אחד - אף על פי שאמרו: 'אין אנו יודעין לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו' - דבריהן קיימין, והקדשם הקדש ונדריהם נדרים, אף על פי שלא הביאו שתי שערות. וזו היא 'עונת הנדרים' האמורה בכל מקום.

ד. הואיל והגיעו לשני הגדולים - נדריהם קיימין, אף על פי שלא הביאו סימנין, ועדן לא נעשו גדולים לכל דבר; ודבר זה מדברי תורה, שהמפלא [קטן היודע כבר להפלות ולהתייחס בריצנות למוצא פיו] הסמוך לאיש - הקדשו הקדש ונדריו נדרים. אף על פי שנדריהם קיימין, אם חללו נדרן, או נשבעו והחליפו - אינן לוקין, עד שיגדילו ויביאו שתי שערות.

ה. הקדישו, ובא הגדול ונהנה מן ההקדש שהקדישו - לוקה; מפני שנדריהן נדרים מן התורה, כמו שבארנו.

ו. כמה דברים אמורים, שבת שמים עשרה שנה ויום אחד נדריה קיימין? בשלא היתה ברשות האב או ברשות הבעל; אבל אם היתה ברשות האב - אפלו הגדילה, והרי היא נערה - אביה מפר כל נדריה וכל שבועות שתשבע ביום שמעו, שנאמר: 'כל נדריה ואסריה וגו' כי הנאי אביה אתה'.

ז. ועד מתי האב מפר? עד שתבגר [בת י"ב וששה חדשים]. בגרה - אינו מפר לה, והרי כל נדריה ושבועותיה כנגד אלמנה וגרושה, שנאמר בהן: 'כל אשר אסרה על נפשה, יקום עליה'.

ח. ומאימתי מפר הבעל נדרי אשתו ושבועותיה? משתפנס לחפה. והוא מפר לעולם, עד שיגרשנה ויגיע הגט לגדה. היתה מגרשת מספק, לא יפר לה; נתן לה גט על תנאי או לאחר זמן, לא יפר בימים שבינתיים. וכן מי ששמעה שמת בעלה, ונשאת, והרי בעלה קים, וכל פיוצא כה - אין הבעל הראשון ולא האחרון מפרין נדריה; היתה מחיבי לאוין, ואין צריך לומר מחיבי עשה, והפר נדריה - הרי אלו מופרין.

ט. נערה מארשה - אין מפר נדריה, אלא האב עם הבעל כאחד; ואם הפר האחד לבדו, אינו מופר. הפר הבעל לבדו, ועברה על נדרה קדם שפיר האב - אינה לוקה.

י. מת הארוס - חזרה לרשות אביה, וכל שתדר - האב

ו. נדרה משתי כפרות, באחת יש לה ענוי, ובאחת אין לה כה ענוי [כי בכל מקרה אינה מתכוונת לאוכלה מטיבה כלשהי] - מפר לזו שמתענה בה, ואינו מפר לזו שאין בה ענוי.

ז. נדרה שלא תאכל תאנים של מדינה זו, יפר משום דברים שבינו לבניה - שעסק [=טירחה] גדול הוא לו להטפל ולהביא לה ממדינה אחרת. לפיכך אם מת או גרשה, או שהביא לה איש אחר מפרות אותה מדינה - הרי אלו אסורין עליה; שאינו מפר לאחרים בדברים שבינו לבניה.

ח. וכן אם נדרה שלא להנות לפריות - אף על פי שאין הפעל בכלל, יש לו להפר משום דברים שבינו לבניה, שלא יהיה זקוק להאכילה משלו בלבד. וכן אם אסרה הנייתה על אמה בלה, כגון כל היהודים או כל הישמעאלים - הרי זה יפר.

ט. האשה שאמרה לבעלה: 'הנאת תשמישי אסורה עליך' - אינו צריך להפר; הא למה זה דומה? לאוסר פרות חכרו על בעל הפרות. וכן הוא שאמר לה: 'הנאת תשמישי אסורה עליך' - לא אמר כלום; מפני שהוא משעבד לה בשאר כסות ועונה, כמו שבארנו בהלכות אישות. אבל אם אמרה לו: 'הנאת תשמישך אסורה עלי' - צריך להפר; ואם לא הפר - הרי זה אסור לשמשה, שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו.

י. אמרה: 'יקדשו ידי לעושיהן' [לקבה], או שגדרה שלא יהנה במעשה ידיה - אינו נאסר במעשה ידיה, מפני שגדיה משעבדין לו; אף על פי שאמרו: 'השחרור [של עבד] והחמץ [בזמן איסור] וההקדש מקיעין השעבוד', חקמים עשו חזק לשעבוד הפעל, שאינה יכולה להפקיעו, מפני שהוא מדבריהם. אבל צריך הוא להפר, שמה יגרשנה ותהיה אסורה לחזר לו.

יא. נשבעה או נדרה שלא יהנה בה לא אבי בעלה ולא אחיו ושאר קרוביו - אינו יכול להפר; וכן אם נדרה 'שלא אתן מים לפני בהמתך, ותכן לפני בקרך', וכיוצא בדברים אלו שאין בהן ענוי, ואינן מדברים שבינו לבניה, ואינן ממלאכות שהיא חובת בהן - הרי זה אינו יכול להפר.

יב. יש לבעל ולאב להפר נדרים שעדין לא חלו, ולא נאסרה בהן. כיצד? כגון שאמרה: 'היין אסור עלי, אם אלף למקום פלוני' - הרי זה מפר, אף על פי שעדין לא הלכה ולא נאסרה. וכן כל כיוצא בזה.

יג. האב או הבעל שאינן שומעין - אינן מפרין, אף על פי שהפעל מפר נדרים שלא שמעין; הראוי [=המסוגל] לשמע, אין השמיעה מעבכת בו.

יד. השוטה אינו מפר, בין אב בין בעל. הקטן אין לו אישות, לפיכך אינו מפר. והפעל מפר נדרים שתי נשיו באחת; וכן האב מפר נדרים שתי בנותיו באחת.

טו. הפרת נדרים כל היום, ואינה מעת לעת. כיצד? נדרה

כא. וכן הבעל - עד שלא תפגס לרשותו, ואמר לה: כל נדרים שגדרת משארסתיך עד שלא תפגסי בתוך ביתי, הרי הן מופרין; שהפעל מפר נדרים אשתו, אף על פי שלא שמע אותם.

כב. הלך האב עם שלוחי הבעל, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל - עדין אביה ובעלה מפרין נדריה. מסר האב לשלוחי הבעל, או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל - אין האב יכול להפר, שהרי יצאת מרשותו, ולא הפעל יכול להפר, שאין הפעל מפר בקודמין, כמו שבארנו.

כג. שומרת יבם - אפלו עשה בה יבמה מאמר [קידושי יבמה], ואפלו יבם אחד ליבמה אחת - אינו מפר נדרים יבמתו [כי אינו קונה אותה מן התורה], עד שיבוא עליה.

כד. היתה יבמתו נערה מארשה לאחיו, ואביה קים - אין היבם עם האב מפרין נדריה באחת, אלא האב לבדו הוא שמפר כל שתדר; ואפלו עשה בה היבם מאמר, אינה כנערה מארשה - שאין המאמר קונה ביבמה קנן גמור, כמו שבארנו.

כה. נערה שהשיאה אביה, ונתאלמנה או נתגרשה מן הנשואין - הרי זו פיתומה בחיי האב, ואין האב מפר נדריה, ואף על פי שעדין היא נערה.

כו. נערה מארשה שגדרה, ולא שמעו נדרה אביה ובעלה עד שבגרה, או עד שבעשית יתומה בחיי האב - הרי נדריה קימין; ואין הפעל יכול להפר [כשבגרה] - שהרי יצאת מרשות אביה שהוא מפר עמו בשתפופות, ועדין לא נכנסה לרשות הבעל [עד שתכנס לחופה].

הלכות נדרים פרק יב

א. כל הנדרים והשבועות - האב מפר ביום שמעו, שנאמר: "כל נדריה ואסריה". אבל הבעל אינו מפר אלא כל נדרים ושבועות שיש בהן ענוי נפש, או שהן בדברים שבינו לבניה, כגון שנשבעה או שגדרה שלא תכחל [איפור לעיניים], או שלא תתקשט - שנאמר: "בין איש לאשתו".

ב. ומה בין נדרים שיש בהן ענוי נפש, לדברים שבינו לבניה? שהנדרים שיש בהם ענוי נפש - מפר לעצמו ולאחרים; ושבינו לבניה - לעצמו מפר, לאחרים אינו מפר.

ג. כיצד? נדרה שלא לאכל בשר, מפר לה ותהיה מתרת לאכל עם כל אדם לעולם. אסרה עליה תשמיש כל איש שבעולם, יפר חלקו ותהיה משמשתו; וכשימות או יגרשנה, הרי היא אסורה בתשמיש כל אדם. וכן כל כיוצא בזה.

ד. אחד ענוי גדול, ואחד ענוי קטן, ואחד ענוי שהוא לזמן מרבה, או לפי שעה - הכל מפר הבעל.

ה. כיצד? נדרה או נשבעה שלא תרחץ היום, או שלא תשתה יין היום, או שלא תאכל דבש היום, וכן אם נדרה שלא תכחל היום, או שלא תלבש רקמה [=בגד מפואר] היום - מפר. וכן כל כיוצא באלו. אפלו נדרה ממאכל רע, או ממין שלא טעמה אותו מימיה - הרי זה יפר.

יום שישי

הלכות נדרים פרק יג

א. מפר אדם או מקים נדרי אשתו או בתו בכל לשון, ואף על פי שאינה מכרת - שאין האשה צריכה לשמע ההפדה או הקיום.

ב. וכיצד מפר? אומר: 'מופר', או 'בטל', או 'אין נדר זה כלום', וכיצד בדברים שענינם עקיבת הנדר מעקרו - בין בפניה, בין שלא בפניה. אבל אם אמר לה: 'אי אפשי שתדרי', או 'אין כאן נדר' - הרי זה לא הפך; וכן האומר לאשתו או לבתו: 'מחול לך', או 'מתר לך', או 'שרוי לך', וכל פיוצא בענין זה - לא אומר כלום; שאין האב והבעל מתיר [על סמך חרטה] כמו החכם, אלא עוקר הנדר מתחלתו [=מצד עצמו] ומפרו.

ג. וכיצד מקים? כגון שאומר לה: 'קיים לך', או 'יפה נדרת', או 'אין כמותך', או 'אלו לא נדרת, הייתי מדייך', וכל פיוצא בדברים שמשמען שרצה בנדר זה.

ד. המבטל נדרי אשתו או בתו - אינו צריך לומר כלום, ונתבטלו כל הנדרים.

ה. ומה הוא הבטול? שיכף אותה לעשות דבר שאסרה אותו. אבל ההפדה, אינו כופה אותה, אלא מפר לה ומניחה - אם רצת עושה, ואם רצת אינה עושה.

ו. כיצד? נדרה או נשבעה שלא תאכל או שלא תשתה, ואמר לה: 'מופר לך' - הרי זה הפך, ומתרת לאכל ולשתות; ונטל ונתן לה ואמר לה: 'טלי אכלי', 'טלי שתי' - הרי זו אוכלת ושותה, והנדר בטל מאליה.

ז. המפר נדרי בתו או אשתו, צריך להוציא בשפתיו; ואם הפך בלבד, אינו מופר. אבל המבטל, אינו צריך להוציא בשפתיו, אלא מבטל בלבד בלבד, וכופה אותה לעשות - בין עשת בין לא עשת, בטל הנדר.

ח. מפרין הנדרים בשבת, בין לצרף השבת בין שלא לצרף השבת; ולא יאמר לה בשבת: 'מופר לך', בדרף שיאמר בחל - אלא מבטל בלבד, ואומר לה: 'טלי אכלי', 'טלי שתי', וכיצד בזה.

ט. האומר לאשתו או לבתו: 'כל נדרים שתדרי מכאן ועד שאבוא ממקום פלוני, הרי הן קיימין', או 'הרי הן מופרין' - לא אומר כלום. עשה שליח להפך לה, או להקים לה - אינו כלום, שנאמר: "איש יקימנו, ואישה יפרנו"; וכן האב - בעצמו, לא בשלוחו.

י. אסרה עצמה בתאנים וענבים, בין בנדר בין בשבועה, בין שאסרה עצמה בכל המין, בין שאמרה 'תאנים וענבים אלו', וקים לתאנים והפך לענבים, או שקים לענבים והפך לתאנים - מה שקים קים, ומה שהפך מופך; וכן כל פיוצא בזה. ואין אומרים בהפדה, 'נדר שהופך ממצתו הופך כלו', בדרף שאומרים בהתרה.

יא. מי שנדרה אשתו, ושמע והתפס עצמו בנדרה - אינו

בתחלת ליל שני, הרי זה מפר אותו הלילה, וכל יום שני; נדרה ביום שני בתחלת היום, מפר כל אותו היום. נדרה בסוף היום עם השקכה - אם הפך לה עד שלא תחשך, מופר; ואם לא הפך לה עד שתחשך, אינו יכול להפך.

טז. ומה הוא זה שכתוב בתורה, "מיום אל יום"? ללמד שמפר בלילה, אם נדרה בלילה; וכן מפר כל היום [כלומר מתחיל מהלילה ונמשך למחרת], כמו שבארנו. נדרה ושהת [וחלף] כמה ימים, ואחר כך שמע האב או הבעל - הרי זה מפר ביום שמעו, וכאלו נדרה בעת ששמע, שנאמר: "ביום שמעו", לא ביום נדרה בלבד.

יז. נערה מארשה שנדרה, ושמע אביה והפך לה, ולאחר ימים שמע הארוס, והפך ביום שמעו - אין זה מופר, שנאמר: "ואם הניא אביה אתה ביום שמעו וגו'", ואם היו תהיה לאיש, ונדרה עליה וגו', ושמע אישה ביום שמעו וגו' - היא למדת, שאחר שהפך האב ושמע הארוס, הרי זה מפר ביום שמוע האב. והוא הדין אם שמע ארוס והפך, ואחר כמה ימים שמע האב והפך ביום שמעו - שאינו מופר. ומנין שבנערה מארשה הכתוב מדבר? שהרי הוא אומר למטה: "ואם בית אישה נדרה וגו' ושמע אישה והחריש לה" וגו' - מקלל, ש"אישה" האמור למעלה - ארוס, כמו שבארנו.

יח. שמע האב או הבעל, ושחק כדי לצערה - אף על פי שלא היה בלבו לקים נדרה - הואיל ועבר היום ולא הפך ולא בטל, נתקיימו נדרה. נדרה, והפך לה האב או הבעל, והיא לא ידעה שהפך, ועברה על נדרה או על שבועתה בידון - הרי זו פטורה. ואף על פי שנתכונה לאסור, הואיל ונעשה ההתר - פטורה; ועל זה נאמר: "וה' יסלח לה", כי הניא אביה אתה. ומכין אותה מפת מרדות [מלקות מדברנן], מפני שנתכונה לאסור.

יט. נדרה ועברה על נדרה קדם שיפך לה אביה או בעלה - אף על פי ששמע בו ביום והפך לה, הרי זו חייבת על דבר שעברה בו, אם מלקות - מלקות, ואם קרבן - קרבן. כ. שמע נדרה, ושחק מפני שלא היה יודע שיש לאב או לבעל להפך, או שידע שיש להן להפך, אבל לא ידע שנדר זה צריך הפדה, ולאחר זמן ידע - הרי זה יפר; ושעת ידיעתו - כאלו היא שעת הנדר או שעת שמיעתו, ויפר כל היום.

כא. נדרה אשתו, וסבור שהיא בתו והפך לה על דעת שהיא בתו; וכן אם נדרה בנזיר, וסבור שנדרה בקרבן והפך לה על דעת שנדרה קרבן; אסרה עצמה בתאנים, וסבור שבנענבים, והפך לה על דעת שהנדר לאסר הענבים - צריך לחזור ולהפך כשידע הנדר והנזירות, לשם הנודרת הזאת ולשם הנדר הזה, שנאמר: "לא הניא אתה", לנודרת עצמה; ואומר: "ושמע אביה את נדרה", עד שידע איזה נדר נדרה. ויש לו להפך אותו כל יום הידיעה.

בעלה לבדו, והפר לה האחר - אף על פי שנשאל לחכם והתיר לו הקמתו, אינו חוזר ומפר לה עם האחר שפכר הפר לה; שאין להם להפר אלא שניהם כאחד.

כב. אמר לבתו או לאשתו: 'קנים לך, קנים לך', ונשאל על הקמה ראשונה - הרי השניה חלה עליו. אמר לה: 'קנים לך ומופר לך, ולא תחול הקמה אלא אם כן חלה הפרה' - הרי זה מופר; שאין ההקמה מועלת אחר ההפרה. אמר לה: 'קנים ומופר, בבת אחת' - הרי זה קנים. אמר לה: 'קנים לך היום' - הרי זה קנים לעולם. אמר לה: 'מופר לך למחר' - אינו מופר; שהרי קימו היום, וקמח אינו יכול להפר. אמר לה: 'קנים לך שעה אחת', ועבר היום ולא הפר לה - הרי זה קנים; ואין אומרים שזה קמי שאמר לה 'הרי מופר לך לאחר שעה', שהרי לא הוציא הפרה מפיו. אמר לה: 'קנים לך שעה אחת', וכשעברה השעה אמר לה 'מופר לך' - הרי זה ספק, ולפיכך אסורה בנדרה, ואם עברה על נדרה - אינה לוקה.

כג. מי שנדר נדרים כדי לכוון דעותיו [=לישר מדותיו] וילתכן מעשיו - הרי זה נאם ומשבח. ביצד? כגון מי שהיה זולל, ואסר הבשר עליו שנה או שנים, או מי שהיה שוגג בדין [=מכור לדין], ואסר הדין על עצמו זמן מרבה, או שאסר השכרות לעולם; וכן מי שהיה רודף שלמונים ונבקה להון, ואסר על עצמו המתנות, או הנית אנשי מדינה זו; וכן מי שהיה מתגאה בפינו, ונדר בנזיר, וכיוצא בנדרים אלו - פלן דרף עבודה לשם הן; ובנדרים אלו וכיוצא בהן, אמרו חכמים: 'סיג לפרישות, נדרים'.

כד. ואף על פי שהן עבודה - לא ירבה אדם בנדריו אסור, ולא ירגיל עצמו בהן; אלא יפרש מדברים שראוי לפרש מהן, בלא נדר.

כה. אמרו חכמים: כל הנודר, באלו בנה במה נזבח לקרבן מחוץ לבית המקדש; ואם עבר ונדר - מצוה להשאל על נדרו, כדי שלא יהא מכשול לפניו. במה דברים אמורים? בנדרים אסור. אבל נדרי הקדש - מצוה לקימן, ולא ישאל עליהן אלא מדחק, שנאמר: "נדרי לה אשלים".

ברוך רחמנא דסייען

הלכות נזירות

יש בכללן עשר מצוות - שתי מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שייגדל הנזיר פרע [=שער ארוך]; (ב) שלא יגלח שערו כל ימי נזרו; (ג) שלא ישתה הנזיר יין ולא תערבת יין, ואפלו חמץ שלחן; (ד) שלא יאכל ענבים לחים; (ה) שלא יאכל צמוקין; (ו) שלא יאכל חרצנים; (ז) שלא יאכל זוגין [=קליפת ענבים]; (ח) שלא יכנס לאהל המת; (ט) שלא יטמא למתים; (י) שייגלח על הקרבנות, כשישלים נזירותו או כשיטמא. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

יכול להפר, שהרי קנים לה; נדר הוא, והתפיסה עצמה בנדרו - מפר את שלה, ושל קנים.

יב. ביצד? שמע אשתו או בתו אומרת: 'הריני נזירה', ואמר: 'ואני' - אינו יכול להפר, ושניהם נזירים; אמר הוא: 'הריני נזיר', ושמעה היא ואמרה: 'ואני' - מפר לה, ושל קנים. וכן כל כיוצא בזה.

יג. נדר לעצמו, והדירה כמותו, וגמר בלבו להדירה, ואמרה 'אמן' - הרי זה אינו יכול להפר; ואם נדר והדירה דרך שאלה, לידע מה בלבה, כמי שאמר לה: 'התרחצי בנדר זה להיות כמותי או לא? ואמרה 'אמן' - הרי זה מפר לה.

יד. ביצד? אמר לה: 'הריני נזיר, ואת', כלומר: 'ואת נזירה כמותי', ואמרה 'אמן' - אינו יכול להפר לה; אמר לה: 'הריני נזיר; ומה תאמרי, האת נזירה כמותי? ואמרה 'אמן' - הרי זה יפר. ואם הפר לה - שלו בטל, שזה קמי שתלה נדרו בנדרה. אמרה לו: 'הריני נזירה, ואתה', ואמר 'אמן' - אינו יכול להפר. וכן כל כיוצא בזה.

טו. האשה שנדרה, ושמע אחר והתפיס עצמו בנדרה ואמר: 'ואני', ושמע אביה או בעלה והפר לה - שלה מופר, וזה שהתפיס עצמו - חיב.

טז. האשה שאין לה בעל ואינה ברשות אב, ואמרה: 'הרי הבשר אסור עלי לאחר שלשים יום', ונשאת בתוך שלשים יום - אף על פי שבשעה שחל הנדר הרי היא ברשות הבעל, אינו יכול להפר, שבשעת הנדר לא היתה ברשותו; ועל זה נאמר: "ונדר אלמנה וגרושה" וגו'; ואפלו היתה מארסת לו בשעת הנדר - שאין הבעל מפר בקודמין, כמו שבארנו.

יז. נדרה תחת בעלה שהיה הבשר אסור עליה לאחר שלשים יום, או שתהיה נזירה לאחר שלשים יום, והפר לה בעלה, ומת או גרשה בתוך שלשים יום - אף על פי שבשעה שהיה לנדר לחול, הרי היא גרושה או אלמנה - הרי זו מתרת, שפכר הפר לה נדר זה.

יח. אלמנה וגרושה שאמרה: 'הריני אסורה ביין כשאנשא', ונשאת - אין הבעל יכול להפר; אמרה והיא תחת בעלה: 'הריני אסורה בכשר כשאתגרש' - הרי הבעל מפר, וכשתתגרש תהיה מתרת.

יט. המקנים בלבו - הרי זה קנים. והמפר בלבו - אינו מופר, כמו שבארנו. לפיכך: אם הפר בלבו - הרי זה יכול לחזר ולקנים; ואם קנים בלבו - אינו יכול לחזר ולהפר, אלא אם חזר בתוך כדי דבור; שלא יהא כח דברים שבלבו גדול מכת מוציא בשפתיו [שמוציא בשפתיו יכול לחזור בו בתוך כדי דבור].

כ. המקנים נדרי בתו או אשתו, ונחם [=התחרט] - הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו הקמתו, וחוזר ומפר לה בו ביום; אבל אם הפר לה, ונחם - אינו יכול להשאל לחכם כדי שיחזור ויקנים.

כא. נערה מארשה שנדרה, וקנים לה אביה לבדו או

מיובשות], או 'מן הדבילה' [גוש תאנים מיובשות], וכיוצא בהן - הרי זה אסור בהן [בנדר], ואינו נזיר.

יא. מזגו לו כוס של יין, ונתנו לו לשותה, ואמר: 'הריני נזיר ממנו' - הרי זה נזיר גמור. ואם היה מר נפש, או כועס, או מתאבל, והיו מבקשין ממנו שישתה כדי לשכח עמלו [=צערו], ואמר: 'הריני נזיר ממנו' - הרי זה אסור באותו הכוס בלבד, ואינו נזיר; שלא נתפסו זה, אלא שלא ישתה כוס זה.

יב. וכן שכור שנתנו לו כוס כדי לרדתו [=לשכרו], ואמר: 'הריני נזיר ממנו' - הרי זה אסור באותו הכוס בלבד, ואינו חייב בנזירות; שלא נתפסו זה, אלא שלא ישכרו אותו יותר מדי. ואם הגיע לשכרותו של לוט - אין דבריו כלום, ואינו חייב על כל עברה שיעשה; שמשגהיע לשכרותו של לוט, אינו בן חייב.

יג. האומר: 'הריני נזיר על מנת שאהיה שותה יין', או 'מטמא למתים', או 'מגלח שערו' - הרי זה נזיר, ואסור בכלן; מפני שהתנה [לשנות] על מה שכתוב בתורה, וכל המתנה על הכתוב בתורה - תנאו בטל.

יד. נדר בנזיר, ואמר: 'לא הייתי יודע שהנזיר אסור בזין, או בטמאה, או בתגלחת, ואילו הייתי יודע בן, לא הייתי נודר' - הרי זה נזיר, וחייב בכלן; שהרי הוא היה יודע שאסור עצמו באחד משלושה מינין; וכבר בארנו, שאפילו לא נזר אלא מאחד מהן, אסור בכלן.

טו. אמר: 'יודע אני שהנזיר אסור בכל אלו, אבל היה בדעתי שמותר לי אני לשותה היין, מפני שאני יכול לחיות בלא יין, או מפני שאני קובר את המתים' [ולכן אהיה מותר להטמא] - הרי זה אינו נזיר; מפני שאלו בכלל נדרי שגגות, שאינן צריכין שאלה לחכם, כמו שבארנו.

טז. האומר: 'הרי נזיר', 'הרי רגלי נזירה' - לא אסור כלום; 'הרי ראשי נזיר', 'כבדי נזירה' - הרי זה נזיר. זה הפלל: כל אבר שאם נטל מן החי, ימות - אם אסור 'הרי הוא נזיר', 'הרי זה נזיר'.

יז. האומר: 'הריני נזיר כשיהיה לי בן' - אם נולד לו בן זכר, הרי זה נזיר; אבל אם נולדה לו בת, או טמטום [אין ידוע אם זכר או נקבה], או אנדרוגינוס [מין בפני עצמו וספק זכר וספק נקבה] - אין זה נזיר. אמר: 'הריני נזיר כשיהיה לי ולד' - אפילו נולד לו בת, או טמטום, או אנדרוגינוס - הרי זה נזיר. הפילה אשתו, אינו נזיר; חזרה ונתעברה וילדה, הרי זה נזיר.

הלכות נזירות פ"ק ב

א. הנודר בנזיר בשוגג או באנס, או שנדר לרזו חברו, או דרך הבאי - הרי זה פטור, כשאר נדרים; ומי שנדר בנזיר, ונתם על נדרו - הרי זה נשאל לחכם, ומתיר לו נזירותו בדרך שמתירין שאר הנדרים.

ב. מי שנדר בנזיר, והלך להביא קרבנותיו שגזר על דעת שיביאם במלאת ימי נזרו, מצאן שנגנבו, או נגנבה בהמה

הלכות נזירות פ"ק א

א. הנזירות - היא נדר מכלל נדרי אסר, שנאמר: "כי יפליא לנדר נזיר להזיר לה". ומצות עשה שיגדל הנזיר שער ראשו, שנאמר: "גדל פרע שער ראשו"; ואם גלח בימי נזרו - עבר בלא תעשה, שנאמר: "תער לא יעבר על ראשו". וכן אסור להטמא למתים או לאכל דברים שאסרן הכתוב עליו מגפן היין, כל ימי נזרו.

ב. עבר וגלח, או נטמא, או אכל מגפן היין - הרי זה לוקה שתיים: אחת משום "לא יחל דברו", שכולל כל הנדרים, ואחת משום דבר שעבר עליו מדברים שאסרן אסור מיוחד על הנזיר.

ג. נדר בנזיר, וקיים נדרו כמצותו - הרי זה עשה שלש מצות עשה: האחת - "ככל היצא מפיו יעשה", והרי עשה; והשניה - "גדל פרע שער ראשו", והרי גדל; והשלישית - תגלחתו עם הכאת קרבנותיו, שנאמר: "וגלח הנזיר פתח אהל מועד".

ד. האומר: 'לא אפטר מן העולם, עד שאהיה נזיר' - הרי זה נזיר מזד, שמא ימות עתה. ואם אחר נזירותו, הרי זה עובר ב"לא תאחר לשלמו", ואין לוקין על לאו זה [שאין בו מעשה].

ה. אין אומרין בנזירות: 'עד שיוציא בשפתיו דבר שמשמעו אצל כל העם פענן שבלבו'; אלא פיון שגמר [=החליט] בלבו, והוציא בשפתיו דברים שענינם [שפירושו] שיהיה נזיר - אף על פי שהן ענינות רחוקות [פירושים לא מוכרחים], ואף על פי שאין במשמען [הפשוט] לשון נזירות - הרי זה נזיר.

ו. כיצד? הרי שהיה נזיר עובר לפניו, ואמר: 'אֶהְיֶה' - הרי זה נזיר, הואיל ובלבו היה שיהיה כמו זה, ואף על פי שלא פרש ואמר 'אֶהְיֶה כמו זה'. וכן אם אחז בשערו, ואמר: 'אֶהְיֶה נָה' [במשמעות: 'אהיה יפה במצוה התלויה בשיער'], או 'אֶהְיֶה מְכַלְכֵּל' [שמשמעותו: 'אגדל שיער ואסדרו'], או 'אֶהְיֶה מְסַלְסֵל' [בשערו], או שאמר: 'הריני מסלסל', או 'הריני מכלכל', או 'הרי עלי לשלם פרע' - הרי זה נזיר; והוא, שיגמר בלבו להזיר.

ז. אמר: 'הרי עלי צפרים' - אף על פי שהיה נזיר עובר לפניו, ואף על פי שהיה בלבו להזיר - אינו נזיר, והרי זה כמי שלא הוציא בשפתיו כלום.

ח. כל פנויי נזירות, בנזירות. כיצד? מקומות העלגים שמשנין את הדבור, ואמר שם: 'הריני נזיק', 'נזיח', 'פזיח' - הרי זה נזיר.

ט. האומר: 'הריני נזיר מן התרצנים בלבד', או 'מן הזיגין בלבד', או 'הריני נזיר מן התגלחת', או 'הריני נזיר מן הטמאה בלבד' - הרי זה נזיר גמור, וכל דקדוקי נזירות עליו; אף על פי שלא היה בלבו להזיר אלא מדבר זה בלבד, הואיל ודבר שנזר ממנו אסור על הנזיר, הרי זה נזיר גמור.

י. אבל האומר: 'הריני נזיר מן הגרורות' [תאנים

וְדָרְכִים שְׁאִינוֹ שׁוֹה בָּהֶן לֹא לְאִישׁ וְלֹא לְאִשָּׁה, וְדָרְכִים שֶׁהוּא שׁוֹה בָּהֶן לְאִישׁ וּלְאִשָּׁה.

יא. וְכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ בַּעֲנִינֵי הַמִּצְוָה, לֹא בְטָבְעוֹ וְתוֹלְדָתוֹ [=תְּכוּנוֹתָיו]. כִּיצַד? דְּמֹו [דָם שְׁחִיטָתוֹ] טָעוֹן פְּסוּי כְּחֵיה, וְחֻלְבּוֹ אֲסוּר בְּכֹהֶמָה; וְהָרִי הוּא כְּלָאִים עִם הַכֹּהֶמָה וְכֵן עִם הַחֵיה, כָּאֵלּוּ אֵינוֹ חֵיה וְאֵינוֹ בְּכֹהֶמָה; וְטָעוֹן שְׁחִיטָה, כְּחֵיה וְכֹהֶמָה. וְיֵשׁ בּוֹ דִּינִים אַחֲרִים, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֵר בְּמָקוֹמוֹ. וְכֵן הָאֲנֶדְרוּגִינוֹס מְטָמָא בְּלֶכֶן [זוֹב וְקָרִי] כְּאֻנָּשִׁים, וּמְטָמָא בְּאֶדָם [דָם נִדָּה] כְּנָשִׁים; וְאֵינוֹ נִמְכָּר בְּעֶבֶד עֲבָרִי, לֹא כְּאֻנָּשִׁים וְלֹא כְּנָשִׁים; וְהַהוֹרֵגוֹ נִהְרָג עָלָיו, כְּאֻנָּשִׁים וְכְּנָשִׁים. וְיֵשׁ בּוֹ דִּינִים אַחֲרִים, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֵר בְּמָקוֹמוֹ.

יב. וְכֵן אִם רָאוּ אֻנָּשִׁים כְּאֹו כְּנֶגְדָן, מֵהֶן פִּקְחִין [מְסוּגִלִּים לְרֹאוֹת] וּמֵהֶן סוּמִין [עִוְרִים] - אָמַר אֶחָד: 'הֲרִינִי נֹזִיר שְׁאֵלֹו פִּקְחִין', וְאָמַר אֶחָד: 'הֲרִינִי נֹזִיר שְׁאֵין אֵלֹו פִּקְחִין', אָמַר אֶחָד: 'הֲרִינִי נֹזִיר שְׁאֵלֹו סוּמִין', וְאָמַר אֶחָד: 'הֲרִינִי נֹזִיר שְׁאֵין אֵלֹו סוּמִין', וְאָמַר אֶחָד: 'הֲרִינִי נֹזִיר שְׁאֵלֹו פִּקְחִין וְסוּמִין', וְאָמַר אֶחָד: 'הֲרִינִי נֹזִיר שְׁאֵין אֵלֹו לֹא פִּקְחִין וְלֹא סוּמִין' - הָרִי פֶלֶם נֹזִירִים. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה. **יג.** קִטָּן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנֵת נְדָרִים, וְנָדַר בְּנֹזִיר - הָרִי זֶה נֹזִיר, וּמִכִּיָּא כְּרַבְנוֹתִי, וְאִף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא הִכִּיָּא שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת, כְּשֶׁאֵר הַנּוֹדְרִים. וְהָאִישׁ מְדִיר אֶת כְּנֹו הַקִּטָּן בְּנֹזִיר, אִף עַל פִּי שְׁלֹא כָּא לְעוֹנֵת הַנּוֹדְרִים; וְאֵין הָאִשָּׁה מְדִירָת אֶת בְּנֵה בְּנֹזִיר. וְדָבָר זֶה - הִלְכָה מִפִּי הַקַּבְלָה [מִמִּשְׁחָה] הוּא, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּשֶׁאֵר נְדָרִים.

יד. כִּיצַד? הָאֵב שְׁאָמַר לְכֹנֹו הַקִּטָּן: 'הָרִי אֶתָּה נֹזִיר', אוֹ שְׁאָמַר: 'בְּנִי פְלוֹנִי נֹזִיר', אוֹ 'הָרִי זֶה נֹזִיר', וְשָׁחַק הֵבֵן - הָרִי זֶה נֹזִיר, וְחֵיב הָאֵב לְנֹהֵג בּוֹ כָּל דִּקְדוּקֵי נֹזִירוֹת, וְאִם נִטְמָא - מִכִּיָּא קֶרֶפֶן טְמֵאָה, וּכְשֶׁשְׁלִים נֹזִירוֹתוֹ - מִכִּיָּא קֶרֶפֶן טְהוֹרָה, כְּשֶׁאֵר הַנּוֹזִירִים הַגְּדוּלִּים.

טו. לֹא רָצָה הֵבֵן וּמִחָה בְּדָבָר זֶה, אוֹ שְׁמַחוּ קְרוּבִיו, אוֹ שְׁגַלַח שְׁעָרוֹ, אוֹ שְׁגַלְחוּהוּ קְרוּבִיו - שְׁתֵּרִי נַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה שְׁגָלָה דַּעְתָּן, שְׁלֹא רָצָה הוּא אוֹ קְרוּבִיו בְּנֹזִירוֹת זֶה - הָרִי זֶה אֵינוֹ נֹזִיר. וְעַד מָתִי יֵשׁ לוֹ לְהַדִּירוֹ? עַד שֶׁיִּגְדִּיל וַיַּעֲשֶׂה אִישׁ. **טז.** הַגּוֹזִים - אֵין לָהֶם נֹזִירוֹת, שְׁנֵאָמַר: "דָּבָר אֵל בְּנִי יִשְׂרָאֵל".

יז. נָשִׁים וְעֶבְדִּים - יֵשׁ לָהֶם נֹזִירוֹת. וְהָאֵב אוֹ הַפֶּעַל מִפֶּר נֹזִירוֹת הָאִשָּׁה, אִם רָצָה, כְּשֶׁאֵר הַנּוֹדְרִים. אֲבָל הָעֶבֶד - יֵשׁ לְרַבּוֹ לְכַף אוֹתוֹ לְשִׁתּוֹת, וְלֹהֲטָמָא לְמַתִּים; וְאִם לֹא כִפָּה אוֹתוֹ, נוֹהֵג בְּנֹזִירוֹת.

יח. נָדַר הָעֶבֶד שְׁאֵר נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עֲנוּי נֶפֶשׁ, אוֹ שְׁמַעֲבָכִין [=מַגְבִּילִים] אֶת הַמְּלָאכָה, אוֹ שְׁתַּעֲרִיף - אֵין רַבּוֹ צָרִיף לְכָפוֹ; מִפְּנֵי שְׁאֵין נֶפֶשׁוֹ קְנוּיָה לוֹ, לֹא יִחַוֵּל עָלָיו נָדַר; לְמָה הַדָּבָר דּוּמָה? לְאוֹסֵר פְּרוֹת [שֶׁל-] אַחֲרִים עָלֵיהֶם. אֲבָל אִם אֵין שֵׁם עֲנוּי, וְלֹא דָבָר שְׁמַעֲבָכִין מְלָאכָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְכַפּוֹתוֹ. נָדַר עֶבְדּוֹ בְּנֹזִירוֹת, וְאָמַר לוֹ: 'מוֹפָר

מֵהֶן - אִם עַד שְׁלֹא נִגְנָכָה הַכֹּהֶמָה נָדַר - הָרִי זֶה נֹזִיר; וְאִם אַחֲרֵי שְׁנִגְנָכָה אוֹ אֲבָדָה אוֹ שְׁמַתָּה נָדַר - אֵינוֹ נֹזִיר, שְׁוֹה נָדַר בְּטָעוֹת.

ג. הַמִּתְפַּסִּים [נֹזִירוֹת] בְּנֹזִירוֹת [חֲבִירוֹן] - הָרִי זֶה נֹזִיר, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ בְּדִין כָּל הַמִּתְפַּסִּים בְּנָדָר.

ד. הִיָּה נֹזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו, וְאָמַר: 'הֲרִינִי כְּזֶה' - הָרִי זֶה נֹזִיר. נָדַר חֲבֵרוֹ בְּנֹזִיר, וְאָמַר הוּא: 'פִּי כְּפִי מִיָּין', אוֹ שְׁאָמַר: 'שְׁעָרִי כְּשְׁעָרוֹ מִלְּהַגְזוֹ' - הָרִי זֶה נֹזִיר. וְכֵן אִם שְׁמַע [אֶת חֲבִירוֹ נוֹדֵר בְּנִירוֹת] וְאָמַר 'וְאֵנִי' בְּתוֹף כְּדִי דְבוּר, וְשְׁמַע שְׁלִישִׁי בְּתוֹף כְּדִי דְבוּר שֶׁל שְׁנֵי, וְאָמַר 'וְאֵנִי', וְאִפְּלוֹ הֵן מֵאָה - פֶּלֶן נֹזִירִים.

ה. הָאוֹמֵר: 'הֲרִינִי נֹזִיר כְּשִׁיְהִיָּה לִי בֵן', וְשְׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וְאֵנִי' - הָרִי חֲבֵרוֹ נֹזִיר מִיָּד.

ו. הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: 'הֲרִינִי נֹזִיר כְּשִׁיְהִיָּה לָךְ בֵּן', וְשְׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר: 'וְאֵנִי' - אֵין זֶה נֹזִיר; שְׁלֹא נִתְפַּנֵּן זֶה הָאֲחֵרוֹן, אֲלֹא לומר לוֹ 'שְׁאֵנִי אוֹהֵב שִׁיְהִיָּה לָךְ בֵּן כְּמוֹ זֶה', שְׁתֵּרִי הוּא בֶּשׁ מִמֶּנּוּ [וּמִפֶּאֶת הַנִּימוּס אִמֵּר זֹאת].

ז. הָאוֹמֵר [שְׁלֹא בְּנוֹכַחַת 'פְּלוֹנִי']: 'הֲרִינִי נֹזִיר כְּשִׁיְהִיָּה לְפְלוֹנִי בֵּן', וְשְׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר: 'וְאֵנִי' - הָרִי זֶה סָפֵק; שְׁמָא לֹא נִתְפַּנֵּן אֲלֹא לְהִיּוֹת נֹזִיר כְּמוֹתוֹ, אוֹ לומר 'שְׁאֵנִי אוֹהֵב אוֹתוֹ כְּמוֹתוֹ'; וּסְפֵק נֹזִירוֹת, לְהִקָּל.

ח. שְׁנֵים שֶׁהָיוּ מִהִלְכִּין בְּדֶרֶךְ, וְרָאוּ אֶחָד כָּא כְּנֶגְדָן, וְאָמַר אֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם: 'זֶה הוֹלֵךְ לְקִרְאָתִינוּ שְׁמַעוֹן הוּא', וְאָמַר חֲבֵרוֹ: 'רְאוּבֵן הוּא', וְאָמַר זֶה: 'הֲרִינִי נֹזִיר אִם יִהְיֶה רְאוּבֵן', וְאָמַר הָאֶחָד: 'הֲרִינִי נֹזִיר אִם יִהְיֶה שְׁמַעוֹן' - הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם וְהָרִי הוּא רְאוּבֵן, הָרִי זֶה נֹזִיר; וְאִם יִהְיֶה שְׁמַעוֹן, הָרִי חֲבֵרוֹ נֹזִיר; כְּמוֹ שְׁנֶדְרוּ. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה. לֹא הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם, אֲלֹא חֲזַר לְאַחֲרֵיוֹ וְנִעְלַם מֵעֵינֵיהֶם, וְלֹא יָדְעוּ מִי הוּא - אֵין אֶחָד מֵהֶן נֹזִיר.

ט. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'הֲרִינִי נֹזִיר אִם יִהְיֶה בְּכָרִי [בְּעֵרִימַת תְּבוּאָה] זֶה מֵאָה כּוֹר' [שֶׁם מִידָה], וְהִלְךְ לְמִדְרוֹ, מִצָּאוֹ שְׁנִגְנָב אוֹ אֲבָד - אֵינוֹ נֹזִיר, וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה, שֶׁסְּפֵק נֹזִירוֹת לְהִקָּל.

י. הָיוּ מִהִלְכִּין בְּדֶרֶךְ, וְרָאוּ אֶת הַכּוֹי [שֶׁהוּא סֹפֵק חֵיה סֹפֵק בַּהֲמָה] מִרְחוֹק, וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן: 'הֲרִינִי נֹזִיר שְׁוֹה חֵיה', וְאָמַר אֶחָד: 'הֲרִינִי נֹזִיר שְׁוֹה בְּכֹהֶמָה', וְאָמַר אֶחָד: 'הֲרִינִי נֹזִיר שְׁאֵין זֶה חֵיה', וְאָמַר אֶחָד: 'הֲרִינִי נֹזִיר שְׁאֵין זֶה לֹא חֵיה וְלֹא בְּכֹהֶמָה', וְאָמַר אֶחָד: 'הֲרִינִי נֹזִיר שְׁוֹה חֵיה וְכֹהֶמָה' - הָרִי פֶלֶם נֹזִירִים; מִפְּנֵי שֶׁהִכּוּי - יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים [=הִלְכוֹת] שְׁוֹה בָּהֶן לְחֵיה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שְׁוֹה בָּהֶן לְכֹהֶמָה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שְׁוֹה בָּהֶן לְחֵיה וְלְכֹהֶמָה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שְׁאֵינוֹ שְׁוֹה בָּהֶן לֹא לְחֵיה וְלֹא לְכֹהֶמָה. וְהוּא הַדִּין אִם רָאוּ אֲנֶדְרוּגִינוֹס, וְנִחַלְקוּ בּוֹ אִם הוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, וְנִדְרוּ עַל דֶּרֶךְ שְׁנֶדְרוּ אֵלֹו בְּכּוֹי - הָרִי פֶלֶן נֹזִירִים; שְׁהָאֲנֶדְרוּגִינוֹס - יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שְׁוֹה בָּהֶן לְאִישׁ, וְדָרְכִים שְׁוֹה בָּהֶן לְאִשָּׁה,

א'רבע' - הרי זה נזיר כמנזן שאמר, כל נזירות מהן שלשים יום; ובסוף כל שלשים ושלשים - מגלח ומביא קרבנותיו, ומתחיל למנות נזירות שנה. אפלו אמר: 'הריני נזיר מאה אלה נזירות', שאי אפשר שיחיה בזמן הזה - הרי זה מונה אחת אחת עד שימות, או עד שישלם מנזן נזירותיו.

ז. האומר: 'הריני נזיר כמנזן ימות השנה' - מונה נזירותיו כמנזן ימות השנה: אם פרש שנת החמה - מונה שלש מאות וחמש ושלשים נזירות, כל אחת מהן שלשים יום; ואם פרש שנת הלכנה - מונה שלש מאות וארבע וחמשים נזירות; ואם סתם - מונה שלש מאות וארבע וחמשים נזירות. שהרי בארנו, שבכל הנדרים הולכין אחר לשון בני אדם, ורב שני החמה שלש מאות חמשה ושלשים יום מנזן לה, ורב שני לכנה שלש מאות ארבע וחמשים יום מנזן לה, ואין קורין כל העם 'שנה' סתם, אלא לשנת הלכנה.

ח. האומר: 'הריני נזיר אחת ומחצה', הרי זה נזיר שתי נזירות; אמר: 'הריני נזיר יום אחד', או 'הריני נזיר ושעה אחת' - הרי זה נזיר שתיים; אמר: 'הריני נזיר, ואחת' - הרי זה נזיר שלש נזירות; 'הריני נזיר, ואחת, ועוד, ושוב' - הרי זה נזיר ארבע נזירות; 'הריני נזיר שלשים יום יום אחד' - הרי זה נזיר נזירות אחת של שלשים ואחד יום.

ט. מי שהיו שתי כתי עדים מעידין אותו, אלו מעידין ששנור שתיים, ואלו מעידין ששנור חמש - הרי זה נזיר שתיים; שבכלל חמש שתיים, ובהרי כלן העידו בשתיים.

י. מי שנזיר שתי נזירות, בין שנזיר שתייהן בבת אחת, בין שנזיר זו אחר זו, כגון שאמר: 'הריני נזיר היום, הריני נזיר היום', ומנה את הראשונה והפריש קרבן, ואחר כך נשאל על זאת הראשונה והתיר נדרו - עלתה לו ראשונה בשניה, ומביא זה הקרבן ונפטר. ואפלו הביא בפירתו, ואפלו גלח שערו ואחר כך נשאל עליה - עלתה לו ראשונה בשניה, שהרי אין השניה חלה אלא אחר הראשונה, והראשונה אינה; כיון שהתירה, כאלו אינה מעקרה.

יא. מי שאמר: 'הריני נזיר לעולם', או 'הריני נזיר כל ימי חיי' - הרי זה נזיר עולם; ואם אמר: 'הריני נזיר אלה שנה' - הרי זה נזיר לזמן קצוב, ואף על פי שאי אפשר שיחיה האדם אלה שנה.

יב. ומה בין נזיר עולם לנזיר זמן קצוב? שהנזיר לזמן קצוב - אסור לגלח עד סוף ימי נזרו, שנאמר: "כל ימי נדר נזרו, תער לא יעבר על ראשו, עד מלאת הימים". ונזיר עולם - אם הכביד שערו, מקל בפתע משנים עשר חדש לשנים עשר חדש, ומביא קרבנותיו שלש בהמות כשיגלח, שנאמר: "והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח, פי כבד עליו וגלחו", ואכשלוש נזיר עולם היה. ודבר זה, הלכה מפי הקבלה. ונזיר עולם שנשטמא - הרי זה מביא קרבן טמאה ומגלח תגלחת טמאה, כמו נזיר לזמן קצוב.

יג. שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר כנזיר, אלא המלאך הפרישו מן הטמאה [מן האסור לו]; וכיצד היה

לך' - יצא לחרות, ותיב להשלים נזירותו; שהעבד כופין אותו, ואין מפרין לו; ואם הפר, יצא לחרות [שההפדה נחשבת כגילוי דעת לשחרור].

יט. עבד שנדר בנזירות וברח, או שהלך רבו - הרי זה אסור לשנותו, כפי שיצטרע ויחזור לרשות רבו. נזיר והשלים נזירותו, וגלח ולא ידע רבו, ואחר כך יצא לחרות - הרי זה יצא ידי נדרו; אבל אם נדר, ולא גלח, ויצא לחרות - לא יצא ידי נדרו. נטמא, ואחר כך יצא לחרות - מונה [ומתחיל בנזירות חדשה] משעה שנשטמא [=כשנטהר]. לא מיום הבאת קרבן].

כ. נזירות נוהגת בפני הבית [המקדש] ושללא בפני הבית; לפיכך, מי שנדר כנזיר בזמן הזה - הרי זה נזיר לעולם, שאין לנו בית כדי שביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו.

כא. אין הנזירות נוהגת, אלא בארץ ישראל; ומי שנזיר בחוצה לארץ - קונסין אותו ומחבין אותו לעלות לארץ ישראל, ולהיות נזיר בארץ ישראל כמנזן הימים שנדר. לפיכך, מי שנדר בזמן הזה בחוצה לארץ - כופין אותו לעלות לארץ ישראל, ויהיה נוהג נזירות שם עד שימות, או עד שיבנה המקדש, ויקריב קרבנותיו במלאת ימי נזרו.

כב. וכל זמן שהוא בחוצה לארץ, הרי זה אסור לשנותו זין ולהשטמא למתים ולגלח, וכל דקדוקי נזירות עליו - ואף על פי שאין ימים אלו עולין לו [במניין ימי נזירות]; ואם עבר ושטה, או גלח, או נגע במת וכיוצא בנגיעה - לוקה.

שבת קודש

הלכות נזירות פרק ג

א. סתם נזירות, שלשים יום. כיצד? מי שאמר: 'הריני נזיר', אין פחות משלשים יום; ואפלו אמר: 'הריני נזיר נזירות גדולה עד מאד הבה הבה' - הרי זה נזיר שלשים יום, שהרי לא פרש זמן.

ב. פרש זמן פחות משלשים, כגון שאמר: 'הריני נזיר יום אחד', או 'עשרה ימים', או 'עשרים' - הרי זה נזיר שלשים יום, שאין נזירות פחותה משלשים יום; ודבר זה, הלכה מפי הקבלה.

ג. פרש זמן יותר משלשים יום - כגון שאמר: 'אחד ושלשים', או 'ארבעים', או 'מאה יום', או 'מאה שנה' - הרי זה נזיר כמנזן שפרש, לא פחות ולא יותר.

ד. האומר: 'הריני נזיר שעה אחת', הרי זה נזיר שלשים יום; אמר: 'הריני נזיר שלשים יום ושעה אחת' - הרי זה נזיר אחד ושלשים יום, שאין נזירין שעות.

ה. האומר: 'הריני נזיר מכאן ועד מקום פלוני' - אם לא התחיל בדרך, הרי זה נזיר שלשים יום בלבד; שלא נתפנן זה אלא לנזירות גדולה [כטורח הדרך], ובהרי לא פרש זמן. ואם התחיל בדרך - אם היה מהלך פחות משלשים יום, הרי זה נזיר שלשים יום; ואם היה יותר משלשים יום, הרי זה נזיר נזירות אחת כמנזן הימים.

ו. מי שאמר: 'הריני נזיר שתי נזירות', או 'שלש' או

ג. האומר: 'הריני נזיר, ונזיר כשיהיה לי בן', והתחיל בנזירות שלו, ואחר כך נולד לו בן - משלים את שלו, ואחר כך מונה של בנו. אמר: 'הריני נזיר כשיהיה לי בן, והריני נזיר כך וכך יום', והתחיל בנזירות שלו, ואחר כך נולד לו בן - פוסק נזירות שלו, ומונה את של בנו, ואחר כך חזר ומשלים את שלו, והרי שתיקן בנזירות אחת. לפיכך, אם נטמא בתוך נזירות של בנו, סותר [=מתבטל] הכל; נטמא אחר נזירות בנו כשהתחיל להשלים נזירותו, אינו סותר אלא עד נזירות בנו. ובכמה ימים משלים את שלו? אם נשאר מנזירותו כשנולד הבן שלשים יום או יותר - מונה נזירות בנו, ומשלים הימים שנשארו מנזירותו; ואם נשאר מנזירותו פחות משלשים יום - מונה שלשים אחר נזירות בנו, שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום.

ד. כיצד? האומר: 'הריני נזיר כשיהיה לי בן, והריני נזיר מאה יום', והתחיל בנזירות שלו, ונולד לו בן - אם נשאר מן המאה שנדר שלשים יום או יותר כשנולד הבן, לא הפסיד כלום; שהרי פוסק נזירות שלו, ומונה של בנו, ומגלח ומביא קרבנותיו, ומשלים השלשים או יתר שנשארו מנזירותו, ומגלח לנזירותו. ואם נשאר מן המאה פחות משלשים, סותר עד שבעים.

ה. כיצד? נולד הבן ביום שמונים - מונה של בנו, ומשלים את של בנו ומגלח, ומתחיל למנות מאחר התגלחת שלשים יום. ונמצא מפסיד מקדם הנולד, עשרה ימים - שהן מיום שבעים עד הנולד. וכן כל פיוצא בזה.

ו. האומר: 'הריני נזיר לאחר עשרים יום', וחזר ואמר: 'הריני נזיר מעתה מאה יום' - מונה עשרים יום ופוסק, ומתחיל למנות שלשים יום, שהיא הנזירות שנדר לאחר עשרים, ואחר השלשים מגלח ומגלחת טהרה ומביא קרבנותיו, וחזר ומונה שמונים יום כדי להשלים המאה שנדר בסוף, ומגלח ומביא קרבנותיו.

ז. אמר: 'הריני נזיר לאחר עשרים יום, והריני נזיר מעתה' - מונה שלשים יום, ומגלח תגלחת טהרה, וחזר ומונה שלשים יום אחרים, והיא הנזירות שנדר לאחר עשרים; שאם תאמר: 'מונה עשרים ופוסק, ומונה שלשים ומגלח' - נשארו מנזירות שהתחיל בה עשרה ימים בלבד, ואין בין תגלחת טהרה לתגלחת טהרה לעולם פחות משלשים יום.

ח. אמר: 'הריני נזיר לאחר עשרים יום', וחזר ואמר: 'הריני נזיר עולם מעתה' - לא חלה עליו נזירות שנדר בראשונה.

ט. וכן אם אמר: 'הריני נזיר שמשון לאחר עשרים יום', וחזר ואמר: 'הריני נזיר מעתה' - אינו מגלח לנזירות זאת שנדר באחרונה.

י. מי שאמר: 'הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי' - הרי זה אסור לשנות בלין ולהטמא למתים ולגלח, לעולם.

יא. האומר: 'הריני נזיר ביום שכן דוד בא בו' - אם בחל

דינו? הרי אסור בלין ואסור בתגלחת, ומתיר הרי להטמא למתים. ודבר זה, הלכה מפי הקבלה.

יד. לפיכך, מי שאמר: 'הריני נזיר כשמשון' - הרי זה נזיר מן היין ומן התגלחת לעולם, ואינו מגלח כל שנים עשר חדש כשאר נזירי עולם, ומתיר להטמא למתים. ואם אמר: 'לא נתכוננתי אלא לאיש אחר ששמו שמשון', אינו נזיר. ומי שנדר נזיר כשמשון - אינו יכול להשאיל על נדרו, שנזירותו שמשון לעולם היתה נמבלי יכולת להתיר, כי נצטווה מפי המלאך.

טו. האומר: 'הריני נזיר כשמשון בן מנחם', כבעל דלילה, 'כמי שעקר דלתות עזה', 'כמי שנקרו פלשתים את עיניו' - הרי זה נזיר בנזירות שמשון, אף על פי שאפשר שנעשו מעשים אלו לאיש אחר.

טז. שמואל הרמתי, נזיר עולם הרי; לפיכך, האומר: 'הריני נזיר כשמואל הרמתי', 'כבן חנה', 'כבן אלקנה', 'כמי ששסף את אגג בגלגל', וכיוצא באלו - הרי זה נזיר עולם; ואין אומרים: 'שמא לאיש אחר שמעשיו כאלה נתבנו'.

יז. האומר: 'הריני נזיר מלא הבית', או 'מלא הקפה' - בודקין אותו: אם אמר 'לא היה בדעתי שיהיה נזיר כל ימי, ולא נתכוננתי אלא להאריך זמן הנזירות זמן מרבה' - הרי זה נזיר שלשים יום בלבד. ואם אמר: 'סתם נדרתי' - רואין את הקפה כאלו היא מלאה חרדל, ויהיה נזיר כל ימיו; ויש לו לגלח משנים עשר חדש לשנים עשר חדש, ונביא קרבנותיו כשאר נזירי עולם.

יח. האומר: 'הריני נזיר כשער ראשי', או 'כעפר הארץ', או 'כחול העין' - הרי זה כמי שאמר: 'הרי עלי נזירות כמנזן שער ראשי', או 'כמנזן עפר הארץ', או 'כמנזן חול העין'. לפיכך, יגלח כל שלשים יום, ויתחיל למנות נזירות שניה שלשים יום ויגלח; וכן עד שימות. ובכל תגלחת ותגלחת - אינו שותה בלין, ולא מטמא למתים; ואם שתה או נטמא, אפלו ביום התגלחת - הרי זה לוקה.

יט. האומר: 'הריני נזיר אם אכל ככר זו, הריני נזיר אם אכלנה, הריני נזיר אם אכלנה', ואכלה - הרי זה חייב בנזירות [אם אכל] כמנזן שאמר; ומונה אחת אחר אחת, כל אחת מהן שלשים יום, ומגלח בסוף כל שלשים, ומביא קרבנותיו.

הלכות נזירות פרק ד

א. האומר: 'הריני נזיר' - הרי זה מגלח תגלחת טהרה יום אחד ושלשים; ואם גלח ביום שלשים, יצא. אמר: 'הריני נזיר שלשים יום', אינו מגלח אלא ביום אחד ושלשים.

ב. מי שנדר שתי נזירות - מגלח את הראשונה ביום שלשים ואחד, ואת השניה ביום ששים ואחד. ואם גלח את הראשונה ביום שלשים, מגלח את השניה ביום ששים; ואם גלח ביום תשעה וחמשים - יצא; שיום שלשים עולה לו אף למנזן נזירות שניה.

שהוא הפרי, או שתה רביעית חמץ שהוא פסלת הפרי - הרי זה לוקה. אבל העליון, והלולבין [ענפים רכים], ומי גפנים [שיוצא מהענפים], והסמדר [הגפן בראשית התהוותו] - הרי אלו מתרין לנזיר; שאינן לא פרי ולא פסלת פרי, אלא מן העץ הן נחשבים.

ג. כל אסורי הגפן, מצטרפין זה עם זה. ביצד? הרי שצטרף ענבים לחים עם יבשים עם בסר וחרצנים וזג, ואכל מן התערבכת פזית - לוקה; וכן אם אכלן זה אחר זה, עד שאכל מן הכל פזית - לוקה. וכן אם שתה רביעית מן התערבכת זין וחמץ, לוקה.

ד. דבר המתר, אינו מצטרף לדבר האסור בנזיר. ביצד? זין שנותר בדבש, אף על פי שטעם הכל טעם זין, ושתה מן התערבכת, וכן הצמוקין שדרכן עם הגורגרות, וטעם הכל טעם צמוקין, ואכל מן התערבכת - אינו לוקה; עד שיהיה מדבר האסור בתערבכת פזית בכדי שלש ביצים, ואכל בשלש ביצים - כשאר האסורין השוין בכל אדם, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות.

ה. וכן אם שרה פתו ביין, והיתה רביעית זין בכדי פרס [מלשון פרוסה - חצי ככר של שש ביצים] מן הפת, ואכל כדי פרס, שנמצא שאכל רביעית זין - הרי זה לוקה; ועל זה וכיוצא בו נאמר בתורה: "וכל משרת ענבים" - לאסור דבר שנותר בו היין, וטעמו כטעם היין; והוא שיהיה טעמו וממשו, כשאר אסורי מאכלות.

ו. נותר זין וכיוצא בו בדבש וכיוצא בו, ואין שם טעם זין - הרי זה מתר לנזיר; לא יהיה זה חמור מחלב ודם. ז. היה בו טעם זין, ואין שם רביעית בכדי פרס - הרי זה אסור מדברי סופרים, כמו שבארנו באסורי מאכלות; ומפני אותו אם אכל, מפת מרדות.

ח. נזיר שאכל פזית ענבים, וכזית חרצן, וכזית זג, וכזית צמוקים, ושתה רביעית זין, ואכלו סחט אשכול ושתה ממנו רביעית - הרי זה לוקה חמש מלקיות; שכל אחד מהן בלא אחד הוא. ולוקה מלקות ששית משום "לא יחל דברו", שהוא שנה בכל הנדרים. וכן אם אכל פזית זג, או פזית ענבים - לוקה שתיים; אחת משום זג או משום ענבים, ואחת משום "לא יחל דברו". והוא הדין לנזיר שגלח או נטמא, שהוא לוקה שתיים: אחת על האסור המיוחד בו, ואחת על האסור השונה בכל הנדרים שהוא "לא יחל דברו".

ט. נזיר ששתה רביעית זין ורביעית חמץ - אינו לוקה אלא אחת, שאינו חייב על היין בפני עצמו ועל החמץ בפני עצמו; שאין כתוב "זין לא ישתה וחמץ לא ישתה", אלא כך כתוב: "חמץ זין וחמץ שכר לא ישתה" - כלומר: לא ישתה זין ולא דבר שנותר בו היין והוא השכר, ואכלו החמיצו; והואיל ולא כפל אלא החמץ, שהוא שם אחד - אינו לוקה על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. י. נזיר שהיה שותה זין כל היום כולו - אף על פי שהוא חייב לשתיים על כל רביעית ורביעית, אינו לוקה אלא אחת

נדר, הרי זה אסור לעולם. ואם בשבת או ביום טוב נדר - אותה שבת או אותו יום טוב מתר, מכאן ואילך אסור לעולם; שהדבר ספק אם יבוא בשבת ויום טוב, או לא יבוא; והואיל והוא ספק ביום שנדר - לא חלה עליו נזירות, שספק נזירות להקל. מכאן ואילך - חלה עליו נזירות; ושבת הבאה שהיא ספק, אינה מפקעת נזירות שחלה עליו.

יב. נזיר ששילמו ימי נזירותו, ולא גלח תגלחת טהרה - הרי זה אסור לגלח ולשתות זין ולהטמא למתים כשהיה מקדם, וכל דקדוקי נזירות עליו; ואם גלח או שתה או נטמא, לוקה.

יג. מי שנדר בנזיר, ודמה שאינו נדר, והיה נוהג התר בנדרו ושתה זין, ולאחר זמן שאל לחכם, והורהו שהוא נדר, ושהוא חייב בנזירות - הרי זה מונה משעה שנדר; ומדברי סופרים, שנהג אסור פיזים שנהג בהם התר.

יד. ביצד? הרי שנדר שלשים יום, ונהג התר בנדרו עשרה ימים, ונהג אסור עשרים יום, ולאחר השלשים שאל לחכם ואסר לו - הרי זה מונה עשרה ימים מיום ששאל, כנגד העשרה שנהג בהם התר; ואם שתה או גלח או נטמא בעשרת ימים האלו, מפני אותו מפת מרדות.

טו. כמה דברים אמורים? בנזירות מעוטת. אבל בנזירות מרובה - דיו שנהג שלשים יום בנזירות, אף על פי שערב על נזירותו המרובה כל ימיה; ואם לא נהג אסור בעצמו, אין נזקקין [=מתחייבים] לו כלל [להתיר נדרו].

טז. כל בית דין שנזקקין לזה וכיוצא בו, ומודיעין לאלו שמזולזלין בנדרים שאינן חייבין מן התורה, או שירוי להן להקל, או שיפתחו להן פתח - מנדין את אותו בית דין ההדיוט.

יז. האשה שנדרה בנזיר, ושילמו ימי הנזירות, והביאה קרבנותיה, ונשחטה אחת מן הבתמות ונזרק דמה, ואחר כך שמע בעלה - אף על פי שערבין לא גלחה, אינו יכול להפר; ואם קדם זריקה, הרי זה יפר. כמה דברים אמורים? בתגלחת טהרה; אבל בתגלחת טמאה - יפר אף על פי שקרבו הקרבנות של תגלחת טמאה, מפני שהיא עדין צריכה למנות נזירות אחרת.

הלכות נזירות פרק ה

א. שלשה מינין [=דברים] אסורין לנזיר - הטמאה, והתגלחת, והיוצא מן הגפן, בין פרי בין פסלת פרי. אבל השכר של תמרים או של גורגרות וכיוצא בהן - מתר לנזיר; ושכר זה שנאסר עליו בתורה, הוא השכר של תערבכת היין.

ב. היוצא מן הגפן ביצד? נזיר שאכל פזית מן הפרי - שהוא ענבים לחים או יבשים או בסר, או שאכל פזית מפסלת הפרי - שהן הזוגין, והן הקלפה החיצונה, או התרצנים, והן הפנימיין שזורעין אותן - הרי זה לוקה; וכן אם שתה רביעית [חלוג] זין, או אכל פזית מיין קרוש

יז. בפה דברים אמורים? בשנטמא ופרש, וחזר ונגע או נשא או האהיל; אבל אם היה נוגע במת ועדין המת בידו, ונגע במת אחר - אינו חיב אלא אחת, אף על פי שהתרו בו על כל נגיעה ונגיעה; שהרי מחלל ועומד.

יח. נזיר שנכנס לבית, ושהה שם עד שמת שם מת, או שנכנס לאהל המת בשדה תבה ומגדל [מתקנים טגורים], ובא חבירו ופרע גג התבה מעליו מדעתו - הרי זה לוקה שמים: אחת משום "לא יבא", ואחת משום "לא יטמא" - שהרי טמא וביאה באין כאחת. אבל אם נכנס בדרך, טמאתו קודמת לביאתו - שמעת שייכנס חטמו או אצבעות רגליו, נטמא, ואינו חיב משום ביאה, עד שיכבד בלו.

יט. נכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה, ואחר שנודע לו התרו בו, ולא קפץ ויצא אלא עמד שם - הרי זה לוקה; והוא שישקה שם כדי השתחויה, כמו טמא שנכנס למקדש.

כ. המטמא את הנזיר - אם היה הנזיר מזיד, הנזיר לוקה, וזה שטמאו עובר משום "ולפני עור לא תתן מכשול". ואם היה הנזיר שוגג וזה שטמאו מזיד, אין אחד מהן לוקה; ולמה לא ילקה המטמא את הנזיר? לפי שנאמר: "וטמא ראש נזרו", ואינו לוקה עד שיטמא עצמו מדעתו. כא. נזיר טהור שטמא עצמו, לוקה אף משום "לא תאחר לשלמו" - שהרי אחר נזירות טהרה, ועשה מעשה; וכן אם נזר בבית הקברות, לוקה אף משום "לא תאחר". הא למדת, שהנזיר שטמא עצמו לוקה ארבע מלקיות: משום "לא יטמא", ומשום "לא יחל דברו", ומשום "לא תאחר לשלמו", ומשום "לא יבא" - אם היתה ביאה וטמאה כאחת, כמו שבארנו.

משום זין ואחת ד"ל יחל דברו", כמו שבארנו; ואם התרו בו על כל רביעית ורביעית, ואמרו לו: 'אל תשתה', 'אל תשתה', והוא שותה - חיב על כל אחת ואחת. מדברי סופרים, שאסור לנזיר לעמד במושב [בסמיכות ל-] שותי זין, ויתרחק ממנו הרבה - שהרי מכשול לפניו; אמרו חכמים: 'סביב לפרס לא יקרב'.

יא. נזיר שגלח שער אחת - לוקה, בין בתער בין בזוג [=מספריים]; והוא שקצצה מעקרה, בעין תער. וכן אם תלשה בידו, לוקה. ואחד המגלח ואחד המתגלח [ולוקה אם טייע], שנאמר: "תער לא יעבר על ראשו"; ואם הניח ממנה כדי לכף את ראשה לעקרה - אינו לוקה, שאין זה בעין תער.

יב. העביר על ראשו סם [=תכשיר] שמשיר את השער, והשיר שער - אינו לוקה; אבל בטל מצות עשה, שנאמר: "גדל פרע שער ראשו".

יג. נזיר שגלח כל שער, אינו לוקה משום התגלחת אלא אחת; ואם התרו בו על כל שעה ושעה, ואמרו לו: 'אל תגלח', 'אל תגלח', והוא מגלח - לוקה על כל אחת ואחת. יד. נזיר חופף על שער בידיו, וחוכף בצפרניו - ואם נפל שער, אינו חושש; שהרי אין פונתו להשיר, ואפשר שלא ישיר. אבל לא יסרק במסרק, ולא יחף באדמה [מהסוג שמשירה שיער] - מפני שמשיר את השער ודאי; ואם עשה כן, אינו לוקה.

טו. נזיר שנטמא למת טמאת שבעה - בין בטמאות שהוא מגלח עליהן כמו שיתבאר, בין בטמאות שאינו מגלח עליהן - הרי זה לוקה.

טז. נטמא למת פעמים הרבה - אף על פי שהוא חיב מלקות על כל אחת ואחת לשמים, אין בית דין מלקין אותו אלא אחת; ואם התרו בו על כל פעם ופעם, והוא מטמא - לוקה על כל אחת ואחת.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום — ט"ז כ"ב מרחשון ה'תשס"ח

ויוצאין דרך שמאל - חוץ ממי שארעו דבר [אבל או מנודה], שהוא מקיף על השמאל. לפיכך היו [העוברין ושביין] שואלין אותו: 'מה לך מקיף על השמאל?' - [ומשיב] 'שאני אכל'. - 'השוכן בבית הזה נחמד'. 'שאני מנדה' - 'השוכן בבית הזה יתן בלבד ותשמע לדברי חבירי ויקרבו'.

ד. כל [כחן] שהשלים עבודה ונסתלק לו, אינו יוצא ואחוריו להיכל, אלא מהלך אחורנית מעט מעט, ומהלך על צדו [כשפניו לעזרה] עד שיצא מן העזרה. וכן אנשי משמר [הכהונה] ואנשי מעמד [שלוחי ישראל למעמד ההקדשה] ולויים מדוכנן [מזימרתם] - כך הן יוצאין מן המקדש, כמו שפוסע אחר תפלה [שמונה עשרה] לאחוריו. כל זה ליראה מן המקדש.

ה. לא יקל אדם את ראשו [בשחוק] כנגד שער מזרחי של

יום ראשון

הלכות בית הבחירה פרק ז

א. מצות עשה ליראה מן המקדש, שנאמר: "ומקדשי תיראו"; ולא מן המקדש אתה ירא, אלא ממי שצוה על יראתו.

ב. ואיזו היא יראתו? שלא יכנס להר הבית במקלו, או במנעלו שברגליו, או באפנדתו [חלוק לספיגת זיעה], או באבק ששל רגליו, או במעוה הצוררין לו בסדינו [בבגדו]. ואין צריך לומר שאסור לו לרק בכל הר הבית; אלא אם נודמן לו רק, מבליעו בכסותו. ולא יעשה הר הבית דרך, שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שפנגדה כדי לקצר הדרך, אלא יקיפו מבחוץ. ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה.

ג. וכל הנכנסין להר הבית, נכנסין דרך ימין ומקיפין

עד שִׁירָצוּ שְׂבָעָה טוֹבִי [ממוני] הָעִיר אוֹ כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר; וְאִם יָצָא הַמֶּת חוּץ לָעִיר, אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ אֶף עַל פִּי שְׂרָצוּ כָּלָן לְהַחְזִירוֹ.

יד. רָצוּ בְּנֵי הָעִיר לְהוֹצִיא הַקָּבֶר מִן הַמִּדְיָנָה [העיר], מִפְּנֵין אוֹתוֹ; וְכָל הַקְּבָרוֹת מִפְּנֵין, חוּץ מִקָּבֶר נְבִיא אוֹ מֶלֶךְ. קָבֶר שֶׁהִקִּיפְתּוּ הָעִיר [והוא קדש לעיר], בֵּין מֵאֲרָבַע רוּחוֹתָיו בֵּין מִשְׁתֵּי רוּחוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ - אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הָעִיר יָתֵר מִחֲמִשִּׁים אָמָּה לְכָאן וּחֲמִשִּׁים לְכָאן, אֵין מִפְּנֵין אוֹתוֹ עַד שִׁירָצוּ כָּלָן; פָּחוֹת מִכָּאן, מִפְּנֵין אוֹתוֹ. יְרוּשָׁלַם מְקֻדָּשֶׁת מִשְׁאֵר הָעִירוֹת הַמְּקֻדָּשׁוֹת - שְׂאֻכְלִין שָׁם קִדְשֵׁי קָלִים [קורבנות] וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי לָפָנִים מִחוּמָתָהּ. וְאֵלּוּ דְּכָרִים שְׂנֵאָמְרוּ בִּירוּשָׁלַם? אֵין מְלִינִין בָּהּ הַמֶּת, וְאֵין מַעֲבִירִין בְּתוֹכָהּ עֲצֻמוֹת אָדָם, וְאֵין מְשִׁפְרִין בְּתוֹכָהּ בָּתִּים, וְאֵין נוֹתְנִין בָּהּ מָקוֹם לִגְר תוֹשֵׁב [נכרי ששומר ד' מצוות בני נח], וְאֵין מְקִימִין בָּהּ קְבָרוֹת חוּץ מִקָּבְרֵי בֵּית דָּוִד וְקָבֶר חִלְדָּה [הנביאה] שֶׁהָיוּ בָּהּ מִיָּמֹת נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, וְאֵין נוֹטְעִין בָּהּ גִּנּוֹת וּפְרִדְסִים, וְאֵינָהּ נִזְרָעֶת וְלֹא נִחְרָשֶׁת שְׂמָא תִסְרַח [מהזיבול], וְאֵין מְקִימִין בָּהּ אֵילָנוֹת חוּץ מִגִּנַּת וְרָדִים שֶׁהָיָה שָׁם מִיָּמֹת נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, וְאֵין מְקִימִין בָּהּ אֲשָׁפוֹת מִפְּנֵי הַשְּׂרָצִים, וְאֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנָּה זֵינִין [קורות] וְגוֹזְזוֹתָאֹת [מרפסות] לְרִשּׁוֹת הָרָבִים מִפְּנֵי [החשש שיהיו] אֹהֶל הַטְּמֵאָה, וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ כְּבָשׂוֹנוֹת [משרפות] מִפְּנֵי הָעֶשֶׂן, וְאֵין מְגִדְלִין בָּהּ תְּרֻגּוּלִין [שזרכו ללקט שרצים] מִפְּנֵי הַקְּדָשִׁים; וְכֵן לֹא יִגְדְּלוּ הַכֹּהֲנִים תְּרֻגּוּלִין כָּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי הַטְּהָרוֹת. וְאֵין הַבֵּית נִחְלָט בָּהּ [נמכר] לְצִמְיֻתוֹת, וְאֵינּוּ מְטַמְּא בְּגָעִים [של צרעת], וְאֵינָהּ נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְחָת, וְאֵינָהּ מְבִיאָה עֲגָלָה עֲרוּפָה לְפִי שְׂלֵא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים.

טו. הֵר הַבֵּית מְקֻדָּשׁ מִמֶּנָּה - שְׂאֵין זָבִין וְזָבוֹת נְדוֹת וְיוֹלְדוֹת [- שהן טמאות] נִכְנָסִין לָשָׁם; וּמִתֵּר לְהִכְנִיס הַמֶּת עֲצָמוֹ לְהֵר הַבֵּית, וְאֵין צָרִיף לומר טֵמָא מֵת שֶׁהוּא נִכְנָס לָשָׁם.

טז. הַחִיל מְקֻדָּשׁ מִמֶּנּוּ - שְׂאֵין גּוֹיִם וְטֵמָא מֵת וּבּוֹעֵל נִדָּה נִכְנָסִים לָשָׁם.

יז. עֲזֵרֶת נָשִׁים מְקֻדָּשֶׁת מִן הַחִיל - שְׂאֵין טָבוֹל יוֹם [טמא שטבל ויטהר בלילה] נִכְנָס לָשָׁם; וְאִסּוּר זֶה מִדְּבָרֵיהֶם [של חכמים], אֲבָל מִן הַתּוֹרָה מִתֵּר טָבוֹל יוֹם לְהִכְנִס לְמִחְנֶה לְוִיָּה. וְטֵמָא שְׂנוֹכְס לְעֲזֵרֶת הַנָּשִׁים אֵינוֹ חֵבֵב חֲטָאָת.

יח. עֲזֵרֶת יִשְׂרָאֵל מְקֻדָּשֶׁת מִעֲזֵרֶת נָשִׁים - שְׂאֵין מִחֲסֵר כְּפוּרִים [- שטרם הביא קרבנו] נִכְנָס לָשָׁם, וְטֵמָא שְׂנוֹכְס לָהּ חֵבֵב כָּרַת [- מיתה משמים בגיל 50].

יט. עֲזֵרֶת כֹּהֲנִים מְקֻדָּשֶׁת מִמֶּנָּה - שְׂאֵין יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לָשָׁם אֲלָא בְּשַׁעַת צָרָכֵיהֶם, לְסְמִיכָה [- סמיכת ידים על הקורבן] וְלִשְׁחִיטָה וְלִתְנוּפָה [הגבהת הקורבן].

כ. בֵּין הָאוֹלָם וְלִמְזֻבַּח מְקֻדָּשׁ מִמֶּנָּה - שְׂאֵין בְּעָלֵי מוֹמִין וּפְרוּעֵי רֹאשׁ [מגודלי שער] וְקָרוּעֵי בְּגָדִים נִכְנָסִין לָשָׁם.

עֲזֵרָה שֶׁהוּא שַׁעַר נִיקְנוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכוּן כְּנֶגֶד קִדְשׁ הַקְּדָשִׁים. וְכָל הַנִּכְנָס לְעֲזֵרָה - יִחַלֵּף בְּנִחַת בְּמָקוֹם שֶׁמִּתֵּר לוֹ לְהִכְנִס לָשָׁם, וְיִרְאֶה עֲצָמוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד לְפָנֵי הָאֲדוֹן ה' שְׂאָמֵר: "וְהָיוּ עֵינֵי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים"; וּמִחַלֵּף בְּאֵימָה וְיִרְאֶה וּפָחַד וְרָעָה, שְׂנֵאָמֵר: "בְּבֵית אֱלֹהִים נִחַלֵּף בְּרָגֶשׁ". וְאִסּוּר לְכָל אָדָם לִישֹׁב בְּכָל הָעֲזֵרָה; וְאֵין יוֹשִׁיבָה בְּעֲזֵרָה אֲלָא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד, שְׂנֵאָמֵר: "וְיָבֵא הַמֶּלֶךְ דָּוִד, וְיִשֹּׁב לְפָנֵי ה'". וְהַסְנֵהדְרִין שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית [שחציה קודש וחציה חול], לֹא הָיוּ יוֹשְׁבִין אֲלָא בְּחֻצְיָה שֶׁל חֹל.

ז. אֶף עַל פִּי שֶׁהִמְקִדְשׁ הַיּוֹם הָרַב בְּעוֹנוֹתֵינוּ, חֵיב אָדָם בְּמוֹרָאוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה נוֹהֵג בּוֹ בְּכַנְיָנוֹ; לֹא יִכְנָס אֲלָא לְמָקוֹם שֶׁמִּתֵּר לְהִכְנָס לָשָׁם, וְלֹא יִשֹּׁב בְּעֲזֵרָה, וְלֹא יִקַּח רֹאשׁוֹ כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמְּזוֹרָח, שְׂנֵאָמֵר: "אֵת שְׁבוּתֵי תִשְׁמְרוּ, וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ" - מֵה שְׁמִירַת שְׁכֶת לְעוֹלָם, אֶף מוֹרָא מְקֻדָּשׁ לְעוֹלָם; וְאֶף עַל פִּי שֶׁחֲרַב, בְּקֻדְשָׁתוֹ עוֹמֵד.

ח. בְּזִמְן שֶׁהָיָה הַמְּקֻדָּשׁ בְּנוֹי - אִסּוּר לוֹ לְאָדָם לְהִקַּל אֵת רֹאשׁוֹ מִן [הר] הַצּוֹפִים, שֶׁהוּא חוּץ לִירוּשָׁלַם וְלָפָנִים; וְהוּא שִׁיחָהּ רוֹאֶה אֵת הַמְּקֻדָּשׁ, וְלֹא יִהְיֶה גֵדֵר מִפְּסִיק בֵּינוֹ וּבֵין הַמְּקֻדָּשׁ.

ט. אִסּוּר לוֹ לְאָדָם לְעוֹלָם שִׁפְפָנָה [צרכיו] אוֹ יִישֵׁן בֵּין מְזוֹרָח לְמַעֲרָב; וְאֵין צָרִיף לומר שְׂאֵין קוֹבְעִין בֵּית הַכֶּסֶּא בֵּין מְזוֹרָח לְמַעֲרָב כָּכָל מָקוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהִיכָל בְּמַעֲרָב. לְפִיכָף לֹא יִפְנֶה לֹא לְמַעֲרָב, וְלֹא לְמְזוֹרָח שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַמַּעֲרָב, אֲלָא בֵּין צִפּוֹן לְדָרוֹם וּנְפִינִים וְיִשְׁנִים. וְכָל הַמְּטִיל מַיִם [- צרכים קטנים] מִן [הר] הַצּוֹפִים וְלָפָנִים - לֹא יִשֹּׁב וּפְנֵיו כְּפָלְפִי הַקֹּדֶשׁ [המקדש], אֲלָא יִסְלַק הַמְּקֻדָּשׁ לְצִדִּדִּין [ולא מול המקדש].

י. וְאִסּוּר לְאָדָם שִׁיעֲשֶׂה בֵּית תְּכָנִית [בדוגמת ומידות] הֵיכָל, אֲכַסְדֶּרֶת תְּכָנִית אוֹלָם, חֲצֵר כְּנֶגֶד הָעֲזֵרָה, שְׁלַחַן כְּצוֹרֶת הַשְּׁלַחַן, וּמְנוֹרָה כְּצוֹרֶת הַמְּנוֹרָה; אֲבָל עוֹשֶׂה מְנוֹרָה שֶׁל חֲמִשָּׁה קָנִים, אוֹ שֶׁל שְׁמוֹנֶה קָנִים, אוֹ מְנוֹרָה שְׂאֵינָה שֶׁל מִתְכַּת, אֶף עַל פִּי שִׁישׁ לָהּ שְׂבָעָה קָנִים.

יא. שְׁלֹשׁ מִחְנוֹת הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר - מִחְנֶה יִשְׂרָאֵל, וְהִיא אֲרָבַע מִחְנוֹת [השבטים]; וּמִחְנֶה לְוִיָּה, שְׂנֵאָמֵר בָּהּ: "וְסָבִיב לְמִשְׁכַּן יְחִנּוּ"; וּמִחְנֶה שְׂכִינָה, וְהִיא מִפְּתַח חֲצֵר אֹהֶל מוֹעֵד וְלָפָנִים. וְכַנְגָּד לְדוֹרוֹת - מִפְּתַח יְרוּשָׁלַם עַד הֵר הַבֵּית, כְּמִחְנֶה יִשְׂרָאֵל; וּמִפְּתַח הֵר הַבֵּית עַד פְּתַח הָעֲזֵרָה שֶׁהוּא שַׁעַר נִיקְנוֹר, כְּמִחְנֶה לְוִיָּה; וּמִפְּתַח הָעֲזֵרָה וְלָפָנִים, מִחְנֶה שְׂכִינָה. וְהַחִיל וְעֲזֵרֶת הַנָּשִׁים, מַעֲלָה יִתְרָה בְּבֵית הָעוֹלָמִים [ביהמ"ק].

יב. כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקֻדָּשֶׁת מִכָּל הָאֲרָצוֹת. וְיֵמָּה הִיא קֻדְשָׁתָהּ? שְׂמִיכָאִין [רק] מִמֶּנָּה [קורבן] הַעֲמֵר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם [בשבועות] וְהַכְּפוּרִים - מֵה שְׂאֵין מְבִיאִין כֵּן מִשְׁאֵר הָאֲרָצוֹת.

יג. עֶשֶׂר קִדְשוֹת הֵן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, זוֹ לְמַעֲלָה מִזוֹ: עִירוֹת הַמְּקֻדָּשׁוֹת חוּמָה [ימימי יהושע בן נון] מְקֻדָּשׁוֹת מִשְׁאֵר הָאֶרֶץ - שְׁמִשְׁלַחִין מִתּוֹכָן אֵת הַמַּעֲרָעִין, וְאֵין קוֹבְרִין מֵת בְּתוֹכָן

ז. ארע [טומאת] קרי לאחד מהם, הולך במסכה [מחילה] שפתח הקרקע - שהמחלות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו - וטובל, וחוזר ויושב אצל אחיו הכהנים עד שפותחין השערים בבקר, יוצא והולך לו.

ח. והיכן היו הלויים שומרים? על חמשה שערי הר הבית, ועל ארבע פנותיו מתוכו, ועל ארבע פנות העזרה מבחוץ, שאסור לישב בעזרה; ועל חמשה שערי העזרה חוץ לעזרה, שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ. הרי שמונה עשר מקום.

ט. ועוד שומרים בלשפת הקרקע, ובלשפת הפרכת, ואחורי בית הפרכת [קודש הקודשים].

י. ומעמידין ממנה אחד על כל המשמרות השומרים, ואיש הר הבית היה נקרא; והיה מחזיר על כל משמר ומשמר כל הלילה, ואבוקות דולקות לפניו. וכל משמר שאינו עומד ואומר: 'איש הר הבית, שלום עליך' - נפר שהוא ישן, חובטו במקלו; וירשות היה לו לשרף את פסותו [בגדו], עד שהיו אומרים בירושלים: 'מה קול בעזרה?' - קול בן לוי נלקה ובגדיו נשרפין, שישן לו על משמרו'.

יא. בשחר, קדם שיצלה עמוד השחר, סמוך לו - יבוא הממנה של מקדש, וידפק על הכהנים [הישינים] שבבית המוקד, והן פותחין לו. נטל את המפתח, ופתח את השער הקטן שבין בית המוקד ובין העזרה, ונכנס מבית המוקד לעזרה, ונכנסו אחריה הכהנים ושתי אבוקות של אור בידם, ונחלקו לשתי כתות - כת הולכת למזרח, וכת הולכת למערב; והיו בודקין והולכין את כל העזרה, עד שיגיעו שתי הכתות למקום בית עושי [מנחת] חבתין. הגיעו - אלו ואלו אומרים: 'שלום, הפל שלום', והעמידו עושי חבתין לעשות חבתין.

יב. בסדר הזה עושין בכל לילה, חוץ מלילי שבת - שאין בידם אור, אלא בודקין בנרות הדלוקין שם מערב שבת.

ברוך רחמנא דסייען

יום שלישי

הלכות כלי המקדש והעובדים בו

יש בכללן ארבע עשרה מצוות - שש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) לעשות שמן המשחה; (ב) שלא לעשות כמותו; (ג) שלא לסוף ממנו; (ד) שלא לעשות כמתכנת הקטרת; (ה) שלא להקטיר על מזבח הזהב חוץ מן הקטרת; (ו) לשאת הארון על הכתף; (ז) שלא יסורו הכדים ממנו; (ח) שיצבד הלוי במקדש; (ט) שלא יעשה אחד במלאכת חבירו במקדש; (י) לקדש הכהן לעבודה; (יא) שיהיו כל

כא. ההיכל מקדש מבין האולם ולמזבח - שאין נכנס לשם אלא רחוק [נטילת] ידים ורגלים.

כב. בית קדש הקדשים מקדש ממנו - שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה.

כג. מקום שהיה בעליה [על הגג] על קדש הקדשים - אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע [בשבע שנים], לידע מה הוא צריך לחזק בדקו [לתקנו]. בשעה שנוכנסין הבנאין לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטמאה - מצוה שיהיו נכנסין כהנים תמימים; לא מצאו תמימים, יכנסו בעלי מומין; ואם אין שם כהנים, יכנסו לויים; לא מצאו לויים, יכנסו ישראל. מצוה בטוהרים; לא מצאו טוהרים, יכנסו טמאים. טמא ובעל מום - יכנס טמא ואל יכנס בעל מום, שהטמאה דחוייה בצבור [שרובם טמאים]. וכל הנוכנסין להיכל לתקן, יכנסו בכתובות [שלא יביטו בקודש]; אם אין שם תבות, או שאי אפשר להם שיעשו בכתובות - יכנסו דרך פתחים.

יום שני

הלכות בית הבחירה פרק ח

א. שמירת המקדש מצות עשה, ואף על פי שאין שם פחד מאויב ולא מלסטים; שאין שמירתו אלא כבוד לו; אינו דומה פלטורין [ארמון] שיש עליו שומרים, לפלטורין שאין עליו שומרים.

ב. ושמירה זו מצוה כל הלילה; והשומרים הם הכהנים והלויים, שנאמר: "אתה ובניך אתה, לפני אהל העדת", כלומר: אתם תהיו שומרים לו. והרי נאמר: "ושמרו את משמרת אהל מועד", ונאמר: "והכהנים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו, שמרי משמרת המקדש".

ג. ואם בטלו שמירה זו עברו בלא תעשה, שנאמר: "ושמרתם את משמרת הקדש", ולשון שמירה - אהרה היא; הא [מכר] למדת, ששמירתו מצות עשה, ובטול שמירתו בלא תעשה.

ד. מצות שמירתו, שיהיו הכהנים שומרים מבפנים [למקדש] והלויים מבחוץ; וארבע ועשרים [משמרות של] עדה [- עשרה] שומרים אותו בכל לילה תמיד בארבעה ועשרים מקום - הכהנים בשלשה מקומות, והלויים באחד ועשרים מקום.

ה. והיכן היו שומרים? כהנים היו שומרים בבית אבטינס, ובבית הניצוץ, ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עלילות בנאות בצד שערי העזרה; והרוכין [פרחי כהונה] היו שומרים שם. בית המוקד - בארץ; וזקני בית אב של אותו היום היו יושבים שם, ומפתחות העזרה בידם.

ו. לא היו הכהנים השומרים יושבים בבגדי כהנה, אלא מקפלין אותם ומניחין אותם כנגד ראשיהן; ולובשין בגדי עצמם, ויושבים על הארץ, בדרך כל שומרי חצרות המלכים, לא שישנו על המטות.

וסף ממנו על גבי עיניו כמין [צורת אות -] בף יוני פנה (ו) - שנאמר: "ויצק משמן המשחה על ראש אהרן. ומלכי בית דוד, מושחין אותן כמין גור [כתר] על [סביב] ראשן. ולא ימשח במקומות אחרות [בגוף], ולא ירבה בשמן.

י. הנותן משמן המשחה על גבי מלך או כהן גדול שכתב נמשחו, פטור - שנאמר: "ואשר יתן ממנו על זר", ואין אלו [נחשבים] זרים אצלו; אבל הסף ממנו אפלו למלך וכהן גדול, חייב - שנאמר: "על בשר אדם לא יסוף", כל אדם במשכמו. וכהן גדול שנטל שמן המשחה מראשו וסוף במעיו [על בטנו] - חייב כרת; והוא שסיפ ממנו בכזית.

יא. אין מושחין את המלך אלא על גבי [סמור ל:] מעין; ואין מושחין מלך בן מלך - שהמלכות ירשה למלך לעולם, שנאמר: "הוא ובניו בקרב ישראל". ואם היתה שם מחלקת - מושחין אותו כדי לסלק המחלקת ולהודיע לכל שזה הוא המלך לבדו; כמו שמשחו שלמה מפני מחלקת אדוניהו, ויואש מפני עתליה, ויהואחז מפני יהויקים אחיו. וזה שמשח אלישע ליהוא - לא בשמן המשחה משחו, אלא בשמן אפרסמון; ודבר זה מסתב ביד החכמים.

יב. כל כלי המקדש שעשה משה במדבר - לא נתקדשו אלא במשיחתן בלבד בשמן המשחה, שנאמר: "וימשחם, ויקדש אתם". ודבר זה אינו נוהג לדורות; אלא הפלים בלן - כיון שנשתמשו בהן במקדש במלאכתו, נתקדשו, שנאמר: "אשר ישרתו כם בקדש", בשרות הם מתקדשין. יג. הפפות והקערות שמקבלין בהן המנחות, וכן המזרקות שמקבלין בהן הדם, ושאר כלי השרת - של כסף ושל זהב היו; ומתיר לעשותם של שאר מתכות, כמו שבאננו. וכלן מתקדשין במלאכתן; ואם נשברו - מתיף אותן ועושה אותן כלי אחר, ואין קדשתן מסתלקת מהן לעולם.

יד. כלי הקדש שנקבו או שנסדקו - אין סותמין אותן, אלא מתיכין אותן ועושין אותן חדשים.

טו. סבין שנשטט מן הנצב [ידיה], או שנפגם - אין מחזירין אותו [לידיה] ואין משיחין אותו, אלא גוזזין אותן בין הקדש והאולם לדרום, ועושין אחרים; שאין [ראוי שתהיה] צניות במקום [המקדש שכולו] עשירות.

טז. שתי [סוגי] מדות של יבש היו במקדש - חצי עשרון, ועשרון; העשרון למנחות, וחצי העשרון לחלק בו מנחת כהן גדול שבכל יום.

יז. ושבע [סוגי] מדות של לח היו שם: הין, וחצי ההין, ושלישית ההין, ורביעית ההין, ולג, וחצי לג, ורביעית. ולמה היו? חצי ההין ורביעית ההין ושלישית ההין - למדידת הנסכים של זבחים; ולג - למדידת שמן המנחות; וחצי לג - למדידת שמן לכל גר מנרות המנוחה; ורביעית - לחלק בה השמן לחבתין.

יח. ואין לנו [במקדש] דבר [שנצרך] למדד בו [בכלי של] הין; ולמה היה שם? הואיל והיה במקדש בימי משה, שמדד בו שמן לשמן המשחה. ובחצי לג שהיה במקדש,

המשמרות שוות בגדלים; (יב) ללבש בגדי כהנה לעבודה; (יג) שלא יקרע המעיל; (יד) שלא יזח החשן מעל האפוד. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות כלי המקדש פרק א

א. מצות עשה לעשות שמן המשחה, שיהיה מוכן לדברים שצריכין משיחה בו - שנאמר: "ועשית אותו שמן משחת קדש".

ב. וככה עשה משה רבנו במדבר: לקח מן המר והקנמון והקדה, מכל אחד משלשתן [במשקל] חמש מאות שקל בשקל הקדש, ומקנה הבשם [במשקל] חמשים ומאתים; וזה שנאמר בתורה: "וקנמן בשם מחציתו [במשקל] חמשים ומאתים" - ששוקלין אותו בשני פעמים, חמשים ומאתים בכל פעם. ושוחק כל אחד ואחד לבדו, וערב הכל, ושרה אותם במים ופין ומתוקין, עד שיצא כל כחן במים; ונתן על המים שמן זית הין - והוא שנים עשר לג, כל לג [מכיל] ארבע רביעיות; ובשל הכל על האש, עד שאבדו [התאדות] המים ונשאר השמן. והניחו בכלי לדורות. ג. המר - הוא הדם הצרור בחיה שבהדו, הנדוע לכל שמתפשטין בו בני אדם בכל מקום. והקנמון - הוא העץ הקא מאי הדו, שריחו טוב ומתגמרים [מתבשמים] בו בני אדם. והקדה - הוא הקשט. וקנה בשם - הן הקנים הדקין פתחן האדמים הפאים מאי הדו, וריחן טוב, והן ממיני בשמים שנותנין אותו הרופאים בצרי [בתרופות].

ד. העושה שמן המשחה כמעשה הזה וכמשקל הזה, ולא הוסיף ולא גרע - במזיד, חייב כרת; ובשוגג, מביא חטאת קבועה [רגילה], שנאמר: "אשר יקח כמהו". והוא שיעשה אותו להמשח בו; אבל אם עשה להתלמד או לתנו לאחרים - פטור.

ה. הסף [המורח] משמן המשחה [בכמות של] כזית - במזיד, חייב כרת; ובשוגג, מביא חטאת קבועה, שנאמר: "ואשר יתן ממנו על זר - ונכרת". ואין חייבין אלא על שמן המשחה שעשה משה - שנאמר: "ממנו", מזה שנאמר בו: "שמן משחת קדש יהיה זה לי"; ומעולם לא נעשה שמן המשחה אחר, חוץ מזה שעשה משה.

ו. אחד הסף את עצמו, ואחד הסף את אחרים - שנאמר: "ואשר יתן ממנו על זר". הסף כלים, ובהמה, וגו' שיהן כבהמה, או שסף בו מתים - פטור, שנאמר: "על בשר אדם לא יסוף".

ז. אין מושחין ממנו לדורות אלא כהנים גדולים, ומשוח מלחמה, ומלכי בית דוד בלבד; אפלו כהן בן כהן - מושחין אותו, שנאמר: "והכהן המשיח תחמיו מבני וגו'".

ח. בית שני, שלא היה שם שמן המשחה - היה הפהן גדול מתרפה [מתמנה] בלבישת הבגדים בלבד, שהיה לובש בגדי כהנה גדולה.

ט. כיצד מושחין את הפהן? צק את השמן על ראשו,

ו. וְכָל מַעֲשֵׂה בִקְדָשׁ בְּתוֹךְ הַעֲזָרָה, וּמִשְׁלַל הַקֹּדֶשׁ - בְּכָלִי שֶׁרָחַק; וְהַמִּפְטֵם אֶת הַקְּטֹרֶת מִן הַחֲלִין, פְּסוּלָה.

ז. פְּעָמִים בַּשָּׁנָה הָיוּ מִחֲזִירִין אוֹתָהּ לִמְכַתֶּשֶׁת [כלי הכתישה]. בַּיָּמֹת הַחֲמָה הָיוּ מִפְּזָרִין אוֹתָהּ כְּדִי שְׁלֹא תִתְעַפֵּשׂ, וּבַיָּמֹת הַגִּשְׁמִים צוֹכְרִין [אוספים] אוֹתָהּ כְּדִי שְׁלֹא יִפּוּג רִיחָהּ.

ח. נָתַן לְתוֹכָהּ דְּבִשׁ כָּל שְׁהוּא, פְּסָלָהּ; חֹסֶר אֶחָד מִסְּמָנֶיהָ - חֵיב מִיתָה, שֶׁהָרִי נַעֲשִׂית קְטֹרֶת זָרָה. פְּטָמָה מַעֲט מַעֲט [מכל מין] בְּמִתְכַּנְתָּה [לפי יחס המשקל הכללי], כְּשֶׁרָחַק - אָפְלוּ פִּטְמֵי פָּרָס [חצי מנה] בְּשִׁתְרִית וּפָרָס בֵּין הָעֶרְבִים.

ט. הָעוֹשֶׂה קְטֹרֶת מִן אֶחָד עֶשֶׂר סְמָנִין אֱלוֹ, לְפִי מִשְׁקָלָתָּהּ אֱלוֹ, כְּדִי לְהָרִית בָּהּ, וְאִם עַל פִּי שְׁלֹא הָרִית - חֵיב כֶּרֶת עַל עֲשִׂיתָהּ, אִם עָשָׂה כְּמִזְדִּי; וּבִשְׁוֹגֵג, מִכִּיָּא חֲטָאת קְבוּעָה [רגילה]. אִם עַל פִּי שְׁלֹא עָשָׂה הַמִּשְׁקָל כָּלוּ, אֲלֹא חֲצִיו אוֹ שְׁלִישׁוֹ, הוֹאִיל וְעָשָׂה לְפִי מִשְׁקָלָתָּהּ אֱלוֹ, חֵיב - שְׁנָאָמֶר: "בְּמִתְכַּנְתָּה לֹא תַעֲשֶׂה; אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמוֹהָ לְהָרִית בָּהּ - וְנִכְרַת מֵעַמּוֹ".

י. עָשָׂה לְהִתְלַמֵּד [להתאמן] בָּהּ אוֹ לְמִסְכָּה לְצַבּוֹר - פְּטוּר; הָרִית בָּהּ וְלֹא עָשָׂה - אִינוּ חֵיב כֶּרֶת, אֲלֹא דִינוּ כְּדִין הַנִּהְיָה מִן הַקֹּדֶשׁ; לֹא חֵיבָהּ תוֹרָה כֶּרֶת, אֲלֹא לְעוֹשֶׂה בְּמִתְכַּנְתָּהּ לְהָרִית בָּהּ.

יא. מִזְבַּח הַזֶּהָב שֶׁבְּהִיכָל - עֲלִיו מִקְטִירִין הַקְּטֹרֶת בְּכָל יוֹם. וְאִין מִקְרִיבִין עֲלִיו דְּבַר אַחֵר. וְאִם הִקְטִיר עֲלִיו קְטֹרֶת אַחֶרֶת שְׁאִינָה כְּזוֹ, אוֹ שֶׁהִקְטִיר עֲלִיו קְטֹרֶת כְּזוֹ שֶׁהִתְנַדֵּב אוֹתָהּ יָחִיד אוֹ רַבִּים, אוֹ הִקְרִיב עֲלִיו קָרְבָּן אוֹ הִסִּיף נֶסֶף [ניסך משקה] - לוֹקָה, שְׁנָאָמֶר: "לֹא תַעֲלֶה עֲלִיו קְטֹרֶת זָרָה וְעוֹלָה וּמִנְחָה וְגו'".

יב. בָּעֵת שֶׁמּוֹלִיכִין אֶת הָאָרוֹן מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, אִין מּוֹלִיכִין אוֹתוֹ לֹא עַל הַבִּהְמָה וְלֹא עַל הָעֲגֻלּוֹת; וְלִפִּי שֶׁשָּׁכַח דָּוָד וּנְשָׂא עַל הָעֲגֻלּוֹת, נִפְרָץ פָּרָץ בַּעֲזָא [ומת]. אֲלֹא מִצְוָה לְנַטְלוֹ עַל הַכֶּתֶף, שְׁנָאָמֶר: "כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם, בְּכֶתֶף יִשְׂאוּ".

יג. כְּשֶׁנוֹשְׂאִין אוֹתוֹ עַל הַכֶּתֶף, נוֹשְׂאִין פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, וְאַחֲרֵיהֶם לְחוּץ, וּפָנֵיהֶם לְפָנִים [לכיוון הארון]. וְנִזְהָרִים שְׁלֹא יִשְׁמְטוּ הַבָּדִים [המוטות] מִן הַטְּבָעוֹת; שֶׁהִמְסִיר אֶחָד מִן הַבָּדִים מִן הַטְּבָעוֹת - לוֹקָה, שְׁנָאָמֶר: "בְּטְבַעַת הָאָרוֹן יִהְיוּ הַבָּדִים, לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ".

יום חמישי

הלכות כלי המקדש פרק ג

א. זָרַע לִוי כָּלוּ - מְכַדֵּל לְעִבּוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנָאָמֶר: "בָּעֵת הַהִיא הִבְדִּיל ה' אֶת שְׁכֶט הַלְוִי"; וּמִצְוַת עָשָׂה לִהְיוֹת הַלְוִיִּים פְּנוּיִין וּמוֹכִינִין לְעִבּוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ, בֵּין רָצוּ בֵּין לֹא רָצוּ - שְׁנָאָמֶר: "וְעַבְד הַלְוִי הוּא". וְכֵן לִוי שֶׁקָּבַל עֲלָיו כָּל מִצְוֹת לְוִיָּה חוּץ מֵאַחַת - אִין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּקָּבַל אֶת כָּלָּן.

ב. עֲבוֹדָה שֶׁלֶּהֶן הִיא שְׁיֵהִיו שוֹמְרִין אֶת הַמִּקְדָּשׁ, וְיִהְיֶה

הָיוּ מוֹדְדִין מִיָּם לְמִי שׁוֹטָה וְשָׁמֶן לְתוֹדָה [נ. קורבן תודה]; וּבְרִבְעִית שֶׁהִיתָה שֶׁם, הָיוּ מוֹדְדִין שָׁמֶן לְחֵם נְזִיר וּמִיָּם לְטָהֳרֵת מִצָּרַע. וְלֹא מִפְּנֵי מַעֲשִׂים אֱלוֹ נִתְקַדְּשׁוּ [הכלים], אֲלֹא מִפְּנֵי הַמְּלָאכּוֹת שֶׁל מִקְדָּשׁ שְׁאִמְרָנוּ.

יט. כָּל [כלי] הַמִּדּוֹת הָאֵלוֹ - קֹדֶשׁ, וּמִכְלֵי הַשֶּׁרֶת; אֲלֹא שְׁמִדוֹת הַלֵּחַ נִמְשָׁחוּ [בשמן המשחה] מִבְּפָנִים וּמִבְחוּץ, וְכָלִי הַיָּבֵשׁ לֹא נִמְשָׁחוּ אֲלֹא מִבְּפָנִים. לְפִיכָךְ בְּרוּצִי [נ. העודף הנשפך מכלי] מִדּוֹת הַלֵּחַ, קֹדֶשׁ; וּבְרוּצִי מִדּוֹת הַיָּבֵשׁ, חָל.

יום רביעי

הלכות כלי המקדש פרק ב

א. הַקְּטֹרֶת נַעֲשִׂית [מחדש] בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה; וְעֲשִׂיתָהּ מִצְוַת עָשָׂה, שְׁנָאָמֶר: "קַח לָךְ סָמִים". וְנִתְפָּרְשׁוּ בְּתוֹרָה אַרְבָּעָה מִסְּמָנֶיהָ, וְהֵן: "נֶטֶף וְשִׁחֲלַת וְחִלְבָּנָה וּלְבֹנָה"; וְשֶׁאֵר סְמָנֶיהָ - הֵלָכָה לְמִשְׁה מַּסִּינִי.

ב. וְאֶחָד עֶשֶׂר סְמָנִין נֶאֱמָרוּ לוֹ לְמִשְׁה בְּסִינִי, וְהֵן שְׁעוֹשִׂין אוֹתָן בְּמִשְׁקָל מְכוּן [מדויק]; וּמוֹסִיפִין עִמָּהֶן בְּלֹא מִשְׁקָל [מדויק] מִלֵּחַ סְדוּמִית וְכַפַּת הִירְדָן, וְעֹשֵׁב אֶחָד שֶׁמַּעֲלָה הָעֵשֶׂן; וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין [מכירין] אוֹתוֹ אֲלֹא אֲנָשִׁים יְדוּעִים [מסוימים], וְהוּא הָיָה הֵלָכָה [מסורת] בְּיָדָם אִישׁ מִפִּי אִישׁ.

ג. וְזֶה הוּא מִשְׁקָל אֶחָד עֶשֶׂר סְמָנֶיהָ: נֶטֶף וְשִׁחֲלַת וְחִלְבָּנָה וּלְבֹנָה, מִכָּל אֶחָד מִשְׁקָל שְׁבַעִים מָנָה; וְהַמָּנָה [משקל:], מֵאָה דִּינָרִין. וּמִרְקָצִיעָה וְשִׁבְלַת נֶרְדַּךְ וְכֶרֶס, מִכָּל אֶחָד שֶׁשָּׂה עֶשֶׂר מָנָה; קֶשֶׁט, שְׁנַיִם עֶשֶׂר מָנָה; קֶנָמוֹן, תִּשְׁעֵי מָנִים; קְלוּפָה, שְׁלֹשׁ מָנִים. מִשְׁקָל הַכֹּל, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנֶה וְשִׁשִּׁים מָנָה. שוֹחֲקִין הַכֹּל הֵדֵק; וּמוֹסִיפִין לָהּ רִבְעֵי הֶקֶב מִלֵּחַ סְדוּמִית, וְכַפַּת הִירְדָן, וּמַעֲלָה עֵשֶׂן כָּל שְׁהוּא [נ. מעט]. וּמִקְטִיר מִמֶּנָּה בְּכָל יוֹם עַל מִזְבַּח הַזֶּהָב מָנָה - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם, כְּנֶגֶד [מספר] מֵאוֹת הַחֲמָה. וְהַשְּׁלֹשׁ מָנִים הַנִּשְׁאָרוֹת - שוֹחֲקִין אוֹתָן עֶרֶב יוֹם הַכַּפּוּרִים דֶּקָה מִן הַדֶּקָה, עַד שֶׁמוֹצִיא מִמֶּנָּה מִלֹּא חֲפָנִיו, לְהִקְטִיר בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים. וְהַנִּשְׁאָר - הוּא מוֹתֵר הַקְּטֹרֶת שְׁאִמְרָנוּ בְּשִׁקְלִים [נ. בהלכות שקלים].

ד. "נֶטֶף" הָאֵמֹר בְּתוֹרָה, הוּא עֲצֵי הַקֶּטֶף שִׁיּוּצָא מִתֶּן הַצִּיר [שרף]; וְהַשִּׁחֲלַת, הִיא הַצִּפְרֹן שֶׁנּוֹתְנִין בְּגִי אָדָם בְּמַגְמְרוֹת [בשמים]; וְהַחִלְבָּנָה, כְּמוֹ דְּבִשׁ שֶׁחֹר, וְרִיחוֹ קָשָׁה [חזק], וְהוּא שָׂרָף אֵילָנוֹת בְּעִיר יֵין. וְזֶה הוּא שְׁמֵתָן בְּלִשׁוֹן עֶרֶב: עוֹד בְּלִסְאָן, וְאַצְפָּאָר טִיב, וּמִיעָה, וְלָבָן, וּמִסָּה, וְקָצִיעָה, וְסַנְבֵּל אֶלְנָאֲרָדִין, וְעַפְרָאן, וְקֶסֶט, וְעוֹד, וְקֶשֶׁר סְלִיכָה, וְעוֹנֵבֶר.

ה. בִּיצָד מִפְּטָמִין [וכותשין] אֶת הַקְּטֹרֶת? מִכִּיָּא תִשְׁעַת קִבְּיִין בּוֹרִית כְּרִשְׁנָה [מין סבון], וְשָׁף [משפשוף] בָּהּ אֶת הַצִּפְרֹן; וְאַחֵר כֶּף שׁוֹרָה אֶת הַצִּפְרֹן בְּאֶחָד וְעֶשְׂרִים קָב שֶׁל יֵין חֹזֵק בִּיּוֹתֵר; וְאַחֵר כֶּף שׁוֹחֵק כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַסְּמָנִין בְּפָנֵי עֲצָמוֹ הֵדֵק, וּכְשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר: 'הֵיטֵב הֵדֵק, הֵדֵק הֵיטֵב', כָּל זְמַן שֶׁשׁוֹחֵק; וּמַעֲרֵב הַכֹּל.

העבודה - אינו אלא בזמן שהיו נושאים המקדש במקום למקום, ואינה מצוה הנוהגת לדורות. אבל לדורות - אין הלוי נפסל בשנים ולא במומים אלא בקול - כשיחלק קולו מרב הזקנה, יפסל לעבודתו במקדש. ויראה לי, שאינו נפסל אלא לומר שירה, אבל יהיה מן השוערים.

ט. שמואל הרואה [הנביא] ודוד המלך חלקו הלויים לעשרים וארבעה משמרות; ועובד משמר בכל שבת [שבוע]. וכל אנשי המשמר, מחלק אותם ראש המשמר לבתי אבות; וכל יום ויום מימי השבת, עובדים בו אנשים ידועים [מסומנים לאותו יום]. וראשי האבות מחלקין אלו העובדים ביום שלהם, איש איש על עבודתו. וכל הלויים מזוהרין [אסורין] על עבודת המזבח, שנאמר: "אף אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרב, ולא ימתו" - לא יקרב לעבודה, אבל לגע מתירין.

י. וכשם שהלויים מזוהרין שלא לעבד עבודת הפהנים - כן הפהנים מזוהרין שלא לעבד עבודת הלויים, שנאמר: "גם הם גם אתם". וכן הלויים עצמם מזוהרין שלא יעשה אחד מלאכת חבירו, שלא יסיע המשורר לשוער, ולא השוער למשורר - שנאמר: "איש איש על עבודתו ועל משאו".

יא. לויים שעבדו עבודת הפהנים, או שסיע לוי במלאכה שאינה מלאכתו - חביבין מיתה בידי שמים, שנאמר: "ולא ימתו"; אבל כהן שעבד עבודת לוי - אינו במיתה, אלא בלא תעשה.

יום שישי

הלכות כלי המקדש פרק ד

א. הפהנים הבדלו מקלל הלויים לעבודת הקרבנות, שנאמר: "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים"; ומצות עשה היא להבדיל הפהנים ולקדשם ולהכניסם לקרבן - שנאמר: "וקדשתו, כי את לחם אלהיך הוא מקריב".

ב. וצריך כל אדם משרא לנהג בו כבוד הרבה, ולהקדים אותו לכל דבר שבקדשה, לפתח [לקרוא בתורה] ראשון, ולכרף [לפני ואחרי המזון] ראשון, ולטל מנה [בסעודה] יפה ראשון.

ג. משה רבנו חלק הפהנים לשמונה משמרות, ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר; וכן היו עד שמואל הנביא. ובימי שמואל, חלקם הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר; ועל כל משמר ומשמר ראש אחד ממנה. ועולין לירושלים לעבודה, משמר בכל שבת [שבוע]. ומיום השבת ליום השבת הן מתחלפין - משמר יוצא, ומשמר שהוא אחריו נכנס, עד שיגמרו; וחוזרין חלילה.

ד. ומצות עשה להיות כל המשמרות שנים ברגלים [בחגים]; וכל שיבוא מן הפהנים ברגל ורצה לעבד - עובד וחולק עמם, ואין אומרין לו: 'לך עד שגיע משמריך', שנאמר: "וכי יבוא הלוי מאחד שעריך, ושרת".

ה. במה דברים אמורים? בקרבנות הרגלים, ובחלוק לחם הפנים, ובחלוק שתי לחם של עצרת [שבועות].

מהן שוערין לפתח שוערי המקדש ולהגיד [לסגור] ולתותי; ויהיה מהן משוררין לשורר על הקרבן בכל יום, שנאמר: "ושרת בשם ה' אלהיו" - אינה הוא שרות שהוא בשם ה'? הוי אומר: זו שירה. ומתי אומרין השירה? על כל עולות הצבור החובה [שחובה להקריב] ועל שלמי עצרת [קרבן שבועות] - בעת נסוף היום [על המזבח]; אבל עולות נדבה שמקריבין הצבור [- כשאין יחידים שנדבו קרבנות] - לקיץ המזבח [שלא יהיה המזבח שומם], וכן הנסכים הפאין בפני עצמן [בלי קרבן] - אין אומרין עליהן שירה.

ג. לוי האונן [- שמת קרובו שחייב להתאבל עליו, וסרם נקבר], מתר לעבד ולשורר. ואין פותחין משנים עשר לויים עומדים על הדוכן [בימת השירה] בכל יום, אומרין שירה על הקרבן; ומוסיפין עד לעולם. ואין אומרין שירה אלא בפה, בלא כלי; שעקר השירה שהיא עבודתם - בפה. ואחרים היו עומדים שם, מנגנין בכלי שיר - מהם לויים ומהם ישראלים מיתסין המשיאין [בנותיהן] לפהנה [לכוהנים, מפני יחוסם]; שאין עולה על הדוכן אלא מיתס. ואין אלו המשוררים על פי הפלים עולין [נחשבים] למנגן השנים עשר.

ד. ובמה הם מנגנין? בנבלים וכלילים וכןורות וקצוצרות והצלצל [מצלתיים]. ואין פותחין משני נבלים, ולא מוסיפין על ששה; ואין פותחין משני כלילים, ולא מוסיפין על שנים עשר; ואין פותחין משתי קצוצרות, ולא מוסיפין על מאה ועשרים; ואין פותחין מתשעה כנורות, ומוסיפין עד לעולם; והצלצל - אחד בלבד.

ה. בימי המועדות פלן ובראשי חדשים, היו הפהנים תוקעים בקצוצרות בשעת הקרבן, והלויים אומרין שירה - שנאמר: "וביום שמתחכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם - ותקעם בקצוצרת". הקצוצרת היתה נעשית מן העשת [גוש] של פסף. עשה אותה מן הגרופטאות [שברים] של פסף, כשרה; משאר מיני מתכות, פסולה. והכלילים שהיו מנגנין בהן - היה אבוב [קנה החליל] שלהן של [מ:] קנה, מפני שקולו ערב; ולא היה מחלק [מטיס] אלא באבוב יחיד, מפני שהוא מחלק יפה [כשהסיום באחד].

ו. בשנים עשר יום בשנה החליל מכה [- מכה באצבעו על החליל להנעים קולו] לפני המזבח - בשחיטת פסח ראשון, ובשחיטת פסח שני, וביום טוב הראשון של פסח, וביום טוב הראשון של עצרת, ובשמונת ימי החג. וחליל זה דוחה את השבת, מפני שהוא חליל של קרבן, וחליל של קרבן עבודה הוא, ודוחה את השבת.

ז. אין פן לוי נכנס לעזרה לעבודתו, עד שילמדוהו חמש שנים תחלה, שנאמר: "זאת אשר ללויים: מכן חמש ועשרים שנה", וכתוב אחד אומר: "מכן שלשים שנה" - הא כיצד? חמש לתלמוד. ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהיה איש - שנאמר: "איש איש על עבודתו".

ח. זה שנאמר בתורה: "ומכן חמשים שנה ישוב מצבא

שִׁמְשָׁח כָּל שְׂבָעָה - עֲבֹדָתוֹ בְּשָׁרָה; הוֹאִיל וְנִתְרַבָּה אוֹ נִמְשָׁח פַּעַם אַחַת, נַעֲשֶׂה כֵּהֵן גָּדוֹל לְכָל דָּבָר.

יד. אֵין [הבדל] בֵּין כֵּהֵן מְשֻׁחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה לַמִּרְבָּה בְּגָדִים, אֲלָא פֶר [לקרוב] שֶׁמֶכִּיָּא כֵּהֵן הַמִּשְׁחָה אִם שָׁגַב בְּאַחַת מִן הַמִּצְוֹת שֶׁחֵיב עָלֵיהֶן חֲטָאת, שֶׁנֶּאֱמָר: "אִם הִכֵּהן הַמִּשְׁחָה יִחָטֵא וְגו'"; אֲכַל לְשָׂר הַדְּבָרִים - שׁוֹיֵן הֵן.

טו. אֵין מַעֲמִידִין [ממנין] כֵּהֵן גָּדוֹל, אֲלָא בֵּית דִּין שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַד. וְאֵין מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ אֲלָא בְיוֹם, שֶׁנֶּאֱמָר: "בְּיוֹם הַמִּשְׁחָה אוֹתוֹ"; וְכֵן אִם נִתְרַבָּה בְּבָגְדִים בְּלֵבָד, אֵין מְרַבֵּין אוֹתוֹ אֲלָא בְיוֹם. וְאֵין מְמַנִּין שְׁנֵי כִהְנִים גָּדוֹלִים בְּאַחַת.

טז. וּמְמַנִּין כֵּהֵן אַחֵר, [ש:] יִהְיֶה לִכְהֵן גָּדוֹל כְּמוֹ הַמִּשְׁחָה לְמִלְכָּה, וְהוּא הַנִּקְרָא 'סֶגֶן', וְהוּא הַנִּקְרָא 'מִמְנָה'. וְיִהְיֶה עוֹמֵד לִמְנִין כֵּהֵן גָּדוֹל תָּמִיד, וְזֶה כְּבוֹד הוּא לוֹ [- לכהן הגדול]. וְכָל הַכִּהֲנִים מִתַּחַת יָד הַסֶּגֶן.

יז. וְעוֹד מְמַנִּין קַתִּיקוּלִין [מנהל כללי], לְהִיּוֹתָן לְסֶגֶן כְּמוֹ הַסֶּגֶן לִכְהֵן גָּדוֹל; וְאֵין פְּחוֹת מְשֻׁנִּים. וּמְמַנִּין אֲמֶרְפּוּלִין [אחראים], אֵין פְּחוֹת מְשֻׁבָּעָה; וּמִפְּתֻחוֹת הַעֲזָרָה בְּיָדָם - רָצָה הָאֱלֹהִים לְפָתֹחַ, אֵינוֹ יָכוֹל עַד שִׁיתְּכַפְּנוּסוֹ כָּל הָאֲמֶרְפּוּלִין וְיִפְתְּחוּ.

יח. וּמְמַנִּין גִּזְבְּרִין מִתַּחַת יָד הָאֲמֶרְפּוּלִין, וְאֵין פּוֹחֲחִין מְשֻׁלָּשָׁה גִזְבְּרִין; וְהַגִּזְבְּרִין - הֵן שְׂגוּבִין הַהֲקָדְשׁוֹת [תרומות], וּפּוֹדִין [מוכרים] אֶת הַנִּפְדָּה [הראוי למכירה] מֵהֶן, וּמוֹצִיאִין אוֹתָן [משתמשים בהן] לְדְבָרִים הָרְאוּיִן לְהוֹצֵאָה [לשימוש].

יט. כֵּהֵן גָּדוֹל הַמִּשְׁחָה [שנמשח בשמן] קוֹדֵם [להצילן] לַמִּרְבָּה בְּגָדִים, וּמִרְבָּה בְּגָדִים הַעוֹמֵד לְשֵׁרֵת קוֹדֵם לְמִשְׁחָה שֶׁעֹבֵר [ממשרתו] מִתַּחַת [סומאת] קָרִי, וְהַעוֹבֵר מִתַּחַת קָרִי קוֹדֵם לְעוֹבֵר מִתַּחַת [שנהיה לו] מוֹם, וְעוֹבֵר מִתַּחַת מוֹם קוֹדֵם לִכְהֵן מְשֻׁחַ [ממונה לו] מִלְחָמָה, וּמְשֻׁחַ מִלְחָמָה קֹדֵם לְסֶגֶן, וְסֶגֶן קוֹדֵם לְקַתִּיקוּל [מנהל כללי], וְקַתִּיקוּל קוֹדֵם לְאֲמֶרְפּוּל [אחראי], וְאֲמֶרְפּוּל קוֹדֵם לְגִזְבְּרִין, וְגִזְבְּרִין קוֹדֵם לְרֹאשׁ הַמִּשְׁמָר [שבועי], וְרֹאשׁ הַמִּשְׁמָר קוֹדֵם לְרֹאשׁ בֵּית אֵב [משמרת יום], וְרֹאשׁ בֵּית אֵב קוֹדֵם לִכְהֵן הַדִּיּוֹט מִשָּׂר הַכִּהֲנִים. נִמְצָאוּ הַכִּהֲנִים תָּמִיד שְׂמוּנָה מַעֲלוֹת, זֶה לְמַעַל מִזֶּה.

כ. בְּשִׁמּוֹת הַמִּלְכָּה, אוֹ כֵּהֵן גָּדוֹל, אוֹ אֶחָד מִשָּׂר הַמְּמַנִּים - מַעֲמִידִין תַּחְתֵּי בְנוֹ אוֹ הָרְאוּי לְיָרְשׁוֹ, וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנִתְּלָה [- ירושה] קוֹדֵם לְשֵׁרֵתוֹ [- לתפקיד] הַמֵּת, וְהוּא שִׁיְהִיָּה מְמַלָּא מְקוֹמוֹ בְּחֻמָּה, אוֹ בִּירְאָה [- יראת שמים] אֶף עַל פִּי שְׂאִינוֹ כְּמוֹתוֹ בְּחֻמָּה, שֶׁנֶּאֱמָר בְּמִלְכָּה: "הוּא וּבְנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל", מִלְּמַד שֶׁהַמִּלְכוּת יִרְשָׁה; וְהוּא הַדִּין לְכָל שִׁרְיָה שֶׁבְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל - שֶׁהוֹדָּה לָהּ, זֹכֶה לְעֲצָמוֹ וּלְזֶרְעוֹ.

כא. מְשֻׁחַ מִלְחָמָה - אֵין בְּנוֹ מִתְּמַנָּה תַּחְתֵּי לְעוֹלָם, אֲלָא הָרִי בְנוֹ בְּשָׂר הַכִּהֲנִים; אִם נִמְשָׁח לְמִלְחָמָה, נִמְשָׁח; וְאִם לֹא נִמְשָׁח, לֹא נִמְשָׁח. וְכִשְׁהִכֵּהֵן מְשֻׁחַ מִלְחָמָה מִשְׁמֵשׁ בְּמִקְדָּשׁ, מִשְׁמֵשׁ בְּאַרְבָּעָה כָּלִים [בגדים] בְּשָׂר

אֲכַל נְדָרִים וְנִדְבוֹת וְתַמִּידִין - אֵין מְקָרִיב אוֹתָן וְאֶפְלוֹ בְּרָגֶל אֲלָא מִשְׁמֵר שְׂזֻמָּנוֹ קְבוּעַ [שתורו השבוע], שֶׁנֶּאֱמָר: "חֶלֶק כְּחֶלֶק יֵאָכְלוּ, לְכַד מִמִּכְרֵי עַל הָעֹבֹת" - חֶלֶק כְּחֶלֶק יֵאָכְלוּ בְּקֶרֶבְנוֹת הַצִּבּוֹר, וְאֵינָם חֶלֶק כְּחֶלֶק בְּשָׂר הַדְּבָרִים, שֶׁכָּבֵר חֶלְקוֹ אוֹתָם הָעֹבֹת, וְקָבְעוּ אוֹתָן כָּל מִשְׁמֵר וּמִשְׁמֵר בְּשִׁבְתּוֹ.

ו. וְכֵן עֲבֹדָת לַחֵם הַפָּנִים - בְּמִשְׁמֵר שְׂזֻמָּנוֹ קְבוּעַ; אֲכַל עֲבֹדָת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם [בשבועות] - כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת. וּמִנִּין שְׂאִינוֹ מְדַבֵּר אֲלָא בְּרָגִלִים? שֶׁנֶּאֱמָר: "מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ, מִכָּל יִשְׂרָאֵל" - בְּשָׂעָה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בָּאִין בְּשַׁעַר אֶחָד. וּמִנִּין שְׂאִינוֹ מְדַבֵּר אֲלָא בְּכִהְנִים? שֶׁנֶּאֱמָר: "חֶלֶק כְּחֶלֶק יֵאָכְלוּ", וְאֵין שֵׁם מִתְּנוֹת לְהָאֲכַל אֲלָא לְכִהְנִים בְּלֵבָד.

ז. וְכֵן כֵּהֵן שֶׁהִיָּה לוֹ קָרְפֵן - הָרִי זֶה בָּא לְמִקְדָּשׁ וּמִקְרִיבוֹ כָּל יוֹם שִׁירְצָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכָא כָּל אֹת נִפְשׁוֹ וְשֵׁרֵתוֹ"; וְאֶפְלוֹ חֲטָאתוֹ וְאֶשְׁמוֹ, הוּא מְקָרִיב וּמְכַפֵּר עַל יָדֵי עֲצָמוֹ; וְהַעוֹר שֶׁל קָרְפֵנוֹ, שְׁלוֹ. וְאִם רָצָה לִתֵּן אֶת קָרְפֵנוֹ לְכָל כֵּהֵן שִׁירְצָה לְהַקְרִיבוֹ, נוֹתֵן; וְעוֹר הַקָּרְפֵן וְעֲבֹדָתוֹ, לְאוֹתוֹ הַכֵּהֵן בְּלֵבָד שְׂזֻמָּנוֹ לוֹ.

ח. הִיָּה הַכֵּהֵן בַּעַל הַקָּרְפֵן בַּעַל מוֹם - נוֹתֵן קָרְפֵנוֹ לְאֶנְשֵׁי מִשְׁמֵר, וְהַעוֹר שֶׁלָּהֶן. הִיָּה זֶקֶן אוֹ חוֹלָה שֶׁיָּכוֹל לַעֲבֹד עַל יָדֵי הַדִּחַק [במאמץ מיוחד] - נוֹתֵן קָרְפֵנוֹ לְכָל כֵּהֵן שִׁירְצָה, וְהַעוֹר וְהַעֲבֹדָה לְאֶנְשֵׁי מִשְׁמֵר; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲבֹד כָּלִל, הָרִי הַקָּרְפֵן נֶאֱכַל לְאֶנְשֵׁי מִשְׁמֵר.

ט. הִיָּה טָמֵא בְּקֶרֶבְנוֹת הַצִּבּוֹר, וְכָל הַכִּהֲנִים טָמְאִים [- כשרוב הציבור טמאים, מקריבים בטומאה] - נוֹתְנֵם לְכַעֲלֵי מוֹמִין טְהוֹרִים שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמֵר; וְעוֹרוֹ וְעֲבֹדָתוֹ, לְאֶנְשֵׁי מִשְׁמֵר הַטָּמְאִים.

י. הִיָּה הַקָּרְפֵן שֶׁל כֵּהֵן גָּדוֹל, וְהִיָּה אוֹנֵן [- שמת קרובו שחייב להתאבל עליו, וטרם נקבר] - נוֹתְנֵם לְכָל כֵּהֵן שִׁירְצָה, וְעוֹרוֹ וְעֲבֹדָתוֹ לְאֶנְשֵׁי מִשְׁמֵר; בֵּינָם שֶׁכֵּהֵן גָּדוֹל הָאוֹנֵן רְאוּי לַעֲבֹדָה, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקָרְפֵנוֹ.

יא. כָּל רֹאשׁ מִשְׁמֵר וּמִשְׁמֵר, מִחֶלֶק מִשְׁמֵר לְכַתִּי אֲבוֹת [משמרות], עַד שִׁיְהִיָּה כָּל בֵּית אֵב וְאֶנְשֵׁי עוֹבֵד בְּיוֹם אֶחָד בְּיוֹם הַשָּׁבָת [השבוע], וְהָאֶחָד בְּיוֹם שֶׁל אַחֲרָיו, וְכֵן עַד הָאֶחָד. וְכָל בֵּית אֵב וְאֵב, רֹאשׁ אֶחָד מִמֶּנָּה עָלָיו.

יב. וּמְמַנִּין כֵּהֵן גָּדוֹל, הוּא רֹאשׁ לְכָל הַכִּהֲנִים; וּמוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וּמְלַבִּישִׁין אוֹתוֹ בְּגָדֵי כִהְנָה גָּדוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהִכֵּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֲחֵיו אֲשֶׁר יוֹצֵץ וְגו'". וְאִם אֵין שֵׁם שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה - מְרַבֵּין [ממנים] אוֹתוֹ בְּבָגְדֵי כִהְנָה גָּדוֹלָה בְּלֵבָד, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֲשֶׁר יוֹצֵץ עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וּמִלָּא אֶת יָדוֹ לְלִבֵּשׁ אֶת הַבְּגָדִים" - בְּשֵׁם שֶׁמֶתְרַבָּה [מתמנה] בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, כֶּף מִתְרַבָּה בְּבָגְדִים.

יג. כִּיצַד מְרַבֵּין אוֹתוֹ בְּבָגְדִים? לּוֹבֵשׁ שְׂמוּנָה בְּבָגְדִים וּפּוֹשְׁטֵן, וְחוֹזֵר וְלוֹבֵשֵׁן לְמַחֵר, שְׂבָעַת יָמִים יוֹם אַחֵר יוֹם - שֶׁנֶּאֱמָר: "שְׂבָעַת יָמִים יִלְבָּשֶׁם הַכֵּהֵן תַּחְתֵּי"; וְכִשֶּׁם שֶׁרְבוּי בְּבָגְדִים שְׂבָעָה - כֶּף מְשִׁיחָה בְּשֶׁמֶן שְׂבָעָה, יוֹם אַחֵר יוֹם. וְאִם עֹבֵד קֹדֵם שִׁיתְּרַבָּה בְּבָגְדִים כָּל שְׂבָעָה, אוֹ קֹדֵם

כהן גדול. וכבודו ותפארתו שיהיה יושב במקדש כל היום, ולא יצא אלא לביתו בלבד בלילה, או שעה אחת או שתיים ביום. ויהיה ביתו בירושלים, ואינו זו משם.

ח. וכהן גדול דן, ודנין אותו, ומעידין עליו; ואין דנין אותו דיני נפשות אלא בבית דין הגדול בלבד, שנאמר: "כל הדבר הגדל יביאו אליך".

ט. היה יודע עדות - אינו חייב להעידה, ואפלו בבית דין הגדול; שנה אינו כבוד לו שילך ויעיד. ואם היתה עדות למלך ישראל - הרי זה הולך לבית דין הגדול ומעיד לו.

י. וכבר בארנו בספר חמישי, שהוא אסור [להתחתן] באלמנה, ומצוה על התולה. ואינו נושא שתי נשים, ואם נשא שתיים - אינו יכול לעבד ביום הצום [כיפור] עד שיגרש. וחולץ [לאשת אחיו שמת בלא בנים], וחולצים לאשתו, ומיבמין [- מת בלא בנים, אחיו נושא] את אשתו. ואם גרש אשה, מתרת להנשא לשאר העם.

יא. בזמן שכהן גדול נכנס להיכל להשתחוות, שלשה או חזין בו: אחד בימינו, ואחד בשמאלו, ואחד באבנים טובות של אפוד מאחוריו; ויבנס להיכל וישתחוה. וכיון שישמע הסגן קול רגליו של כהן גדול שהוא יוצא, מגביה לו את הפרכת [בפתח ההיכל]; ואחר שיצא, יבנסו אחיו הכהנים וישתחוו ויצאו.

יב. בכל יום שירצה להקטיר הקטרת, מקטיר. ונוטל חלק בראש בקדשי המקדש פלם. ביצר? כשירצה, אומר: 'זו החטאת שלי, וזה האשם שלי'; ואינו עובד בפנים [על פי גורל], אלא כל עת שירצה להקריב, מקריב כל מה שירצה. והרי הוא בקדשי הגבול [תרומו ומעשרות] כשאר הכהנים. יג. בזמן שרוצה כהן גדול להקריב, היה עולה בכבש והסגן מימינו; עלה למחצית הכבש, תפסו הסגן בימינו והעלהו, והושיט לו הכהן שהוא מוליך את ראש העולה האברים שבידו, וסומך [ידי] עליהן וזורקן לאש.

יד. וכך היו מושיטין לו שאר האברים: כל אחד ואחד נותן אברים שבידו לראשון, והראשון נותן לכהן גדול, והוא סומך [ידי] וזורק לאש. ואם רצה לסמוך בלבד, ויהיה אחד זורק לאש - עושה. ואין שם סמיכה על האברים אלא לכהן גדול בלבד, מפני כבודו; אלא כל הסמיכות - על בעלי חיים הן.

טו. כשיגדיל הכהן ויעשה איש [בוי"א] - הרי הוא פשוט לעבודה; אבל אחיו הכהנים לא היו מניחין אותו לעבד במקדש עד שיהיה בן עשרים שנה. ואינו נכנס לעזרה לעבודה תחלה, אלא בשעה שהלויים אומרים שירה.

טז. אין הכהן עובד תחלה, וכן כהן גדול אינו עובד תחלה, עד שיביא [מנחה] עשירית האפה משלו ועובדה בידו, שנאמר: "זה קרבן אהרן ויבניו אשר יקריבו לה' ביום המושח אותו". ואם עבד קדם שיביא עשירית האפה, וכן כהן גדול שעבד בכהנה גדולה קדם שיביא עשירית האפה - עבודתו פשוטה.

הכהנים. מעלין משרה לשרה שהיא גדולה ממנה, ואין מורדין אותו לשרה שהיא למטה ממנה - שמעלין בקדש, ולא מורדין לעולם משרה שהיא בקרב ישראל אלא אם כן סרח [חטא].

כב. וכהן גדול שעבר עברה שחייב עליה מלקות - מלקין אותו בבית דין של שלשה כשאר מחייבי מלקות, וחוזר לגדלותו.

שבת קודש

הלכות כלי המקדש פרק ה

א. כהן גדול - צריך שיהיה גדול מכל אחיו הכהנים בנואי, בכח, בעשר, בחכמה, ובמראה [חן והוד]. אם אין לו מזה - כל הכהנים נותנין לו משלהן כל אחד ואחד לפי עשרו, עד שיעשיר יותר מעשיר שבכלם.

ב. ואין אחד מכל אלו מעבב [מונע מכהונתו], אלא כל זה למצוה; אבל אם נתרבה [נשתנה בלי הנ"ל] - מכל מקום, נתרבה.

ג. וחיוב כהן גדול לנהוג כבוד בעצמו, ולא יקל עצמו [בקלות ראש] עם שאר העם; ולא יראו אותו ערם, ולא בבית הכסא, ולא במרחץ, ולא כשהוא מסתפר - שנאמר: "הגדול מאחיו", מלמד שנוהגין בו גדלה יתרה. רצה הוא שירחצו אחרים עמו, הרשות בידו.

ד. לא יבנס לבית המשתה, ולא לסעודות של רבים, אפלו הם של מצוה. אבל הולך הוא, אם רצה, לבית האבל. וכשהוא הולך, אינו הולך בערבוביא עם שאר הכהנים, אלא הכהנים מסבין [מקיפין] אותו, וחולקין לו כבוד; והסגן ממצעו [עומד] בינו לבין העם, והסגן ומשיח שעבר [- שעבד תקופה במקום הכהן גדול] מימינו, וראש בית אב והאבילים וכל העם משמאלו. ואומר לאבילים: 'תנחמו'; וזהן מכבדין אותו כפי כהן.

ה. מת לו מת - אינו יוצא אחריו, ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש; וכל העם באים לנחמו לביתו. והוא עומד בשורה [להתנחם], וסגן מימינו וראש בית אב משמאלו; ואומרים לו: 'אנו פורתך', והוא אומר להן: 'תתברכו מן השמים'.

ו. כשמברין [מאכילין] אותו [משל אחרים] - כל העם מסבין על הארץ, והוא מסב על הספסל. ואינו קורע על מתו כשאר הכהנים, שנאמר: "ויבגדיו לא יפרם"; ואם קרע, לוקה. אבל קורע הוא מלמטה בנגד רגליו. ואינו מרבה פרע [- שער מגודל] לעולם, שנאמר: "את ראשו לא יפרע" - ואפלו בעת שלא יבנס למקדש; אלא מספר מערב שבת לערב שבת. ואינו מספר בתער [סכין] אלא בזוג [מספרים], ראש שער זה בעקר [בתחילת] זו, עד שיראה כאלו הוא צמח כאחד - שנאמר: "ראשם לא יגלחו, ופרע לא ישלחו; כסום יכסמו את ראשיהם".

ז. ובית יהיה לו מוכן במקדש, והיא הנקראת 'לשכת

עשירית האִיפָה שלִישִית, שֶהיא חֲבִיתָה כֹהֵן גָדוֹל שֶמֶקְרִיב בְּכָל יוֹם, כִּמּוֹ שִׁיתִּכָּבָר; וּמַעֲשֵׂה שְׁלֹשֶׁת שָׁנָה הוּא.

יז. כֹהֵן שֶׁלֹא עָבַד עֲדֵין מִיָּמָיו שֶׁמָּנו אוֹתוֹ כֹהֵן גָדוֹל - הָרִי זֶה מִבִּיא עֲשִירִית הָאִיפָה וְעוֹבְדָה בִידוֹ תִחַלֶּה כִשְׂאֵר חֲנוּף כָּל כֹהֵן הָדְיוּט [הַעוֹבֵד לְרֹאשׁוֹנָה], וְאַחֵר כֹּף מִקְרִיב עֲשִירִית הָאִיפָה שְׁנֵינָה, שֶהיא חֲנוּף כֹהֵן גָדוֹל, וְאַחֵר כֹּף מִקְרִיב

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ט"ז-כ"ב מרחשון ה'תשס"ח

יום ראשון

מצות עשה ז.

הַמִּצְוָה הַשְּׁבִיעִית — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנו לְהִשָּׁבַע בְּשֵׁמוֹ יִתְעַלֶּה בְּזֶמֶן שֶׁנִּצְטָרֵף לְכָף לָקִים אֵיזָה דָּבָר אוֹ לְשַׁלּוֹ, לְפִי שֵׁישׁ בָּזָה רוּמָמוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה וְכָבוֹד וּגְדֻלָּה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּבִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע" (דברים י, כ). וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (שבועות לה): "אֲמָרָה תוֹרָה 'הִשָּׁבַע בְּשֵׁמוֹ', וְאֲמָרָה תוֹרָה 'אֵל-תִּשָּׁבַע'", כְּלוּמָר: כִּמּוֹ שֶׁהַשְּׁבִיעָה שְׁאִינָה צְרִיכָה מִזְהָרִים עָלֶיהָ וְהִיא מִצְוָה לֹא-תַעֲשֶׂה, כֹּף הַשְּׁבִיעָה בְּעַת הַצֵּרֶף מִצּוּיִם עָלֶיהָ וְהִיא מִצְוָה עֲשֵׂה. לְפִיכָף אֲסוּר לְהִשָּׁבַע בְּשׁוֹם דָּבָר מִכָּל-הַנִּבְרָאִים, כְּגוֹן: הַמְּלָאכִים וְהַכּוֹכָבִים אֲלֵא אִם בֵּן אָמַר זֹאת בְּנִסָּח שֶׁל הַשְּׁמִטָּה הַנִּשּׂוּא, כְּגוֹן שִׁיאֲמַר "בְּאַמְתוֹת הַשָּׁמַשׁ", וְכוּנָתוֹ "בְּאַמְתוֹת אֱלֹהִי הַשָּׁמַשׁ". וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נִשְׁבַּעַת אֲמָתָנוּ בְּשֵׁם מִשָּׁה רַבָּנוּ כְּדִי לְהַתְּכַבֵּד בְּשֵׁמוֹ כְּאֵלֹו אֲמַר הַנִּשְׁבַּע "בְּאֱלֹהֵי מִשָּׁה", "בְּמִי שֶׁשָּׁלַח אֶת-מִשָּׁה" (ובסגנון זֶה מוֹתֵר לְהַתְּבַטֵּא אַךְ אֵין זֶה שְׁבִיעָה). אֲבָל כְּשֶׁאֵין הַנִּשְׁבַּע מִכּוֹן לְכָף וְנִשְׁבַּע בְּאַחַד הַנִּבְרָאִים מִתּוֹךְ אֲמוּנָה שֵׁישׁ לְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֲמָתוֹת בְּעֶצְמוֹ עַד שִׁישָׁבַע בּוֹ — הָרִי זֶה עָבַר וְשִׁתֵּף דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם שָׁמַיִם. וְעַל זֶה בָּא בַּקְּבָלָה (סוכה מה): "כָּל-הַמִּשְׁתַּף שֵׁם שָׁמַיִם עִם דָּבָר אַחֵר — נִעְקָר מִן-הָעוֹלָם". וְלַעֲנִין זֶה נִתְּכֹוֹן הַכְּתוּב בְּאַמְרוֹ "וּבִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע", כְּלוּמָר: לוֹ בְּלִבְד תִּאֲמִין וְתִיַּחַס אֶת-הָאֲמָתוֹת, שֶׁרְאוּי לְהִשָּׁבַע בָּהּ. וְכָכָר אָמְרוּ בְּרִישׁ תְּמוּרָה (ג): מִיָּנִין שֶׁנִּשְׁבָּעִין לָקִים אֶת-הַמִּצְוָה? שְׁנֵאֲמַר: וּבִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע.

יום שני, יום שלישי

מצות עשה צד.

הַמִּצְוָה הַצִּד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנו לָקִים כָּל מַה-שֶּׁהִטְלָנוּ (שֶׁקִּבְּלָנוּ) עַל עֶצְמָנוּ בְּדָבוּר —

שְׁבִיעָה וְנִדָּר וְצִדְקָה וְקִרְבָּן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו) וְכִיּוּצָא בָּזָה — וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "מוֹצָא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעִשִּׂיתָ" (דברים כג, כד). וְאַף-עַל-פִּי שֶׁכָּכָר חִלְּקוּ אֶת-הַמִּלּוֹת שֶׁל פְּסוּק זֶה וּפָרְשׁוּ כָל-מִלָּה מִמֶּנּוּ בְּעִנְיָן (לַעֲצֻמוֹ), מִכָּל-מָקוֹם הַפְּנוּגָה הַיּוֹצֵאת מִכָּל מַה-שֶּׁהִזְכִּירוּ לָךְ, הִיא: שְׁקִיּוֹם כָּל מַה-שִּׁיבִטָּא הָאָדָם הַמְּטִיל עַל עֶצְמוֹ אֵיזָה דָּבָר הוּא מִצְוָה עֲשֵׂה, וְהַעֲבֵרָה עַל כֹּף מִצְוָה לֹא-תַעֲשֶׂה, וְנִבְאָר אֶת-זֶה כְּשֶׁנִּזְכִּיר מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה (לֹא תַעֲשֶׂה קִנּוּ). וְלִשׁוֹן סִפְרִי (פֶּרֶשׁת כִּי-תֵצֵא): "מוֹצָא שְׁפָתֶיךָ — מִצְוָה עֲשֵׂה". וְאַתָּה יוֹדֵעַ, שֶׁאֵין שׁוֹם עֲנִין יּוֹצֵא מִמִּלָּת "מוֹצָא שְׁפָתֶיךָ" לְבִדָּה (לֹא לַמְדָנוּ שׁוֹם עֲנִין מִיּוֹחַד מִ"מוֹצָא שְׁפָתֶיךָ"), אֲלֵא הַפְּנוּגָה הִיא מַה שֶּׁהִזְכִּירָתִי לָךְ בְּהִכָּנַת פְּשֻטִי דִקְרָא (פִּירוּשׁ הַפְּסוּק), שֶׁחִיב לַעֲשׂוֹת כָּל מַה-שֶּׁהוֹצִיא בְּשְׁפָתָיו. וְכָכָר נִכְפַּל הַצּוּי בְּמִצְוָה זֶה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כָּכָל-הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (בַּמְדָּבָר ל, ג). וְכָכָר נִתְּבָאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה בְּכֻמָּה מְקוּמוֹת בְּשְׁבִיעוֹת וּנְדָרִים וּבְסוּף מִנְחוֹת וְגַם בְּמִסְכַּת קָנִים (פֶּרֶק ג מִשְׁנָה ו). כְּלוּמָר: שְׁנִיתִכָּבָר הָדִין שֵׁישׁ לְדִקְדָק, שִׁיעֲשֶׂה הָאָדָם אֶת-הַדָּבָר שֶׁהִטִּיל עַל עֶצְמוֹ, וְאִיךָ יִפְטוֹר עֶצְמוֹ, אִם יֵשׁ לוֹ סִפֵּק בְּמַה-שֶּׁאֲמַר.

יום רביעי

מצות לא תעשה קנז.

הַמִּצְוָה הַקִּנְז — הָאֲזָהֳרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלַּעֲבֹר עַל מַה שֶּׁחִיבָנוּ עֶצְמָנוּ בְּדָבוּר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּלִי שְׁבִיעָה — וְאֵלֹו הֵם הַנְּדָרִים, כְּגוֹן שִׁיאֲמַר אָדָם: אִם יִקְרָה כֹּף וְכָף, אוֹ אִם אֶעֱשֶׂה כֹּף — פְּרוֹת הָעוֹלָם אֲסוּרִין עָלַי אוֹ פְּרוֹת עִיר זֶה; אוֹ אֵיזָה מֵאֲכָל מִסֵּים, כְּגוֹן שֶׁאֲמַר: יֵאָסֵר עָלַי הַיֵּין אוֹ יֵאָסֵר עָלַי הַחֵלֶב אוֹ הַדָּגִים וְכִיּוּצָא בָּזָה. וְכֵן אִם אָמַר: הִנָּאת אֲשִׁיתִי אֲסוּרָה עָלַי וְכָל-הַדּוּמָה

יום שישי

מצות עשה צה. צב.

מצות לא תעשה רט.

המצוה הצ"ה נדפסה ביום הקודם.

המצוה הצ"ב — הצווי שנוצטוה הנזיר לגדל שער, והוא אמרו יתעלה: "גדל פרע שער ראשו" (במדבר ו, ה), ולשון המכלתא: "קדוש יהיה — גדול בקדשה, גדל פרע — מצות עשה ומנין בלא-תעשה? תלמוד לומר: תער לא-יעבר על-ראשו". ושם נאמר: "הא מה שירתי מצות עשה (כלומר, כיון שהכל בכלל לאו, מה נשאר כלומר: לצורך מה דרשנו במיוחד מהפסוקים לעבור עליו בעשה?), החופף (ראשו) באדמה (המשירה שער), והנותן סמנין". כלומר: שהנזיר, אם נתן על ראשו סם המשיר את-השער, לא יהא עובר על מצות לא-תעשה, שהרי לא העביר (כלי, שהוא) כעין תער; אבל יהא עובר על מצות עשה, והוא אמרו: "גדל פרע" — וזה לא גדל; והרי לאו הבא מכלל עשה — עשה הוא, לפי הכללים אצלנו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במקומם במסכת נזירות (לט.).

המצוה הר"ט — האזהרה שהזהר הנזיר מלגלח, והוא אמרו יתעלה: "תער לא יעבר על-ראשו" (שם). וגם המגלח ראש הנזיר — לוקה, לפי שמגלח כמתגלח. ומשיגלח שער אחר — לוקה. וכבר נתבארו כל-דיני הנזיר במסכתא שחברה לך.

שבת קודש

מצות לא תעשה רב. רג. דר.

המצוה הר"ב — האזהרה שהזהר הנזיר מלשתות יין או מיני השכר שיש בעקר תערבתם מי ענבים, והוא אמרו יתעלה: "וכל-משת ענבים לא ישטה" (במדבר ו, ג). והפליג באזהרה על כן ואמר שאפלו החמיץ היין או השכר שיש בו תערבת יין — אסור לו לשתותו, והוא אמרו: "חמץ יין וחמץ שכר לא ישטה" (שם). ואין לאו

לזה מן-החיוכים שנתבארו דגמותיהם בנדרים — הרי זה חייב לקיים אותו הנדר. ובאה האזהרה מלעבור על אותו הדבור, והוא אמרו יתעלה: "לא יחל דברו ככל-היצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ג), ובא הפרוש (בספרי שם): "לא יחל דברו" — לא יעשה דבריו חלין, כלומר שיחייב עצמו דבר ולא יקימנו. ולשון גמרא שבועות (כה), אמרו: קונמות ("קונם עלי" — לשון נדר) — עובר ב"לא יחל דברו". ובספרי (במדבר שם) אמרו: "לא יחל" — מגיד שהוא עובר על 'כל יחל' ועל 'כל תאחר', כלומר: שאם נדר קרבן ולא הקריבו ועברו עליו שלשה רגלים — הרי זה חייב משום "לא תאחר" ומשום לא יעשה דבריו חלין. וכן כל-הדומה לקרבן, כגון שגדר לבדק הבית או לצדקה או לבית הכנסת וכיוצא בזה. והעובר ועושה מה-שאסר על עצמו לעשתו — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות במסכת נדרים.

יום חמישי

מצות עשה צה.

המצוה הצ"ה — הצווי שנוצטוה ביהפרת נדרים, כלומר: שהורנו שנתן לנו לדון באותם הדינים: אף אין הענין, שעל כל-פנים חובה שנופר. והבן שזה בדיוק הענין בכל-פעם שתשמעני מונה דין מן הדינים (מצוות מסוימות כמו טומאה, שומרים ועוד), שאין זה בהכרח צווי לעשות דבר מסים, אלא המצוה היא שאנו מצוים לדון בענין ההוא פדין הזה. ואמנם שהבעל והאב מפרים, הרי פרשו הפתוב וקבע את-משפטי. ובקבלה נמסר שגם החכם יתיר הנדר לכל וכן השבועה, והרמז על כך הוא אמרו: "לא יחל דברו" (שם שם) — "הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו". ובכלל אין ראיה על כך מן הפתוב, וכבר אמרו (חגיגה י): "התר נדרים (מה שאמרו חכמים שהחכם מתיר הנדר) פורחין באויר (אין יותר מאשר מעט רמז במקרא על-כך) ואין להם על מה-שיסמכו", אלא הקבלה האמתית בלבד. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכתא המיוחדת לך, כלומר: מסכת נדרים.

שיעור קטו): וכִשְׁשִׁשְׁתָּה הַנְּזִיר רְבִיעִית יֵין אוֹ חֶמֶץ — לֹקָה.

הַמִּצְוָה הֶר"ג — הָאֲזִהָרָה שֶׁהִזְהִיר הַנְּזִיר מִלְּאֲכֹל עֲנָבִים, וְהוּא אָמַר: "וְעֲנָבִים לֶחִים וְכוּ' לֹא יֵאָכֵל" (שם), וְאִם אָכַל מֵהֶם כְּזִית — לֹקָה. הַמִּצְוָה הֶד"ר — הָאֲזִהָרָה שֶׁהִזְהִיר הַנְּזִיר מִלְּאֲכֹל צְמוּקִים, וְהוּא אָמַר: "וַיִּבְשִׁים לֹא יֵאָכֵל" (שם), וְאִם אָכַל מֵהֶם כְּזִית — לֹקָה.

זֶה מִצְוָה בִּפְנֵי עֲצָמָה, שְׁאֵלֹו אָמַר: יֵין לֹא יִשְׁתָּה וְחֶמֶץ יֵין לֹא יִשְׁתָּה — כִּי אִזּוֹ הָיָה שְׁתֵּי מִצְוֹת; אֲלָא אָמַר: חֶמֶץ יֵין לֹא יִשְׁתָּה — הִרְחָקָה מִן־הַיֵּין. וְנִתְבָּאֵר בְּגִמְרָא נִזְרוֹת (לז.), שְׁאָמְרוּ "מִשְׁרֵת עֲנָבִים", לְאָסוּר טַעַם (היין, שְׁחָדַר לַתְּעֻבּוֹת —) כְּעֶקֶר (היין). וְהִרְאָה שֶׁהֵן מִצְוָה אַחַת — הִיא: שְׁאֵם שְׁתָּה יֵין וְחֶמֶץ — אֵינוֹ לֹקָה שְׁתֵּים, כְּמוֹ שְׁנִבְאָר לְקַמֵּן (לֹא תַעֲשֶׂה רו —

אגרות קודש

ב"ה, י"ט מ"ח, תשט"ז
ברוקלין.

האברך שלום ליב שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו אשר כבר נמצא ברבנות הצבאית, ומתאר תפקידו ואשר איננו במקום אחד כי משנה מקומו וכו'. - ובודאי למותר לעוררו על גודל הענין דהשגחה שיהיו המאכלים כשרים כדין וכדת. ובפרט שנוסף על היותו אחת ממצות העיקריות, הנה מבואר אשר מאכלים בלתי כשרים ח"ו מטמטמים הלב והמוח, ובמילא מפחיתים כשרון האדם ויכולתו לקלוט עניני תורה ומצוה ואפילו מצות שהשכל האנושי מודה עליהם, וכנרמז עדי"ז ג"כ בתניא ר"פ ח', ובטח יכול לנצל תפקיד זה לבאר ג"כ לאלו שנפגש עמהם גודל הענין דזהירות במאכלים כשרים דוקא.

ובכל זה, הנה מובן ג"כ שאין להסתפק בתפקידו הרשמי הנ"ל, אלא שעליו לנצל מה שבא במגע ומשא עם כמה אברכים שאפשר הוא היחידי שיקבלו דבריו בהנוגע ליהדות, ולכן עליו לעוררם על צור מחצבתם בני אברהם יצחק ויעקב ולבארם ולהסבירם אשר מבלי הבט על מעמדם ומצבם דעד עתה, הנה בשעתא חדא וברגעא חדא מחוייבים הם וזכותם הוא להיות בני ישראל כשרים בחייהם היום יומים ובמלוא מובן המ[ל]ה, ובודאי ימצא במאמרי חסידות ובישיחות הק' כמה ענינים ואותיות שיעזרו לו בהסברת הנ"ל. וכבר מובטחים אנו שהתעסקות חסידים בענינים אלו מבורכת בהצלחה, אלא שצריך להיות מתאים למרז"ל דברים היוצאים מן הלב.

ויה"ר שיעשה בכל הנ"ל ככל יכולתו, וזה יוסיף ג"כ בברכת השי"ת והצלחתו בנוגע אליו כלאיש פרטי שיקוים מ"ש ומבשרך לא תתעלם ללכת מחיל אל חיל בלימוד התורה וקיום מצותי' בהידור.

בברכה ובפ"ש חבריו שיחיו שירצו לקיים, ואז יצליחו לקיים ציווי הבורא עולם, והי' מחנך קדוש שאז ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך וגו' (דברים כ"ג ט"ו).

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך

מ מי ששכר לו נכרי לשנה או לשנים שיכתב לו או שיארג לו* בכל עת שיצטרך בתוך זמן משך שכירותו, כמו שהוא דרך השרים שיש להם ספר מיוחד שכותב לו כל עת שצריך וכשאינו צריך הוא יושב בטל, מתר להניחו שיעשה בשבת מה שצוה לו קדם השבת* (רק שיזהר שלא יאמר לו שיעשה בשבת*) אם אינו עושה בבית הישראל, לפי שאין לישראל רוח במה שעושה בשבת, שאם לא יעשה בשבת יעשה אחר השבת. ואף אם המלאכה צריכה לו במוצאי שבת מיד, מפל מקום אין זה נקרא רוח אלא הנאה בעלמא, ורוח הוא כגון שהמלאכה היתה מתפסלת לגמרי אם לא היתה נעשית בשבת, שאז הוא מרויח המלאכה על ידי שנעשית בשבת, וכמ"ש בסימן רנ"ב*. וכן אם יש לו רוח אחר שרכושו מתרוח ומתרפה על ידי שנעשית המלאכה בשבת, כמ"ש בסימן רמ"ג*:

י במה דברים אמורים, בשאין הישראל מקפיד עמו כלל אם הוא יושב ובטל לאחר שצוה לו לעשות המלאכה, אלא בידו לעשותה בכל עת שירצה, לפיכך כשהוא עושה בשבת לדעת עצמו הוא עושה ולא מחמת הישראל. אבל אם הוא מקפיד עמו על בטולו, הרי הוא עושה בשבת מחמת הישראל, לפיכך צריך הוא לומר לו* שלא יעשה בשבת, ואם אף על פי כן הוא עושה אינו צריך למחות בידו, שלדעת עצמו הוא עושה:

ביאורים

שיכתוב או שיארג – סעיף זה עוסק בשכיר שנה למלאכה מיוחדת, שבכגון דא דינו כקבלן גם לשיטת רבינו במהדו"ב שמחמיר בשכיר שנה לכל המלאכות להחשיבו כשכיר יום²⁵. מה שצוה לו קודם השבת – ואם הנכרי עושה בשביל הישראל בלא שצוה לו כלל דינו כנכרי הבא מאליו²⁶. שלא יאמר לו שיעשה בשבת – שאמירה לנכרי שבות גם כשאמר לו קודם השבת²⁷. אם אינו עושה בבית הישראל – שכשעושה ברשות ישראל, ניכר הדבר שהיא מלאכת הישראל ושמא יחשדוהו שנתן לו בשבת, או יחשדוהו שהנכרי הוא שכיר יום אצלו ולא

בסימן רנב – סעיף ה: משא"כ כשאף אם יעשה אחר השבת יהנה ממנה הישראל כך כמו עכשיו שהיא נעשית בשבת. ואף שהוא חפץ יותר שתיעשה בשבת כדי שתגמר מקודם ויכול ליהנות ממנה מקודם, אין זה נקרא ריוח כיון שאף אם תיעשה אחר השבת יהנה גם כן ממנה²⁹. בסימן רמ"ג – סעיף ג, בנכרי המפעיל את בית המרחץ השייך לישראל, וגובה שכר מן הלקוחות³⁰. צריך הוא לומר לו – לדעת רבינו במהדו"ב אין צריך לומר לו³¹.

מקורות

25 והטעם לכך דכיון שייחד לו מלאכה מיוחדת נחשב כאילו כבר קצץ לו שכר, שמותר אף בשכיר יום, ורק בתנאי שלא יקפיד עליו אם יבטל). (הגה"ה על הגליון) (שכיר שנה לכל המלאכות נתבאר לעיל סי' רמג סעיף ג).
26 שנתבאר להלן אות לג.
27 וכל הדיון הוא כשהנכרי עושה מעצמו, וכפי שנתבאר בסי' רמג סעיף א ולהלן סי' רמז ס"א. דין זה הובא גם: לעיל סעיף א, וכן בסימן רמג ס"ז. שם קו"א ס"ק א. ולהלן סי' רמה ס"ט.

סי' רמז ס"ה. סי' רמז קו"א ס"ק א. סי' רנב ס"ד. סי' רעז ס"א. סי' שז ס"ו וס"ט.
28 סימן רנב סעיף ה.
29 וכעין זה נתבאר לעיל סעיף א, ובקו"א ס"ק א, וראה בקו"א סי' רנב ס"ק ו.
30 וכבר נתבאר שם שבמהדו"ב לא חש לריוח המגיע לישראל מנכרי העושה מלאכה בקבלנות בשבת.
31 וכדלהלן אות לה.

תורה אור

ולכאורה מהי השייכות בין "צדק" ו"חסד"? אלא זהו לפי ש"צדק" הוא מידת מלכותו יתברך, שיש בה גם ענין חסד.

[וזהו שהולך ומבאר הקשר בין מידת המלכות לענין]

החסד - בהקדם ביאור ענין מידת המלכות דלמעלה:]

כי מלכותך מלכות כל עולמים כתיב.

הפירוש הפשוט בכתוב זה הוא שהקב"ה הוא מלך על כל העולמות כולם, אולם בחסידות נתפרשה כוונת הכתוב, שכל העולמות כולם מקבלים את שפע חיותם ממידת מלכותו יתברך.

ומדוע מייחסים את החיות של העולמות למידת המלכות דוקא?

- אלא לפי:

שאין ערך לבורא עם נברא להיות הנבראים מקבלים חיות מן הבורא ית'.

אין שום ערך בין הבורא לנבראים כמ"ש "אין ערך אליך", כלומר אין שום דמיון באיזה ענין שהוא בין הקב"ה לנבראים, וכמ"ש "ואל מי תדמיני ואשוע", ובמילא אין שייך שנבראים יקבלו חיותם ישיר מן הבורא יתברך, כי כדי שיבוא אור ושפע מן "משפיע" ל"מקבל" מוכרח להיות איזו השתוות וצד השווה ביניהם. למשל, חכם המלמד דברי חכמה לאחרים צריך השומע להיות בר שכל כמוהו, אבל אם אין שום צד השווה בין החכם לשומע, לא שייך שחכמת החכם תתקבל במוחו של השומע. וכ"ש וק"ו שהבורא יתברך שהוא רם ונשא לגמרי מנבראים, אין שייך ששפע החיות מאיתו יתברך יוכל להתקבל בנבראים.

ואיך מגיע שפע החיות מאיתו יתברך אליהם?

אלא על ידי בחינת מלוכה, שלפי שהוא ית' מלך עליהם הם חיים וקיימים.

רק ע"י מידת מלכותו יתברך נמשך שפע החיות לנבראים. וביאור הדבר בקיצור: ידוע המאמר "אין מלך בלא עם", שאי אפשר להיות מלך בלי עם, ונמצא, שעצם גדר המלכות מחייב שתהי' מציאות של עם שעליו מולך ושולט. וכן למעלה, דאע"פ שהקב"ה בעצמו רם ומתנשא מנבראים ואין שום ערך וצד השווה ביניהם, מכל מקום מאחר שעלה ברצונו יתברך להיות מלך, הרי רצון זה גופא יוצר קשר בין בורא לנברא.

אלא שאצל מלך בשר ודם, אנשי מדינתו הם

תוכן הפרק: וצדקתך ירננו - "צדקתו" של הקב"ה המעוררת רגש של "רינה"

וזהו ענין מ"ש וצדקתך ירננו, שהרינה היא בבחינת צדקתך.

ע"פ הנ"ל שהעבודה ד"רינה" (ההשתוקקות לדבקה בו יתברך) היא "בחינת חיצוניות", יובן הכתוב "זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו", שענין ה"רינה", "ירננו", אינו אלא ב"צדקתך" של הקב"ה, ש"צדקתך" היא החיות המצומצם שהקב"ה משפיע לנבראים כדי להחיותם ולקיימם, ולא אור האין סוף בכבודו ובעצמו, ואין זו אלא בחינה "חיצוניות" של האור האלקי.

[והולך ומבאר הקשר בין "צדק" לאור האלקי המחי]

את הנבראים:]

כי צדק היא מלכותא קדישא.

ב"פתח אליהו" איתא "צדק מלכותא קדישא", פירוש, מידת המלכות של הקב"ה נקראת בשם "צדק", לפי ש"צדק" . . איהו דין, וכל ענין של הנהגת המלכות בנוי על דין ומשפט, "דינא דמלכותא דינא". וכך הוא במידת המלכות למעלה, שהאור והשפע שנשפע לנבראים ממידת המלכות (כפי שיבואר להלן, דחיות כל העולמות היא ממידת המלכות), הוא במידה ומשפט, בכל חד וחד לפום שיעורא דילי'.

[בתור מאמר המוסגר מוסיף:]

(מאזני צדק, פירוש, שיש בחינת מאזנים ששוקלים בחינת עול מלכות שמים שנמשך לכל חד וחד לפום שיעורא דילי').

וזהו מה שממשיך ב"פתח אליהו" שם: "צדק מלכותא קדישא" מאזני צדק, שלבחינת "צדק" (היא מידת המלכות) יש "מאזניים", שבהם שוקלים ומודדים את האור והשפע כמה יאיר בכל עולם ועולם. ומדידת האור והשפע של מידת המלכות לכל נברא ונברא, היא לפי ערך הקבלת עול מלכות שמים של הנברא, שלפי מדריגת קבלת עול מלכותו יתברך, כך נמשך לו אור ושפע ממידת המלכות, כל אחד ואחד לפי מדריגתו.

ובתיב צדק מלאה ימינך.

והנה, לפי מה שנתבאר ד"צדקתך" היא מידת המלכות, יובן גם מ"ש "צדק מלאה ימינך", דמשמע מזה ש"צדק" שייך גם לבחינת ימין שהיא חסד (ולא רק למידת הדין, וכנ"ל שהשפע ממידת המלכות נמדד במידה ומשפט).

פירוש "אין סוף" הוא - שהוא יתברך אין לו שום מידה וגבול, ובמילא פשוט שאינו מוגדר בגדר מקום ולא בגדר זמן.

ולפי שהחיות נמשך מבחינת מלכותו ית', היא בחינת צדק [כנ"ל], לכך מלאה ימין, בחינת ימין וחסד, כמאמר מכלכל חיים בחסד.

ומעתה יובן מ"ש "צדק מלאה ימין", ד"צדק" - היא מידת המלכות - שייך לבחינת ימין וחסד. כי השפעת חיים לנבראים היא חסדו של הקב"ה, "מכלכל חיים בחסד", ומאחר שחיות כל העולמות היא מבחינת מלכות, נמצא, שמלכות (בחינת "צדק") שייכת גם לימין וחסד.

[כאן חוזר לענין ראשון, השתוקקות המלאכים להכלל באור ה' (שזוהי בחינת רינה), דתשוקה זו היא מחמת שהם משיגים האור והחיות הנשפע להם מאיתו יתברך על ידי מידת המלכות (בחינת "וצדקתך"):]

ובתיב ואתה מחי' את כולם וצבא השמים לך משתחוים, פירוש, כי לפי שאתה מחי' את כולם לכך וצבא השמים לך משתחוים, בבחינת במול והתכללות.

המלאכים וצבא השמים מכירים את בוראם והארת האור והשפע האלקי המחי' אותם, ולפיכך הם משתחוים אליו ית', דהשתחוואה מורה על התבטלות מכל וכל ורצון חזק להכלל באור ה'.

והנה בחינת ביטול זה הוא באור אין סוף ב"ה הנמשך ומתלבש בבחינת מלוכה להחיותם.

הפירוש ב"וצבא השמים לך משתחוים" הוא, שהמלאכים משתוקקים להיבטל ולהיכלל בהקב"ה בכבודו ובעצמו, "לך" ממש. ואע"פ שהשתוקקות זו באה להם על ידי ההכרה ד"ואתה מחי' את כולם", והרי נתבאר לעיל שהאור והשפע האלקי המחי' את העולמות הוא רק ממדת מלכותו יתברך, וכיצד מביאה הכרה זו לביטול להקב"ה עצמו?

אך הענין, כי אור אין סוף ב"ה נמשך ומתלבש במדת מלכותו יתברך (כשם שהוא ית' מתאחד עם כל מדותיו הקדושות, כמבואר בתניא שהקב"ה מהותו ועצמותו עם כל מדותיו הם "אחדות פשוטה"), והביטול להקב"ה ("לך משתחוים") אינו אל מידת המלכות עצמה ח"ו, אלא לאור אין סוף ב"ה המלוכש במלכות.

כלומר, ההכרה במידת מלכותו ית' (מקור חיותם) מביאה לידי תשוקה להכלל באור אין סוף ב"ה עצמו

מציאות קיימת גם בלי המלך, והשייכות בין המלך להעם היא רק בענין השליטה עליהם. משא"כ אצל הקב"ה, הרי בטרם עליית הרצון להיות מלך, אין שום מציאות בלעדיו יתברך, ויתירה מזה, שאין שום נתינת מקום ואפשרות לאיזו מציאות חוץ ממנו, כי הוא לבדו הוא ואין זולתו, ועל ידי מידת המלכות נתהווה עצם מציאות העולמות והנבראים.

וזהו מה שחיות כל העולמות היא ממידת המלכות, "שלפי שהוא יתברך מלך עליהם [מזה גופא] הם חיים וקיימים".

וזהו מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור, עולמים הם בחינת מקום, ודור דור הוא בחינת זמן, הכל נמשך מבחינת מלכותך.

עפ"י ביאור זה במידת המלכות, שהיא מקור שפע החיים לכל הנבראים, יובן גם הכפל בכתוב "מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור". ד"עולם" הוא מקום, ו"דור" - זמן (שנמדד לפי המשך הדורות), דשני גדרים אלו, מקום וזמן, הם הם ה"גבולים" העיקריים של העולם, דכל נברא מוגדר במקום מסוים וזמן מסוים, וכיון שקיום וחיות הנבראים הוא ממידת מלכותו ית', נמצא, שגם החיות של גדר מקום וגדר זמן מקורו ממידת המלכות.

[וממשיך להוכיח שזמן ומקום הם חלק מהבריאה ולפיכך מקורם ממידת המלכות שממנה נמשך החיות לכל הבריאה כולה:]

שהרי הזמן והמקום הם נבראים ומחודשים מאין ליש, שקודם בריאת העולם לא הי' בחינת זמן ומקום כלל.

בריאת העולם אינה רק בריאת הגשם והחומר של הנבראים, אלא גם עצם גדר הזמן והמקום שהם "הגבולים" (העיקריים) של העולם (כנ"ל), ונמצא שקודם הבריאה לא הי' גדר של זמן ומקום.

ולא היו יכולים להיות נבראים שהם בעלי גבול בבחינת זמן ומקום אלא ע"י בחינת מלכותו ית', שבה שייך בחינת זמן, [וכמו שאומרים] מלך מלך ימלוך בו'.

מלך מלך ימלוך - הם כנגד עבר הוה ועתיד, שזהו גדר של זמן, והיות שמידת המלכות היא מקור העולם, על כן שייך במידה זו גדר דעבר הוה ועתיד.

משא"כ באור אין סוף ב"ה עצמו, שכשמו כן הוא אין לו סוף.

(שמירת המלכות היא כמו "לבוש" אליו ית').

כי אליו ולא למדותיו כו'.

ענין הביטול לאור אין סוף ב"ה המלוּבש במידת המלכות הוא כענין דרשת רז"ל על הפסוק "בכל קראנו אליו" - "אליו ולא למדותיו", שהקריאה והתפילה צ"ל להקב"ה עצמו, ולא למידותיו יתברך, ומבואר הפירוש בזה, שאין הכוונה לשלול לגמרי הקריאה למדותיו ית', אלא צריכים לקרוא אל הקב"ה כמו שהוא ית' מתלבש במידותיו, ולא להמידות עצמן.

וכך בעניננו, שהביטול הוא אל אור אין סוף ב"ה (כפי שנמשך ומתלבש במדת מלכותו יתברך).

[לאחרי שביאר ענין "וצדקתך ירננו", שהיא ההשתוקקות להקב"ה המתעוררת ע"י ההכרה ב"צדקתך" (היינו מה שהוא ית' מחי' את העולמות ע"י מדת מלכות) - ממשיך לבאר חלקו הראשון של הכתוב "וצדקתך ירננו" - "זכר רב טובך יביעו".

להבנת הענין יש להדגיש תוכן הענין ד"צדקתך ירננו" שנתבאר לעיל, שרינה מורה על ההשתוקקות אל הקב"ה המתעוררת על ידי הרגש שרווקים עדיין מבית המלך ונמצאים בחוץ, שמזה מובן שההשתוקקות היא להמלך עצמו, וכך נמשל, דרינה היא ההשתוקקות לאור אין סוף ב"ה בעצמו שהוא רם ומתנשא מנבראים (וכנ"ל בפירוש "וצבא השמים לך משתחוים").

ומ"ש "וצדקתך ירננו", שמשמע שהרינה היא רק בבחינת צדקתך (מידת המלכות שהיא "בחינת חיצוניות" שממנה נמשך שפע החיים לכל הנבראים), הכוונה בזה היא, שההתבוננות ב"צדקתך" מביאה לידי "רינה", דכשהאדם משיג כיצד כל חיותו אינה אלא מצדקתו של הקב"ה, היינו כפי שהוא יתברך מתצמצם אל הנבראים להחיותם על ידי בחינת המלכות, הרי התבוננות זו בגודל ריחוקו מהקב"ה מעוררת בו רגשי צמאון להתדבק באור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו.

ועפ"י הקדמה זו מובנת תחילת הכתוב:

וזהו זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו, פירוש, טובך הוא השפעה וחיות שנמשך מעולם ועד עולם. משמעות הכתוב היא, דלפי ש"זכר רב טובך יביעו" לפיכך "וצדקתך ירננו". ולהבין קשר הענינים, יש להקדים תחילה ביאור התוכן הפנימי ד"זכר רב טובך", ד"טובך" קאי על השפעת החיות מאיתו יתברך

אל כל הנבראים שבכל העולמות, וכמבואר לעיל בענין ד"מכלכל חיים בחסד", שהשפעת החיים היא חסדו וטובו של הקב"ה.

[ומוסיף עוד שייכות בין השפעת החיים לנבראים למידת ה"טוב":]

כמ"ש אמרו צדיק כי טוב, שהטוב הוא בחינת צדיק שהוא המקשר ומשפיע מעולם ועד עולם.

בספרי קבלה מבואר ד"צדיק" הוא כנגד מידת היסוד, כמ"ש "וצדיק יסוד עולם", וענינה של מידת היסוד הוא - התקשרות המשפיע אל המקבל, דיש מי שמלמד שכל לתלמידו מבלי שירגיש קשר פנימי אליו ואז יחסר בהשפעת השכל, משא"כ כשהמשפיע מרגיש קשר פנימי אל המקבל הוא משפיע לו כדבעי, "על דרך משל ההתקשרות שמקשר האב שכלו בשכל בנו בשעת לימודו עמו באהבה ורצון שרוצה שיבין בנו".

ונמצא שבחינת "צדיק" - מידת היסוד - "הוא המקשר ומשפיע מעולם ועד עולם", שממנה נמשך חיות לכל הנבראים והעולמות, ועל מידה זו נאמר "אמרו צדיק כי טוב", דמדת היסוד (שענינה - התקשרות המשפיע במקבל) "נקראת בשם טוב . . כי כל עיקר טבע הטוב להיטיב ולהשפיע, על כן נק' הירידה הזאת של המשפיע כו' בשם טוב מפני שממדתו היא באה, עד"מ איש טוב בטבעו לפי שדרכו להיטיב ולהשפיע נק' טוב" - ועל"י קאי ג"כ מ"ש "זכר רב טובך".

כמו שכתוב כי כל בשמים ובארץ ותרגומו דאחיד [בשמיא ובארעא] כו'.

ראי' לדבר שענינה של מידת היסוד הוא ש"מקשר ומשפיע מעולם ועד עולם" - מן הכתוב "כי כל בשמים ובארץ", דלפני זה נמנו שאר כל המידות "לך ה' הגדולה [הוא מידת החסד] והגבורה והתפארת והנצח וההוד", ואח"כ ממשיך "כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה", מידת המלכות, ולכאורה חסירה מידת היסוד?

ומבואר בספרי קבלה ד"כל" הוא כנגד מידת היסוד, שזהו מה שהתרגום על הכתוב מפרש "דאחיד בשמיא וארעא", היינו שמידה זו ד"כל" (יסוד) היא המקשרת והמאחדת שמים וארץ. הרי שענינה של מידת היסוד הוא התקשרות המשפיע (שמים) והמקבל (ארץ). לסיכום: "טובך" קאי על שפע החיות מאתו ית' להחיות את כל הנבראים.

וירידות עד שטובו מגיע לנבראים), ואין לאדם השגה באור זה אלא באופן של "זכר", "זכרון שם בעלמא, כמו על דרך משל שיזכור אדם שם המלך אע"פ שאינו מכירו אלא אע"פ השם בלבד ויוכל להזכירו בשמו בלבד, כך יוכלו המלאכים בשיר שלהם להזכיר מבחינת רב טובך בבחינת זכרון שם בעלמא אע"פ שאין להם השגה בו כלל".

ולכך ירננו, שמשותקים ונכספים להתכלל באור אין סוף ב"ה, שאומרים אי' מקום כבודו כו'.

וזהו פירוש "זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו", דלפי שיודעים שאין להם השגה באור אין סוף ב"ה בעצמו אלא רק "זכר רב טובך", זכרון בעלמא, הרי זה מעורר בהם תשוקה וכיסופים להכלל באור אין סוף ב"ה בעצמו שלמעלה מהם (שזהו ענין "וצדקתך ירננו" כנ"ל).

וזהו גם מה שהמלאכים אומרים "אי' מקום כבודו", שיודעים ומשיגים שהקב"ה רם ומנושא מהם, ואמירתם "אי' מקום כבודו" היא ביטוי השתוקקותם לאור אין סוף ב"ה.

רק שאין להם השגה באור אין סוף ב"ה עצמו אלא ע"י בחינת מלוכה ובחינת צדקתך.

כי אין להם השגה בהקב"ה עצמו, רק כפי שהוא יתברך צמצם את אורו להתלבש במידת המלכות, שהיא מקור החיות של כל הנבראים.

ד"ה רני ושמוחי פרק ב'

ורב טובך, היינו כמה רבוא רבבות מדרגות עד אין קץ, שהן בבחינת השתלשלות וירידת המדרגות מעולם ועד עולם עד שיאיר אור אין סוף ב"ה בבחינת מלכותו, להוות ולהחיות נבראים עד אין קץ.

ומדייק בכתוב "רב טובך", שטוב זה של הקב"ה הוא "רב", לפי שיש בו "כמה רבוא רבבות מדרגות עד אין קץ". עד שיאיר אור אין סוף ב"ה בבחינת מלכותו, כלומר, השפעת החיים אל הנבראים היא רק על ידי מידת מלכותו יתברך כנ"ל, והיות שאור אין סוף של הקב"ה כשמו כן הוא, שאין לו מידה וגבול ורם ונישא מנבראים ואינו בערך להשפיע חיות לנבראים מוגבלים, על כן צריך האור אין סוף לעבור רבוא רבבות מדרגות של צמצומים, צמצום אחר צמצום, עד שהאור יוכל להתצמצם ולהתלבש במידת המלכות ולהשפיע חיות לנבראים (בחינת "טובך").

ועוד זאת - שמשפע זה חיים וקיימים מספר רב של נבראים, "עד אין קץ".

והנה פירוש זכר רב טובך, היינו שרק בחינת זכר והארה מבחינת רב טובך יביעו.

ועל זה נאמר דרך "זכר רב טובך יביעו", שאין האדם יכול להשיג אלא זכר בעלמא של רב טובו של הקב"ה, ד"ר טובו" מורה על אור אין סוף ב"ה בעצמו (דלהיותו "אין סוף", יש רבוא רבבות מדרגות

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

נק' לבר מגופא גם שהוא נק' סיומא דגופא כו'. וביאור הדברים ידוע שבחי' יסוד בו ועל ידו הוא בחי' גמר יציאת ההשפעה למקבל בגילוי גמור, וכמ"ש בזהר בראשית ע"פ יקנו המים מתחת השמים אל מקום אחד דא יסוד שהוא כניש"ו דכל נהורין כו' שכל ההמשכו' של המוחי' והמדו' דגופא נמשך ביסוד ומתקבצי' שם לבא לידי גילוי במקבל שהוא בחי' המל', וזהו ותראה היבשה עלמא דאתגליא כידוע, וזהו ג"כ מ"ש כי כל בשמים ובארץ דאחיד בשמי' וארעא וידוע שבחי' יסוד נק' הוא שנק' טוב שממנו נמשך

אך יש להבין למה התועלת ללידה הוא נעשה בדבר היפוכו שהן החבל"י' וסמוך ללידה דוקא, וכמו כן בחי' מיצר הגלות והשיעבוד שסמוך לגאולה הוא העושה לבחי' גאולה, וזהו הסימן לאתחלתא דגאולה כמ"ש עת צרה היא ליעקב וממנ"ה דוקא יושע כנ"ל, וכל זה [הוא] פלא גדול לכאור'. אך הנה כל זה יובן בהקדים תחלה ענין א' הידוע בבחי' יסוד שהוא סיומא דגופא שנק' לב"ר מגופ"א כי חו"ג ות"ת נק' גופא וגם בחי' נו"ה כליות יועצות שהן המבשלות הזרע כו' בכלל גופא הם רק יסוד

ונמשכת אח"כ דרך חוט השדרה עד שמגיעת לכליות ובתריין ביעי' לבשל ולחמם הזרע ומתעכבת שם מעט ואח"כ יוצא' בפי האמה שהוא הנק' בחי' יסוד שממנו ועל ידו נמשך כל המשכו' מ"ד בגילוי עד שמוליד ולד כשירה כחץ וכל שאינו יורה כחץ אינו מוליד כידוע, ונמצא שבחי' גמר כל השפע משרשה והתחלתה כמו שהיתה במוח הוא בבחי' יסוד דוקא ששם באה לידי גמר מהעלם לגילוי למקבל כו' ועד שבא [שם] הטפה, לא הי' נק' שפע עדיין למקבל רק היתה בעצם המשפיע עדיין והוא הנק' גופא שהוא המשכת הטפה בחוט השדרה עד הכליות וכו', שגם הן בכלל גופא מאחר שמבשרות הזרע כו' ועדיין לא נפרדת השפע בהם לצאת לחוץ כ"א בבחי' יסוד דוקא, ואמנם גם שמפני שמביא לידי גילוי למקבל נק' לבר מגופ"א להפריד השפע לחוץ מגופא ע"כ הוא בול"ט לבר מגופא, מ"מ הוא עצמו מתאחד בגופא ונק' סיומ"א דגופ"א שהרי הוא מקבץ בעצמו כל שפע המ"ד ומתאחד עם גופא ממש רק מחמת יציאת השפע ממנו לחוץ נק' לב"ר מגופ"א (וגם בחי' פנימי' יסוד נק' [בחי'] לבר מגופא וחיצוני' יסוד בחי' אור בכלי גם בחי' הכלי נק' סיומ"א דגופ"א באחדו' גמור, וזהו ענין יוסף ונח כמ"ש בזהר פ' נח וכמ"ש במ"א).

ד"ה להבין שורש ענין חבלי משיח

אור האצי' בבריאה והאור נק' טו"ב וגי' דטו"ב הוא גי' דר"ת א"ת ה"שמים ו"את ה"ארץ א"ה ו"ה שזהו ענין א' עם מ"ש כי כל בשמים ובארץ דאחיד כו' וד"ל, וע"כ נק' לבר מגופ"א להיות שעל ידו נמשך השפע לחוץ מן המשפיע עצמו שנק' גופא שהן בחי' המדו' כו'.

ויובן דבר זה עד"מ כאשר אדם רוצה לבנות איזה בנין או לעסוק באיזה מו"מ הנה תחלה יעלה לו תענוג לעשי' זו שאם איננו חפץ ומתענג כלל בבנין או מן"מ לא יבא לידי מעשה כלל, ואחר זה נולד לו רצון לעשי' זו והרצון מתלבש בשכל וטעם שמחייבי' ומחזקי' את הרצון ואח"כ מן השכל והטעם נולדו בלבו מדו' באהבה וחשק לעשות עשי' זו, ואחר שנולדו המדות בלבו יוצאי' לידי גילוי מהבל הלב בדיבור ומעשה עד שיצוה לעשות ועושה בפ"מ, ומקור המביא לידי גילוי בדו"מ הוא בהבל הלב שמתקבצי' שם כל המדות והמוחי' עד היותר עליון שהוא התענוג והרצון, ואותו הכח שבהבל הלב להוציא לידי גילוי בדו"מ הוא הנק' בחי' יסוד"ד שהוא המביא המדו' והמוחי' לידי גילוי בדו"מ ובחי' דו"מ נק' בחי' מקבל כידוע, ועיקר ענין דבר זה הוא בענין זיוג גשמי שהטפת זרע שבמוח נתהווה בבחי' התענוג הרוחני שבמוח ויוצא'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

שאינ צדיק בארץ אשר לא יחטא הוא הגורם חסד והשפעה לעוכמו"ז כי ע"י החטא נמשכת ומתלבשת הנפש בחיצונים והוא ענין הפגם שנעשה בה ובמקור שורשה והיינו ע"י הנה"ב שהיא המורידה וממשכת גם את הנה"א בעמקי הקליפות ח"ו, ואמנם צדקה תרומם גוי אלו ישראל והיינו נפשות הבהמיות שבהם, שע"י הצדקה שהאדם עושה נפרדת ונבדלת נפשו הבהמית מן הרע הגמור ומתרוממת גם היא להיות כל מדותיה ולבושיה לה' לבדו, ואז יגיע לבחי' ומדריגת אה"ר הנ"ל דמאדך והוא בחי' בע"ת שהפליגו חז"ל במעלתם ואמרו במקום שבע"ת עומדים כו', והוא מפני שהמדות שבנה"ב במהותן ומציאותן הן תקיפים וחזקים יותר ממדות שבנה"א וכמשל הבהמה שהיא בעלת כח וגבורה יותר מהאדם והיינו משום ששרשן מבחי' יד החזקה לפני מלך כו' רק שנפלו בשבה"כ וע"י התשובה דאתכפיא ואתהפכא סט"א נכלל בחי' תוקף זה ותגבורת זו בקדושה בחילא יתיר לכן במקום שבע"ת עומדים כו' וזהו בכל מאדך וז"ש דוד המלך ע"ה הצילה

מב) **והנה פי'** בכל לבבך בשני יצריך שגם היצה"ר והנפש השכלי' ישוב לאהבת ה' מחמת ההתכוננות הנ"ל שגם השכל יסכים ע"ז, ובכל נפשך אפי' נוטלי' את נפשך כנ"ל וגם פי' בכל נפשך היינו בכל חלקי הנפש ור"ל התקשרות ג' לבושי הנפש מודו"מ במודו"מ שלו ית' מו"ד בתורה שהיא חכמתו ודיבורו ית' ומעשה במעשה המצות וע"י התקשרות הלבושי' בלבושים תתקשר ג"כ מהות ועצמות הנפש בא"ס ב"ה המלוכש בחכמתו כו' וכמ"ש במ"א בענין מצות עבודה ותלמוד תורה ע"ש מזה באריכות, ובכל מאדך הוא האהבה שמבחי' יחידה שבנפש כי בכל נפשך כולל ד' בחי' נרנ"ח ומאד פירושו בלי גבול והיינו מבחי' יחידה שלמעלה מד' חלקי הנפש שהם מוגבלים וע"כ נאמר מאד שלך שאינו נק' בלי גבול אלא נגד הגבול של הנפש בגוף כו' וכמש"ל אות ט"ז באריכות, וז"ש רז"ל ובכל מאדך בכל ממונך, דלכאורה תמוה איך שייך הממון לאה"ר זו דמאדך, והענין עפ"מ"ש וצדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת, פי' חטאתם של ישראל

הנפש עצמה דהיינו שהתפעלות אהבה נמשכת מצד ההשגה בהתבוננות בגדולת ה' בדברים המעוררים את האהבה אבל בכל מאדך היא האהבה הבאה מצד הריחוק והמנגד דהיינו מצד הירידה בגוף שמאד מסתיר על אהבת ה' שמצד ההסתר והמנגד תהי' האהבה הרבה בתגבורת יותר מאד ממה שהיא מצד מהות ועצמות התבוננות והתפעלות הנפש לפום שיעורא דילה ולכן נק' אהבה זו מאדך שמאד היינו בלי גבול, והענין כי הנה הנפש אלקית עם היות שהיא חלק אלוה ממעל מ"מ היא מוגבלת בגבול ושיעור שהשגתה בגבול ושיעור וכן התפעלות האהבה הנמשך מהשגה זו היא האהבה בגבול ומדה וזהו בחי' בכל נפשך דהיינו כל חד לפום שיעורא דילי' ממקור חוצבו, וא"א לה להגיע לבחי' מאד שהוא בלי גבול ומדה ולהתכלל בא"ס ב"ה שאין לו תחלה ותכלה אלא ע"י נפש הבהמית דוקא והגוף שהם מסתירים על אהבת ה' וכאשר גם הם נהפכים ממרירו למיתקא שתהי' הנה"ב ג"כ חפציה וחשיקה לדבקה בו ית' והיינו שמצד הריחוק תתעורר האה"ר לצאת מריחוק ומיצר זה, הנה אהבה זו היא בבחי' בלי גבול וכמשל מרוצת המים כשמעכבים מרוצתם ע"י דף שמימים במקום הילוך זרם המים שהוא מונע ומעכב הילוכם ואח"כ כשהמים בוקעים ההסתר והעיכוב שהי' מעכב מרוצתם אז ביקוע זה הוא בתגבורת ומרוצה גדולה יותר ויותר לאין שיעור מערך הילוכם הראשון שהיו הולכים לאט ועתה ע"י העיכוב נעשה ההילוך בתגבורת גדול כו' כמ"כ אהבת בכל מאדך שבאה מצד התבוננות בריחוק מה' היא בתגבורת גדול יותר מערך שיעור האהבה שהי' בהנפש מצד עצמה כו' וזהו ענין ירידת הנשמו' בגוף שהיא ירידה צורך עליה כנודע, והענין כי הנשמה קודם בואה לעוה"ז בהתלבשות בחומר הגופני היתה בבחי' עומד כמ"ש חי ה' אשר עמדתי לפניו וענין עומד הוא שהוא תמיד במדרגה א' ולא יעלה ולא יגרע ממדרגתו לעולם וכן המלאכים נקראים עומדים שהן בבחי' עצי שטים עומדים וכמ"ש ג"כ ונתתי לך מהלכים בין העומדים דעומדים קאי על המלאכים שעומדים תמיד מו"ב במדרגה א' באו"ר והיינו בחי' אהבה דבכל נפשך דכפי כח ההשגה שיש בנפש המלאך או בהנשמה כפי קבלת' ממקור חוצבה כך הוא התפעלות האו"ר כו' משא"כ או"ר שתתפעל הנפש מצד ירידתה בגוף להיות כי החשך והצמצום מסתיר לה אזי תתגבר בהתפעלות לצאת מן ההסתר והוא התפעלות שלמע' מהגבלת הכלי עד שאין כלי המגביל שלה מסתיר לה ותוכל לילך בעילוי המדרגות בלי שיעור אחר שיצאתה מגדר גבול הכלי ועי"ז נעשי' הנשמה בבחי' מהלך לילך בעילוי אחר עילוי ברום המעלות בבחי' א"ס וזהו ונתתי לך מהלכים וכמ"ש בענין אם בחקתי תלכו כו' וזאת היא תכלית ירידת הנשמות שקודם ירידתם הי' השגתם ואהבתם ויראתם בבחי' גבול

כו' מכפירים יחידתי שיהי' היחידה שהיא פנימי' הרצון בלי גבול רק לא"ס ב"ה ליחידו של עולם ולא תפול ח"ו ג"כ בתגבורת הרצון שבסט"א הנק' כפירים ע"ש תגבורת המדות דנה"ב כו', והוא ג"כ פי' תרומם גוי שיתהפכו המדות שבנה"ב להיות לה' לבדו והיינו ע"י הצדקה דוקא כי ע"י שמרחם על העני להחיות נפשו עי"ז מעורר רחמים רבים על נפשו לרוממה משפלותה להיות בה האה"ר לה' וכמאמר מחי' מתים ברחמים רבים כו' ועיין מזה באגה"ק ע"פ זורע צדקות מצמיח ישועות, וע' ג"כ שם ע"פ זורע צדקה שכר אמת:

עו"ל בענין ג' אהבות אלו בכל לבבך ונפשך ומאדך, דהנה פי' בכל לבבך היינו שכל לבו יהי' מלא וגדוש מאהבת ה', והענין שהלב יש בו שני חללים חלל הימני מלא רוח חיים וחלל השמאלי מלא דם וכאשר ב' חללים אלו יהיו מליאים מאהבת ה' היינו בכל לבבך וכ"מ בלק"א ח"א פ"ט, וביאור הדברים הוא דהנה חלל השמאלי הוא מלא דם וידוע דהדם הוא בחי' גבורות ושהיו הגבורות בעבודת ה' הוא שיהי' במרירות על ריחוקו מה' בימי שנותינו ע' שנה איך שכל מגמותינו וחפצינו בענינים גשמיים בפרנסה ולעזוב לבנו אחריו וכי בשביל זה ירדה נשמתו בעוה"ז (שהיתה עומדת לפני ה' וירדה בגוף ירידה צורך עלי' ע"י אתכפיא ואתהפכא והי' ראוי להיות כל מגמתו ותשוקתו בזה לאשתאבא כו' ונהפוך הוא שכל תשוקתו וחפצו בעניני עוה"ז) וכשיתבונן בזה יתמרמר לבו מאד, אך זהו בחלל א' הוא החלל השמאלי המלא דם שממנו נמשך בחי' מרירות וגבורות דקדושה, וחלל הימני מלא רוח חיים הוא בחי' שמחת הנפש במצות ה' שהם רצונו העליון ית' שנתלבש בעשיה ועי"ז נאמר ישמח ישראל בעושו, וזהו ענין ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך פי' שבחי' הוי' יהי' אלקיך שיהי' בבחי' גילוי אצלך והיינו ע"י שב' חללי הלב יהיו מליאים מאהבת ה' ע"ד הנ"ל המרירות מריחוק מה' בחלל השמאלי והשמחה מרוב כל בעבודת ה' בתומ"צ בחלל הימני, ודרך זה הוא בבינונים והם הגורמים להיות כמ"כ גם בצדיקים אלא שהוא באופן אחר כי הצדיקים הרע מאוס אצלם לכן אין שייך שיהי' אצלם מרירות גשמי ע"ד המרירות שבבינונים שהוא מפני שאינו מואס ברע עדיין אלא שמושל ברוחו ולפי שתשוקתו עדיין לתאוות גשמיות לכן יתמרמר מאד עי"ז כנ"ל משא"כ בצדיקים שהרע מאוס באמת אצלם וכל תשוקתם לה' א"כ אין שייך כ"כ להיות אצלם מרירות הנ"ל, רק שהוא בחי' פחד ויראה מה' ומהדר גאונו ואח"כ השמחה היא בחי' אהבה בתענוגים כו' וזהו ענין בכל לבבך בב' חללי הלב כנ"ל בבינונים לפי ערכן ובצדיקים ג"כ לפי מעלתן הרמה, ועמ"ש במ"א ע"פ לבבתיני אחותי כלה, וענין ההפרש בין האהבה דבכל נפשך לבחי' האהבה דבכל מאדך הוא שבחי' בכל נפשך הוא האהבה שמצד

בלי גבול האמיתי עד שתהי' הנשמה נעשי' בבחי' מהלך מחיל אל חיל בבחי' גילוי הסוכ"ע שהוא בלי גבול באמת, אך הענין כי באמת מה שבאתעדל"ת אתעדל"ע הוא לפי שכן עלה ברצונו במחה"ק שיהי' אתעדל"ע מאתעדל"ת הגם שאין ערוך ביניהם אלא שאעפ"כ צ"ל האתעדל"ת מעין האתעדל"ע וכמא' רז"ל במדה כו' לכן כיון שאהבה זו הוא לגבי האדם בבחי' בלי גבול וזהו מאדך עי"ז מתעורר למעלה גילוי בחי' הא"ס שכלי גבול באמת. ועוד דשרש נה"ב והגוף הוא מרפ"ח ניצוצים שנפלו בשבה"כ מעולם התווה שהאורות דתווה היו בבחי' א"ס לכן מעוררים בשרשם, ועוד משום דשרש גשמיות גבוה יותר מרוחני' שנמשך מבחי' סוכ"ע הכל יכול כדלעיל (אות כ"ה) וכמ"ש במ"א באריכות ולכן ע"י האהבה דמאד הנלקח מצד הירידה בגוף יעורר למעלה יותר כו' :

שרש מצות התפילה פרק מב

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מהר"ש

תורת שמואל

ממש, אבל הבריאה היא יש מאין ממש, וכנ"ל עד"מ מענין הארי' שיש דוגמתו עד רום המעלות, האם נאמר שהארי' שלמטה הוא הוא הי' כלול תחלה במקורו, אלא התהוותו הוא יש מאין ממש, רק ששרש שרשו הוא ג"כ ארי', והיינו בחי' הגבורות ורשפי אש התשוקה שיש בבחי' פני ארי' שבמרכבה לאלקות שנושא את הכסא ומנושא מן הכסא עצמו, וכ"ש בבחי' הארי' היותר גבוהים, וכנודע ההפרש בין אצי' לבריאה² שאצי' הוא גילוי ההעלם מאלקות ובי"ע הם יש מאין שנתהוו דבר מלא דבר, ומקור המהוה אותם הוא רק בחי' דמות, וזהו שנא' בבריאת האדם בצלמנו כדמותנו, שיש בחי' צלם ודמות, הנה נודע כי הדמות אינו עצם הדבר כ"א מה שנדמה שזה הוא, וכמו המביט בזוכית הנק' מראה (שפיגעל בל"א) הגם שרואה שם כל תבנית האדם בכל פרטיו ופרטי פרטיות מ"מ ה"ה רק דמות לבד³ ואינו עצם הדבר, ואין נאמר שהנברא' שלמטה שנבראו מבחי' מל' הנק' בעצמו רק בשם דמות הם ממש אותם הדברים שבאצי', שא"א כלל וכלל לומר כן, אלא שנבראו יש מאין ממש.

ד"ה ואתה הרים את מטך תרל"א

ושיעור מבחי' ממכ"ע שנמשך לכל חד לפום שיעורא דילי' וע"י ירידתם בגוף וזוכים לבחי' אהבה דבכל מאדך מצד ההסתר נעשים בחי' מהלכים בעילוי אחר עילוי בחי' גילוי סוכ"ע הבלתי בע"ג והיינו ע"י אה"ר זו דמאדך שהיא ג"כ בחי' בלי גבול כנ"ל, וגם ארז"ל בכל מאדך בכל ממונך כי הצדקה לתת מיגיעו היא ג"כ בחי' ביטול היש לאין וזהו יסוד כל המצות שתכליתם הוא בחי' לעשות מיש אין שמזה נעשה צחוק ותענוג למעלה כמ"ש במ"א בענין צחוק עשה לי אלקים ובענין ליתן זה יצרת לשחק בו כו', אלא לכאורה קשה עדיין הרי גם אהבה דבכל מאדך הבאה מצד הריחוק אינה אהבה בלי גבול באמת כי האדם הוא בע"ג רק שהיא למעלה מהגבלת הכלי שלו ונק' לכך מאדך מאד שלך ר"ל שאצלך הוא למעלה מהגבלת הכלי אבל באמת מוגבלת היא וא"כ איך תעורר אהבה זו בבחי' א"ס ב"ה

[כזו] **ומעתה** צ"ל ענין אשירה להוי"ל שנא' בקרי"ס, ויובן בהקדם ענין ירידת הנשמה בגוף, שלכאו"ה ירידה גדולה ועצומה מאד, שהרי הנשמה קודם התלבשותה בגוף היתה עומדת באהוי"ר כמ"ש חי ה' אשר עמדתי לפניו, ומובן אשר עמידתה לפני ה' לא הי' בלתי אהוי"ר הראוי' לפי ערך ומקום עמידתה, ולמה ירדה פלאים להתלבש בגוף ונה"ב גשמי מאד אשר צריכה ליגיעת נפש ויגיעת בשר בכדי לבוא לאיזה התפעלות אהוי"ר, אשר אינה בערך האהוי"ר שהיתה עומדת קודם התלבשותה בגוף, והלואי תהי' השבתה למעליותא.

אך הענין הוא דכתי' נורא תהילות עושה פלא, ואנו אומרים אדון הנפלאות המחפש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, פי' המחפש שענין הבריאה היא אשר נתחדשה יש מאין ממש וא"א לומר שהעולם וכל אשר בה הם אשר היו בהעלם תחלה ויצאו אח"כ מהעלם אל הגילוי, וכמו שכל ומדות שהמדות היו תחלה בהעלם בשכל, שהרי גם בשכל יש מדות כנודע מענין מדות שבשכל, ונמצא כי יציאת המדה מהשכל איננה דבר חדש

(1) ומעתה צ"ל ענין אשירה להוי"ל: הבא לקמן (עד פסקא: ולהיות קרי"ס הי' ע"י מטה משה) מיוסד על ד"ה אשירה להוי"ל בתו"א בשלח שם סב, סע"ד ואילך. (וביאור ע"ז במאמרי אדה"ז פרשיות ח"ב ע' תתקיא ואילך). מאמרי אדהאמ"צ שמות ח"א ע' קח ואילך. וע' קב ואילך. ובארוכה בתורת חיים שמות (כת"י הר"ש סופר) רל, ב ואילך [בהוצאת תשס"ד הוא בח"א קסד, ב ואילך]. והגהות ע"ז באוה"ת

בשלח ע' תקט ואילך. וע' תקטו ואילך.
(2) וכנודע ההפרש בין אצי' לבריאה: ראה בארוכה סה"מ תרכ"ח ע' קעג ואילך. תרל"ג ח"ב ע' תקב ואילך. וש"ג.
(3) המביט בזוכית הנק' מראה. ה"ה רק דמות לבד: ראה גם תו"א מקץ לג, א. סה"מ תרל"ב ח"א ע' פא. צט. ובכ"מ.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר הרש"ב

קונטרס ומעין

לעצמו מנה ועמד אחד ואמר גנאי עליה כלום יש לו חיים, ואלו (ישאל) חבלתו ונחלתו וסגולתו שנאמר (דברים לב. ט) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו (שמות יט. ה) והייתם לי סגולה, וזהו הבחינה מה שבירר ישראל לעצמו דזה שייר בבחינת פנימית דוקא, וכמו כן נשמות ישראל בחרו בה', וכמו שכתוב (איכה ג. כד) חלקי ה' אמרה נפשי, ואיתא במדרש רבה (איכה על פסוק זה) רבי אבנה בשם רבי יוחנן אמר למלך שנכנס למדינה והיו עמו דוכסין ואיפרכין ואיסטרטילוטין והיו גדולי מדינה יושבים באמצע המדינה, חד אמר אנא נסיב דוכסין לגבי, חד אמר אנא נסיב איפרכין לגבי, וחד אמר אנא נסיב איסטרטילוטין לגבי, היה פקח אחד לשם אמר אנא נסיב למלכא דכולהו מתחלפין ומלכא אינו מתחלף, כך עכו"ם מהן עובדין לחמה מהן עובדין ללבנה ומהן עובדין לעץ ואבן אבל ישראל אינן עובדין אלא להקדוש ברוך הוא והוא הדין הוא דכתיב חלקי ה' אמרה נפשי.

וזהו שהתורה ניתנה לנו, דאורייתא מחכמה נפקת, דענין התורה ומצות הוא מצד הפנימית ששם הוא החשבון והמדידה שצריך להיות באופן כך וכך דוקא, וניתנה התורה לישראל דוקא לפי שהם מבחינת פנימית. קיצור. החוטא החושב דכשילך בשרירות לבו שלום יהיה לו בדוגמת הסטרא אחרא שמקבלת מהמקיף שפע מרובה טועה הוא, להיות דישאל הם מהפנימית, והיינו דהן בחירת העצמות כפיכול בישאל והן בחירת ישראל בעצמות ברוך הוא הוא מצד הפנימיות.

חאמר י פרק א

וזהו דכתיב (דברים כט. יח) והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלף שהעובר עבירה מתברך בלבבו שיהיה שלום לו בהשפעת החיות וכל הטוב, ואדרבא בריבוי ההשפעה, כי בשרירות לבי אלף דלפי שהולך בשרירות לבו שלא על פי התורה דוקא על ידי זה ידמה בנפשו לקבל ריבוי השפעה מבחינת מקיף עליון שלא על פי חשבון כמו הקליפות וסטרא אחרא, וזהו כי בשרירות לבי אלף, שהוא כמו נתינת טעם על והתברך כו' שלום יהיה כו' שעל ידי זה יקבל מבחינת המקיף שלא על ידי סדר השתלשלות, למען ספות הרוח את הצמאה, דספות הוא לשון ריבוי, והיינו שבהרוח שהיא הסטרא אחרא נמשך ריבוי השפעה יותר (פנ"ל מאמר ט פרק ג) מכמו בהצמאה שהוא סטרא דקדושה שנמשכת ההשפעה על ידי סדר השתלשלות שהוא בבחינת גבול, אבל הרוח מקבלת מלמעלה מסדר השתלשלות בלי דין וחשבון, ועל זה אומר (שם כט. יט) לא יאבה ה' סלוח לו, דדוקא עכו"ם יכולים לקבל מבחינת המקיף שלא על ידי סדר השתלשלות אבל לא ישראל, כי ישראל הם בעצם מבחינת הפנימית וכמו שכתוב (דברים לב. ט) כי חלק ה' עמו, וידוע דשם הוי' הוא בסדר השתלשלות "בחקמה, ה' בבינה ו' בנ"א [בזעיר אנפין] ה' אחרונה במלכות, ובכל מקום שם הוי' הוא בבחינת הפנימית דוקא, וכתיב (דברים יד. ב) ובך בחר ה', כי יעקב בחר לו יה (תהלים קלה. ד) וענין הבחירה הוא הבירור שמבקר ובוחר בזה דוקא כדאיתא במדרש רבה (במדבר פנ"שה כ) מלך שבייר

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר הריי"צ

מאמרים תרצ"ב

המעלה מובן גודל פחיתת ענין חסרון, אבל עם זה הרי ענין החסרון אינו ענין הבזיון, וכמו שאנו רואין במוחש בטבעי בנ"א, דיש כאלו שהם בעצמם אינם בעלי תורה וחכמה וגם במדותיהם הם אינם במעלה גדולה, ומ"מ יש להם רגש טוב הנק' בל' בנ"א א' איידעלער גיפיל, ומכבדים ת"ח ומייקרים בעלי מדות טובות ומתקריבים אליהם בכל מיני קירוב, ובענינים שונים מתלמדים מהת"ח ומהבעלי מדות טובות, ולפי ערכם ה"ה נמשכים בעניניהם, ובאופן האפשרי להם גם במעשיהם ה"ה משתדלים להתנהג לפי ארחות הנהגותיהם והוראותיהם של הת"ח

והנה מכל הנ"ל מובן דההתעסקות בתורה היא מעלה כפולה ומכופלת שלומד תורה בקביעות זמן ומקום, וע"י הלימוד ברכים הנה דברי תורה נקנים בנפשו, ועושה גמילות חסד בנפשו שגורם טובה רבה לזולתו. ולפ"ז צ"ל אומר עלבונה של תורה, מעלבון שעולבים את התורה, שהיא עלובה על שאין לה עוסקים. והנה עלבון הוא בזיון, ומכל הנ"ל מובן דההתעסקות בתורה היא מעלה גדולה ונפלאה במאד, וכאשר הלימוד דתורה אינו באופן הנ"ל דהתעסקות בתורה הרי חסר המעלה הגדולה, ואמת הדבר כי העדר המעלה הוא חסרון, ומרוממות הפלאת ענין

במקום הפכי, כ"א לפי שהוא בקרירות, ויש כאלו שהם ר"ל קשורי' במקום הפכי, דבזה יש כמה חילוקי אופנים באופנים שונים גרועים ביותר שהם מנגדי תומ"צ ושונאים ת"ח ויראי אלקים ומבזים אותם, ויש כאלו אשר הם בעצם מהותם באשר הם היו יכולי' להיות באופן אחר לגמרי והיו יכולי' להתקרב כי בפנימיותם מחבבים בני תורה ומייקרים בשומרי מצוה, ורק להיותם בסביבה לא טובה הנה מזמן לזמן ה"ה מתרחקים תחלה מלימוד התורה ואח"כ ח"ו גם מקיום המצות ונבלעים בסביבתם והולכים ר"ל מדחי אל דחי עד כי נטבעי' ר"ל בכל מיני רע ונעשים מנגדי תומ"צ ועולבים את התורה ולומדי'. אבל אלו שאינם עוסקים בתורה שהם חסרים המעלה הדתעסקות בתורה, אמנם ענין החסרון אינו ענין הבזיון ח"ו, ומהא דפי' שהתורה עלובה על שאין לה עוסקים, מובן שהוא עלבון גדול.

ד"ה אמר ריב"ז

ובעלי מדות טובות, והיינו שמתקרבים לת"ח ובעלי מדות טובות, וטעם הדבר הוא לפי שהם מכבדים אותם בפנימיות נפשם. ויש כאלו שהגם שהם אוהבי תורה ולומדי תורה, ומייקרים בת"ח ובעלי מדות טובות, ומ"מ אינם מתקרבים אליהם, ואם לפעמים פועל עליהם איזה רגש טוב של הנהגה טובה אבל במהרה הוא נשכח אצלם וחולף ועובר והי' כלא הי', וטעם הדבר הוא לפי שחסר להם כל אותו הרגש, עס פעלט זיי אָדער באַ זיי איז פאַר טעמפט דער געפיל פון געפיל, ועומדים בקרירות לעניני ת"ח ובעלי מדות טובות, היינו שאין הענין נוגע לו, ואין זה שהם מוצאי' בהם איזה דבר מה שמצד זה מונע אותם מלהתקרב אליהם, או שזה מונע אותם שהשפעתם של הת"ח בדברי תורה והדרכתם ביי"ש והנהגה טובה לא תפעול עליהם, כ"א הוא מפני העדר ההתקשרות, והעדר ההתקשרות אינו מפני שהוא מקושר

לקוטי דיבורים

רק לפני התפלה ולא רק בשעת התפלה, כל שעה ששקועים בשכל - טוב, מה זה נוגע לתפלה?!

אותו אדם היה בר דעת גדול. ידע ללמוד הרבה, בעל הבנה בחסידות, בעל מוחין גדולים, בעל מחשבה מעמיקה, פה מפיך מרגליות ובעל מדות טובות, אלא שלא היה "עובד" ועל פי רוב היה מתפלל בציבור גם בשבת.

התפתחה שיחה עמוקה, גדולי בעלי הדעה שבין המסובים כר' גרשון דוב, הר' זלמן ניימרק, ר' אבא פרסון ור' יואל מפודברנקה אמרו שעיקר החסידות היא "עבודה" וכל אחד מהם סיפר ממה ששמע מזקני החסידים.

השד"ר ר' גרשון דובער² סיפר מה ששמע מהרה"צ ר' הלל ומר' אייזיק מהומיל; ר' אבא פרסון סיפר מה ששמע מחותנו-זקנו החסיד המפורסם ר' וועלוויל ווילנקר ומר' משה ווילנקר; הרה"ג ר' יואל מפודברנקה סיפר מה ששמע מר' פסח מאלאסטאווקער.

בכל הסיפורים האמורים, נוסף על מה שבדרך ממילא דובר על החידוש שבתורת החסידות שגילה רבנו הגדול, וההבדל שבין עבודה זו לגבי ענין החסידות ודרכי העבודה של הרה"ק רבי מנחם מענדל מויטבסק ומורנו הרב המגיד נ"ע - השתקפו גם מהסיפורים, החיים

טז. בחודש תמוז חזרו אבי ודודי הרז"א מלוקא¹ לשם נסעו כדי לראות חתן לאחותם, תיבדל לחיים טובים, דודתי ומחות' מרת חיה מושקא תחי' את דודי ומחות' הר' משה שי' הכהן הורנשטיין.

זה ארך כמה שבועות והצדדים התכתבו ביניהם עד שהגיעו להסכם על השידוך להצלחה, והגבילו את זמן קישורי התנאים - הגיעו אז לליובאוויטש החסידים הקשישים, השד"ר ר' גרשון דוב, השד"ר ר' שלום ר' הלל'ס, הרה"ג החסיד ר' זלמן ניימרק מנעוויל, הרה"ג החסיד ר' יואל מפודברנקה, החסיד המקובל ר' ליב הופמן, החסיד ר' מאניש מנסזון והחסיד ר' ליב חסידאו.

כשחסידים חשובים אלה באו ל"תנאים" נודע להם מהמכתב, שתוכנו, גם ההשכלה וגם אופן העבודה בעבודת הלב המדובר בו, הפליא את כולם.

לאחרי קישורי התנאים, התקיימה סעודה והתועודות חסידית.

כפי שכבר סיפרתי בפרוטרוט בזמן אחר, כבר חל אז שינוי בחיי הילדות שלי, כל התועודות רגילה משכה אותי, ביחוד התועודות שאבי היה בין המסובים.

באותה התועודות התבטא אחד מהמסובים - אינני רוצה לפרוש בשמו - :

- חסידות היא השכלה ושכל בכל זמן הוא טוב, לא

(2) הכיר עוד את ר' בצלאל אזאריטשער.

(1) מושב בפלך קיבוש שם היה בית החרושת של סוכר של הגביר החסיד ר"ד נ"ע הורנשטיין.

שלא רק שהענין נמצא בו, כי אם שהוא שקוע בענין - אז הסביר אבי את לשון רבנו הזקן ב"תניא"¹⁰ "מקיף ומקיף",

ועם אותו ענין הוא מתפלל תפלה יפה של ערבית, עורך תיקון חצות והשינה אינה שולטת עליו מפני שהוא שקוע וקשור לענין, ולאחרי כל ההכנות של מקוה והתבוננות שלפני התפלה, הרי כשהוא עומד להתפלל הוא מתעמק בערבות ובעונג השכלי של הענין, ואילו את האלקות שבאותה השגה אין הוא מרגיש.

הוא - ה"משכיל" - יודע את ההבדל שבין הרגשת השכל לבין הרגשת האלקות, והעדר הרגשת האלקות שבהשכלה עולה לו הרבה בריאות, הוא מתחנן ובוכה - ושום דבר.

סגורים בפניו כל הדלתות והשערים, ומלמעלה אומרים לו: ברצונך להיות "משכיל" - היה "משכיל", אבל אור אלקי לא נותנים לו.

המבינים אתם משמעות הדבר - אומר אבי למסובים - למעלה אומרים למשכילים:

"כי תבואו לראות פני"¹¹ - רוצים אתם בחכמותיכם ובהשכלותיכם לראות פני אלקים, בהשכלה אתם רוצים להרגיש אור אלקי - צאו מכאן,

"מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי" - מי התיר לכם לקחת שכל אלקי ולדרוך עליו בשכל האנושי המגושם שלכם,

"חדשיכם ומועדיכם" - החידושים שאתם מחדשים בהשכלה, עושים אתכם ל"מועדים" (מ' שרוקה), אתם נוגחים אחד את השני כדי להראות את ההשכלות שלכם, וזאת "שנאה נפשי", לכן "גם כי תרבו תפלה אינני שומע".

תפלה - עבודה שבלב - זקוקה להקדמה ולהכנה. נוסף להכנות של קריאת שמע שעל המטה ותיקון חצות, גם להכשרת הלב הבאה על ידי זיעה של מצוה, ועל ידי כך מגיעים ל"רחצו הזכר".

צריכים להתרחץ בזיעה ובדמעות, אז יכולים להרגיש את האור האלקי של השכל האלקי שבחסידות.

ואבי בסיימו לומר את האמור, יצא בריקוד נלהב עם המסובים שעשה את כולם כאיש אחד.

חג הפסח תרצ"ד

והשאפה של גדולי המשכילים וגדולי בעלי העבודה במשך ארבעה דורות תורת חב"ד עד לאותה תקופה.

בהיותי ילד ובעל חוש למצוא ברעיוני, לכל דבר שחייתי אותו, משהו דומה, אני זוכר שבאותה התוועדות בראותי את המסובים בהדרת פניהם ובמצב רוחם המרומם והמקודש, מדברים במתינות כזו - נדמה היה לי שזה דומה למה שהמלמד ר' משה בנימין סיפר לי אודות הצדיקים היושבים בגן עדן ונהנין מזיו השכינה. כעבור שנים התחלתי להבין משמעותה של התוועדות כזו, הרי זה המובן האמיתי של "גדולה שימושה יותר מלימודה"³.

כבר דובר פעם⁴ מה שסיפר דודי-זקני הרב"ש נ"ע⁵ מה ששמע מרבנו הגדול גדל ענין הסיפור כשהמספר מדייק בלשונו, סיפורים ודיבורים כאלה מחיים נפשות ממש.

יז. אבי נהנה מאד מהסיפורים האמורים ששמע, שהם הרי דברי קבלה איש מפי איש. בינתיים לקחו קצת משקה וניגנו וכססימו לנגן, אמר אבי:

דבר זה עצמו, ש"עבודה" היא עיקר החסידות, צריכים להבין על פי השכלה. חסידות היא שכל אלקי, חסידות איננה רק השכלה, אלא שכל אלקי, ההוד וההדר שבשכל, כלומר, הלמעלה מהשכל שבתוך השכל, ועל המוח הגשמי "לתפוס" את השכל שלמעלה מהשכל.

ברם, כדי שהמוח הגשמי יוכל לתפוס ולהשיג שכל אלקי, הרי זה אפשרי רק על ידי עבודה שבלב בתפלה. שכן, התפלה היא הזמן והמקום של "ויקחו לי" - אותי אתם לוקחים"⁷, עצמות אין סוף ברוך הוא אומר לעובד ה' בתפלה - אותי אתה לוקח.

אך, כדי שהתפלה תהיה עבודה אמיתית, כדי להגיע לנתינת הרשות של "אותי אתם לוקחים", יש להזדקק להכנות של "חומת בת ציון הוריתי כנחל דמעה"⁸ ושל "היתה לי דמעות לחם יומם ולילה"⁹.

בהבנה של השכלה, אף העמוקה ביותר, בלבד, בלי דמעות ובלי זיעה של מצוה, אי אפשר להיות עובד ה' בתפלה.

אפשרי הדבר - אומר אבי - שאחד ילמד ענין של השכלה עמוקה בחסידות ויבינו היטב, היטב ובאמת, כך

(8) איכה ב, יח.
(9) תהלים מב, ד.
(10) פרק ה.
(11) ישעיה א, יב-טו.

(3) ברכות ז, ב.
(4) ראה לקוטי דיבורים כ' כסלו תרצ"ד אות ב.
(5) בנו בכורו של הרבי ה"צמח צדק" וסב סבו של כ"ק אדמו"ר שליט"א.
(6) שמות כה, ב.
(7) ויק"ר ל, יג.

רשימת המאסר

ידוע¹ כי ההתנגדות הכי גדולה אל תורת והדרכת הנהגת מורנו כ"ק הבעל-שם-טוב נ"ע היתה מליטא בכלל ומעיר הבירה ווילנא יע"א בפרט, והתחלתה היתה עוד בשנת תקט"ו, או קודם לזה, היינו עוד בחיי מורנו כ"ק הבעל-שם-טוב נ"ע ששה שנים בערך.

כשהתחזקה תורת מורנו כ"ק הבעל-שם-טוב נ"ע על-ידי אמצעות תלמידים שרי התורה וגבורי יראת אלקים התחדדו פני המלחמה על ידי גדולי התורה מכת המנגדים אשר כוונתם היתה לשם שמים.

סיבת יראתם של המתנגדים היתה - מאורעות שונות של הפילוסופיא החדשה של שפינוזה, התפשטות המופתים על-ידי קבלה מעשית, מעשה התועבה של שבתי צבי ימ"ש, כת פראנק, ונוסף על-זה בדידותם של גדולי התורה בליטא, ריחוקם מן החיים ואמונתם בדוברי שקר על מורנו כ"ק הבעל-שם-טוב ותלמידיו, כל זה פעל ועשה שמוות בתוככי ישראל.

צוואת מורנו כ"ק הבעל-שם-טוב נ"ע והסתלקותו גרמה התאחדות התלמידים וחיזוק רוחם ללכת שלובי זרוע בהסתדרות שיטת ההדרכה של עדת בני ישראל עפ"י הוראותיו של מורם ורבם הקדוש.

התמנותו של מורנו כ"ק המגיד נ"ע גאונותו הגדולה והרחבה בחידושי תורה בנגלה, וחידושי הרחבים (לפי ערך זמן ההוא) בגילוי סתרי תורה ועוצם גודל שקידתו באריכות התפלה, הלהיב לב חבריו תלמידי מורנו כ"ק הבעל-שם-טוב נ"ע והותחלו להראות נטעים חדשים בכרם ישראל.

קבוצת התלמידים החדשים אשר התקבצו והתגדלו במשך החמשה ששה שנים, כבר הספיקו לתת יכול, וריח הבושם טוב נשמע בקרב ישראל, בכל מרחבי המדינות.

* * *

כבר נודע אשר בעבודת האלקים ישנה עוד שיטה גדולה ומעובדה, אשר לא לבד המדרש ולימוד התורה הוא העיקר, כ"א גם המעשה והעבודה שבלב בתפלה, וכל האומר אין לי אלא תורה בלבד, גם תורה אמיתית אין לו².

אמיתית התורה, היא התורה אשר הלומד יודע שזהו חכמתו ורצונו ית' שכך גִּזְרָה חכמתו העליונה באם שיטעון ראובן כך ושמעון כך יהי' פסק ההלכה כך וכך³, והלומד תורה עליו להתדבק בקדושת ההלכה, ובקדושת האותיות, ואשר בשכלו יקיף את דבר ד', ואחרי-כן הנה שכלו מוקף מדבר ד', ומתאחד עם האור-אין-סוף ב"ה שבתורה⁴.

ובכדי אשר האדם במוחו הגשמי יתקרב אל הקודש פנימה, הוא על-ידי עבודה שבלב זו תפילה, הבאה על-ידי ידיעת גדולתו ורוממותו, וההתבוננות וההסתכלות ביקרא דמלכא.

בכל החיים של חיי האדם והנבראים וענפיהם המרובים בסיבות מסיבות שונות, ובמאורעות ממאורעות שונים מוצא מורנו כ"ק הבעל-שם-טוב נ"ע⁵ את האלוקים, כי אין דבר בכל הדומם צומח חי מדבר והד' יסודות אש רוח מים עפר אשר לא יראה באצבע על אלקות.

(3) ראה תניא פרק ה (ט, סוף עמוד א ואילך).

(4) ראה תניא שם.

(5) ראה ספר השיחות תרפ"ז ע' 134. 193. 194 (ובהערה 28).

(1) בהבא לקמן - ראה גם-כן "אבות החסידות" בחוברת "התמים" חלק ב ואילך.

(2) [ראה יבמות קט, ב. לקוטי תורה ויקרא ה, א. קונטרס עץ החיים פרק יב. ספר המאמרים תרפ"ח ע' קנ. ובכ"מ.

שיטת מורנו כ"ק הבעל-שם-טוב נ"ע היא תורה אחת בשתי נוסחאות: (א) אלקות הוא הכל, דער אייבערשטער איז אַלץ, (ב) הכל הוא אלקות, אַלץ איז דער אייבערשטער.

ועל יסוד זה הולך וסובב כל ענייני התורה והמצווה בביאורים והסברים שונים על-פי דרכי הבנת תורת החסידות בכל חיי האדם על פני האדמה.

האדם התחתון החי על הארץ אשר ברא ויצר אדון כל, הוא דמות תבניתו של אדם העליון אשר עליו נאמר⁶ ודמות כמראה אדם עליו מלמעלה, ולכן נקראת בריאה זו אדם, אַדְמָה לעליון.

ובכן בכל עבודת האדם למטה יכול הוא להתאחד ולהתקשר באור-אין-סוף ב"ה, והמאחד המה התורה והמצוות דכתיב בה⁷ זאת התורה אדם, דיש בה רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה.

וזה כל האדם, אשר תמיד כל ימי חייו יהי' שלשלת ארוכה של עבודה ופועל טוב, להתרחק מן הגשם ולהתקרב אל הרוחני, על-ידי עבודה ויגיעה שמעמל ומייגע נפשו, למאוס בחומר, ולבחור בצורה.

* * *

בימים ההם כבר נודע אשר תלמידי מורנו כ"ק המגיד נ"ע, הם אנשים בעלי צורה נכבדה, שוקדים בתורה, בעלי כישרון גאוני, עובדי ד' בעבודת הלב, בעלי מדות טובות, בוחרי הבדידות הכניעה והענוה.

נודע הדבר אשר הוד כ"ק רבנו הגדול נ"ע בהיותו בן ט"ז הי' גאון גדול, וגם מקובל וחקרן, וכמאמר⁸ הוד כ"ק אאזמו"ר מורנו הצמח צדק (כן שמעתי מכבוד אמי-זקנתי הרבנית הצדקנית מרת רבקה זצ"ל¹⁰) אַז דער זיידע וואָלט זיין בזמן התנאים וואָלט ער זיין אַ גרויסער תנא, און אַז ער וואָלט זיין בזמן הנביאים, וואָלט ער זיין אַ גרויסער נביא¹¹, (וסיים) דער זיידע איז געווען אַ תנא און אַ נביא, נאָר וויילע דער דור איז געווען ניט כדאי, דערפאַר איז דאָס געווען בהעלם נאָר פאַר די וואָס זיינען געווען ראוי לזה.

(10) [אשת כ"ק אדמו"ר מהר"ש. - ראה אודותיה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש [קה"ת, תש"ז] ע' 12].
(11) כעין זה אמרו על ר' יהודה החסיד (ספר מעשיות [וזה לשונו: "אילו הי' בימי האמוראים הי' אמורא, בימי התנאים הי' תנא, ובימי הנביאים הי' נביא" - הועתק בספר חסידים הראשונים - וואיצ'ן, תרע"ז. וראה שיחת י"ט כסלו תשט"ן]).

(6) ראה שיחת שמחת תורה תר"ץ סעיף ב. ספר השיחות תש"א ע' 47. וראה גם דיבור-המתחיל והניף ידו דאחרון של פסח תשי"א (ספר המאמרים תשי"א ע' 42).
(7) יחזקאל א, כו (ושם: דמות).
(8) חוקת יט, יד. וראה זהר חלק ב קיז, ריש עמוד ב. חלק ג כט, ב. ובכמה מקומות].
(9) ראה ספר השיחות - תורת שלום [ע' 169] נוסחא אחרת.

כג א ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים
שנה ושבע שנים שני חיי שרה כס"י: ב ותמת
שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען
ויבא אברהם לספר לשרה ולביתה כס"י:
ג ויקם אברהם מעל פניו מתו וידבר אל-בני-
חת לאמר: ד גר-ותושב אנכי עמכם תנו לי
אחזת-קבר עמכם ואקברה מתי מלפני כס"י:
ה ויענו בני-חת את-אברהם לאמר לו:
ושמענו | אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו
במבחר קברינו קבר את-מתך איש ממונו
את-קברו לא-יכלה ממך מקבר מתך כס"י:
ו ויקם אברהם וישתחו ל'עם-הארץ לבני-חת:
ז וידבר אתם לאמר אם-יש את-נפשכם
לקבר את-מתי מלפני שמעוני ופגעו-לי
בעפרון בן-צחר כס"י: ט ויתן-לי את-מערת

א והיו חיי שרה מאה ועשרין
ושבע שנים שני חיי שרה:
ב ומיתת שרה בקרית ארבע היא
חברון בארעא דכנען ואמא
אברהם למספדה לשרה
ולמבכה: ג וקם אברהם מעל
אפי מיתה ומלל עם בני חתאה
למימר: ד דיר ותותב אנא
עמכון הבו לי אחסנת קבורא
עמכון ואקבר מיתי מן קדמי:
ה ואתיבו בני חתאה ית אברהם
למימר לה: ו קבל ממנא רבוננא
רב קדם יי את ביננא בשפר
קברנא קבר ית מיתך אנש ממנא
ית קברה לא ימנע מנך מלמקבר
מיתך: ז וקם אברהם וסגיד
לעמא דארעא לבני חתאה:
ח ומלל עמהון למימר אם אית
רעוא בנפשכון למקבר ית מיתי
מן קדמי קבילו מני ובעו לי מן
עפרון בר צוחר: ט ויתן לי ית
מערת כפלתא די לה די בסטר

רש"י

נשחט, פרחא נשמתה ממנה ומתה: (ד) גר-
ותושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת, ונתישבתי
עמכם. ומדרש אגדה: אם תרצו, הריני גר, ואם
לאו, אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי
הקדוש ברוך הוא: "לורעך אתן את-הארץ הזאת":
אחזת-קבר. אחזת קרקע לבית הקברות: (ו) לא-
יכלה. לא ימנע, כמו: (תהלים מ) "לא תכלא
רחמיך", וכמו: (לעיל ח) "ויכלא הגשם":
(ח) נפשכם. רצונכם: ופגעו-לי. לשון בקשה,
כמו: (רות א) "אל-תפגעו-בי": (ט) המכפלה.
בית ועליה על גביו. דבר אחר: שפולה בזוגות
(עירובין נג): בכסף מלא. אשלם כל שויה. וכן דוד
אמר לארונה: (דברי הימים א כא) "בכסף מלא"

(א) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה
ושבע שנים. לך, נכתב "שנה" בכל כלל וכלל,
לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק' כבת כ'
לחטא, מה בת כ' לא חטאה, שהרי אינה בת
ענשין, אף בת ק' בלא חטא, ובת כ' כבת ז' ליפי:
שני חיי שרה. פלן שוין לטובה: (ב) בקרית
ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם: אחימן,
ששי ותלמי ואביהן. דבר אחר: על שם ד' זוגות
שנקברו שם איש ואשתו: (ב"ר) אדם וחוה, אברהם
ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה: ויבא אברהם.
מבאר שבע: לספר לשרה ולביתה. ונסמכה
מיתת שרה לעקדת יצחק, לפי שעל ידי בשורת
העקדה, שנודמן בנה לשחיטה, וכמעט שלא

הַמִּכְפֹּלָה אֲשֶׁר-לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצָה שָׂדֶהוּ בְּכֶסֶף
מָלֵא יִתְּנָהּ לִי בְּתוֹכְכֶם לְאַחֹת-קָבֵר כִּסִּי:
וְעֶפְרוֹן יֵשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי-חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחֵתִּי
אֶת-אַבְרָהָם בְּאָזְנוֹ בְּנֵי-חֵת לְכָל בְּאֵי שַׁעַר-
עִירוֹ לֵאמֹר כִּסִּי: יֵאֱלֹא-אֲדֹנִי שְׁמַעֲנִי הַשָּׂדֶה
נִתְּתִי לָךְ וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר-בּוֹ לָךְ נִתְּתִיהָ לְעֵינִי
בְּנֵי-עַמִּי נִתְּתִיהָ לָךְ קָבֵר מֵתְךָ כִּסִּי: יֵב וַיִּשְׁתַּחֲוֹ
אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם-הָאָרֶץ: (ישראל) יֵג וַיִּדְבֹּר אֶל-
עֶפְרוֹן בְּאָזְנוֹ עַם-הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם-אַתָּה
לוֹ שְׁמַעֲנִי נִתְּתִי בְּכֶסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי
וְאֶקְבְּרָה אֶת-מֵתִי שְׁמָה כִּסִּי: יֵד וַיַּעַן עֶפְרוֹן
אֶת-אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: טו אֲדֹנִי שְׁמַעֲנִי אֶרֶץ
אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל-כֶּסֶף בִּינֵי וּבִינְךָ מַה-הוּא
וְאֶת-מֵתְךָ קָבֵר כִּסִּי: טז וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל-
עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת-הַכֶּסֶף
אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנוֹ בְּנֵי-חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל
כֶּסֶף עֹבֵר לִפְחָר כִּסִּי: (ע"ב בחול) שְׁנֵי יז וַיָּקֶם | שָׂדֶה

חַקְלָה בְּכֶסֶף שָׁלִים יִתְּנֶנָּה לִי
בִּינִיכּוֹן לְאַחֲסֶנָּה קְבוּרָא:
י וְעֶפְרוֹן יָתֵב בְּגוֹ בְּנֵי חֲתָאָה
וְאַתִּיב עֶפְרוֹן חֲתָאָה יֵת אַבְרָהָם
קָדָם בְּנֵי חֲתָאָה לְכָל עָלִי תַרְע
קָרְתָּה לְמִימָר: יא לֹא רַבּוּנִי
קָבִיל מִנִּי חַקְלָא יִהְיִית לָךְ
וּמַעְרָתָא דִּי בַּה לָךְ יִהְיִיתָה לְעֵינִי
בְּנֵי עַמִּי יִהְיִיתָה לָךְ קָבֵר מֵיִתְךָ:
יב וְסָגִיד אַבְרָהָם קָדָם עַמָּא
דְּאַרְעָא: יג וּמִלִּיל עִם עֶפְרוֹן
קָדָם עַמָּא דְּאַרְעָא לְמִימָר בְּרַם
אִם אַתָּ עֹבֵד לִי טִיבּוֹ קָבִיל מִנִּי
אַתָּן בְּכֶסֶף דְּמִי חַקְלָא סָב מִנִּי
וְאַקְבֵּר יֵת מֵיִתִּי תַמָּן: יד וְאַתִּיב
עֶפְרוֹן יֵת אַבְרָהָם לְמִימָר לֵה:
טו רַבּוּנִי קָבִיל מִנִּי אַרְעָא שְׁוִיָּא
אַרְבַּע מָאָה סִלְעִין דְּכֶסֶף בִּינָא
וּבִינְךָ מַה הִיא וְיֵת מֵיִתְךָ קָבֵר:
טז וְקָבִיל אַבְרָהָם מִן עֶפְרוֹן וְתַקֵּל
אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן יֵת בְּכֶסֶף דְּמִלִּיל
קָדָם בְּנֵי חֲתָאָה אַרְבַּע מָאָה
סִלְעִין דְּכֶסֶף מִתְקָבִיל סְחוּרָא (נ"י
דְּמִתְקָבִיל סְחוּרָא) בְּכָל מְדִינָתָא:
יז וְקָם חַקֵּל עֶפְרוֹן דִּי בְּכַפְלָתָא

רש"י

(י) וְעֶפְרוֹן יֵשֵׁב. כְּתִיב חֶסֶר, אוֹתוֹ הַיּוֹם מְנוּהוּ
שׁוֹטֵר עָלֶיהֶם, מִפְּנֵי חֲשִׁיכוֹתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהָיָה
צָרִיף לוֹ, עָלָה לְגַדְלָה: לְכָל בְּאֵי שַׁעַר-עִירוֹ. שֶׁכֵּלֵן
בְּטָלוּ מִמְּלָאכְתָּן וּבָאוּ לְגַמֵּל חֶסֶד לְשָׂרָה:
(יא) לֹא-אֲדֹנִי. לֹא תִקְנָה אוֹתָהּ בְּדָמִים: נִתְּתִי
לָךְ. הָרִי הִיא כְּמוֹ שֶׁנִּתְּתִיהָ לָךְ: (יג) אַךְ אִם-אַתָּה
לוֹ שְׁמַעֲנִי. אַתָּה אוֹמֵר לִי לְשַׁמֵּעַ לָךְ וְלִיקַח בְּחֻנָּם,
אֲנִי אֵי אֶפְשִׁי בְּכֶף "אַךְ אִם אַתָּה לוֹ שְׁמַעֲנִי",
הַלּוֹאִי וְתִשְׁמַעֲנִי: נִתְּתִי. דּוּנִי"ש בְּלַע"ז, מוֹכֵן הוּא
אַצִּילִי, וְהַלּוֹאִי נִתְּתִי לָךְ כְּכֹר: (טו) בִּינִי וּבִינְךָ.

בֵּין שְׁנֵי אוֹהֲבִים כְּמוֹנוֹ מַה הִיא חֲשׂוּבָה, לְכָלוּם,
אֶלֹא הֵנַח אֶת הַמֶּכֶר, (כ"ר) וְאֶת-מֵתְךָ קָבֵר:
(טז) וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן. (בְּכוֹרוֹת ג) חֶסֶר וִי"ו,
לְפִי שֶׁאָמַר הִרְבָּה וְאֶפְלוּ מַעַט לֹא עָשָׂה, (כ"מ פז)
שֶׁנֶּטַל מִמֶּנּוּ שְׁקָלִים גְּדוּלִּים, קִנְטָרִין, שֶׁנֶּאֱמַר:
"עוֹבֵר לְסוּחָר", שֶׁמִּתְקָבִילִים בְּשֶׁקֶל בְּכָל מְקוֹם, וַיֵּשׁ
מְקוֹם שֶׁשְׁקָלֵיהֶם גְּדוּלִּים, שֶׁהֵן קִנְטָרִין, צִנְטִיארִ"ש
בְּלַע"ז: (יז) וַיָּקֶם שָׂדֶה עֶפְרוֹן. תִּקּוּמָה הֵיטָה לוֹ,
שֶׁצָּצָא מִיַּד הַדְּיוּט לִיד מְלָךְ, וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא:
וַיָּקֶם הַשָּׂדֶה וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ לְאַבְרָהָם

עֲפֹרֹן אֲשֶׁר בַּמִּכְפָּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מִמְרָא
הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר-בּוֹ וְכָל-הָעֵץ אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל-גִּבְלוֹ סָבִיב כִּסִּי׃ יח לְאַבְרָהָם
לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי-חַת בְּכָל בְּאֵי שַׁעַר-
עִירוֹ כִּסִּי׃ יט וְאַחֲרֵי-כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת-שָׂרָה
אִשְׁתּוֹ אֶל-מְעָרַת שָׂדֶה הַמִּכְפָּלָה עַל-פְּנֵי
מִמְרָא הוּא חֲבֹרֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: כ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה
וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר-בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֵת-קָבַר
מֵאֵת בְּנֵי-חַת: ס כד ׀ וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא
בַּיָּמִים וַיְהִי בֶרֶךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל כִּסִּי׃
ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-עֲבָדָיו זָקֵן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלַל
בְּכָל-אֲשֶׁר-לוֹ שִׁים-נָא יֵדֶךָ תַּחַת יָרְכִי כִסִּי׃
ג וַאֲשַׁבֵּיעֲךָ בִּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי
הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לִבְנֵי מִבְּנוֹת
הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ: ד כִּי אֶל-
אֶרְצִי וְאֶל-מִוְלָדָתִי תֵלֵךְ וְלִקְחַת אִשָּׁה לִבְנִי
לְיִצְחָק: ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֶעָבֵד אוֹלִי לֹא-תֵאבְּהָ
הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל-הָאָרֶץ הַזֹּאת הַהִשָּׁב
אָשִׁיב אֶת-בְּנִךְ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יֵצֵאת מִשָּׁם:
ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשְׁמַר לְךָ פֶּן-תֵּשִׁיב

די קדם ממרא חקלא ומערתא די
בה וכל אילני די בחקלא די בכל
תחומה סחור סחור
יח לאברהם לזכיננהי לעיני בני
חפתא בכל עלי תרע קרתה:
יט ובתר כן קבר אברהם ית שרה
אתמה במערת חקל כפלתא על
אפי ממרא היא חבורן בארעא
דכנען: כ וקם חקלא ומערתא
די בה לאברהם לאחסנת קבורא
מן בני חפתא: א ואברהם סיב
על ביומין ויי בריך ית אברהם
בכלא: ב ואמר אברהם לעבדה
סבא דביתהא דשליט בכל די לה
שוי כען ידך תחות ירכי:
ג ואקנים עלך במימרא דיי
אלהא דשמיא ואלהא דארעא
דלא תסב אתתא לברי מבנת
כנענאי די אנא יתב ביניהון:
ד ואלהין לארעי ויללדותי תיזיל
ותסב אתתא לברי ליצחק:
ה ואמר לה עבדא מאים לא
תיבי אתתא למיתי בתרי לארעא
הדא האתבא אתיב ית ברך
לארעא די נפקתא מתמן:
ו ואמר לה אברהם אסתמר לך
דילמא תתיב ית ברי לתמן: ז ויי
אלהא דשמיא די דברני מבית
אבא ומארע ילדותי ודי מלל לי

רש"י

(שבועות לח) לפי שהנשבע צריך שיטל בידו חפץ
של מצוה, כגון: ספר תורה, או תפלין, והמילה
היתה מצוה ראשונה לו, ובאה לו על ידי צער
והיתה חביבה עליו ונטלה. (ורוצה לומר: מה
שלא אמר 'פסח ירכך', והיה לו להשפיע העבד

למקנה וגו'": (יח) בכל באי שער-עירו. בקרב
כלם ובמעמד כלם הקנהו לו: (א) ברך את-
אברהם בכל. "בכל" עולה בגימטריא 'בן', ומאחר
שהיה לו בן, היה צריך להשיאו אשה: (ב) זקן
ביתו. לפי שהוא דבוק, נקוד זקן: תחת ירכי.

וְדִי קַיִם לִי לְמִימַר לְבָרְךָ אֶתֶּן יְתֵ
 אֲרָעָא הָדָא הוּא יִשְׁלַח מִלְּאֲכָה
 קַדְמָךְ וְתִסַּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִתַּמָּן:
 ח וְאִם לֹא תִיכִי אֶתְתָּא לְמִיתִי
 בְּתַרְךָ וְתִהִי זַכָּא מִמוּמְתִי דָּא
 לְחוּד יְתֵ בְרִי לֹא תִתֵּב לְתַמָּן:
 ט וְשׂוּי עֲבָדָא יְתֵ יְדֵה תַּחוּת
 יִרְכָּא דְאַבְרָהָם רְבוּנָה וְקַיִם לֵה
 עַל פְּתִגְמָא הָדִין: י וְדִבֵּר עֲבָדָא
 עֲשָׂרָא גְמָלִין מִגְמָלֵי רְבוּנָה וְאִזֵּל
 וְכָל שְׁפָר רְבוּנָה בִּידֵה וְקָם וְאִזֵּל
 לְאַרְם דִּי עַל פֶּרֶת לְקִרְתָּא דְנַחֲזֹר:
 יא וְאַשְׁרֵי גְמָלִיא מִבְּרָא לְקִרְתָּא
 לְבִאָרָא דְמִיָּא לְעֵדֶן וּמִשָּׂא לְעֵדֶן
 דְנִפְקֵן מִלִּיתָא: יב וְאָמַר יִי
 אֱלֹהֵה דְרְבוּנֵי אַבְרָהָם זְמִין פְּעֹן
 קַדְמֵי יוֹמָא דִּין וְעַבְד טִיבוּ עִם
 רְבוּנֵי אַבְרָהָם: יג הָא אֲנָא קָאָם
 עַל עֵינָא דְמִיָּא וּבִנְתָּא אֲנָשִׁי קִרְתָּא

הַשְּׂאֵבֶת כִּסְיִי: יב וַיֹּאמֶר וְיִהְיֶה אֱלֹהֵי אֲדֹנֵי אַבְרָהָם הַקָּרֶה־נָּא לְפָנַי
 הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנֵי אַבְרָהָם: יג הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל־עֵין הַמַּיִם

אֶת־בְּנֵי שָׁמָּה: וְיִהְיֶה וְאֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר
 לְקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וְאֲשֶׁר
 דִּבֶּר־לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֶּן
 אֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מִלְּאָכּוֹ לְפָנֶיךָ
 וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבָנִי מִשָּׁם כִּסְיִי: ח וְאִם־לֹא
 תֵּאֱכֹלָה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ מִשְׁבַּעְתִּי
 זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תִשֵּׁב שָׁמָּה כִּסְיִי: ט וַיֵּשֶׁם
 הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יָרֵךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו
 וַיִּשְׁבַּע לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה: שְׁלִישִׁי וַיִּקַּח הָעֶבֶד
 עֲשָׂרָה גְמָלִים מִגְמָלֵי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוֹב
 אֲדֹנָיו בִּידּוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אַרְם נְהֲרִים אֶל־
 עִיר נַחֲזֹר כִּסְיִי: יא וַיִּבְרַךְ הַגְּמָלִים מַחוּץ לְעִיר
 אֶל־בְּאֵר הַמַּיִם לָעֵת עָרֵב לָעֵת צִאת

רש"י

עלוהי, עליהוון, שאין נופל אצל דבור לשון 'לי
 ולו ולקדם', אלא: אלי, אליו, אליהם, ותרגום
 שלהם: 'עמי, עמיה, עמהוון', אבל אצל אמירה
 נופל לשון 'לי, ולו ולקדם': וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי. בין
 הַבְּתָרִים: (ח) וְנִקִּיתָ מִשְׁבַּעְתִּי וגו'. וקח לו אשה
 מִבְּנוֹת עֵנֶר, אֲשָׁפֶל וּמִמָּרָא (קידושין סא): רַק
 אֶת־בְּנִי וגו'. 'רַק', מעוט הוא: בְּנִי אינו חֲזֹר,
 אֲבָל יַעֲקֹב בֶּן בְּנִי, סופו לְחֹזֵר: (י) מִגְמָלֵי אֲדֹנָיו.
 (ב"ר) נִבְרֵן הָיוּ מִשְׁעָר גְּמָלִים, שֶׁהָיוּ יוֹצְאִין וְזוֹמִין
 מִפְּנֵי הַגָּזֶל, שֶׁלֹּא יֵרָעוּ בְּשָׁדוֹת אַחֲרִים: וְכָל־טוֹב
 אֲדֹנָיו בִּידּוֹ. (ב"ר) שֹׁטֵר מִתְּנָה כֶּתֶב לִיצִחֶק עַל כָּל
 אֲשֶׁר לוֹ, כְּדֵי שִׁיקְפָצוּ לְשַׁלֵּחַ לוֹ בְּתָם: אַרְם־
 נְהֲרִים. בין שְׁתֵּי נְהֲרוֹת יוֹשְׁבֵת: (יא) וַיִּבְרַךְ

בְּמִילָתוֹ, לְפִי שֶׁשָּׁל אַבְרָהָם הִתְנָה רִאשׁוֹנָה לוֹ קֶדֶם
 מִילַת הָעֶבֶד, וְקָל לְהִבִּין: (ז) ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
 אֲשֶׁר לְקַחְנִי מִבֵּית אָבִי. וְלֹא אָמַר: וְאֱלֹהֵי הָאֶרֶץ,
 וְלִמְעַלָּה אָמַר וְאֲשַׁבֵּיעַךְ וגו'. אָמַר לוֹ: עֲכָשׁוּ
 הוּא "אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאֶרֶץ", שֶׁהִרְגַּלְתִּיו בְּפִי
 הַבְּרִיּוֹת, אֲבָל כְּשֶׁלְקַחְנִי מִבֵּית אָבִי, הִזָּה "אֱלֹהֵי
 הַשָּׁמַיִם" וְלֹא אֱלֹהֵי הָאֶרֶץ, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאֵי עוֹלָם
 מִכִּירִים בּוֹ וְשָׁמוּ לֹא הִזָּה רָגִיל בְּאֶרֶץ: מִבֵּית אָבִי.
 מִחֲרָן: וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי. מֵאוּר כְּשָׁדִים: וְאֲשֶׁר
 דִּבֶּר־לִי. לְצָרְפִי, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי", וְכֵן כָּל
 'לִי, וְלוֹ וְלָהֶם' הַסְּמוּכִים אֲצֵל דְּבוּר, מִפְּרָשִׁים
 בְּלִשׁוֹן 'עַל', וְתַרְגוּם שְׁלָהֶם (רַצוֹנוֹ, שֶׁדִּבֶּר הַתַּרְגוּם
 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְמִ"ד בְּמָקוֹם בְּעַבְדּוֹ, וְקָל לְהִבִּין) 'עָלַי,

נפקן לממלי מִיָּא: יד ותהי
עולמִתָּא דְאִמֵּר לָהּ אַרְכִּינִי כְעַן
קוֹלְתִּיךָ וְאִשְׁתִּי וְתִימֵר אִשְׁתִּי וְאִף
גַּמְלִיךָ אִשְׁקִי יְתֵה זְמַנְתָּא לְעַבְדְּךָ
לִיצְחָק וְכֵה אִידַע אָרִי עֲבַדְתָּ
טִיבֵי עִם רַבּוּנִי: טו וְהָיָה הוּא
עַד לֹא שִׁיעִי לְמַלְלָא וְהָא רַבָּה
נִפְקַת דְּאִתְּלִידַת לְבַתְוֹאֵל בֶּר
מִלְכָּה אִתָּת נְחוּר אַחוּהִי
דְּאַבְרָהָם וְקוֹלְתָּה עַל כְּתֻפָּה:
טז וְעוֹלְמָתָא שְׁפִירַת חִיזוּ (נ"י
שְׁפִירָא לְחִיזוּ) לְחֻדָּא בְּתֻלְתָּא וְגַבֵּר לֹא
יִדְעָה וְנִחַתַּת לְעֵינָא וּמַלְתָּ קוֹלְתָּה
וּסְלַקְתָּ: יז וְרַהֲטָא עֲבַדְתָּ
לְקַדְמוֹתֶיהָ וְאָמַר אִשְׁקִינִי (נ"י
אַשְׁקִינִי) כְּעַן זְעִיר מִיָּא מְקוֹלְתִּיךָ:
יח וְאָמַרְתָּ אִשְׁתִּי רַבּוּנִי וְאִחִיאַת
וְאִחִיתָ קוֹלְתָּה עַל יְדֵהָ
וְאִשְׁקִיתָה: יט וְשִׁיעִיאַת
לְאִשְׁקִיּוֹתֶיהָ וְאָמַרְתָּ אִף לְגַמְלִיךָ
אִמְלִי עַד דִּי סְפָקוֹן לְמִשְׁתִּי:
כ וְאִחִיאַת וְנִפְצַת קוֹלְתָּה לְבֵית
שְׁקִנָּא וְרַהֲטַת עוֹד לְבִירָא לְמַמְלִי

וּבְנוֹת אֲנִשֵּׁי הָעִיר יֵצְאוּ לְשֹׂאֵב מַיִם: יד וְהָיָה
כְּתִיב הַנֶּעַר קָרִי הַנֶּעֱרָה אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ הַפִּי־נָא
כִּדְךָ וְאִשְׁתָּה וְאָמַרְתָּ שְׁתָּה וְגַם־גַּמְלִיךָ
אִשְׁקָה אֹתָהּ הַכַּחַת לְעַבְדְּךָ לִיצְחָק וְכֵה אִדַּע
כִּי־עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי כִּי: טו וְהָיָה־הוּא
מִיָּוֶם כָּלָה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רַבָּה יֵצְאָה אֲשֶׁר
יֵלְדָה לְבַתְוֹאֵל בֶּן־מִלְכָּה אִשְׁתִּי נְחוּר אַחִי
אַבְרָהָם וְכֵהָ עַל־שְׂכָמָה: טז כְּתִיב וְהַנֶּעַר
קָרִי וְהַנֶּעֱרָה טַבַּת מִרְאֶה מְאֹד בְּתוֹלָה וְאִישׁ
לֹא יִדְעָה וְתָרַד הָעֵינָה וְתִמְלָא כִּדָּה
וְתַעַל כִּי: יז וַיִּרְץ הָעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ וַיֹּאמֶר
הַגְּמִיאִנִי נָא מִעַט־מַיִם מִבְּדֹךְ כִּי: יח וְתֹאמֶר
שְׁתָּה אֲדֹנִי וְתִמְהֹר וְתָרַד בְּדָה עַל־יְדֵיהָ
וְתִשְׁקֶהוּ כִי: יט וְתִכַּל לְהִשְׁקָתוֹ וְתֹאמֶר גַּם
לְגַמְלִיךָ אִשְׁאֵב עַד אִם־כָּלוּ לְשִׁתָּת כִּי:
כ וְתִמְהֹר וְתַעַר בְּדָה אֶל־הַשִּׁקָּת וְתָרַץ עוֹד
אֶל־הַבָּאֵר לְשֹׂאֵב וְתִשְׁאֵב לְכָל־גַּמְלָיו כִּי:

רש"י

הַגְּמִלִים. הַרְבִּיעִים: (יד) אֹתָהּ הַכַּחַת. רְאוּיָהּ הִיא
לוֹ, שֶׁתִּהְיֶה גּוֹמְלַת חֲסָדִים, וְכֵדָאִי הִיא לִפְנֵס בְּבִיתוֹ
שֶׁל אַבְרָהָם, וּלְשׁוֹן 'הוֹכַחַת', בִּרְרָתָּהּ, אִפְרוּבִישׁ ט
כִּלְעִי: זכָּה אִדַּע. לְשׁוֹן תַּחֲנוּנָה, 'הוֹדַע לִי בָּה':
כִּי־עֲשִׂיתָ חֶסֶד. אִם תִּהְיֶה מִמְשַׁפְּחָתוֹ וְהוֹגֶנֶת לוֹ,
אִדַּע "כִּי עֲשִׂיתָ חֶסֶד" (כ"ר): (טז) בְּתוֹלָה. מִמְּקוֹם
בְּתוֹלִים (כ"ר): וְאִישׁ לֹא יִדְעָה. שְׁלֹא
בְּדַרְכָּהּ, לְפִי שְׂבָנוֹת הַנְּכָרִים הָיוּ מִשְׁמְרוֹת מְקוֹם
בְּתוֹלִיָּהוּ וּמִפְקִירוֹת עֲצָמָן מִמְּקוֹם אַחֵר, הַעִיד עַל
זוֹ שְׁנָקִיָּה מִכָּל: (יז) וַיִּרְץ הָעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ. לְפִי

שֶׁרָאָה שֶׁעָלוּ הַמַּיִם לְקִרְאָתָהּ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה):
הַגְּמִיאִנִי נָא. לְשׁוֹן גְּמִיעָה, הוֹמִי"ר בְּלַעֲזָ:
(יח) וְתָרַד בְּדָה. מַעַל שְׂכָמָה: (יט) עַד אִם־
כָּלוּ. הָרִי 'אִם' מִשְׁמַשׁ בְּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר': אִם־כָּלוּ.
תָּרַגְם אֲוִנְקְלוֹס: 'דִּי סְפָקוֹן' שֶׁזֶּה הִיא גֹּמֵר שְׁתִּיתָן,
כְּשֶׁשְׁתוּ דִּי סְפָקוֹן: (כ) וְתַעַר. לְשׁוֹן נִפְיָצָה,
וְהִרְבָּה יֵשׁ בְּלְשׁוֹן מִשְׁנָה 'הַמַּעֲרָה מִכָּלִי אֶל כָּלִי',
וּבִמְקָרָא יֵשׁ לוֹ דּוּמָה: (תְּהִלִּים קמ"א) "אֶל תַּעַר
נִפְשִׁי", (יִשְׁעִיָּה נג) "אֲשֶׁר הִעֲרָה לְמֹת נִפְשׁוֹ":
הַשִּׁקָּת. אֲכֹן חֲלוּלָה שְׁשׁוּתִים בָּהּ הַגְּמִלִים:

ומלת לכל גמלוהי: כא וגברא
שהי בה מסתפל שתיק למידע
האצלה יי ארחה אם לא:
כב והנה פד ספיקו גמליא
למשתי ונסיב גברא קדשא
דדבקא תקלא מתקלה ותרינ
שירין על ידהא מתקל עשר
סלעין דדבקא מתקלהון:
כג ואמר בת מן את חוי כען לי
האית בית אבוך אתר פשר לנא
למבת: כד ואמרת לה בת בתואל
אנא בר מלכא דילידת לנחור:
כה ואמרת לה אף תבנא אף
פסתא סגי עמנא אף אתר פשר
למבת: כו וכרע גברא וסגיד
קדם יי: כז ואמר בריך יי אלהא
דרבוני אברהם די לא מנע
טיבותה וקושטה מן רבוני אנא

כא והאיש משתאה לה מחריש לדעת
ההצליח יהוה דרכו אמלא: כב ויהי
כאשר כלו הגמלים לשותות ויקח האיש נזם
זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה
עשרה זהב משקלם: כג ויאמר בתמי את
הגדי נא לי היש בית אביך מקום לנו
ללין: כד ותאמר אליו בת בתואל אנכי
בן מלכה אשר ילדה לנחור: כה ותאמר
אליו גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום
ללון: כו ויקד האיש וישתחו ליהוה: רביעי
כו ויאמר ברוך יהוה אלהי אדני אברהם אשר
לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך

רש"י

לראות "ההצליח ה' דרכו". ואין לתרגם שתי,
שהרי אינו לשון שתיה, שאין אל"ף נופלת בלשון
שתיה: משתאה לה. משתומם עליה, כמו: (לעיל
כ) "אמרי לי אחי הוא", וכמו: (לקמן כו) "וישאלו
אנשי המקום לאשתו": (כב) בקע. רמז לשקלי
ישראל, "בקע לגלגלת": ושני צמידים. רמז לשני
לוחות מצודות: עשרה זהב משקלם. רמז
לעשרת הדברות שבהן: (כג) ויאמר בתמי את.
לאחר שנתן לה שאלה, לפי שהיה בטוח בזכותו
של אברהם, שהצליח הקב"ה דרכו: ללין. לינה
אחת, 'לין' שם דבר, והיא אמרה "ללון", כמה
לינות: (כד) בת בתואל. השיבתו על ראשון,
ראשון, ועל אחרון, אחרון: (כה) מספוא. כל
מאכל הגמלים קרוי מספוא, כגון תבן ושעורים:
(כז) בדרך. דרך המזמן, דרך הישר, באותו דרך
שהייתי צריך. וכן כל בי"ת ולמ"ד וה"א
המשמשים בראש התבה ונקודים בפת"ח, מדברים

(כא) משתאה. לשון שאיה, כמו: "שאו ערים",
(ישעיה ו) "תשאנה שממה": משתאה. משתומם
ומתבהל על שראה דברו קרוב להצליח, אבל אינו
יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו. ואל
תתמה בתי"ו של משתאה, שאין לה תבה שתחלת
יסודה שי"ן ומדברת בלשון מתפעל, שאין תי"ו
מפרידה בין שתי אותיות של עקר היסוד, כגון:
"משתאה, מגזרת שאה", "משתולל" (ישעיה נט)
מגזרת "שולל", (שם טז) "וישתומם", מגזרת
שממה. "וישתמר חקות עמרי" (מיכה ו) מגזרת
וישמר. אף כאן, משתאה, מגזרת תשאנה. וכשם
שאתה מוצא לשון משומם באדם, נבהל, ונאלם
ובעל מחשבות, כמו: (איוב יח) "על יומו נשמו
אחרונים", (ירמיה ב) "שמו שמים", (דניאל ד)
"אשתומם כשעה חדא", כך תפרש לשון שאיה
באדם בהול ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון
שהיה, "וגברא שהי", שוהה ועומד במקום אחד,

בְּאוֹרַח תִּקְנָא דְּרַבּוּנֵי יְיָ בֵּית
אֲחוּהֵי דְּרַבּוּנֵי: כח וְהָטַת
עוֹלָמְתָא וְחוּיָאָת לְבֵית אִמָּה
כְּפִתְגָמֵיָא הָאֵלִין: כט וְלִרְבֵּקָה
אַחָא וּשְׁמָה לָבֵן וְהָט לָבֵן לְוֹת
גְּבָרָא לְבָרָא לְוֹת עֵינָא: ל וְהָיָה
כִּד חֲזָא יֵת קִדְשָׁא וְיֵת שִׁירָיָא עַל
יְדֵי אַחֲתָהּ וְכִד שָׁמַע יֵת פִּתְגָמֵי
רְבֵּקָה אַחֲתָהּ לְמִימַר כְּדִין מְלִל
עָמִי גְבָרָא וְאַתָּא לְוֹת גְּבָרָא וְהָא
קָאֵם עַלּוּי גְּמִלְיָא עַל עֵינָא:
לא וְאָמַר עוֹל בְּרִיקָא דִּינִי לְמָא
אַתָּ קָאֵם גְּבָרָא וְאַנָּא פְּנִיתִי בֵּיתָא
וְאַתָּר כְּשֵׁר לְגְּמִלְיָא: לב וְעַל
גְּבָרָא לְבֵיתָא וּשְׁרָא גְּמִלְיָא וְיִהֱב
תְּבָנָא וְכִסְתָּא לְגְּמִלְיָא וּמִיָּא
לְאַסְחָאָה רְגִלוּהִי וְרְגְלֵי גְבָרָיָא
דְּעָמָה: לג וּשְׁוִיָּאוֹ קִדְמוּהִי
לְמִיכָל וְאָמַר לֹא אֵיכּוֹל עַד
דְּאִמְלִל פִּתְגָמֵי וְאָמַר מְלִל:
לד וְאָמַר עֲבָדָא דְּאַבְרָהָם אָנָּא:
לה וַיִּן בְּרִיךְ יֵת רַבּוּנִי לְחֻדָּא
וּרְבָא וְיִהֱב לֵה עָאן וְתוֹרִין וְכִסְף
וְדִהֱב וְעֲבָדִין וְאַמְתָּן וְגִמְלִין
וְחִמְרִין: לו וּלְיִלִּידַת שָׂרָה אֶתָּה
רַבּוּנִי בֵּר לְרַבּוּנִי כְּתֹר דְּסִיכַת

נַחֲנִי יְהוָה בֵּית אָחִי אֲדֹנִי כִסִּי: כח וְתָרִין
כְּתִיב הַנֶּעַר קָרִי הַנֶּעֱרָה וְתִגְדַּר לְבֵית אִמָּה כְּדִבְרֵי
הָאֵלָּה כִסִּי: כט וְלִרְבֵּקָה אַח וּשְׁמוֹ לָבֵן וַיִּרְץ לָבֵן
אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעֵין כִסִּי: ל וַיְהִי |
כִּרְאֹת אֶת־הַנָּזִם וְאֶת־הַצִּמְדִּים עַל־יְדֵי אַחֲתוֹ
וּכְשָׁמְעוּ אֶת־דְּבָרֵי רְבֵּקָה אַחֲתוֹ לֵאמֹר כֹּה־
דִּבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהָיָה עֹמֵד
עַל־הַגְּמִלִּים עַל־הָעֵין כִסִּי: לא וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ
יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאַנְכִּי פְּנִיתִי הַבַּיִת
וּמִקּוֹם לְגִמְלִים כִסִּי: לב וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיִתָּה
וַיִּפְתַּח הַגְּמִלִּים וַיִּתֵּן תְּבֵן וּמִסְפּוֹא לְגִמְלִים
וּמִים לְרַחֵץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר
אִתּוֹ כִסִּי: לג כְּתִיב וַיִּישָׁם קָרִי וַיּוֹשֶׁם לְפָנָיו לֵאמֹר
וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עַד אִם־דִּבְרָתִי דִּבְרִי וַיֹּאמֶר
דִּבֶּר כִסִּי: לד וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנְכִי:
לה וַיְהִי־הָ בֶרֶךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתֵּן־לוֹ
צֹאן וּבָקָר וְכִסֶּף וְזָהָב וְעֲבָדָם וּשְׁפָחָת וּגְמִלִים
וְחִמְרִים: לו וְתֵלַד שָׂרָה אִשְׁתִּי אֲדֹנִי בֵן לְאֲדֹנִי

רש"י

הַבַּיִת. מַעְבֻּדַת אֱלִילִים (ב"ר): (לב) וַיִּפְתַּח.
הַתִּיר זָמַם שָׁלָהֶם, שֶׁהָיָה סוּתָם אֶת פִּיהֶם שֶׁלֹּא
יָרְעוּ בְּדֶרֶךְ בְּשׂוֹדוֹת אַחֲרִים (ב"ר): (לג) עַד
אִם־דִּבְרָתִי. הָרִי 'אִם' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'אֲשֶׁר'
וּבְלִשׁוֹן 'כִּי', כְּמוֹ: (לִקְמָן מֵט) "עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה",
וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֻכְמֵינוּ זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה: 'כִּי' מִשְׁמַשׁ
בְּד' לְשׁוֹנוֹת, וְהָאֶחָד 'אִי' וְהוּא 'אִם': (לו) וַיִּתֵּן־
לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ. שֶׁטֶר הַמִּתְנָה הִרְאָה לָהֶם:

בְּדִבְרֵי הַפְּשׁוּט שֶׁנֶּזְכַּר כָּכָר בְּמִקּוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהוּא
מְבָרַר וְנִכְרַר בְּאִיזָה הוּא מְדַבֵּר: (כח) לְבֵית אִמָּה.
דֶּרֶךְ הַנָּשִׁים הָיָה לְהִיּוֹת לָהֶן בֵּית לִישָׁב בּוֹ
לְמַלְאכָתָן, וְאֵין הַבַּת מְגִדָּת אֲלֵא לְאִמָּה:
(כט) וַיִּרְץ. לָמָּה רָץ וְעַל מָה רָץ?: (ל) וַיְהִי
כִּרְאֹת אֶת־הַנָּזִם. אָמַר: 'עֲשִׂיר הוּא זֶה', וְנִתֵּן עֵינָיו
בְּמִמּוֹן: עַל־הַגְּמִלִים. לְשִׁמְרָן, כְּמוֹ: (לעִיל יח)
"וְהוּא עוֹמֵד עָלֵיהֶם", לְשִׁמְשָׁם: (לא) פְּנִיתִי

אֲחֵרִי וְקִנְיָתָהּ וַיִּתֵּן לָהּ אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ ^{כס"י}:
 לֹא-וַיִּשְׁבַּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי
 מִבָּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּאֶרְצוֹ ^{כס"י}:
 לֹא אִם-לֹא אֶל-בֵּית-אָבִי תֵּלֶךְ וְאֶל-מִשְׁפַּחְתִּי
 וְלִקַּחְתְּ אִשָּׁה לְבָנִי: ^{לט} וְאָמַר אֶל-אֲדֹנִי אֵלִי
 לֹא-תֵלֶךְ הָאִשָּׁה אַחֲרִי ^{כס"י}: מַ וַיֹּאמֶר אֵלִי יְהוָה
 אֲשֶׁר-הִתְּהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ אַתָּךְ
 וְהַצְלִיחַ דִּרְכָּךְ וְלִקַּחְתְּ אִשָּׁה לְבָנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי
 וּמִבֵּית אָבִי: ^{מא} אִזְּ תִנָּקֶה מֵאֲלֹתַי כִּי תָבוֹא
 אֶל-מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם-לֹא וַיִּתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי
 מֵאֲלֹתַי: ^{מב} וְאָבֹא הַיּוֹם אֶל-הָעֵין וְאָמַר יְהוָה
 אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבָרְהָם אִם-יִשְׁדָּןָא מִצְלִיחַ דִּרְכִּי
 אֲשֶׁר אֲנִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ ^{כס"י}: ^{מג} הִנֵּה אֲנִי נֹצֵב
 עַל-עֵין הַמַּיִם וְהָיָה הָעֵלְמָה הַיֵּצֵאת לְשֹׂאֵב
 וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי-נָא מֵעַט-מַיִם מִכֶּדֶךְ:
^{מד} וְאָמַרָה אֵלִי גַם-אַתָּה שְׂתֵּה וְגַם לְגִמְלִיךְ
 אֲשֹׂאֵב הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-הָכִיחַ יְהוָה לְבֶן-
 אֲדֹנִי ^{כס"י}: ^{מה} אֲנִי טָרָם אֲכַלָּה לְדַבֵּר אֶל-לְבִי

ויהיב לה ית כל דילה: לו וקנים
 עלי רבוני למימר לא תסב אתתא
 לברי מבנת כנענאי די אנא יתב
 בארעה: לח אלהן לבית אבא
 תזיל ולזרעיתי ותסב אתתא
 לברי: לט ואמרית לרבוני מאים
 לא תיתי אתתא בתרי: מ ואמר
 לי יי די פלחית קדמוהי ישלח
 מלאכה עמך ויצלח ארחד ותסב
 אתתא לברי מזרעיתי ומבית
 אבא: מא בכך תהי זפי (נ"י ופא)
 ממומתי ארי תהך לזרעיתי ואם
 לא יתנון לך ותהי זפי ממומתי:
 מב ואתית (נ"י ואתיתי) יומא דין
 לעינא ואמרית יי אלהא דרבוני
 אברהם אם אית כען רעוא קדמך
 לאצלחא ארחי די אנא אזיל
 עלה: מג הא אנא קאם על עינא
 דמיא ויהי עולממתא דתפוק
 לממלי ואימר לה אשקיני כען
 זעיר מיא מקולתיך: מד ותימר
 לי אף את אשת ואף לגמליך
 אמלי היא אתתא דזמין יי לבר
 רבוני: מה אנא עד לא שיציתי
 למללא בלבי והא רבקה נפקת
 וקולתה על כתפה ונחתת לעינא

רש"י

מתורגמן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה
 בתורה, והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה:
 (מד) גם-אתה. גם, לרבות אנשים שעמו: הכיח.
 ברו והודיע, וכן כל הוכחה שבמקרא, ברו דבר:
 (מה) טרם אכלה. טרם שאני מכלה, וכן כל
 לשון הנה, פעמים שהוא מדבר בלשון עבר כמו:
 "טרם פליתי" ופעמים שמדבר בלשון עתיד. כמו:
 (איוב א) "כי אמר איוב", הרי לשון עבר, "ככה
 יעשה איוב", הרי לשון עתיד, ופרוש שניהם לשון

(לז) לא-תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אם
 לא תלך תחלה אל בית אבי, ולא תאכה ללכת
 אחריו: (לט) אלי לא-תלך האשה. 'אלי' כתיב,
 בת היתה לו לאליעזר, והיה מחזר למצא עלה
 שיאמר לו אברהם לפנות אליו ולהשיאו בתו. אמר
 לו אברהם: 'בני ברוך, ואפה ארור, ואין ארור
 מדבק בכרוך': (מב) ואבא היום. היום יצאתי
 והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי
 אחא: יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום

ומלת ואמרית לה אשקיני כען: מו ואוהיא ואחיתת קולתה מנה ואמרת אשת ואף גמלך אשקי ושתיתי ואף גמליא אשקיא: מז ושאילית יתה ואמרית בת מן את ואמרת בת בתואל בר נחור דילידת לה מלכה ושיתי קדשא על אפה ושיריא על ידה: מח וכרעית וסגדית קדם יי וברכית ית יי אלהה דרבני אברהם דרבני באורח קשוט למיסב ית בת אחוהי דרבני לברה: מט וכען אם איתיכון עבדין טיבו וקשוט עם רבני חווי לי ואם לא חווי לי ואתפני על ימינא או על שמאלא: נ ואתיב לבן ובתואל ואמרו מן קדם יי נפק פתגמא לית אנחנא יכלין למללא עמך ביש או טב: נא הא רבקה קדמך דבר ואיזיל ותהי אתתא לבר רבונך כמא די מלל יי: נב והיה כד שמע עבדא דאברהם ית פתגמיהון וסגד על ארעא קדם יי: נג ואפק עבדא מנין דכסף ומנין דדהב ולבושין ויהב לרבקה ומגדנין יהב לאחיהא

והנה רבקה יצאת וכדה על-שכמה ותדר העינה ותשאב ואמר אליה השקיני נא כס': מו ותמהר ותדר כדה מעליה ותאמר שתה וגם-גמליך אשקה ואשת וגם הגמלים השקתה: מז ואשאל אתה ואמר בת-מי את ותאמר בת-בתואל בן-נחור אשר ילדה לו מלכה ואשם הנזם על-אפה והצמידים על-ידיה כס': מח ואקד ואשתחוו ליהוה ואברך את-יהוה אלהי אדני אברהם אשר הנחני בדרך אמת לקחת את-בת-אחי אדני לבנו: מט ועתה אם-ישכם עשום חסד ואמת את-אדני הגידו לי ואם-לא הגידו לי ואפנה על-ימין או על-שמאל כס': נ ויען לבן ובתואל ויאמרו מיהוה יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או-טוב כס': נא הנה-רבקה לפניך קח ולך ותהי אשה לבן-אדניך כאשר דבר יהוה: נב ויהי כאשר שמע עבד אברהם את-דבריהם וישתחו ארצה ליהוה כס': חמישי נג ויוצא העבד כלי-כסף וכלי זהב ובגדים

רש"י

הנה, כי אומר הנה איוב: 'אולי חטאו בני וגו'', והיה עושה כן: (מז) ואשאל. ואשם. שנה הסדר, שהרי הוא תחלה נתן ואמר כן שאל, אלא שלא תפשוהו בדבריו ויאמרו: 'היאך נתת לה ועדין אינך יודע מי היא?': (מט) על-ימין. מבנות ישמעאל: על-שמאל. מבנות לוט, שהיה יושב לשמאלו של אברהם (ב"ר): (נ) ויען לבן

ובתואל. רשע הנה וקפץ להשיב לפני אביו: לא נוכל דבר אליך. למאן בדבר הנה, לא על ידי תשובת דבר רע ולא על ידי תשובת דבר הגון, לפי שנופר שמה יצא הדבר, לפי דבריה, שזמנה לך (ב"ר): (נב) וישתחו ארצה. מכאן שמודים על בשורה טובה (ב"ר): (נג) ומגדנת. לשון מגדים, שהביא עמו מיני פרות של ארץ ישראל:

וּלְאִמָּהּ: נד וְאָכְלוּ וּשְׁתִּיאוּ הוּא
 וְגוֹבְרִיא דִּי עָמָה וּבְתוֹ וְקָמוּ
 בְּצִפְרָא וְאָמַר שְׁלַחוּנִי לְוֵת רַבּוּנִי:
 נה וְאָמַר אַחוּהָא וְאִמָּה תְּתִיב
 עוּלְמָתָא עֲמָנָא עֲדָן בְּעֲדָן אוּ
 עֲסָרָא יִרְחִין בְּתַר כֵּן תִּיזִיל:
 נו וְאָמַר לְהוֹן לֹא תִּתְּרוּן יְתִי
 וְיִי אַצְלַח אֲרִחִי שְׁלַחוּנִי וְאִיהָ
 לְוֵת רַבּוּנִי: נו וְאָמְרוּ נִקְרִי
 לְעוּלְמָתָא וְנִשְׁמַע מַה דְּהִיא
 אָמְרָה: נח וְקָרוּ לְרַבְּקָה וְאָמְרוּ
 לָהּ הִתִּיזְלִי עִם גְּבָרָא הָדִין
 וְאָמְרַת אִיזִיל: נט וְשְׁלַחוּ יֵת
 רַבְּקָה אַחְתֶּיהוֹן וְיֵת מִנְקֶתָהּ וְיֵת
 עֲבָדָא דְּאִבְרָהָם וְיֵת גְּבֻרָהּ:
 ס וּבְרִיכוּ יֵת רַבְּקָה וְאָמְרוּ לָהּ
 אַחְתְּנָא אַתְּ הוּי לְאַלְפִין וּלְרַבּוֹן
 וְיִרְתּוֹן בְּנִיכִי יֵת קְרוּי סְנֵאִיהוֹן:
 סא וְקָמַת רַבְּקָה וְעוּלְמָתָהּ
 וּרְכִיבָא עַל גְּמֻלָּא וְאִזְלָא בְּתַר
 גְּבָרָא וּדְבַר עֲבָדָא יֵת רַבְּקָה
 וְאִזְלָ: סב וַיִּצְחַק אֶתָּא מִמֶּתוּהִי
 (נ"י על בְּמִתּוּהִי) מִבִּירָא דְּמִלְּאָף קִימָא
 אַתְחֲזִי עֲלֶיהָ וְהוּא יֵתב בְּאַרְעַ

וַיִּתֵּן לְרַבְּקָה וּמִגְדָּנָתָהּ נָתַן לְאִחֶיהָ וּלְאִמָּהּ כס"י:
 נד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ
 וַיְלִינוּ וַיִּקְוּמוּ בִּבְקָר וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי לְאִדְנִי כס"י:
 נה וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב כְּתִיב הַנֶּעֱרָה
 אֶתְנוּ יָמִים אוּ עֲשׂוֹר אַחֵר תִּלְךְ כס"י: נו וַיֹּאמֶר
 אֲלֵהֶם אֶל־תֹּאחֲרוּ אֹתִי וַיְהִי הַצְּלִיחַ דְּרַכִּי
 שְׁלַחוּנִי וְאִלְכָה לְאִדְנִי: נו וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא
 כְּתִיב לַנֶּעֱרָה וְנִשְׁאַלָה אֶת־פִּיהָ כס"י:
 נח וַיִּקְרְאוּ לְרַבְּקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הִתְלַכִּי עִם־
 הָאִישׁ הַזֶּה וּתֹאמְרִי אֵלָיו כס"י: נט וַיִּשְׁלַחוּ אֶת־
 רַבְּקָה אַחֲתָם וְאֶת־מִנְקֶתָהּ וְאֶת־עַבְדֵּי אִבְרָהָם
 וְאֶת־אֲנָשָׁיו: ס וַיְבָרְכוּ אֶת־רַבְּקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ
 אַחְתְּנוּ אַתְּ הִי לְאַלְפֵי רַבָּה וַיִּירָשׁ זֶרְעֶךָ אֶת־
 שַׁעַר שְׁנֵאָיו כס"י: סא וְתָקַם רַבְּקָה וַנִּעְרַתְיָהּ
 וּתְרַכְבָּנָה עַל־הַגְּמֻלִּים וּתְלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ
 וַיִּקַּח הָעַבֵּד אֶת־רַבְּקָה וַיִּלְךְ: סב וַיִּצְחַק בָּא
 מִבּוֹא בָּאֵר לַחֵי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאַרְעַן

רש"י

האשה אלא מדעתה (ב"ר): (נח) ותאמר אלך.
 מעצמי, ואף אם אינכם רוצים: (ס) אתה הרי
 לאלפי רבבה. אתה וזרעך תקבלו אותה ברכה,
 שנאמר לאברהם בחר המורה: "הרבה ארבה את
 זרעך וגו'", יהי רצון שיהיה אותו הזרע ממך ולא
 מאשה אחרת: (סב) מבוא באר לחי ראי. שהלך
 להביא הגר לאברהם אביו שישאנה (בראשית רבה):
 יושב בארץ הנגב. קרוב לאותו באר, שנאמר:
 (לעיל כ) "ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין

(נד) וילינו. כל לינה שבמקרא לינת לילה אחד:
 (נה) ויאמר אחיה ואמה. ובתואל היכן היה?
 הוא היה רוצה לעצב, ובא מלאך והמיתו: ימים.
 שנה, כמו: (ויקרא כה) "ימים תהיה גאלתו", שפך
 נותנין לבתולה, זמן י"ב חדש לפרנס את עצמה
 פתכשיטים (כתובות נו): או עשור. י' חדשים, ואם
 תאמר ימים ממש, אין דרך המבקשים לבקש דבר
 מועט, ואם לא תרצה - 'תן לנו מרבה מזה':
 (נו) ונשאלה את-פיה. מכאן שאין משיאין את

הַנֶּגֶב כִּסְיִי: סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לִשְׁוֹחַ בַּשָּׂדֶה לַפָּנוֹת
 עֶרֶב וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גִמְלִים בָּאִים כִּסְיִי:
 סד וַתֵּשֶׂא רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת־יִצְחָק
 וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמֶל כִּסְיִי: סה וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד
 מִי־הָאִישׁ הַלֹּזֶה הַהֶלֶךְ בַּשָּׂדֶה לִקְרֹאתָנוּ
 וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצִּעִיף
 וַתִּתְּכֶם כִּסְיִי: סו וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לִיִּצְחָק אֵת כָּל־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה כִּסְיִי: סז וַיָּבֵאָה יִצְחָק
 הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ
 לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָה וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ כִּסְיִי: פ
 שְׁשִׁי כה א וַיִּסְּף אֲבָרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַיִּשְׁמָה
 קְטוֹרֶה כִּסְיִי: ב וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרֹן וְאֶת־יִקְשָׁן
 וְאֶת־מֶדֶן וְאֶת־מֶדִין וְאֶת־יִשְׂבֶּק וְאֶת־שׁוּחַ:
 ג וַיִּקְשָׁן יָלַד אֶת־שָׁבָא וְאֶת־דָּדָן וּבְנֵי דָדָן הָיוּ

דְּרוֹמָא: סג וּנְפִיק יִצְחָק לְצִלְאָה
 בְּחֻקְלָא לְמַפְגֵּי רַמְשָׁא וְזִקְף
 עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא גִמְלִיָּא אָתָּן:
 סד וַתִּקַּח רִבְקָה יֵת עֵינֶיהָ וַחֲזָא
 יֵת יִצְחָק וְאֶתְרַכִּינָת מַעַל גִּמְלָא:
 סה וַאֲמָרָת לְעֶבְדָּא מִן גִּבְרָא
 דִּיכִי דִמְהֵלֶךְ בְּחֻקְלָא לְקַדְמוֹתָנָא
 וַאֲמָר עֶבְדָּא הוּא רַבּוּנִי וְנִסִּיבִת
 עֵיפָא וְאֶתְפְּסִיאתָ: סו וְאֶשְׁתַּעִי
 עֶבְדָּא לִיִּצְחָק יֵת כָּל פְּתָגְמִיָּא דִּי
 עֶבֶד: סז וְאֶעֱלֶה יִצְחָק לְמִשְׁכְּנָא
 וַחֲזָא וְהָא תִקְנִין עוֹבְדֵהָא פְּעוּבְדִי
 שָׂרָה אִמָּה וְנִסִּיב יֵת רִבְקָה וְהָיָה
 לָהּ לְאִנְתּוֹ וְרַחֲמִיָּה וְאֶתְנַחֵם
 יִצְחָק בְּתֵר דְּמִיתָת אִמָּה:
 א וְאֹסִיף אֲבָרָהָם וְנִסִּיב אֶתְתָּא
 וַשְׁמָה קְטוֹרֶה: ב וַיִּלְדִּית לָהּ יֵת
 זִמְרֹן וְיֵת יִקְשָׁן וְיֵת מֶדֶן וְיֵת מֶדֶן
 וְיֵת יִשְׂבֶּק וְיֵת שׁוּחַ: ג וַיִּקְשָׁן
 אֹלִיד יֵת שָׁבָא וְיֵת דָּדָן וּבְנֵי דָדָן
 הָיוּ לְמִשְׁרֵדָן וּלְשִׁכּוּנִין וּלְנַגְנוֹן:

רש"י

היא שרה אמו, כלומר ונעשית דגמת שרה אמו,
 שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת
 לערב שבת, ובכרחה מצויה בעסה וענן קשור על
 האהל, ומשמטה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו
 (בראשית רבה): אחרי אמו. דרך ארץ, כל זמן
 שאמו של אדם קיימת, פרוץ הוא אצלה, ומשמטה
 הוא מתנחם באשתו: (א) קטורה. (ב"ר) זו הקר,
 ונקראת 'קטורה', על שם שנאים מעשיה פקטרת,
 ושקשרה פתחה, שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה
 מאברהם: (ג) אשורם ולטושם. שם ראשי אמות
 (ב"ר). והתרגום של אונקלוס אין לי לישובו על
 לשון המקרא, שפרש למשירן לשון מחנה. ואם
 תאמר שאינו פן מפני האלף שאינה יסודית, הרי
 לנו תבות שאין בראשם אלף והוסיפו אלף
 בראשם, כמו: "חומת אגף", שהוא מן "נכה

קדש ובין שור", ושם היה הפאר, שנאמר: "הנה
 בין קדש ובין פד" (סג) לשוח. (ב"ר) לשון
 תפלה, כמו: (תהלים קב) "ישפך שיחו":
 (סד) ותרא את־יצחק. ראתה אותו הדור ותוהא
 (ספריים אחרים: ותמקה) מפניו (ב"ר): ותפל.
 השמיטה עצמה לארץ, בתרגומו: 'ואתרכינת',
 השתה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע, כמו:
 "הטינא כדף", ארכיני, (שמואל ב כב) "ויט
 שמים", 'וארכין', לשון מוטה לארץ, ודומה לו:
 (תהלים לו) "כי יפל לא יוטל", כלומר אם יטה
 לארץ, לא יגיע עד הקרקע: (סה) ותתכס. לשון
 ותתפצל, כמו: "ותקבר", "ותשבר": (סו) ויספר
 העבד. (ב"ר) גלה לו נסים שנעשו לו, שקפצה לו
 הארץ ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו:
 (סז) האהלה שרה אמו. "ויביאה האהלה", והרי

ד ובני מדין עיפה ועפר וחנוף
ואבידע ואלדעה כל אלן בני
קטורה: ה ויהב אברהם ית כל
דילה ליצחק: ו ולבני לחינתא
די לאברהם יתב אברהם מתנן
ושלחנן מעל יצחק ברה בעוד
דהוא קנים קידומא לארע
מדינתא: ז ואלין יומי שני חיי
אברהם וחיא מאה ושבעין
וחמש שנים: ח ואתנגיד ומית
אברהם בסיבו טבא סיב ושבע
יומין ואתפניש לעמה: ט ויקברו
יתה יצחק וישמעאל בנוהי
במערות בפלתא בחקל עפרון בר
צחר חתאה די על אפי ממרא:
י חקלא די זבן אברהם מן בני
חתאה תמן אתקבר אברהם
ושרה אתתה: יא והיה בטר
דמית אברהם וברך יי ית יצחק
ברה ויתב יצחק עם בירא דמלאך
קימא אתחזי עלה: יב ואלין
תולדת ושמעאל בר אברהם די
יצחק עם-באר לחי ראי כס"י: פ שביעי יב ואלה תולדת ושמעאל

אשורם ולטושם ולאמים כס"י: ד ובני מדין
עיפה ועפר וחנוף ואבידע ואלדעה כל-אלה
בני קטורה: ה ויתן אברהם את-כל-אשר-לו
ליצחק כס"י: ו ולבני הפילגשים אשר לאברהם
נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו
בעודנו חי קדמה אל-ארץ קדם כס"י: ז ואלה
ימי שני-חיי אברהם אשר-חי מאת שנה
ושבעים שנה וחמש שנים כס"י: ח ויגוע וימת
אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף
אל-עמיו: ט ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו
אל-מערות המכפלה אל-שדה עפרון בן-צחר
החתי אשר על-פני ממרא כס"י: י השדה
אשר-קנה אברהם מאת בני-חית שמה קבר
אברהם ושרה אשתו: יא ויהי אחרי מות
אברהם ויברך אלהים את-יצחק בנו וישב
יצחק עם-באר לחי ראי כס"י: פ שביעי יב ואלה תולדת ושמעאל

רש"י

בנשים ופילגשים דדוד: נתן אברהם מתנת. פרושו
רבותינו: שם טמאה מסר להם (שם צא). דבר אחר:
מה שנתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנתנו
לו, הכל נתן להם, שלא רצה להנות מהם:
(ז) מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. בן
ק' כבן ע', ובן ע' כבן ה' בלא חטא: (ט) יצחק
וישמעאל. (ב"ר) מכאן שעשה ושמעאל תשובה
והוליד את יצחק לפניו, והיא שיבה טובה
שנאמרה באברהם: (יא) ויהי אחרי מות אברהם
ויברך וגו'. נחמו תנחומי אבליים. (סוטה יד) דבר
אחר: אף על פי שמסר הקדוש ברוך הוא את
הברכות לאברהם, נתיירא לברך את יצחק, מפני

רגלים, וכמו "אסוף שמן", שהוא מן "ורחצת
וסכת": ולטושם. הם בעלי אהלים המתפזרים
אנה ואנה ונוסעים איש באהלי אפדנו, וכן הוא
אומר: (שמואל א ל) "והנה נטושים על-פני כל-
הארץ", שכן למ"ד ונו"ן מתחלפות זו בזו:
(ה) ויתן אברהם וגו'. אמר רבי נחמיה: 'ברכת
דאיתקי' נתן לו, שאמר לו הקדוש ברוך הוא
לאברהם: "והיה ברכה", הברכות מסורות בידך
לברך את מי שתמצא, ואברהם מסרן ליצחק:
(ו) הפלגשם. (ב"ר) חסר פתיב, שלא היתה אלא
פלגש אחת, היא הגר, היא קטורה. נשים, בכתבה,
פלגשים, בלא כתבה, כדאמרינן בסנהדרין (דף כא)

בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגֶר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת
 שָׂרָה לְאַבְרָהָם: ^י וְאַלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל
 בְּשִׁמְתָם לְתוֹלְדֹתָם בֶּכֶר יִשְׁמָעֵאל נְבִיֹת וְקָדָר
 וְאַדְבָּאֵל וּמִבְשָׁם: ^{כס"י} יד וּמִשְׁמַע וְדוּמָה
 וּמִשָּׂא: ^{טו} חֲדָד וְתִימָא יִטּוֹר נָפִישׁ וְקַדְמָה:
 מִפְטִיר ^{טז} אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאַלֶּה שְׁמֹתָם
 בְּחֻצֵּיהֶם וּבְטִירָתָם שְׁנִים־עָשָׂר נְשִׂאִים
 לְאַמְתָּם: ^{כס"י} יז וְאַלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת
 שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים וַיָּגֹעַ וַיָּמָת
 וַיֵּאסֹף אֶל־עַמּוּיָו: ^{כס"י} יח וַיִּשְׁכְּנוּ מַחֲוִילָה עַד־
 שׁוֹר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶחָה אֲשׁוּרָה
 עַל־פְּנֵי כָל־אֲחִיו נָפַל: ^{כס"י} כפפ

ק"ה פסוקים, יהויד"ע סימן

ילידת הגר מצרתא אמתא דשרה
 לאברהם: יג ואלין שמקון בני
 ישמעאל בשמההון לתולדתהון
 בוכרא דישמעאל נביות וקדר
 ואדבאל ומבשם: יד ומשמע
 ודומה ומשא: טו חדרד ותימא
 יטור נפיש וקדמה: טז אלין
 אנון בני ישמעאל ואלין
 שמההון בפצחיהון ובכרפיהון
 תרין עסר בכרין לאמיהון:
 יז ואלין שני חיי ישמעאל מאה
 ותלתין ושבע שנין ואתנגיד ומית
 ואתכניש לעמה: יח ושרו
 מחוילה עד חגרא די על אפי
 מצרים מטי לאתור על אפי כל
 אחוהי שרא: פ פ פ

רש"י

כשפרש מאביו קדם שבא אצל לכן, שהרי כשפרש
 יעקב מאביו, מת ישמעאל, שנאמר: "וילך עשו
 אל ישמעאל וגו'" כמו שפרש בסוף מ'גלה
 נקראת' (ורש"י הביאו בסוף פרשת תולדות):
 ויגוע. לא נאמרה גיועה אלא בצדיקים:
 (יח) נפל. שכן כמו: (שופטים ז) "ומדגן ועמלק
 וכל בני קדם נופלים בעמק". כאן הוא אומר לשון
 נפילה ולהלן הוא אומר: (לעיל טז) "ועל־פני
 כל־אחיו ישפן", עד שלא מת אברהם, "ישפן",
 משמת אברהם, "נפל": חסלת פרשת חיי שרה

שצפה את עשו יוצא ממנו. אמר: 'בא בעל
 הכרכות ויכרך את אשר ייטב בעיניו', ובא הקדוש
 ברוך הוא ויכרכו: (יג) בשמתם לתולדתם. סדר
 לדתן זה אחר זה: (טז) בְּחֻצֵּיהֶם. פרכים שאין
 להם חומה, ותרגומו בפצחיהון, שהם מפצחים,
 לשון פתיחה, כמו: (תהלים צח) "פצחו ורגנו":
 (יז) וְאַלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וגו'. אמר רבי תיא
 בר אבא: למה נמנו שנותיו של ישמעאל? כדי
 ליחס בהם שנותיו של יעקב. משנותיו של
 ישמעאל למדנו ששמש יעקב בבית עבר י"ד שנה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
 שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
 ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
 מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עין־חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה
 עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטר כמזמור הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטר לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאַמַּת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

הפטר חיי שרה במלכים א פרק א

א א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיִּכְסְהוּ בַּבָּגְדִים וְלֹא יָחַם לוֹ: ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו וַיִּבְקֹשׁוּ
לְאֹדְנֵי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְּתוּלָה וְעַמָּדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתְּהִי־לוֹ סִכְנָת וַשְׁכֵּבָה כְּחִילָקָה וְחָם לְאֹדְנֵי
הַמֶּלֶךְ: ג וַיִּבְקֹשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמָּצְאוּ אֶת־אֲבִישָׁג הַשּׁוֹנֵמִית וַיָּבֹאוּ אֹתָהּ
לַמֶּלֶךְ: ד וַהֲנַעֲרָה יָפָה עַד־מָאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סִכְנָת וַתִּשְׁרָתְהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעָה: ה וַאֲדֹנֶיהָ
בִּן־חַגִּית מִתְנַשָּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וְחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לִפְנָיו:
ו וְלֹא־עָצְבוּ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מִדּוּעַ כָּכָה עֹשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־תָּאֵר מְאֹד וְאִתּוֹ יִלְדָּה
אַחֲרֵי אֲבִשָׁלוֹם: ז וַיְהִי דִבְרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֲבִיתָר הַכֹּהֵן וַיַּעֲזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנֶיהָ:
ח וְצִדִּיק הִכְהֵן וּבְנֵיהוּ בִן־יְהוֹיָדָע וְנָתַן הַנְּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ
עִם־אֲדֹנֶיהוּ: ט וַיִּזְבַּח אֲדֹנֶיהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֲבֵן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא
אֶת־כָּל־אֲחִיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל־אֲנָשֵׁי יְהוּדָה עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ: י וְאֶת־נָתַן הַנְּבִיא וּבְנֵיהוּ
וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא: יא וַיֹּאמֶר נָתַן אֶל־בֶּת־שֶׁבַע אִם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר
הֲלֹא שָׁמַעְתָּ כִּי מֶלֶךְ אֲדֹנֶיהוּ בִּן־חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָּוִד לֹא יָדָע: יב וְעַתָּה לְכִי אִיעֲצֶךָ נָא
עֲצָה וּמִלְטִי אֶת־נַפְשְׁךָ וְאֶת־נַפְשׁ בְּנֶךָ שְׁלֹמֹה: יג לְכִי וּבָאִי | אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו
הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לְאִמָּתְךָ לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֶךָ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב
עַל־כִּסְאִי וּמִדּוּעַ מֶלֶךְ אֲדֹנֶיהוּ: יד הִנֵּה עוֹדָה מִדְּבַרְתָּ שֵׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וְאֲנִי אָבֹא אַחֲרֶיךָ
וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרֶיךָ: טו וַתָּבֹא בֶת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישָׁג
הַשּׁוֹנֵמִית מִשְׁרַת אֶת־הַמֶּלֶךְ: טז וַתִּקַּד בֶּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ:
יז וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לְאִמָּתְךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֶךָ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא
יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי: יח וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנֶיהָ מֶלֶךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ: יט וַיִּזְבַּח שׂוֹר
וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֶב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֲבִיתָר הַכֹּהֵן וּלְיֹאָב שֹׁר הַצֹּבָא וּלְשְׁלֹמֹה עֲבָדָה
לֹא קָרָא: כ וְאֹתָהּ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא

אֲדֹנֵי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כֹּה וְהָיָה כְּשֶׁכֵּב אֲדֹנֵי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חֲטָאִים: כִּי וְהִנֵּה עֹדֶנָּה מִדְּבַר עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתַן הַנָּבִיא בָּא: כִּי וַיִּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתַן הַנָּבִיא וַיָּבֵא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אִפּוֹ אֶרְצָה: כִּי וַיֹּאמֶר נָתַן אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ אֶתְּהָ אֲמַרְתָּ אֲדֹנֵיהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי: כֹּה כִּי | יֵרֵד הַיּוֹם וַיִּזְכֹּךְ שׁוֹר וּמְרִיא־וֹצֵאן לְרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֲבֵיתָר הַכֹּהֵן וְהַנֶּסֶךְ אֲכָלִים וְשֹׂתִים לִפְנֵיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנֵיהוּ: כִּי וְלִי אֲנִי־עֹבֶדְךָ וְלִצְדָק הַכֹּהֵן וּלְבִנְיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וּלְשֹׁלֹמֹה עֹבֶדְךָ לֹא קָרָא: כִּי אִם מֵאֵת אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ נָתַיָּה הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־עֹבֶדְךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנֵי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כִּי וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קְרָאוּ־לִי לְבֵת־שֹׁבַע וְתָבָא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְתַעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כִּי וַיִּשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חֵי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה: לִכִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בִּי־שְׁלֹמֹה בְּנִי יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי תַּחְתִּי כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: לֹא וְתִקְדֹּד בַּת־שֹׁבַע אֲפִים אֶרֶץ וְתִשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וְתֹאמַר יְחִי אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָי לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהוּ הַנָּבִיא עֹבֶדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אַחֲרָי אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנָּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרְתָּה. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמְךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת חיי־שרה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א		
אוסטריה וינה	6:41	6:33	8:11	8:08	9:10	9:06	9:59	9:56	16:36	16:44	17:08	17:16	16:18	17:24
אוסטרליה מלבורן	5:12	5:18	7:44	7:48	8:38	8:41	9:46	9:48	18:56	18:51	19:24	19:18	18:38	19:38
אוקראינה אודסה	6:40	6:33	8:15	8:12	9:11	9:08	10:01	9:59	16:43	16:51	17:14	17:21	16:25	17:29
אוק. דנייפרופטרובסק	6:26	6:19	7:56	7:53	8:55	8:51	9:44	9:41	16:20	16:28	16:52	17:00	16:02	17:08
אוקראינה ז'יטומיר	6:56	6:48	8:21	8:18	9:22	9:18	10:10	10:08	16:41	16:50	17:14	17:23	16:23	17:31
אוקראינה קייב	6:50	6:41	8:15	8:11	9:16	9:12	10:04	10:02	16:33	16:42	17:07	17:16	16:15	17:24
איטליה מילאנו	7:03	6:56	8:39	8:36	9:35	9:31	10:25	10:22	17:10	17:17	17:40	17:47	16:52	17:55
ארגנטינה ב. איירס	5:52	5:57	8:23	8:27	9:15	9:17	10:22	10:23	19:18	19:23	19:50	19:45	19:05	20:03
ארה"ב בולטימור	6:34	6:29	8:22	8:19	9:12	9:09	10:04	10:02	17:10	17:04	17:32	17:37	16:46	17:45
ארה"ב ברוקלין נ.י.	6:26	6:21	8:12	8:09	9:03	9:00	9:55	9:53	16:59	16:52	17:20	17:26	16:34	17:34
ארה"ב לוס אנג'לס	6:13	6:09	8:08	8:06	8:55	8:53	9:48	9:47	17:05	17:00	17:25	17:30	16:42	17:38
ארה"ב מיאמי	6:30	6:27	8:34	8:33	9:17	9:16	10:12	10:12	17:43	17:39	18:03	18:06	17:21	18:14
ארה"ב משיגן	7:06	6:59	8:48	8:46	9:41	9:38	10:32	10:30	17:32	17:26	17:54	18:01	17:08	18:09
ארה"ב ניו ג'רסי	6:26	6:21	8:13	8:10	9:03	9:01	9:55	9:54	17:00	16:54	17:22	17:28	16:36	17:36
ארה"ב ניו הייבן	6:24	6:18	8:08	8:06	9:00	8:57	9:51	9:49	16:53	16:47	17:15	17:21	16:29	17:29
ארה"ב שיקאגו	6:23	6:17	8:06	8:04	8:58	8:55	9:49	9:47	16:50	16:44	17:12	17:18	16:26	17:26
ברזיל סאן פאולו	5:20	5:24	7:51	7:53	8:35	8:37	9:40	9:41	18:17	18:20	18:44	18:40	18:02	18:55
ברזיל ריו דה ז'נרו	5:07	5:11	7:38	7:40	8:22	8:24	9:26	9:28	18:03	18:06	18:29	18:26	17:48	18:41
בריטניה לונדון	6:54	6:45	8:16	8:12	9:19	9:14	10:07	10:03	16:42	16:32	17:07	17:16	16:14	17:24
בריטניה מנצ'סטר	7:09	6:59	8:25	8:21	9:30	9:26	10:17	10:14	16:46	16:36	17:12	17:22	16:18	17:30
גרמניה פרנקפורט	7:16	7:07	8:41	8:38	9:42	9:38	10:30	10:28	17:10	17:01	17:35	17:43	16:43	17:51
ישראל באר שבע	5:57	5:53	7:55	7:54	8:41	8:39	9:35	9:34	16:56	16:52	17:17	17:21	16:34	17:29
ישראל חיפה	5:58	5:54	7:55	7:53	8:41	8:39	9:35	9:33	16:53	16:49	17:14	17:18	16:19	17:26
ישראל ירושלים	5:56	5:52	7:53	7:52	8:39	8:37	9:33	9:32	16:54	16:49	17:14	17:18	16:09	17:26
ישראל תל אביב	5:58	5:54	7:56	7:54	8:41	8:39	9:35	9:34	16:55	16:51	17:16	17:20	16:31	17:28
מולדובה קישינב	6:48	6:41	8:21	8:18	9:18	9:14	10:08	10:05	16:56	16:48	17:20	17:27	16:30	17:35
מקסיקו מקסיקו	6:37	6:35	8:47	8:46	9:28	9:27	10:25	10:24	18:04	18:02	18:24	18:27	17:44	18:35
סינגפור סינגפור	6:16	6:16	8:38	8:39	9:17	9:18	10:17	10:18	18:21	18:21	18:42	18:42	18:03	18:52
פולין ורשא	6:32	6:23	7:52	7:48	8:56	8:51	9:43	9:40	16:16	16:06	16:42	16:51	15:48	16:59
צרפת ליאון	7:21	7:14	8:57	8:54	9:53	9:49	10:43	10:40	17:34	17:27	17:58	18:05	17:09	18:13
צרפת פריז	7:38	7:30	9:07	9:04	10:06	10:02	10:55	10:52	17:39	17:30	18:03	18:11	17:12	18:19
קנדה טורונטו	6:53	6:47	8:33	8:31	9:27	9:24	10:18	10:16	17:15	17:08	17:38	17:44	16:50	17:52
קנדה מונטריאול	6:34	6:27	8:10	8:07	9:06	9:02	9:56	9:53	16:49	16:41	17:12	17:19	16:23	17:27
רוסיה מוסקבה	7:36	7:25	8:45	8:40	9:54	9:49	10:40	10:36	16:59	16:49	17:27	17:38	16:31	17:46
רוסיה רוסטוב	7:34	7:23	8:38	8:33	9:50	9:45	10:35	10:32	16:48	16:37	17:17	17:28	16:19	17:37
שווייץ ציריך	7:10	7:02	8:42	8:39	9:39	9:36	10:28	10:27	17:16	17:08	17:40	17:48	16:50	17:56

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.
2. כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.
3. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.
4. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז הַפְּצָנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל־אֹיֵב וְאֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוֹרְעָנוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתִּיבֵנוּ לֶחֶן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרח (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachasidus@dvarmalchus.org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00084
28/10/2007